נומער געווידמעט דעם 10־טן יאהרטאג פון פוילענס אונאפהענגיקייט

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

NAJER FOLKSBLAT פרייז 30 גראָשען

היינט 34 זייטען.

נייער פאלקסבלאט

אונפארטייאישע פאליטיש־געזעלשאפטליכע טאג־צייטונג

Nr. 261/1556	Łódź, Niedziela 11 listopada 1928 r.	זעקסטער יאהרגאנג	לאדז, זונטאג, כה מרחשון תרפ"ט	Nr. 261/1556

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 24-71. | אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פיעטריקאווער 21, טעל. 24-71

11. נאוועמבער 1918 — X — 11. נאוועמבער 1928

היינט ווערט 10 יאָהר זינט ס'איז פערענדיגט געוואָרען דער גרויזאַמסטער קריג אין דער געשיכטע. היינט ווערט 10 יאָהר זינט פוילען, דאס פאלק און לאַנד, וואס איז מעהר ווי א יאָרהונדערט געווען אונטערדריקט און צוטיילט, איז אויפגעשטאַנען צו א פרייען אונאפהענגיגען קיום.

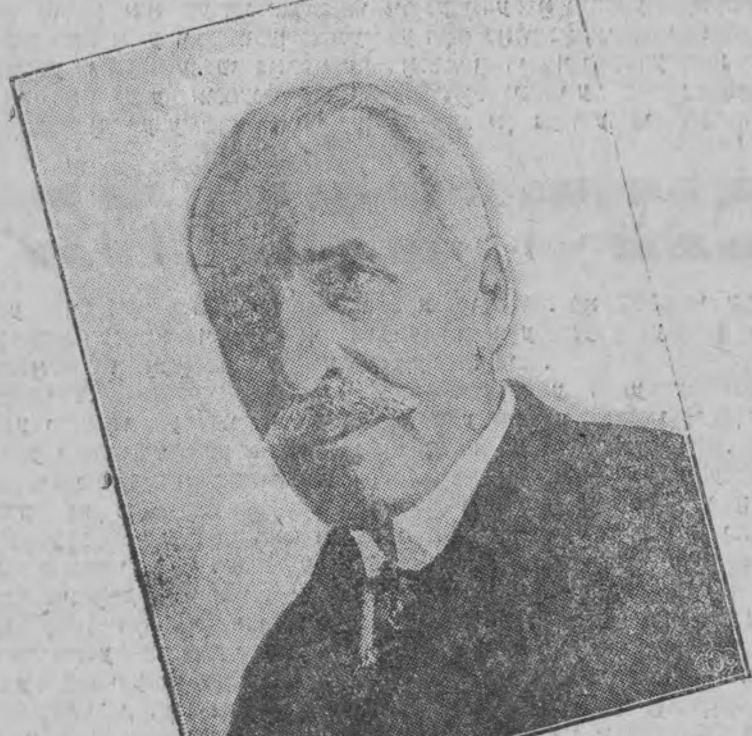

פּראָפעסאָר
איגנאַצי מאָשטשיצקי
גרויסער געלעהרנטער, פּרעזידענט פון דער פוילישער רעפּובליק.

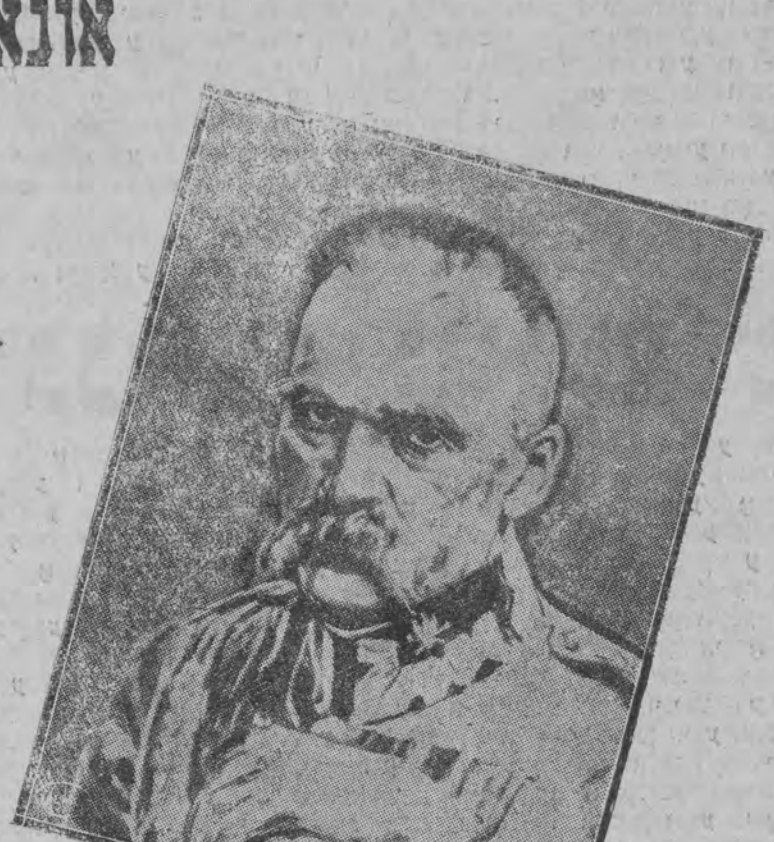

מאַרשאַל יוזעף פילסודסקי
דער מאַן, וועלכער האָט קאָנצענטרירט אין זיך דעם ווילען פון פוילען צו ווערען בעפרייט און האָט דעם ווילען פערוואַנדעלט אין טאַט.

פויליש-יודישע בעציהונגען פערבעסערען זיך

זאָגט וואָיעוואָדע יאַשטשאָלט אין אַ געשפּרעך מיט „נייעם פאָלקסבלאַט".

ביי דער געלעגענהייט פון 10-יעהריגען יובילײ פון דער פוילישער אומאָפהענגיגקייט האָבען מיר זיך געווענדעט צום לאָדזער וואָיעוואָדע ה' יאַשטשאָלט מיט דער ביטע צו ערטיילען אונז אַן אינטערוויאו וועגען די יודיש פוילישע בעציהונגען און וועגען אויסלעבען זיך פון דער יודישער בעפעלקערונג אין דער פוילישער מלוכה. דער וואָיעוואָדע איז געווען אַזוי ליבענסווירדיג און האָט אונז געגעבען ענטפער אויף אייניגע פראַגען, וואָס אינטערעסירען די יודען אין פוילען, אונזער ערשטע פראַגע איז געווען:

— ווי פערקוקט איהר זיך, ה' וואָיעוואָדע, אויף די בעציהונגען צווישען דער פוילישער און יודישער בעפעלקערונג?

— אין דער לעצטער צייט, — האָט דער וואָיעוואָדע געענטפערט — לאָזט זיך בעמערקען אין די בעציהונגען צווישען דער פוילישער און דער יודישער בעפעלקערונג אַ באַדייטענדע פערבעסערונג. דאָס איז אַ נאַטירליכע און פערשטענדליכע ערשיינונג, ווייל די מחלוקת און די אַנטאַגאָניזמען צווישען די ביידע פעלקער זענען אין אַ באַדייטענדער מאָס געווען אַ רעזולטאַט פון דער לאַנגיעהריגער פערשקלאַפונג, און פרעמדע פאַקטאָרען האָבען זיך בעמיהט מיט אַלע מעגליכקייטען די דאָזיגע אַנטאַגאָניזמען צו פערטיפען.

לאָדזער וואָיעוואָדע ה' וולאַדיסלאַוו יאַשטשאָלט.

— ווי אַזוי קאָן מען לינדערען די עקאָנאָמישע נויטען פון דער יודישער בעפעלקערונג?

— די לעבענס-בעדינגונגען פון די יודען, — זאָגט דער וואָיעוואָדע, — זענען ענג פערבונדען מיט די ווירטשאַפטליכע פּראָבלעמען פון דער מלוכה בכלל. די סטאַביליזאַציע פון אונזער לעבען וועט אויף אַ נאַטירליכען אופן ברענגען אויך צום וואוילשטאַנד פון דער יודישער בעפעלקערונג אין פוילען.

— ווי אַזוי פערקוקט איהר זיך, ה' וואָיעוואָדע, אויף דער ראָלע פון די יודען אין ווירטשאַפטליכען לעבען פון דער לאָדזער וואָיעוואָדזטווע?

— די יודען, — ענטפערט אונז דער וואָיעוואָדע, — אַלס פּראַקטישער און האַנדעלס-עלעמענט האָבען אין אַ באַדייטענדער מאָס מיטגעהאָלפען צו דער ענטוויקלונג פון דעם האַנדעל און דער אינדוסטריע אויפ'ן געביט פון דער לאָדזער וואָיעוואָדזטווע. דאָס יודישע סוחרטום, וואָס איז ביז נישט לאַנג געווען שוואַך אָרגאַניזירט, קאָאָרדינירט וואָס ווייטער אַלץ מעהר זיינע כוחות, אָרגאַניזירט זיך אין קאָרפּאָראַציעס אין פערבאַנדען און דאָס וועט אָהן ספק האָבען אויך אַן איינפלוס אויף דער רעגולירונג און אויפ'ן אַלגעמיינעם מצב פון אונזער ווירטשאַפטליכען לעבען.

—:0:—

מאַרשאַל יוזעף פילסודסקי.

יוזעף פילסודסקי איז געבוירען געוואָרען אין יאָהר 1867 אין ליטע אין גוט זשולאָוו, נישט ווייט פון ווילנע. אין ווילנע האָט ער געענדיגט דאָס רוסישע גימנאַזיום און נאָכדעם אין יאָהר 1885 אַריינגעטראָטען אין כאַרקאָווער אוניווערזיטעט.

ער האָט אָבער נישט לאַנג שטודירט. אין יאָהר 1887 האָט אַ פאַרשטעהער פון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער אָרגאַניזאַציע „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ" אונטערהאַנדעלט מיט דעם פוילישען יוגענד-סאָציאַליסטישען קרייז וועגען אַנטיילנעהמען אין אָרגאַניזירען אַן אַטענטאַט אויפ'ן קייזער אַלעקסאַנדער דעם 3-טען. און כאָטש פילסודסקי האָט זיך דעם פּלאַן אָפּגעזאָגט, האָט מען איהם דאָך, ווען די פערשווערונג איז ענטדעקט געוואָרען אַרעסטירט און פערשיקט אויף פינף יאָהר אין סיביר.

אין 1892 איז פילסודסקי צוריקגעקומען אין לאַנד און אַריינגעטראָטען אין איינע פון די געהיימע פּאָליטישע גרופּען. מיט זיין אויסערגעוועהנליך טיכטיגער אַרבייט האָט ער מיטגעהאָלפען צו אָרגאַניזירען די פוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי.

אין יאָהר 1894 האָט יוזעף פילסודסקי אַרויסגעלאָזט דעם ערשטען נומער „ראָבאָטניק".

אַליין אַ שליאַכטשיץ פון געבוירען און לויט די טראַדיציעס, וואַרפט פילסודסקי אַוועק די געוואוינהייטען פון זיין הויז און פון זיין ערציהונג.

דעם 21 פעברואַר 1900 האָט די פּאָליציי אין לאָדז, אין פילסודסקי'ס פּריוואַטער וואוינונג אויף הסכאָדניאַ 19, ענטדעקט די דרוקעריי פון'ם „ראָבאָטניק". מען האָט דעם „חבר וויקטאָר" (אַזוי האָט מען פילסודסקי'ן גערופען אין דער פּאַרטיי), אַריינגעזעצט אין 10. פּאַוויליאָן פון וואַרשאָווער ציטאַדעל.

די פּ.פּ.ס.-אָרגאַניזאַציע האָט אָבער נישט געקענט לאָזען. אין טורמע איז אַ פערזענליכקייט ווי פילסודסקי און מען האָט אָנגעהויבען זוכען מיטלען איהם פון דער טורמע צו בעפרייען. פון וואַרשאָווער 10. פּאַוויליאָן איז דאָס געווען אוממעגליך צו טון, האָט מען בעשלאָסען פאַר יעדען פּרייז צו ווירקען מען זאָל איהם איבערפיהרען קיין פּעטערבורג.

לויט די עצות פון דאָקטאָר ראַדזיווילאָוויטש סימולירט פילסודסקי — אויסגעצייכענט — אַ משוגע'נעם. מען רופט צו איהם אַרויס דעם רוסישען דאָקטאָר סאַבאַשניקאָוו, וועלכער ווערט בעצויבערט פון דער פערזענליכקייט פון פילסודסקי'ן (פאַר דעם דאָקטאָר האָט פילסודסקי נישט געשפּילט זיינע משוגע'נע ראָלע).. ד"ר סאַבאַשניקאָוו שרייבט אויס אַ צייגניש, אַז דער אַרעסטירטער איז געפעהרליך קראַנק און מען פיהרט איהם איבער קיין פּעטערבורג אין שפּיטאָל פאַר גייסטיג-קראַנקע, און אין מאַי 1901 האָט דעם „גייסטיג-קראַנקען" פילסודסקי אַן'איבערגעטוענעם אַרויסגעפיהרט פון'ם שפּיטאָל דער פוילישער אָרדינאַטאָר פון'ם שפּיטאָל-דאָקטאָר וולאַדיסלאַוו מאַזורקעוויטש.

בעת דער רוסיש-יאַפּאַנישער מלחמה פאָהרט פילסודסקי קיין יאַפּאַן, אונטערהאַנדלען וועגען אַן אויפשטאַנד אין „טיל" פון דער רוסישער אַרמיי פאַר דעם פּרייז פון פוילענס אומאָפהענגיגקייט.

נאָך דער רוסישער רעוואָלוציע פון 1905-6 קעמפט פילסודסקי מיט די „אומאָראָווע" שטרעמונגען. ער פאָהרט קיין אויסלאַנד און גרייט דאָרטען צו כוחות צום קאַמף פאַר פוילענס בעפרייען.

אין זאַקאָפּאַנע ענטשטעהט די „צייטווייליגע קאָמיסיע פון די אומאָפּהענגיגע גרופּירונגען", וועלכע שיקט אַרויס אין יאָהר 1913 אויף דער קאָנפערענץ פון די אייראָפּעאישע דיפּלאָמאַטען אין לאָנדאָן אַ מעמאָריאַל מיט אַ פאָדערונג צו ווערען די אויפמערקזאַמקייט אויף פוילענס אונטערדריקטער לאַגע. צוליב דעם מעמאָריאַל איז ענטשטאַנען אַ קאַמף צווישען די „אומאָפּהענגיגקייטס-גרופּירונגען" מיט די „אומאָראָווצעס". דער אינערליכער קאַמף איז געווען אַ זעהר שווערער. און דעם קאַמף האָט זיך געבילדעט אַ געהיימע „פאָלקס-רעגירונג", וועלכע האָט באַלד נאָמינירט פילסודסקי'ן אַלס קאָמענדאַנט פון די פוילישע בעוואָפענטע כוחות.

דער ווינסטיגער מאָמענט פאַר פוילענס בעפרייאונג איז געקומען מיט דער וועלט-מלחמה אין 1914—18.

פילסודסקי שטעלט זיך ענטשלאָסען אויף דער זייט פון עסטרייך געגען רוסלאַנד, אָרגאַניזירט די פוילישע לעגיאָנען און פיהרט זיי אין קאַמף אַלס די קינפטיגע בעפרייער פון פאָטערלאַנד.

דעם 5 אויגוסט 1915 האָבען די דייטשען איינגענומען וואַרשאָ. דייטשלאַנד און עסטרייך האָבען זיך אָבער געמאַכט נישט וויסענדיג און נישט פּראַקטיצירט די ענטשטעהונג פון דער פוילישער מלוכה. פילסודסקי האָט אויף דעם געענטפערט דערמיט, וואָס ער האָט אָפּגעשטעלט די טעטיגקייט פון זיינע מיליטער-טיילען, אויפגעהערט ווערבירען די לעגיאָנען און אָנגעהויבען פערשטאַרקען די בעוועגונג צו שאַפען אַ געהיימע פוילישע מיליטער-אָרגאַניזאַציע. צו דער אַרבייט האָט ער אָפּקאָמאַנדירט אַ טייל פון די אָפיציערען פון דער ערשטער בריגאַדע. ער אַליין האָט זיך נאָכדעם ווי די לעגיאָנען זענען איבערגעגאַנגען אונטער דער לייטונג פון די דייטשען, אָנגעגעבען אין רעזיגנאַציע. דאָס האָט געהאַט אַ ווירקונג; די פערבינדעטע האָבען דעם 5. נאָוועמבער 1916 פּראָקלאַמירט די נייע פוילישע מלוכה.

אין וואַרשאָ האָט זיך געבילדעט אַ מלוכה-ראַט, אין וועלכען עס איז אַריין אַלס מיטגליד אויך פילסודסקי. ער איז אָבער באַלד פון דעם ראַט אַרויסגעטראָטען, כדי דערמיט צו בעווייזען די צוועקלאָזיגקייט פון דער אינסטיטוציע. ווען דאָס פוילישע מיליטער האָט געראַרפט שווערען טרייהייט די דייטשען און עסטרייכער, האָט פילסודסקי בעפוילען די לעגיאָניסטען נישט צו שווערען. די לעגיאָניסטען האָט מען דערפאַר צושיקט אין די געפאַנגענע-לאַגערען און פילסודסקי איז סוף יולי 1917 פערשיקט געוואָרען אין פעסטונג קיין מאַגדעבורג.

אין לאַנד האָט דערווייל געהיים געאַרבייט די פוילישע מיליטערישע אָרגאַניזאַציע אונטער דער לייטונג פון רידז-שמיגלי; די פּאָליטישע לייטונג האָט געפיהרט — אַנדזשעי מאָראַטשעווסקי.

דערווייל האָבען אָנגעיאָגט די געשעהענישען פון 6. נאָוועמבער 1918. די דייטשען האָבען קאַפּיטולירט; און דייטשלאַנד איז אויסגעבראָכען אַ רעוואָלוציע. די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען מיט דער פוילישער מיליטערישער אָרגאַניזאַציע האָבען אין דער נאַכט פון'ם 8. אויפ'ן 9. נאָוועמבער ענטוואָפענט די 55 טויזענד-קעפּיגע דייטשע אַרמיי.

דעם 11-טען נאָוועמבער איז קיין וואַרשאָ געקומען דער בעפרייטער פון מאַגדעבורגער פעסטונג יוזעף פילסודסקי.

אַלס צייטווייליגער שעף פון דער מלוכה האָט פילסודסקי געבילדעט מאָראַטשעווסקי'ס קאַבינעט און מיט אַ דעקרעט פון'ם 22 נאָוועמבער איבערגענומען די אויבערמאַכט אין דער פוילישער רעפּובליק מיט אַ דעקרעט פון 28 נאָוועמבער איז פערעפענטליכט געוואָרען די וואַהל-אָרדינאַציע צום גע-זעצגעבערישען סיים.

דעם 10. פעברואַר 1919 איז געעפענט געוואָרען דער ערשטער סיים, וועלכער האָט פייערליך נאָכאַמאָל נאָמינירט פילסודסקי'ן אַלס מלוכה-שעף.

דאָס בילד פון סיים, וואָס איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַן'אַנשטאַלט פון קליינליכער פּאַרטייאישער אינטריגעס און דער מאָרד פון'ם ערשטען סיים-פּרעזידענט גאַבריעל נאַרוטאָוויטש האָבען בעוואוינגען פילסודסקי'ן זיך צו דערווייטערען פון דער מיטאַרבייט מיט די מענשען, וועלכע זענען געווען די גייסטיגע שולדיגע אין דעם טראַגישען טויט פון דעם ערשטען פּרעזידענט. פילסודסקי זאָגט זיך אָפּ פון דעם אַמט פון מלוכה-שעף און שעף פון גענעראַל-שטאַב און בעזעצט זיך אין 1923 אַלס פּריוואַט-פּערזאָן אין סולעיאָוועק.

די אינערליכע סיטואַציע אין לאַנד לאָזט איהם אָבער נישט רוהען און דעם 12 מאַי 1926 בעשטימט דער מאַרשאַל פילסודסקי אַ מאַרש אויף וואַרשאָ, כדי אָפּצורייניגען די מלוכה פון דער צולאָזענקייט, קאָרופּציע, קאַריעריזם און מאָראַלישער צופאַלענקייט פון די דעמאָלט רעגירענדע ספערען.

צום צווייטען מאָל נעהמט איבער פילסודסקי די מאַכט, וועלכע ער האַלט אין אַ פעסטער האַנד ביז'ן היינטיגען טאָג.

מלוכה-פּרעזידענט איגנאַצי מאָשטשיצקי.

דער דריטער לויט דער רייהע פּרעזידענט פון דעם בעפרייטען אומאָפהענגיגען פוילען — איגנאַצי מאָשטשיצקי — שטאַמט פון אַן'אַלטער שלאַכטישע פאַמיליע פון מאָשטשיצקי.

אין דער געשיכטע פון דער פוילישער מלוכה זוין אין דעם 4-טע' יאָהרהונדערט ווערט דערמאָהנט די פאַמיליע מאָשטשיצקי פילמאָל אַלס מלוכה-מענער, מיליטער-אָנפיהרער, און גייסטליכע.

אין דער נאָוועמבער-רעוואָלוציע האָט אַנטייל גענומען וואַלענטי מאָשטשיצקי — דער זיידע פון'ם פּרעזידענט, דער אייגענטימער פון בליץ. אין דעם אויפשטאַנד פון 1863 האָט זיך אויסגעצייכענט — פאַוסטין, דער פאָטער פון פּרעזידענט און זיין ברודער יאַן, דעם פּרעזידענטס פעטער.

פאַוסטין מאָשטשיצקי, האָט אין קאַמף געגען די רוסען אַרויסגעשטעלט אַן'אָפּטיילונג פון רייטער-מיליטער, וועלכע האָט צוזאַמען מיט די קאָסינערען געצעהלט 700 מאַן.

מיט דער מיליטער-אָפּטיילונג האָט אָנגעפיהרט פאַוסטין מאָשטשיצקי אונטער'ן נאָמען מאַרקיעוויטש.

ווען דער אויפשטאַנד איז דערשטיקט געוואָרען האָט דער פאָטער פון פּרעזידענט עמיגרירט קיין אויסלאַנד און זיך בעזעצט אויף אַ קורצער צייט אין דרעזדען. ער האָט אָבער נישט געקענט זיך לאַנג אויפהאַלטען אין דער פרעמד און איז צוריק אַהיים געפאָהרען קיין פוילען. דאָ האָט מען איהם אַרעסטירט און אַריינגעזעצט אין וואַרשאָווער ציטאַדעל, לויט אַ ספּעציעלער קייזערליכער פעראָרדנונג פון'ם 19. מאַי 1867 איז ער בעפרייט געוואָרען און איבערגעגעבען געוואָרען אונטער פּאָליציייאישער אויפזיכט.

דעם 1-טען דעצעמבער 1867 איז געבוירען געוואָרען איגנאַצי מאָשטשיצקי דער איצטיגער פּרעזידענט פון דעם בעפרייטען פוילען.

זיין אָנפאַנג — אין מיטעל-שול-בילדונג האָט דער יונגער מאָשטשיצקי בעקומען אין וואַרשאָ און נאָכדעם העכערע בילדונג אין ריגער פּאָליטעכניקום, וואו ער האָט אין די יאָהרען 1887—1891 שטודירט די טעכנישע כעמיע.

צוליב פּאָליטישע פערפאָלגונגען האָט דער יונגער סטודענט געמוזט פערלאָזען רוסלאַנד און ער האָט זיך בעזעצט אין לאָנדאָן, וואו ער האָט געמוזט די ערשטע צייט שווער אַרבייטען, כדי צו פערדינען אויפ'ן לעבען. די אַרבייט האָט איהם אָבער נישט געשטערט צו שטרעבען נאָך וואָס מעהר וויסען און ער האָט זיינע סטודיעס פערפאָלקאָמט אין די ענגלישע העכערע שולען. אין יאָהר 1897 איז ער איבערגעפאָהרען אין דער שווייץ, וואו ער האָט אין פריבורג געאַרבייט אויף דעם געביט פון עלעקטראָ-כעמיע. גלייכצייטיג איז ער געווען אַסיסטענט ביי דער קאַטעדרע פון פיזיק אין דאָרטיגען אוניווערזיטעט.

אין משך פון עטליכע יאָהר האָט דער יונגער געלעהרטער בעוויזען צו ערפינדען עטליכע מעטאָדען ווי אַזוי אַרויסצובעקומען אַזאָט פון דער לופט דורך עלעקטראָליז, ער האָט אויסגעבויט קאָנדענסאַטאָרען ד. ה. אַפּאַראַטען, וועלכע זאַמלען עלעקטרישע ענערגיע פון זעהר הויכער שפּאַנונג און — אַרויסבעקומען מיט דער הילף פון דער עלעקטרישער ענערגיע אַזאָט-זויער פון דער לופט און וואַסער.

אַ דאַנק די אַלע וויכטיגע ערפינדונגען איז דער נאָמען פון דעם פוילישען געלעהרטען בעקאַנט געוואָרען אין דער גאַנצער געלעהרטער וועלט.

און דאָך, ווען עס האָט זיך אין לעמבערג געעפענט אַ קאַטעדרע פון עלעקטראָכעמיע און פיזישער כעמיע האָט דער וועלט-געלעהרטער און ערפינדער פערלאָזט די גאַסט-פריינדליכע שווייץ און איז געקומען אַ היים אין פאָטערלאַנד. ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט אַלע זיינע אַפּאַראַטען, מאַשינען, ערפינדונגען און האָט אין לעמבערג איינגעאָרדענט אַ מוסטערהאַפטען עלעקטראָטעכנישען וואַרשטאַט.

דאָ אין דעם היימישען לאַנד שטרעבט דער פּראָפעסאָר מיט זיין גאַנצע ענערגיע און גרויסען וויסען, כדי צו שאַפען פאַר'ן לאַנד אַ גרויסע כעמישע אינדוסטריע, אָהן וועלכער עס קען איצט נישט עקזיסטירען קיין מאָדערנער מלוכה.

די גרעסטע אַרבייט פון'ם פּראָפעסאָר אויף דעם געביט איז פערבונדען מיט דער געוועלשאַפט „מעטאַן" וועלכע האָט געהאַט די אויפגאַבע צו שאַפען אַ קאָנטינגענט כעמיקער און אָרגאַניזירען כעמישע פאָרשונגען.

די צווייטע גרויסע אַרבייט פון'ם פּראָפעסאָר פּרעזידענט ליגט אין די וואַרשטאַטען פון כאָרזשאָוו.

ווי בעוואוסט, האָבען די דייטשען ביים איבערלאָזען די כאָרזשאָווער פאַבריקען אַראָפּגענומען פון דער אַרבייט אַלע אינזשעניערען, קוואַליפיצירטע אַרבייטער און דעם אַדמיניסטראַטיווען פּערסאָנאַל. די דייטשען האָבען געמיינט, אַז מען וועט זיך מיט די וואַרשטאַטען קיין עצה נישט קענען געבען און די גאַנצע וועלט וועט זעהען, וואָס פאַר אַ פעהלער עס איז געווען אָפּצוגעבען אַזאַ אינדוסטריע-געביט ווי אויבערשלעזיען אין אַזעלכע נישט געניטע הענד, ווי די פוילישע.

די פוילישע רעגירונג האָט די כאָרזשאָווער וואַרשטאַטען איבערגעגעבען דעם פּראָפעסאָר מאָשטשיצקי און ער האָט די וואַרשטאַטען מיט דער הילף פון אַ קליינער צאָהל דורך איהם פאָרבערייטע און אויסגעשולטע מיטאַרבייטער אין משך פון צוויי וואָכען געלאָזט אין גאַנג. די ווערט פון דער כעמישער פּראָדוקציע פון די כאָרזשאָווער פאַבריקען בעטרעפט איצט אַן'ערך 100 מיליאָן זלאָטעס.

אין מאַי 1926, ווען דער פּרעזידענט פון דער רעפּובליק סטאַניסלאַוו וואָיצעכאָווסקי האָט רעזיגנירט האָט די פאָלקס-פערזאַמלונג דעם 1. יוני 1926, אַ דאַנק דער אָנווייזונג פון מאַרשאַל פילסודסקי, וועלכער האָט די וואַהל אַלס פּרעזידענט נישט אָנגענומען — אויסגעוועהלט דעם פּראָפעסאָר איגנאַצי מאָשטשיצקי אַלס פּרעזידענט פון דער מלוכה.

דער פּרעזידענט, אַלס הויפּט פון מלוכה בּאַ מיהט זיך צו בעקעמפען און אַריינצוברינגען אין די בעהערדען אין ענינים פון אַלע קרייזען פון דער געזעלשאַפט.

עלפטער נאָוועמבער.

אַלץ איז שוין געווען אַזוי, ווי יהואָש האָט זיך עס געמאָלט אין זיין ריכטערישער וויזיע: דער וואַמפיר פון נאַציאָנען האָט געהאַט וואָס זיך געוויגען מיט בלוט פון געטויטע לעגיאָנען, אויף בערג פון הרוגים איז געלעגן די פערבלוטיגטע שווערד, די קאַנאָנען זענען מיד געוואָרען פון דער פייערדיגער שחיטה. דעמאָלט האָבען זיך איבער אייראָפּע בעוויזען טויבען פון שלום.

איבערזעצט אין דער ניכטערנער שפּראַך פון די סטאַטיסטישע טאַבעלען, וואָס זענען געזאַמעלט אין אַמסטערדאַמער מוזיי פון דער וועלט־מלחמה, הייסט עס, אַז דער קריג האָט געגעבען אַ שפּעדיגען שניט: 13 מיליאָן דערהרגעטע, צוואַנציג מיליאָן קאַליקעס, 9 מיליאָן יתומים, פינף מיליאָן אלמנות, 400 מיליאַרד דאָלאַר צושאָסענע און צופּולווערטע מאַטעריעלע און קולטורעלע גיטער. אין משך פון די פיר יאָהר זענען יעדע מינוט געפאַלען 12 מענשען — קרבנות אויפ'ן מזבח פון דער מלחמה.

נאָך דעם טאָג, אין וועלכען די האַרמאַטען זענען שטיל געוואָרען, איז אויך אַלץ אַוועק לויט'ן ריכטערישען פּראָגראַם, וועלכען ס'האָט געצייכענט יהואָש: אַ קאַליקע־סאָלדאַט מיט מעדאַלען בעהאָנגען, האָט געבעטען נדבות און איז אויסגעגאַנגען פאַר הונגער; קריגס־יתומים האָבען פאַר נויט געגנבעט אָרימע בייגעל; אַ גאַסען־פרוי האָט זיך שפּעט ביינאַכט געטוליעט צום מאַרמאָרנעם דענקמאָל פון די געפאַלענע און געפרעגט זיך, וואָס איהר מאַן איז אויך געווען צווישען די העלדען.

אָבער אין דעם טאָג, דעם 11־טען נאָוועמבער, ווען די וועלט איז בערוישט געוואָרען פון נייעם נישט געוואוינטען קלאַנג, פונ'ם שטילקייטס־קלאַנג נאָך יאָהרענלאַנגען פּראַלען פון צענדליגער טויזענדער קאַנאָנען — אין דעם טאָג איז אייראָפּע משוגע געוואָרען פאַר פרייד. מענשען האָבען זיך געוואָרפען איינער דעם אַנדערען אויפ'ן האַלז, געוויינט און געקושט זיך, און געטאַנצט און געטאַנצט אין די גאַסען.

דער 11־טער נאָוועמבער איז איינגעשטעלט געוואָרען אַלס אינטער־נאַציאָנאַלער יום־טוב פון וואַפענשטילשטאַנד. אין דעם טאָג, 11 אַ זייגער ווערט אין אַלע שטעדט פון אייראָפּע אויף 2 מינוט אָפּגעשטעלט יעטווידע בעוועגונג; די מאָדערנע ריזען־באַבילאָנען האַלטען אויף אַ וויילע זייער מעכטיגען אָטעם, עס בלייבען שטעהען אין מיטען גאַס טראַמוואַיען, אויטאָבוסען און אויטאָס. מיליאָנען מענשען ווערען פערגליווערט אין שטילקייט אויף דעם אָרט, וואו דער מאָמענט האָט זיי פערכאַפּט. מיט אַ שטילען שווייגען בעערט די לעבעדיג־געבליבענע מענשהייט די מיליאָנען, וועלכע זענען געפאַלען אין די שלאַכטען. שטילער זאָל זיין איבער די פעלדער, וועלכע האָבען בעדעקט די טעריטאָריע פון אייראָפּע מיט ברידער־קברים פון הונדערטער קוואַדראַט־קילאָמעטער. אין שטילקייט מוז זיין די פערעהרונג פאַר די מיליאָנען אומגעקומענע, און איהר דאַרף ליגען דער ענטפער אויף דער שטומער פראַגע, וועלכע זיי האָבען מיט זיך מיטגענומען אין קבר אַריין: פאַרוואָס? צוליב וואָס? צוליב ווען?

דולצ'עט דעקאָרומ'סט פּראָ פּאַטריאַ מאָרי — ס'איז זיס און עהרפול צו שטאַרבען פאַר'ן פאָטערלאַנד — האָט געדיכטעט דער רוימישער האָראַצוס. אָבער ווען אַ פראַנצויזישער און אַ דייטשער זעלנער האָבען זיך אין די לעצטע קראַמפּהאַפטע קאָנוואולסיעס איינגעביסען איינער אינ'ם אַנדערען, האָבענדיג אויף די בלאַסע ליפּען דאָס וואָרט „פאָטערלאַנד" — דאַן האָט עס בעקומען דעם זעלבען מיספערשטענדנישען זין, ווי די תפילה, וואָס ווערט אָפּגעריכט צו איין גאָט דורך פּריסטערס פון בעזונדערע פעלקער, אַז דערזעלבער גאָט זאָל שענקען דעם נצחון זיין פאָלק און די מפלה דעם געגנערישען.

קיין פערענטפערונג וואָלט נישט געווען פאַר דער דאָזיגער אומגעהויערער שחיטה, ווען אַלס איהר רעזולטאַט, אויף די פערוואַקסענע קברים פון מיליאָנען צושאָסענע און סתם אומגעקומענע וואָלט נישט געווען אויסגעוואַקסען די איינע פּאָזיטיווע דערשיינונג — די בעפרייאונג פון אונטערדריקטע פעלקער.

עס ליגט אַ בייזע איראָניע, פון דער געשיכטע אין דעם, וואָס אונטערדריקטע פעלקער זענען בעפרייט געוואָרען אין רעזולטאַט פון קריג, און דער קריג איז אַרויסגעשוואוירען געוואָרען דורך אַ הייפעל, וועלכע האָבען צום ווייניגסטען אַט די בעפרייאונג געהאַט אַלס זייער ציל. און עס ליגט אַ בייזע נקמה פון דער געשיכטע אין דעם, וואָס פאַר די פערברעכנס פון „איבערשטע צעהנטויזענד", וואָס האָבען פעלקער איינגעצוימט, און אונטעריאָכט, האָבען בעצאָהלט מיט זייער יונגען און בעסטען בלוט מיליאָנען אומשולדיגע, אַליין אונטערדריקטע מענשען.

עס פייערט דאָס יאָהר דעם 10־טען יובל פון זייער בעפרייאונג די באַלטישע פעלקער, עס פייערט די טשעכאָסלאָוואַקישע רעפּובליק איהר בעפרייאונג פון דער האַבסבורגישער אַפּוטראָפּסות, אַרויס פון פעלקער־שלאַכט איז אונגאַרן אַלס זעלבסטשטענדיגע מלוכה, און אינם היינטיגען 11 נאָוועמבער פייערט איהר בעפרייאונג פון דרייפאַכיגער פערקנעכטונג די פעראייניגטע, זעלבסטשטענדיגע, אומאָפּהענגיגע פוילישע מלוכה.

אויב די היסטאָרישע עוולה, וואָס איז בעגאַנגען געוואָרען לגבי אַנדערע איז געווען גרויס, איז זי לגבי דעם פוילישען פאָלק געווען אָהן אַ ערך גרעסער.

די טראַגעדיע, פונ'ם פוילישען פאָלק, וואָס האָט זיך געצויגען מיט איהרע בלוט־צייכנס אַרבער'ן שטח פון העכער הונדערט יאָהר, האָט זיך בעזונדערס בולט געלאָזט מערקען אין דער צייט פון וועלט־קריג.

די פוילישע זעלנער פון פּאָזען, ווי די זעלנער פון וואַרשאָ אָדער קראָקאָ האָבען אַמווייניגסטען אינטערעס געהאַט צו פערגיסען זייער בלוט פאַר'ן פּרייסישען מיליטאַריזם, פאַר'ן צאַרישען טראָן אָדער פאַר די קריגערישע אַספּיראַציעס פון עסטרייכישען גענעראַל־שטאַב. אָבער זיי אַלע זענען געגאַנגען און פערגאָסען זייער בלוט. אין דער הינזיכט איז דער גורל פון פוילישען זעלנער געווען דערזעלבער, וואָס דער גורל פון יודישען, וועלכער איז אויך געשטעלט געוואָרען אין צוואַנג צו געפינען זיך אין פערשידענע לאַגערען און צו שעכטען — אָהן אַ ציל און אָהן אַ זין — זיינע אייגענע ברידער. 3

און גליקליך זענען געווען יענע זיהן, פון פּוילען, וועלכע זענען אַוועק אין קריג מיט אַ בעהאַלטענעם, אָדער קלאָרען ציל, אַז אין רעזולטאַט פון פעלקער־קאַטאַקליזם מוז אויפוואַכען, אויפשטעהן תחית המתים דאָס צוטיילטע, צושטיקעלטע, אונטערדריקטע פוילישע פאָלק און דאָס פוילישע לאַנד.

„שלאָף, קאָלעגע, אין פינסטערען קבר, זאָל דיר פּוילען קומען צו חלום" — האָבען געזונגען אַ לידעל די סאָלדאַטען, וואָס זענען געגאַנגען אין קריג אונטער דער אָנפיהרונג פון פּילסודסקי'ן.

אָט דער זעלנער האָט געזעהען אין טויטען און אינ'ם לעבעדיגען חלום: אַלע פאָרמען פון ראַפינירטע מאַלטערטירן און חוזק מאַכען פון אַ פאָלק. קולטורעלע און מאַטעריעלע ענטאייגענונג אין פּרייסען, דאָס אַרויסרייסען די פוילישע שפּראַך מיט די וואָרצלען, דאָס צונעהמען די אייגענע מיט שווייס בעפרוכפּערטע ערד. באַרטעק דעם זיגער, וואָס קומט אַלס העלד פון פראָנט און בלייבט שטעהן פאַר זיין צובראָכענער קאַריטע, די בייטש־שנאַלען פון „פערפלוכטער פּאָלאַקיי". צו וועלכער עס איז דאָ נאָר איין געפיהל — פעראַכטונג. תפיסות און תליות אויפ'ן גאַנצען שטח פון קאָנגרעס־פּוילען. אין די קאַזעמאַטען פון די ציטאַדעלען, אויף די קאַטאָרגעס פון סיביר — די געטרייסטע זיהן פון פאָלק, שמערצליכע אָפּקלאַנגען, דערשטיקטע יאָמערן פון די הערואישע, צוטרעטענע פּרובען פון אויפשטאַנדען. פרעמדע, ברוטאַלע האָבען זיך צולעגט איבער'ן לאַנד, טאָפּטשען מיט שווערע שטיוועל, שפּעטען אָפּ פון דעם ליבסטען און הייליגסטען, גרייכען מיט זייערע הענד צו די נשמות פון קינדער.

דאָס פאָלק, דאָס לאַנד איז אַ געווערקצייג פון פרעמדע, אכזריותדיגע ווילענס און קאָמבינאַציעס. „איהר האָט מיך גערופען — איך בין צו אייך געקומען. איהר ווילט מיר עפּעס זאָגען — איך וויל דאָס נישט וויסען. נאָר ביים ערשטען פּרוב פון אַנ'אויפשטאַנד, וועל איך קיין שטיין אויף אַ שטיין נישט איבערלאָזען פון וואַרשאָ" — קלינגען פון דער שוואַרצער פערגאַנגענהייט די ווערטער פון ניקאָלאַי], און ווערען דערמאָנט פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטענס „פלען דע רעווערי": קיין שום חלומות, קיין שום האָפנונגען, מיינע הערען.

עס קומט פאַר פאַטאַליך דאָס מוראַדיגסטע: דאָס צופּאַסען זיך, דער פערשאָלטענער מימיקרי־פּראָצעס. עס בעגיסט זיך מיט בלוט דאָס האַרץ ביי ד יושעראָמסקי'ס, וויספּיאַנסקי'ס, און זיי זעהען, ווי די נשמה פון פאָלק ווערט געפאַנגען, הויבט אָן אָנצונעהמען די קנעכטשאַפט פאַר אַ נאָרמאַלען צושטאַנד.

די קריגס־זאַוויערוכע צווינגט די פרעמדע מושלים צו געבען הבטחות. ניקאָלאַי ניקאָלאַיעוויטש ווענדט זיך מיט אַ פּראָקלאַמאַציע צום פוילישען פאָלק, ווילהעלם]] און פראַנץ יאָזעף קומען מיט זייער צוויי־קייזער־מאַניפעסט. דאָס פאָלק דערפיהלט אינסטינקטיוו די פאַלשקייט פון די צוזאָגען; צי קאָן מען גלויבען, אַז די בעפרייאונג וועט קומען פון די וואָס שטרעבען אַליין צו פערכאַפּען און צו [illegible] נייע לענדער און נייע פעלקער?

עס פיהלט זיך שוין דער ריח פון צופאַלונג ביי די, וואָס זענען נעכטען געווען אַזוי שטאַרק, מעכטיג און ריקזיכטסלאָז; עס דערטראָגט זיך שוין דאָס קראַכען פון טראָנען. מ'דאַרף זיין אויף דער וואַך, צוגעגרייט, און בעהעלטעניש שמידען דאָס געוועהר, וואָס וועט זיך אויפהויבען ווען די שעה וועט קומען, געגען אונטערדריקער.

דאָס פאָלק האָט נישט פערפיהרט, נישט זיך און נישט די, וועלכע האָבען פאַר איהם געבלוטיגט.

דעם 11־טען נאָוועמבער 1918, אין דעם טאָג, ווען ס'האָבען אויפגעהערט צו דונערען די האַרמאַטען, ווען די קעמפענדע צדדים האָבען אַרויסגעלאָזט פון די פערחלשטע הענד דאָס אָנגעגליהטע געוועהר, — אין דעם טאָג האָט דאָס אומזיניגע בעקומען אַ זין: עס איז פערריכט געוואָרען איינע פון די גרעסטע עוולות, וועלכע זענען אין דער געשיכטע בעגאַנגען געוואָרען: דאָס פוילישע פאָלק איז אויפגעריכט געוואָרען. פוילען איז געוואָרען אַ פרייע, זעלבסטשטענדיגע מלוכה.

* * *

אין דעם קאַמף פאַר דער בעפרייאונג פון פּוילען און אין יום־טוב־טאָג פון דער דערגרייכטער אומאָפּהענגיגקייט, איז די יודישע בעפעלקערונג נישט קיין זייטיגער צושויער און בעאָבאַכטער. לעבענדיג זייט הונדערטער יאָהר, זענען זיי אויף לעבען און טויט געווען און געבליבען פערקניפּט מיטן גורל פון פוילישען לאַנד און פון פוילישען פאָלק. עס פעראייניגט זיי די צוגעבונדענקייט צו דער מוטער, נאַטור, וועלכע איז גלייך און גערעכטיגט פאַר אַלע איהרע קינדער, דער זכרון פון געמיינזאַמע ליידען, פון געמיינזאַמע דורכגעליטענע עוולות. די פויסט פון צאַרישען יונקער, דער פרעכער חוזק פון צאַרישען בעאַמטען האָט פונקט אַזוי געדריקט איבער'ן גוף און איבער דער פּסיכיק פונ'ם יודישען בירגער, ווי פונ'ם פוילישען. אין שווערע צייטען פון העלדישען געראַנגעל האָט דער יוד נישט געפרעגט, אויף וועלשטעלט אויף דער זייט פון די קעמפער פאַר בעכער זייט ער דאַרף זיין: מיט זיין גייסט, מיט זיין פערמעגען, מיט זיין לעבען האָט זיך דער יוד געשטעלט אויף דער זייט פון די קעמפער פאַר בעפרייאונג.

די יודישע אינטעליגענץ, וואָס איז מיט איהרע הויכע אינטעלעקטועלע שפּיצען געשטאַנען נעבען דער גייסטיגער פיהרונג פון פוילישען פאָלק, דער יודישער אַרבייטס־מענש און דער פּשוטער יוד פון שטעטעל — פאַר זיי אַלע איז דער וועג — בעוואוסטזיניג און אינסטינקטיוו — געווען אַ קלאָרער: פּוילען מוז בעפרייט ווערען, און אין דער בעפרייאונג פון פּוילען ליגט די אייגענע בעפרייאונג.

עס זענען געווען שטרייטען צווישען די ביידע פעלקער. די שטרייטען זענען ביז היינט נישט אויסגעגליכען געוואָרען. אָבער, ווי דאָס האָט געזאָגט פאַר פוילישע שריפטשטעלער דער גרויסער יודישער דיכטער שלום אַש, וועלכער האָט צום טיפסטען אַריינגעזאַפּט אין זיך דעם ריח און די בענקשאַפט פון דער פוילישער ערד און זיי געגעבען אַ יודישען אויסדרוק: „מיט אייך האָבען מיר זיך געקריגט, אָבער מיט דער פוילישער ערד האָבען מיר זיך קיינמאָל נישט געקריגט".

עס האָט געדאַרפט און געמוזט געשעהן דאָס קאַרדינאַלסטע, דאָס וויכטיגסטע, די בעפרייאונג פון לאַנד פון פרעמדער פערקנעכטונג. דאָס האָבען אַלע געוואָלט, צו דעם האָבען אַלע געשטרעבט. מיט דעם פערשווינדען פון קנעכטשאַפטס־פּסיכאָלאָגיע מוזען אויסגעלייטערט ווערען די נשמות ביי ביידע היסטאָריש־פערבונדענע פעלקער. דאָס האָבען פערשטאַנען די שענסטע גייסטער פון פּוילען אין דער פערגאַנגענהייט. די דאָזיגע פערשטענדניש דרינגט אַריין צו די בעסטע מענשען אין פּוילען פון היינט. עס זענען דאָ דערצו ערנסטע סמנים. לעאָפּאָלד סטאַף, קאַדען־באַנדראָווסקי, פערדינאַנד געטעל און שלום אַש האָבען זיך געגענזייטיג פערשטאַנען, און זיי האָבען זיך בעגעגענט אויף איין באָדען און אָט די געגענזייטיגע פערשטענדניש מוז וואַקסען אין דער ברייט און אין דער טיף.

זאָל דאָס זיין די סימבאָלישע בעדייטונג פון היינטיגען פייערליכען יום־טוב אין דעם בעפרייטען פּוילען.

לאַזאַר פוקס.

דאָקומענטען פון די היסטאָרישע טעג.

בעקאַנטמאַכונג.

10,000 מאַרק בעלוינונג

מאָרד.

דעם 1 אָקטאָבער 1918 צווישען 3 מיט 45 מינוט און 4 אַ זייגער נאָכמיטאָג איז פאַר'ן הויז אויף סמאָלנאַ 28 דערשאָסען געוואָרען דער 32־יעהריגער קאָמיסאַר פון דער פעלד־פּאָליציי ד"ר עריך שולצע פון דער וואַרשאָווער אָפּטיילונג פון דער פעלד־פּאָליציי. דער דערמאָרדעטער איז דערשאָסען געוואָרען פון בעהעלטעניש דורך 4 שאָסען. און דעם פערברעכען איז מען חושד 2 יונגעלייט, פון וועלכע איינער האָט געטראָגען אַ גרינליכען מאַנטעל; ביידע זענען נאָכ'ן אָנפאַל ענטלאָפען אין דער ריכטונג פון דער פּאָניאַטאָווסקי־בריק.

פאַר זאַכליכע ידיעות, אויפ'ן גרונד פון וועלכע מ'וואָלט געקענט ענטדעקען די אָנפאַלער און זיי בעשטראָפען ווערט בעשטימט

אַ בעלוינונג פון 10,000 מאַרק

אויב עטליכע פערזאָנען וועלען העלפען צו אַ גינסטיגען רעזולטאַט פון דער אויספאָרשונג, ווערט די בעלוינונג ענטשפּרעכענד צוטיילט ווערען.

פּאָליציי־פּרעזידענט **פ. גלאַזענאַפּ**

וואַרשאַ, 2. אָקטאָבער 1918.

די אָנפאַלער זענען נישט געכאַפּט געוואָרען. דעם אָנפאַל האָט אויסגעפיהרט דער מיטגליד פון דער פּ.פּ.ס.'ישער באָיובקע, דער איצטיגער לאַווניק פון לאָדזער מאַגיסטראַט אַנטאָני פּורטאַל.

אויפרוף

פון פאָלקס־קאָמיסאַר אויף דער שטאָט לאָדז.

בירגער און בירגערינס!

אויפ'ן בעפעהל פון דער רעגירונג פון דער פאָלקס־רעפּובליק נעהם איך פון היינטיגען טאָג אָן איבער דעם אַמט פון רעגירונגס־קאָמיסאַר אין לאָדז.

אין אַ מאָמענט, ווען ס'זענען פון אונז אויף שטענדיג אַראָפּגעפאַלען די קייטען פון די פּרייסישע יונקערס, עפענט זיך פאַר לאָדז אַ פּעריאָד פון רעאַליזאַציע פון איהרע פיליעהריגע פערלאַנגען.

בירגער אַרבייטער!

זייט צעהנדליגער יאָהרען האָב איך אָרים ביי אָרים צוזאַמען מיט אייך געקעמפט מיט דער איבערמאַכט אין דער צאַריש־פּרייסישער אָקופּאַציע.

היינט בין איך, לויט אַ פעראָרדנונג פון דער צייטווייליגער רעגירונג פון דער פאָלקס־רעפּובליק, בעשטימט געוואָרען אַלס קאָמיסאַר אין לאָדז, נישט אויפהערענדיג אפילו אויף איין מינוט צו זיין דער פערטיידיגער פון אייערע פערלאַנגען און בעדערפענישען.

פאַר אונז שטעהען שווערע אויפגאַבען. דאָס לאַנד איז אויסגעראויבט און פערניכטעט דורך די אָקופּאַנטען. מיר דאַרפען בויען די פוילישע מלוכה געשטיצט אויף די מאַסען, פערפעסטיגען די פרייהייט פון בירגער, קעמפען מיט סאַבאָטאַזש, יקרות, ליכווע, שפּעקולאַציע און פּאַסקאַרסטווע, העלפען די אַרבייטסלאָזע און די וואָס קומען צוריק פון דער געפאַנגענשאַפט, ברענגען אין בעוועגונג די אינדוסטריע, איינפיהרען אַרבייטס־שוץ, בעזייטיגען דאָס איבערבלייבניש פון דער אָקופּאַציע־מאַכט, צוציהען צו פעראַנטוואָרטליכקייט די צאַרישע און פּרייסישע שפּיצלעס, וועלכע האָבען אויף יעדע שריט דערשטיקט די אויפוואַכענדע נאַציאָנאַלע און אַרבייטער־בעוועגונג.

צו די דאָזיגע אָנשטרענגונגען מוזען מיטהעלפען די געזעלשאַפטליכע, פּראָפעסיאָנעלע, קאָאָפּעראַטיווע און אַרבייטער־אינסטיטוציעס.

אין מאָמענט, ווען ס'ווערט אויפגעהויבען די פאָהן פון דער נייער אָרדנונג, איז נויטיג אַ סיסטעמאַטישע און פאָרבערייטונגס־אַרבייט; מ'מוז אויסבילדען די ברייטע מאַסען אין דער שטעטישער און מלוכהשער ווירטשאַפט, וועלכע זענען ביז איצט בעוואוסטזיניג בעזייטיגט געוואָרען דורך פיינדליכע פאַקטאָרען פון צו האָבען אַן איינפלוס אויף אונזערע בלוטיגסטע אינטערעסען.

איך פאָדער אַלזאָ אויף אַלעמען, וועמען דאָס וואויל פון פּוילען ליגט אויפ'ן האַרצען, צו געהאָרכזאַמקייט און הילף ביים אדורכפיהרען די פעראָרדנונגען פון דער צייטווייליגער רעגירונג פון דער פאָלקס־רעפּובליק.

אַלערליי פיינדליכע מאַכינאַציעס, ווי אויך דאָס פערשפּרייטען ראַסען־האַס, גרייטען נאָר צו אַ גרונט צו אַ צוטומלעניש און אַנאַרכיע.

פון דער דיסציפּלין, ענערגיע, מיטאַרבייט און אונטערשטיצונג פון די אַרבייטענדיגע מאַסען, איז אָפּהענגיג די שנעלע פערווירקליכונג פון די דערמאָהנטע רעפאָרמען.

22.I.19 אלעקסי רזשעוווסקי, פאָלקס־קאָמיסאַר פון לאָדז.

פּאַלאַניאַ רעסטיטוטאַ.

פון משה בראָדערזאָן.

אי־דאַנאַ!
אי־דאַדאַנאַ!
אי־דאַנאַ!
אי־דאַדאַנאַ!
גרינע פעלדער,
גרינע וועלדער
האָבען זיך
צעבליהט, צעזונגען!
איבער וועלדער,
איבער פעלדער
האָט אַ נייע
ליד געקלונגען —
וועלדער־פעלדער,
ערד־גאַמעלדער —
אויסגעשפּרייט זיך,
ווי אַ קילים...
אין די פעלדער
זאָגט אַנ׳עלענדער
נישט בעפרייטער
יוד זיין תהלים...
אי־דאַנאַ,
אי־דאַדאַנאַ —
קלינגט אַזוי־ווי
דער מה טובו...
אי־דאַנאַ,
אי־דאַדאַנאַ!
מודה אני: —
— כ׳בין מקנא...
אי־דאַנאַ
אי־דאַדאַנאַ!
איבער דעכער
פלאַטערט העכער:
— אשרי יושבי,
אוי, ביתיך!

*

אין אומגערעכטיגקייט פון בלוט־פערגיסונג,
ווען שחיטות ווילען פאָלק פאַר פאָלק פער׳מיאוס׳ן
און ס׳האַסען לענדער זיך אייננאַנדער,
געבוירען ווערט פון בלוט,
פון פונ׳ם פייער
אין שנאה אומגעהייער —
דער יושר־סאַלאַמאַנדער,
און נאָך אַ הונדערט־יאָהרעדיגען יאָך,
געבויגענקייט און בראָך —
דערזעהט מען, אַז דער ווייסער אָדלער אינ׳ם שטייג
אָטעמט נאָך!

* * *

און דאָך איז שוואַך דער פליה נאָך פון די פליגעל,
און דאָך איז פינסטער נאָך אין אויגען,
דער רוקען איז נאָך קנעכטיש אויסגעבויגען,
און קנעכטיש זיגעל
ליגט נאָך אויף דעם חוט־השדרה
וויל נאָך־נישט־געפּענט אויג
אַ שקלאַפישען פערנויג
פון אַנדערען פאַר זיך,
פון אונז און — יעדערען!

* * *

אָפּגעטריבען זענען ראָבען
פון זאַגלאָבאַ׳ן,
דעם שטאָלצען פּתח־ן־העלד
פון „מיט׳ן שווערד און פייער“,
שטעהט ער אינ׳ם דאָרף און שטאָט,
אין פעלד און גאַס
און ווייס נישט, אַז ס׳איז גאָטס בעראָט:
עס זאָל פון איהם אַוועק דער האַס!
בלייבען וויל דער עם הארץ
פריץ
פאַר אַ מאָשעק!
גיט ער הינטישליך אויף איהם אַ האָווקע,
שרעקט דער יוד זיך נישט פאַר הינט,
און ענטפערט גאָר נישקשה:
— פּראָשע,
אָבער ס׳גליהט די וועלט אַנ׳אַנדער ווינט,
איז לא... לאו דוקא!

פערשטעהט, וויעלמאָזשני פּאַניע, וועלט האָט
נייע זאָרגען,
און גאָלד עס טראָפט אין הייגט דער העלער
מאָרגען!
גאַפּט זאַגלאָבאַ.
גלויבט נישט זיינע אויערען:
עפּיס — מאָדנע — זעהר גאָר, ס׳האָבען
יודען נישט קיין מורא,
ווילען שוין נישט זינגען דעם מה־יפית!
וועמע׳ס שטראָף איז׳ס?
קאַליע זענען מיינע יודעלעך,
קאַליע!
ווילען שוין נישט צימבלען לידעלעך
פאַר׳ן כבוד־וועגען,
ווי אַמאָל זיי פלעגען
פאַר מיר —
דער אויבערשטער פּאַליאַ!
וואָס? אַנ׳אמת איז עס,
צי אַ חלום אין אַ שלאָף איז׳ס?
אָבער כ׳בין דאָך אויפגעוואַכט!
און —
זאַגלאָבאַ ציפּט די וואָנסעס זיך און לאַכט!

* * *

אַ וועלט אין איבערפורעמונג עס רעש׳ט
און קאָרטשעט זיך אין נאָך מלחמה־ווייטאָקען,
שטייט זאַגלאָבאַ, קוקט ער איבערראַשט
אויפ׳ן וואונדערלאַנד זיין בונטען־בייטיקען.
ווייסט נישט — זאָל ער זינגען פאַר דער פרייד?
זאָל פאַר שמחה וויינען ער, פאַר גליק דעם!
זודיקען.
שיכּורט ער, זאַגלאָבאַ, נישט געהיט פאַר
מעשים און פאַר רייד
לוט׳ס שכרות, ווייסען מיר, בעדאַרף מען צודעקען...

*

פוילען איז צוריק שוין גאַנץ,
גלאַנץ פון גאַנצקייט שטראַהלט
פאַרהונדערטיעהריג,
טאַנצט מען נישט דעם בערען־טאַנץ,
נאָר דעם ווירבעל־וויר־טאַנץ פון די בערג,
נאָר דעם שטייער־טאַנץ פון מערק,
אָדער גאָר דעם הילכיגען אָבערעק...
— אַנ׳אָבערעק,
אַנ׳אָבערעק!
לוסטיג־זשוואַוועדיגער,
מענטשען־תאווה׳דיגער,
אַנ׳אבערעק,
ווי געהעריג
נישט קיין גאווה׳דיגער —
לאָזט געמאַך!
אַנ׳אָבערעק,
אַנ׳אָבערעק
פריידען־יוירעדיגער,
שמחת־תורה׳דיגער!
אַנ׳אָבערעק,
זיבען־רעהריג
גאָלד־מנורהדיגער —
ראַך—טשיאַך—טשאַך!

*

אַז עס צינדט זיך אָן די יוכע,
איז עס, ברידער, פאַר דער שמחה איבערגאָסען
איז עס פאַר דעם נחת־וויין!
און בכלל האָט יוגענדליך זאַגלאַבאַ
ליב אַ זאַווירוכע,
איבערטאַנצען אַלע גרעניצען און מאָסען
אין קורצען בגילופין־צאָרן
אַ קלונג טון מיט די שפּאָרן
און טיף אין בעבעכעס אַריין!
דאַרף מען קענען שכרות זיין,
דאַרף מען קענען מוחל זיין!
האָט מען וועלטען איבערקעהרט:
און ביי אונז געשניטען בערד,
גאָט, אַנ׳עדות ביזוי,
עס טרעפען רגע׳ס פוסטע, וויסטע,
און שקצים־שפּילען נאַרעוויסטע,
זיי מוחל, יעזו קריסטע!

גיך פערגעסען מיר,
און זענען מוחל זעהר גיך!
פערגעסען מיר די שאַנד,
אויס ליבשאַפט צו דעם לאַנד
און קאָנען בשום אופן נישט פערשטעהן,
אַז מעגליך איז די וואונד צו היילען,
ירושה פון דער פרייקייט צו צוטיילען,
טאָ וואָס איז גרייס אין האַנד אַ שטיין?
טאָ וואָס איז די געהיימע
אימה —
די שרעק פאַר זיך,
דער פויזנער שכל פלאַטשיק?!
צו־וואָס די זאַמדען־בערגען
פון „סוואָי דאָ סוואָגאָ“,
בעת —?
לאָמיר טאַנצען גאָר אַ קראַקאָוויאַטשאַק:
הערט אַנ׳אַלטע מעשה
פון אַנ׳אַלטען חוטא:
אַ ציגעלע אַ ווייסע,
אַ ציגעלע אַ רויטע...
הימלען לויכטען קלאָהרע
קוילערען מעת־לעת׳ן,
ברויט וואַקסט אָהן עין הרע,
נאָר נישטאָ צו עסען.
מאַלע־וואָס עס קאָן זיך טרעפען
ביי איבערזאַטקייט און ביי שפע?
פון נאָהענט און ווייט
אין רוישענדיקען זייד,
פערשפּיגען,
אויף הונגער־פּיס זיך וויגען
מחנות פיל־מיליאָנען אָר׳מעלייט!

———:0:———

מוז אַנדערש ווערען,
מוז אַנדערש זיין —
אַזוי עס צייכענען מזלות־שטערען,
די העלע ליכטער:
אַז לאַנד און פאָלק וועט ווערען ניכטער
און פריי פון קוועל,
וועט גאָט, וואָס שטייט ביים שוועל
אין שטוב אַריין.
אַזוי געבאָטען איז —
אַזוי וועט זיין!

א בליק איבער דער יודישער פּאָליטיק

אין בעפרייטען פוילען.

די שלום־אונטערהאַנדלונגען, וועלכע האָבען זיך נאָכ׳ן זיג פון די פערבינדעטע מלוכות אָנגעהויבען אין ווערסאַל, האָבען אויפגעוועקט די פּאָליטישע אַקטיוויטעט אויך ביי יודען.

די ענטשטעהונג פון אומאָפּהענגיגען פוילען איז געווען שוין אַ זיכערע זאַך און דאָס פּוילישע יודענטום האָט זיך אויך צוגעגרייט צו פערזיכערען זייערע פּאָליטישע, נאַציאָנאַלע און בירגערליכע רעכט אין דעם בעפרייטען פוילען.

די יודישע פראַגע איז נאָך מעהר פערשאַרפט געוואָרען צוליב׳ן אויסברוך פון ברוטאַלען אַנטיסעמיטיזם, וואָס בעגלייט יעדע ערשיטערונג אין סאָציאַלען לעבען, אויך אין פוילען איז געווען אַ תקופה פון עקסצעסען און בערדשניידעריי. צוזאַמען מיט׳ן קאַמף פאַר רעכט האָבען די יודישע פּאַרטייען געמוזט קעמפען פאַר אָפּשטעלען די עקסצעסען, וועלכע האָבען מאַנכעסמאָל געטראָגען אַ בלוטיגען כאַראַקטער.

דעמאָלט האָט מען אָנגעהויבען צו רעדען וועגען צוזאַמענרופען אַנ׳אַליודישען צוזאַמענפאָהר. צוליב דעם, וואָס די איניציאַטיווע איז געקומען מצד די ציוניסטען האָבען די פאָלקיסטען און אַגודה אין איהם נישט אַנטיילגענומען, און דער צוזאַמענפאָהר, וועלכער האָט געדאַרפט אויסאַרבייטען די ריכטליניען פון דער יודישער פּאָליטיק איז געווען אַ ריין־ציוניסטישער. די יודישע אַרבייטער־פּאַרטייען האָבען אַנטיילגענומען און די געשאַפענע אַרבייטער־ראַטען און האָבען גראָדע געקעמפט פאַר די רעכט פון די יודישע אַרבייטער.

די ערשטע גרויסע פּאָליטישע אַקציע פון פּוילישען יודענטום איז געווען — די וואַהלען צום ערשטען קאָנסטיטואירענדען סיים. אויסגעוועהלט זענען דעמאָלט געוואָרען עלף יודישע דעפּוטאַטען פון זיי 6 ציוניסטען; 1 „פּועלי ציון“, וועלכער איז שפּעטער איבערגעגאַנגען צו די ציוניסטען; 3 „אַגודה“־פּאַרטייער און 1 פאָלקיסט. אין דער קאָנסטיטוציאָנס־פערזאַמלונג האָבען די יודען געפיהרט אַ פערביטערטען קאַמף פאַר זייער נאַציאָנאַלע און בירגערליכע רעכט. דער דאָזיגער קאַמף פון די יודען אין פוילען האָט פיל בייגעטראָגען צו שאַפען דעם מינדערהייטס־טראַקטאַט און צום שאַפען פון אַזאַ קאָנסטיטוציע, וועלכע זאָל גאַראַנטירען די פולע רעכט פון אַלע בירגער אין לאַנד.

אַ בעזונדער הייסען קאַמף האָבען די יודען געמוזט אָנפיהרען בעת ס׳איז בעטראַכט געוואָרען דורך דער קאָנסטיטוציע־פערזאַמלונג, די נייע וואַהל־אָרדינאַציע. די רעכטע האָבען געאַרבייט אין דער ריכטונג, אַז די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען און בעזונדערס די יודען זאָלען בעקומען וואָס אַ קלענערע פערטרעטונג אין נייעם סיים, צוליב דער דאָזיגער סיבה איז ביי די וואַהלען צום סיים געשאַפען געוואָרען דער בלאָק פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען — דאָס אַזוי גערופענע זעכצעהנטעל. צו דעם דאָזיגען בלאָק זענען בלויז נישט צוגעשטאַנען די פאָלקיסטען.

דער בלאָק האָט אָפּגעהאַלטען אַ געוואַלדיגען נצחון, אין סיים זענען געוועהלט געוואָרען 17 יודישע דעפּוטאַטען און 8 יודישע סענאַטאָרען, אַ חוץ דעם זענען פון גאַליציען, וואו דער בלאָק האָט נישט עקזיסטירט, געוועהלט געוואָרען 17 יודישע דעפּוטאַטען און 4 יודישע סענאַטאָרען. די גרויסע צאָהל געוועהלטע אין מזרח־גאַליציען איז געווען צו פערדאַנקען די אוקראַינער, וועלכע האָבען די וואַהלען צום סיים דעמאָלט באָיקאָטירט. ס׳זענען אויך געוועהלט געוואָרען 2 יודישע דעפּוטאַטען פון דער פאָלקס־פּאַרטיי. דעם ערשטען קאַמף אין סיים האָבען די יודען געהאַט אָנצופיהרען באַלד ביים וועהלען פון ערשטען מלוכה־פּרעזידענט. די רעכטע האָבען דוקא געוואָלט, אַז דער מלוכה־פּרעזידענט זאָל אויסגעוועהלט ווערען דורך אַ ריין־פּוילישער מעהרהייט דאָס הייסט מ׳זאָל נישט דאַרפען צונוצען די שטימען פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען, דאָס איז אָבער נישט געשעהען און אַלס מלוכה־פּרעזידענט איז געוועהלט געוואָרען מיט די יודישע שטימען דער טראַגיש־אומגעקומענער פּרעזידענט נאַרוטאָוויטש.

די יודישע דעפּוטאַטען אין סיים סיי די ציוניסטען און סיי די „אגודה“ האָבען געשאַפען אַן איינהייטליכע יודישע „קאָלאָ“, וועלכע האָט אָנגעפיהרט מיט דער יודישער פּאָליטיק אין פוילען, אָבער באַלד האָבען זיך אין „קאָלאָ“ אָנגעהויבען רייסערייען וועגען דעם אופן פון דער בעציהונג צו די פּוילישע רעגירונגען און צו די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען, די גאַליציאַנער דעפּוטאַטען, צוזאַמען מיט די „אגודה“־דעפּוטאַטען האָבען געהאַלטען, אַז די יודיש־נאַציאָנאַלע פּאָליטיק דאַרף געפיהרט ווערען אומאָפּהענגיג פון אַנדערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטען און מ׳דאַרף קומען אין אַ פערשטענדיגונג מיט די פּוילישע רעגירונגען און די רעגירענדע פּאַרטייען.

די דעפּוטאַטען פון קאָנגרעס־פוילען דאַגעגען האָבען געהאַלטען, אַז ס׳דאַרף געפיהרט ווערען אַ קאַמף פאַר די פולע רעכט פון דער יודישער בעפעלקערונג, אָהן שום קאָמפּראָמיסען און ווען עס וועט נויטיג זיין זאָל מען געהען צוזאַמען מיט די איבעריגע נאַציאָנאַלע מינדערהייטען.

די שיטה פון די גאַליציאַנער האָט געבראַכט נאָך לאַנגע אונטערהאַנדלונגען צו דער „אוגאָדאַ“ מיט דער גראַבסקי—סקושינסקי־רעגירונג.

אין דער יודיש־פּוילישער פּאָליטיק האָבען זיך אָנגעהויבען אַריינצומישען מענשען פון דרויסען ווי ד״ר נאָסיק, לוסיען וואָלף, די אַלע פּרובען האָבען זיך נאַטירליכערווייזע אויסגעלאָזען מיט גאָרנישט.

דער קאַמף פאַר די יודען האָט דאָך געבראַכט דערצו, אַז די רעגירונג האָט גענומען די יודען נישט־בערייטענדע הנהגות אויפ׳ן געביט פון רעליגיעזע שול־וועזען און קהלות.

די יודען האָבען געמוזט ווענדען זייער קאַמף אויפ׳ן עקאָנאָמישען געביט. דער פּראָטעקציאָניס־סיסטעם איז אָנגעווענדעט געוואָרען דירעקט געגען יודען, דער שטייער האָט אומגעהויער בעלאַסטעט די יודען און האָט די יודישע קליינהענדלער און האַנדווערקער געבראַכט צו אַ פולשטענדיגען חורבן.

דאַן איז געקומען די מאַי־איבערקעהרעניש, אין זיין ערשטען עקספּאָזע האָט פּרעמיער באַרטעל ערקלערט, אַז די רעגירונג וועט ערפילען די וויכטיגע יודישע פאָדערונגען, וועלכע זי האָט אָנערקענט אַלס גערעכטע. די יודישע פאָרשטעהער אין סיים האָט דעמאָלט געשטימט פאַר צוטרוי צו דער רעגירונג און פאַר געבען איהר די ענטשפּרעכענדע פולמאַכטען. ס׳איז אמת, אַז די בעציהונג צו די יודישע פאָדערונגען באַלד נאָך דער מאַי־איבערקעהרעניש איז געווען אַ בעסערע, אָבער ממשות׳דיג האָט זיך כמעט גאָרנישט געענדערט. און באַלד האָט זיך אין יודישען „קאָלאָ“ ווידער אָנגעהויבען אַ וויכוח איבער צוגעהען אין אָפּאָזיציע אָדער נישט. און ווי פריהער זענען די דעפּוטאַטען פון קאָנגרעס־פוילען געווען פאַר איבערגעהען אין אָפּאָזיציע, דאַגעגען די גאַליציאַנער זענען געווען געגען דעם.

ביי דער דאָזיגער לאַגע האָט זיך געענדיגט די קאַדענץ פון סיים און ס׳זענען אָנגעקומען די נייע וואַהלען, די רעגירונג האָט זיך אַקטיוו בעטייליגט אין די וואַהלען און האָט אומעטום געזוכט מיטהעלפערס. די רעגירונג איז אויך געגאַנגען דערויף, נישט מעהר צו דערלאָזען צו קיין בלאָק פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען.

די „אגודה“, פאָלקיסטען און ציוניסטען פון גאַליציען און אַ טייל סוחרים האָבען געפאָלגט די עצה פון די רעגירונגס־פּאַרטייען און זענען צו די וואַהלען געגאַנגען זעלבסשטענדיג, דאַגעגען זענען די ציוניסטען פון קאָנגרעס פוילען צוגעשטאַנען צום בלאָק פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען, וועלכער האָט זיך ווידער געשאַפען.

אָבער פון אָנהויב פון דער קאַדענץ ביז איצט האָבען די יודישע פאָרשטעהער נאָך נישט איינגעשטעלט זייער פּאָליטישע ליניע, דער קאַמף איז ווידער דערזעלבער אויפ׳ן עקאָנאָמישען און פּאָליטישען געביט.

ה.

לאָדז, 11 נאָוועמבער 1928

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 11 נאָוועמבער 1928

צעהן יאהר ווירטשאַפט

פון אונאַפּהענגיגע פוילען

פון מאַג. ש. בוגין.

העכער אַ יאָהר־הונדערט־ס איז די פּוילישע ווירטשאַפט געווען אָנגעפיהרט דורך פרעמדע, וועלכע האָבען געהאַט אויפ׳ן אויג נאָר זייערע אייגענע מלוכה׳שע אינטערעסען. די גאַנצע עקאָנאָמישע ענטוויקלונג פון׳ם לאַנד האָבען זיי געלענקט אין דער ריכטונג, וועלכע האָט זיי אַליין געבראַכט דעם גרעסטען נוצען. ערשט ענדע 1918 האָט פּוילען אַראָבגעוואָרפען פון זיך די פרעמדע אַפּוטרופּסות און איבערגענומען אין די אייגענע הענד אויך דעם גורל פון איהר ווירטשאַפט. דעם 11. נאָוועמבער ווערט צעהן יאָהר, זייט פּוילען פיהרט אָן מיט איהר אונאַבהענגיגער ווירטשאַפט.

וואָס זענען די רעזולטאַטען פון איהר צעהן־יעהריגער מלוכה־ווירטשאַפט?

וואוהין גערט דאָ סווירטשאַפטליכע פּוילען?

*

אין זעהר שווערע און פערוויקעלטע אומשטענדען איז ענטשטאַנען די ווירטשאַפטליכע אונאַבהענגיגקייט פון פּוילען.

די נייע ווירטשאַפטליכע סטרוקטור נאָכ׳ן יאָהר 1918.

דער קריג האָט לגמרי געענדערט די ווירטשאַפטליכע סטרוקטור. הן אין דער אויסערליכער פאָרם, הן אינערליך. דער קאַפּיטאַליזם איז טאַקי געבליבען, ווי פאַר׳ן קריג. ער איז אָבער דאָך נישט מעהר דאָס זעלבע, עס איז מעהר קאַפּיטאַל, ווי קאַפּיטאַליסט. דער איינצעלנער בורזשוא האָט פערלוירען זיין בעדייטונג. מען פעראייניגט זיך, מען זוכט צו פערטיידיגען די בשותפות׳דיגע אינטערעסען, מען סאָלידאַריזירט זיך, אַ מין „קאַפּיטאַליסטען פון דער גאַנצער וועלט פעראייניגט זיך“.

די אינטער־נאַציאָנאַלע ווירטשאַפט האָט זיך גרינדליך איבערגעשטאַלטעט, אייראָפּע איז פון אַ געלד־געבערין געוואָרען אַ געלד־נעהמערין, פראַנקרייך און דייטשלאַנד האָבען פערלוירען זייער ווירטשאַפטליכע פּאָזיציע. די פעראייניגטע שטאַטען, דער פריהערדיגער בעל־חוב, איז געוואָרען מלחמה־נגביר: און האָבענדיג די „מאה“ האָט ער אויך איבערגענומען די „דעה“.

די טעכניק האָט אַריינגעבראַכט אַ נייעם טעמפּאָ אויף אַלע געביטען, אַ דאַנק איהר האָט זיך געשאַפען אַ נייע צעטעל פון בעדערפענישען און בעגריפען, ווירטשאַפטליכע און סאָציאַלע. די סאָציאַלע אידעען האָבען אויך נישט ווייניג פיינעווירקט. אין רוסלאַנד — אַלס מלוכה׳שער פאַקטאָר, אין אַלע אַנדערע לענדער אין דער פאָרם פון סאָציאַלער געזעצגעבונג, וועלכע איז געוואָרען אַ וויכטיגער און דאָמינירענדער בעשטאַנד־טייל פון דער נייער ווירטשאַפטליכער אָרדנונג.

דאָס אַלץ האָט פערפילפאַכט די שוועריגקייטען אויף וועלכע עס זענען געשטאַנען אויסגעשטעלט די ניי ענטשטאַנענע מלוכות.

די ירושה נאָך די דריי אָקופּאַנטען.

פּוילען האָט געהאַט נאָך אַ שווערערע אויפגאַבע, זי האָט אַ דאַנק די ירושה נאָך די דריי אָקופּאַנטען בעקומען אַ ווירטשאַפט, וואָס האָט הינטער זיך זייט אַ דור געפונען אונטער דער הערשאַפט פון דריי פערשידענע מלוכות, מיט בעזונדערע געזעצגעבונגען, פאָרמען און טענדענצען. איין געביט איז געווען שטרענג איזאָלירט פון דעם צווייטען, בעזונדערע ווירטשאַפטליכע אָרדנונג, ענטגעגענגעזעצטע שווער־פּונקטען, קיין אינטערעסען־געמיינשאַפט.

אַט די דריי געביטען (אויסער אויבער־שלעזיען) מיט דריי בעזונדערע פיזיאָגנאָמיעס האָט פּוילען געדאַרפט צונויפפּאָרען, און אין דער צייט ווען אַלע פעלקער האָבען נאָך דער מלחמה געהאַט פאַר זיך נאָר איין ציל — ווידער אויפבויען דאָס חרוב־געוואָרענע און צוריקקעהרען צו די פערהעלטנישען פון פאַר׳ן קריג, האָט פּוילען אַ חוץ דעם געמוזט ווירמען איהרע בעסטע כחות, כדי אויסצוגלייכען די גרונד־פערשידענהייטען פון די בעזונדערע טיילען פון איהר טעריטאָריע און שאַפען אַן איינהייטליכען ווירטשאַפטליכען מלוכה־אָרגאַניזם.

דער נאָך־מלחמה׳דיגער חורבן.

קודם כל איז פּוילען צוגעטרעטען צו אויפריכטען זיך פון׳ם דירעקטען חורבן, וואָס דער קריג האָט פעראורזאַכט, ווי מורא׳דיג גרויס ער איז געווען, בעווייזען איינינע דאַטען פון דעם מלחמה־בילאַנס. אַ מיליאָן מיט אַ פערטעל פערניכטעטע דאָרפישע הייזלעך און העכער אַ האַלבער מיליאָן שטאָטישע געביידעס אויף די קרעסען. די לאַנד־ווירטשאַפט פערוואָהרלאָזט, די פעלדער נישט פערזייהט. די אינדוסטריע איז געשטאַנען, ווייל די אָקופּאַנטען האָבען סעקוועסטרירט אַלע מיני רויה־שטאָפען און פערטיגע אויסאַרבייטונגען, די מאַשינען צושטערט און איבערגעלאָזען ווי סקעליעטען אָהן די מעטאַלענע טיילען אָהן די טראַנסמיסיעס א. אַז. וו. דאָס זעלבע מיט׳ן באַהן־פּאַרק.

כדי צו לאָזען אַלץ אין גאַנג, האָט מען געדאַרפט אַריינברענגען פון אויסלאַנד רויה־שטאָפען און מאַשינען. מיר האָבען אָבער קיין שום האַנדעלס בעציהונגען נישט געהאַט מיט אויסלאַנד און נישט בעזיצט קיין פרעמדע וואַליוטע אויף צו דעקען דעם אימפּאָרט. חוץ דעם האָבען מיר געהאַט ווייניג קויהלען פאַר׳ן פריוואַטען געברויך, אין די ערשטע 5 מאָנאַטען 1919 האָט די טעקסטיל־אינדוסטריע געפאָדערט אַ מינימאַלען קאָנטינגענט פון 135 טויזענד טאָן, בעקומען האָט זי נאָר 44 טויז. טאָן, אין דריטעל.

בהלה׳דיגער ווירטשאַפט 1919-21.

ביי אַזעלכע אומשטענדען איז פערשטענדליך, וואָס מען טראַכט נישט וועגען מאָרגען, מען קאַלקולירט נישט, מען בערעכענט נישט, נאָר וואָס מען טוט, איז כדי צו שטילען דעם הונגער. אַלץ איינס — צי דאָס איז ברויט־הונגער, סחורות־מאַנגעל, צי נאָר מאַנגעל אין קאָמוניקאַציע — אָדער געלד־מיטלען.

הונגער־קאָניונקטור.

אין די ערשטע דריי יאָהר איז טאַקי דער הונגער געווען די איינציגע טרייב־קראַפט פאַר דער צוריקשטעלונג פון דאָס עקאָנאָמישע לעבען, און דוקא נישט קיין שלעכטע טרייב־קראַפט. די אַרבייטס־לוסט האָט סטיכיש אויפגעוואַכט, די אונטערנעהמונגס־פעהיגקייט איז געוואַקסען מיט יעדען טאָג. די ווירטשאַפט האָט זיך גערוקט מיט האַסטיגע שריט פאָראויס. דער הונגער האָט געטריבען און דער אַפּעטיט איז געוואַקסען.

די ערשטע רעזולטאַטען.

שוין אין דער צווייטער העלפט פון 1919 זענען געלאָזט געוואָרען אין בעטריב 40 פּראָצענט פון דער ערנעהרונגס־אינדוסטריע, 36 פּראָצענט פון דער כעמישער, 20 פּראָצ. פון דער טעקסטיל־אינדוסטריע, 32 פּראָצ. — לעדער, 27 פּראָצ. פון בוי־וועזען 18 פּראָצ. מאַשינען־אינדוסטריע און העכער 40 פּראָצ. פון דער באַהן־קאָמוניקאַציע. אין אַ יאָהר שפּעטער בעטרעפט די קויהלען־פּראָדוקציע 72 פּראָצ. פון איהר פאַר־מלחמה׳דיגער הויך, נאַפט — 78 פּראָצ. פּאַפּיר — 58 פּראָצ., האָלץ — 34 פּראָצ., בוימוואָהל־שפּינערייען — 70—60 פּראָצ., וואָל־שפּינערייען — 50—30 פּראָצ. און העכער 70 פּראָצ. באַהן־שטרעקעס.

דאָס אַלץ איז געשעהען ביי דער אַקטיווסטער מיטווירקונג פון דער רעגירונג, וועלכע האָט זיך פון ערשטען מאָמענט אָן געזעהען געצוואונגען צו אינגערירען און שטעהן אויף דער וואַך פון׳ם קאָנסומענט פון איין זייט און פון די פּראָדוקציע־אינטערעסען פון דער צווייטער. כאַראַקטעריסטיש איז צ. ב. דאָס געזעץ פון 29. מאַי 1919, וועלכע בעפאָלמעכטיגט די רעגירונג צו ערטיילען די טעקסטיל־אינדוסטריעלער אַ גאַראַנטיע־קרעדיט ביז 20 מיליאָן ענגלישע פונט. אָהן אַזאַ גאַראַנטיע האָט אויסלאַנד נישט געוואָלט ערטיילען קיין שום קרעדיטען.

פּלאַנמעסיגקייט.

ביסלעכווייז האָבען זיך די לאַנג־געשטיקטע בעדערפענישען מעהר־ווייניג בעפרידיגט און די „הונגער־קאָניונקטור“ האָט זיך פערענדיגט. די אינדוסטריע האָט איינגעזעהן די נויטווענדיגקייט צו סיסטעמאַטיזירען איהר אַרבייט, אַריינפיהרען פּלאַנמעסיגקייט און אָרגאַניזאַציע. וואָרום סוף־כל־סוף איז דאָך די בעפעלקערונג געווען זעהר פּערארימט, בפרט נאָכ׳ן קריג מיט די סאָוויעטען, און ווען זי האָט געשטילט די ערשטע קאַרדינאַלסטע בעדערפענישען, איז זי געוואָרען מעהר צוריקגעהאַלטען אין קויפען.

צום ערשטען מאָל האָט זיך אויף אַזאַ אופן ערוועקט די פראַגע פון דעם ווייטערען גורל פון דער נאַציאָנאַלער ווירטשאַפט. אַ פראַגע, וועלכע האָט אין רעזולטאַט געמוזט מיטשלעפען נאָך זיך אַ גאַנצע רייהע פון וויכטיגע פּראָבלעמען, וועלכע זענען ביז דאַן געשטאַנען אין הינטערגרונד. הויבען דאָס לעבענס־ניוואָ פון׳ם בירגער, די הכנסה־מעגליכקייטען, זיין פערברויכס־פעהיגקייט; שאַפען די בעדינגונגען פאַר׳ן עקספּאָרט; די קרעדיט־מיטלען פאַר דער ראַציאָנאַליזירונג פון דער פּראָדוקציע: פאַר איהר פערברייטערונג און ערגענצונג; פאַר אַן׳ענטשפּרעכענדער צאָל־ און באַהן־טאַריף און נאָך פיל אַנדערע פראַגען, וועלכע זענען ערשט יעצט אַרויפגעשוואומען אין זייער גאַנצען מלוכה׳שען פערנעהם.

וואו נעהמט מען געלד?

די אָנגעווייטאָגסטע איז, ווי געוועהנליך, געווען די קרעדיט־פראַגע. וואו נעהמט מען געלד? איז דאָ געלד, זענען אַלע קשיות פערענטפערט — „הכסף יענה הכל.“ קיין געלד איז אָבער נישט געווען. פאַר׳ן קריג האָט פּוילען גענאָסען פון 3 מיליאַרד זלאָטעס קורץ־טערמיניגען און 5 מיליאַרד לאַנג־טערמיניגען־קרעדיט. אין 1921-2 איז קיין לאַנג־טערמיניגער קרעדיט כמעט נישט געווען, און דער קורץ־טערמיניגער האָט געניגט העכסטענס אויף חלשות־טראָפּען. קיין צופלוס פון געלד אָדער פרעמדע וואַליוטע איז נישט געווען, ווייל נישט מיר האָבען גענאָסען צוטרוי פון דעם אויסלענדישען געלד־מאַרק, נישט מיר האָבען געהאַט סחורה אויף עקספּאָרט. די אינדוסטריע האָט זיך צוליב דעם געפונען אין דער קלעם: נישט דער היימישער קאָנסומענט איז זי בכולת צו דערהאַלטען און נישט דער אויסלענדישער מאַרק.

וואָס האָט אונז געגעבען די אינפלאַציע.

„צום גליק“ איז אויך דער מלוכה־אוצר אויסגעשטעלט געוואָרען אין דער זעלבער צייט אויף אַ געפאַהר. נישט האָבענדיג קיין גענוגענדע סכומים צו דעקען די מלוכה־הוצאות, האָט זיך די רעגירונג ענטשלאָסען צו עמיטירען פּאַפּיער־געלד, ווי דייטשלאַנד און אַ סך אַנדערע מלוכות, אָהן דער געהעריגער דעקונג. די וואַליוטע האָט צוזאַמענגעבראָכען און — דאָס ווירטשאַפטליכע לעבען איז געוואָרען געראַטעוועט.

דאָס איז נישט קיין פּאַראַדאָקס. פּונקט, ווי דער „הונגער“ איז אין די ערשטע צייטען געווען דער כח־הדוחף, אַזוי האָט די אינפלאַציע נישט בלויז ערהאַלטען די עקזיסטענץ פון דער פּראָדוקציע, נאָר זי אויך פערברייטערט. דאָס בעשטעטיגען פיל בעקאַנטע עקאָנאָמיסטען.

ביי אַלע איהרע נעגאַטיווע זייטען, סאָציאַל־ווירטשאַפטליכע און פינאַנציעלע, האָט דאָך די אינפלאַציע געהויבען די קאָנקורענץ־פעהיגקייט פון דער פּראָדוקציע. פון איין זייט אַ דאַנק דעם פּרייזען־אונטערשיד, וואָס זי האָט אַרויסגערופען צווישען דעם אינערליכען און אויסערליכען מאַרק, פון דער צווייטער — צוליב דעם, וואָס דער פּראָדוצענט דעקט די קרעדיט־שולדען און די אַרבייטס־לוינען מיט ענטווערטעט געלד.

די אינפלאַציע שרומפּט נישט איין די צאָהלונגס־פעהיגקייטען פון דער געזעלשאַפט אַלס גאַנצעס. זי טיילט נאָר איין די הכנסות אַנדערש, ווי פריהער און קאָנצענטרירט זיי אין ווייניגער הענד, אויפ׳ן חשבון פון דער קאָנסומפּציע און פון קרעדיט־געבער, זי פערמעהרט דאָס נאַציאָנאַלע פערמעגען אויפ׳ן חשבון פון יענע לענדער, וועלכע בעזיצען דאָס ענטווערטעטע געלד. דייטשלאַנד, פּוילען און נאָך אַנדערע מלוכות פערדאַנקען דער אינפלאַציע אין אַ גרויסער מאָס זייער איצטיגע עקאָנאָמישע פּאָזיציעס.

קורץ — די אינדוסטריע האָט זיך פערפעסטיגט דער האַנדעלס־פערקעהר מיט אויסלאַנד האָט אויפגעשטיגען די סומע פון 2,3 מיליאַרד גאָלד־פראַנק (1923). עס האָבען אָנגעהויבען אימיגרירען פרעמדע קאַפּיטאַלען קיין פּוילען, די מלוכה־איינקונפטען זענען געוואַקסען און געגעבען די מעגליכקייט צו ווידמען מעהר ענערגיע דער פראַגע פון קאָנסאָלידירען די ווירטשאַפט.

מיליאַרדען און טריליאָנען.

דאָס אַלץ איז טאַקי גוט געווען לשעה. מען האָט טפּראָדוצירט, געהאַנדעלט און געוואַנדערט און געמאַכט גוטע געשעפטען. אָבער מען קאָן דאָך נישט דערפיהרען דאָס אַרויסלאָזען פּאַפּיער־געלד ביז צום אַבסורד, ביז צום פערלירען דעם ווערט פון פּאַפּיער, אין יאַנואַר—מאַי 1923 האָט מען געצעהלט צעהנער מיליאַרדען, אין יוני—סעפּטעמבער — הונדערטער מיליאַרדען, אָקטאָבער—דעצעמבער — טריליאָנען! (חשבון־אַנטא־בילאַנס פון דער לאָדזשער פ. ק. ק. פ.).

ערשטע וואַלוטע־רעפאָרם.

די דרוק־מאַשין האָט זיך געמוזט אָפּשטעלען, און מיט איהר די אינפלאַציע־קאָניונקטור. פערשווינדט די קינסטליך־אויפגעהאַלטענע קאָניונקטור, דאַן שטעלט זיך אָפּ די דורך איהר אַרויסגערופענע אויפלעבונג. קוים האָט מען אָבער געוואָלט ראַטעווען די ווירטשאַפט, האָט מען זי געמוזט בעצייטענס רעאָרגאַניזירען, בעזייטיגען די צופעליגע עלעמענטען, וואָס האָבען ביז דאַן געווירקט, און אַריינפיהרען די סטאַבילע געזונדטע עלעמענטען פון יעדער פּראָדוקטיווער ווירטשאַפט, וואו דער עיקר איז די קאַלקולאַציע פון די לוינען, רויה־שטאָפען, שטייער־לאַסט, צאָל־טאַריף, סאָציאַלע פערזיכערונג, טראַנספּאָרט־קאָסטען א. ד. גל. דאָס האָט אָבער געקאָנט געשעהען ערשט נאָכ׳ן געזונד־מאַכען די וואַליוטע־פערהעלטנישען, וואָס איז טאַקי אונטערגענומען געוואָרען אין מיטען 1924 אויפ׳ן יסוד פון סאַנאַציע־געזעץ פון 11 יאַנואַר.

די ערשטע צרות־סטאַביליזאַציע.

עס איז גוט בעקאַנט דער קריזיס, וואָס איז אויסגעבראָכען באַלד נאָך דער סטאַביליזאַציע. די פּרייזען, וואָס האָבען זיך איינגעשטעלט אין די לעצטע אינפלאַציע־מאָנאַטען זענען געווען צו הויך אויף צו קאָנען עקספּאָרטירען אָהן דער פריהערדיגער וואַליוטע־פּרעמיע. די שטייערן, וועלכע זענען פריהער אַ דורך אונבעמערקט צוליב׳ן כסדר׳דיגען פאַלען פון׳ם מאַרק, זענען איצט אויסגעוואַקסען צו אַן אונגעהויערער לאַסט און האָבען אויסגעזויגען דעם אומזאַץ־קאַפּיטאַל. די אינדוסטריע און האַנדעל האָבען זיך איינגעשרומפּט. די צאָהל באַנקראָטען איז פון 15. אין 1922 און 6. אין 1923 אויסגעוואַקסען ביז 106. די אַרבייטסלאָזיגקייט האָט זיך אין משך פון די מאָנאַטען 5—6 פערגרעסערט אויף 40 פּראָצענט.

ליתר תוקף איז דער שניט אויסגעפאַלען זעהר שלעכט און מען האָט געמוזט אימפּאָרטירען פיל תבואה.

אין רעזולטאַט איז געפאַלען אונזער בעזיץ אין גאָלד און וואַליוטען. אין סעפּטעמבער 1924 — 400 מיליאָן גאָלד־פראַנק. אין העלפט נאָוועמבער — 320 מיל., ענדע מערץ 1925 — 200 מיל., און אין נאָוועמבער 1925 — בלויז 120 מיליאָן. די דעקונג איז געפאַלען פון 83,9 פּראָצענט ענדע יוני 1924 ביז 46.7 ענדע יוני 1925, אין יולי 1925 האָט זיך טאַקי די וואַליוטע צוזאַמענגעבראָכען, די עמיסיע פון זלאָטקאָווע בילעטען און בילאָן האָט זיך פערגרעסערט. אין מאַי 1926 איז פערנאָטירט געוואָרען די נידריגסטע דעקונג.

לסוף איז געקומען פּילסודסקי׳ס איבערקעהרעניש, וואָס האָט אָפּגעשלאָסען דעם פעריאָד פון דער ערשטער סטאַביליזאַציע.

איהרע רעזולטאַטען? אַ שטילשטאַנד אויף אַלע ווירטשאַפטליכע געביטען און אַ צוזאַמענברוך פון דער וואַליוטע. פאַרוואָס? ווייל גראַבסקי האָט נישט בעמערקט, אַז ער מאַכט געזונד די פינאַנצען אויפ׳ן חשבון פון דער ווירטשאַפט. אויב די פּראָדוקציע האָט זיך דאָך געהויבען, איבערהויפּט אין דער ערשטער העלפט 1925, איז דאָס צו פערדאַנקען קודם דעם אומשטאַנד, וואָס די קאָנסומפּציע פון דער בעפעלקערונג איז עד היום הייט הינטערשטעלונג לגבי דער פאַר־מלחמה׳דיגער, און וואָס עס זענען איבערגעריסען די האַנדעלס־בעציהונגען מיט דייטשלאַנד.

מאַי־רעוואָלוציע.

אַ דאַנק דער פערזאָן פון פּרעמיער האָט די בעפעלקערונג בעקומען צוטרוי צום נייעם ווירטשאַפטליכען קורס. דאָס אַנטלויפען פון זלאָטי האָט אויפגעהערט. די באַנק־פּאָלסקי האָט פערגרעסערט איהרע וואַליוטע־וואָפען, צוליב וואָס זי האָט געקאָנט פערגרעסערן דעם געלד־אומלויף. די בילאָן עמיסיע האָט זיך אָפּגעשטעלט און אַפילו טיילווייז צוריקגעצויגען געוואָרען. די וואַליוטע האָט זיך פערפעסטיגט. די ווירטשאַפט האָט בעקומען אַ נייעם שוואונג. אַן׳אויפלעבונג אויף אַלע געביטען, נישט ווייניג צוליב דעם קויהלען־שטרייק, וואָס איז דאַן אויסגעבראָכען אין ענגלאַנד.

וואָס האָט אונז געפעהלט?

סוף כל סוף האָט זיך אָבער די ווירטשאַפט גענויטיגט אין אַ פרישען צושטראָם פון קאַפּיטאַל, כדי זי זאָל זיך קאָנען ענטגילטיג פערפעסטיגען, סטאַביליזירען און נישט זיין בעדראָהט פון יעדען קלענסטען שטילשטאַנד, פון יעדען שטייער. זי האָט אויך געמוזט זוכען מיטלען צו אַוועקשטעלען זיך אויף דער מאָדערנער טעכנישער הויך.

דאָסגלייכען האָט די רעגירונג זיך אָנגעשטרענגט אויסצוגעפינען די נויטיגע פאָנדען אויף איינצוהאַלטען די וואַליוטע אויף איין שטאַנד.

אַז מען זאָל דאָס אַלץ קאָנען אַרורכזעצען מיט די אייגענע בעגרעניצטע מיטלען, האָט נאָר קיין רייד נישט געקאָנט זיין. דער מורא׳דיגער מלחמה־חורבן שלינגט איין ביז היינט צו טאָג יעדען פעראיבעריגטען גראָשען, די ברייטע שיכטען פון דער בעפעלקערונג האָבען נאָך אַלץ נישט צוריקגעשטעלט זייער פאַר־מלחמה׳דיגען לעבענס־שטייגער.

אַזוי איז געקומען די סטאַביליזאַציע־הלואה, וועלכע האָט געוואָלט דינען אַלס „שליסעל“ צו אַ גרעסערען צושטראָם פון אויסלענדישע קאַפּיטאַלען קיין פּוילען.

דער פּועל־יוצא איז געווען, אַז די מלוכה האָט געשאַפען גרויסע גאָלד־ און וואַליוטע־רעזערווען און פערזיכערט דעם וואַליוטע־קורס אויף אַ לענגערע צייט. דאַגעגען זענען די נוצען, וואָס די ווירטשאַפט האָט אַ דאַנק דער הלואה געהאַט, זעהר פּראָבלעמאַטיש. דער אויסלענדישער קאַפּיטאַליסט בעציהט זיך נאָך אַלץ צו אונז מיט רעזערוו. נאָר קלענערע סומען אינוועסטירט ער. קיין ערנסטען צופלוס, אַפילו פאַר דער קאָמונאַלער ווירטשאַפט, האָבען מיר נישט.

פינאַנסען און ווירטשאַפט.

אויף אַזאַ אופן האָט די סטאַביליזאַציע־הלואה געזונד געמאַכט די וואַליוטע: דער „זלאָטי“ האָט בעקומען פעסטע דעקונג אויף אַ לענגערע צייט. זי האָט אָבער נישט בעאיינפלוסט אין דער מאָס, ווי מיר האָבען פאָראויסגעזעהן, דעם ווירטשאַפטליכען אָרגאַניזם. דער געלד־אומלויף האָט זיך פערגרעסערט, אָבער די געלד־נויט איז נישט געשטעלט געוואָרען און יעצט שטעהען מיר פאַר אַ װעקסעל־אינפלאַציע

די אַלט־נייע פעהלער.

די ווירטשאַפט האָט זיך נישט אונאָפּהענגיג געמאַכט פון די כראָנישע קריזיסען. דאָס, וואָס זי געניסט נישט פון׳ם אויסלענדישען צוטרוי, איז איין וויכטיגע סיבה פון דער ערשיינונג. די צווייטע סיבה איז, וואָס זי געניסט נישט פון דער געהעריגער פערשטענדניש פון דער רעגירונג. עס חזר׳ט זיך איבער דאָס, וואָס אַמאָל מיט גראַבסקי׳ן: איינזייי

(ווייטער זעה 7־טע זייט)

בעטייליגונג פון די יודען

אין דער פוילישער פרייהייטס=בעוועגונג

פון משה פיינקינד.

די יודען, וואָס זענען געקומען קיין פּוילען, אין זייער געליבט „פּולניא“, נישט פיל שפּעטער פון די לעכען, געפינענדיג דאָ שוץ און פרייהייט, האָבען שטעטס בעטראַכט דאָס לאַנד פאַר זייער פאָטערלאַנד און היים, און תמיד זיך געטיילט מיט'ן לאַנד זיין פרייד און לייד „ווי טריע ברידער און קינדער פון איין ערד“.

האָבען דאָך אין די אַלטע צייטען אונזערע שוהלען אויף די גרעניצען פון פּוילען ווי אויך לוצק, לובאָמיל, בראָד א. אַז. וו. געדינט אַלס בעוואָפענטע שוצוואַלען צו פערטיידיגען דאָס לאַנד און די שטערט געגען די אָנפאַלען פון שונא,

האָט דאָך יעדע קהלה אין אַ צייט פון געפאַהר געשיצט איהר שטאָדט מיט געוועהר אין דער האַנד אַקעגען די טאַטאַרען, קאָזאַקען, שוועדען, טערקען א. אַז. וו.

אין דער צייט פון דער מלחמה מיט די שוועדען (1656) האָבען די יודען געשאַפען אין אַפּט (אָפּאַטאָוו) צווימער (סאַנדאָמיערז) א. אַז. וו. יודישע לעגיאָנען, זענען געגאַנגען מיט געוועהר צו הילף די פּאָליאַקען צו פעריאָגען די שוועדען פון לאַנד.

דער פערטיידיגער פון פּשעמישל איז געווען אַ יודישער פּאָלקאָווניק, און פון רזשעשאָוו (1627) דער יודישער העטמאַן מאָטקא האַפּטשאַרוש.

אין די מלחמות פון יאַן סאָביעסקי געגען די טערקען האָבען זיך די יודען, בעזונדערס זיך אויסגעצייכענט, פאַר וואָס ער איז דאַן זעהר דאַנקבאַר געווען. ער האָט פערמעהרט און פערגרעסערט זייער פרייהייט אין פּוילען. און ווע נפּוילענס בעסטע זיהן האָבען זיך אויפגעכאַפּט אונטער קאָשטשושקאָ'ס פיהרונג געגען דעם צאַריזם, וועלכער האָט אונטערגעדריקט דאָס לאַנד און דאָס פּוילישע פאָלק (1793), דאַמאָלס האָבען זיך אויך אָנגעצונדען די פּאַטריאָטישע געפיהלען אין די הערצער פון די יודען, זיי האָבען מיט געוועהר און מיט זייער ברוסט פערטיידיגט דאָס פאָטערלאַנד אונטער דער אָנפיהרונג פון דעם גרויסען פּאַטריאָט און העלד בערעק יאָסעלעוויטש, בעצאָהלענדיג מיט זייער לעבען אַלע ווי איין מאַן אויף די „שאַנצען“ ביי פּראַגא פאַר פּוילענס כבוד און פרייהייט (4 דעצעמבער 1794).

דער היסטאָריקער טשאַצקי אין זיין „ראָזפּראַווא“, חישינסקי און נאָך אַ סך אַנדערע, ריהמען די גרויסע העלדישקייט און מסירת הנפש פון די דאָזיגע יודען אין די מינוטען פון דער גרעסטער געפאַהר און די צוגעבונדענקייט פון די יודען צום לאַנד.

קאָשטשושקאָ אַליין ריהמט שטאַרק די פּאַטריאָטישע התלהבות פון די יודישע העלדען וואונדערענדיג זיך, אַז מענשען, וואָס טיילען זיך אָפּ פון דער איבריגער בעפעלקערונג מיט דער רעליגיע און מנהגים, ברענגען פון אייגענעם גוטען ווילען זייער לעבען אַלס קרבן פאַר דער בעפרייאונג פון פּוילען.

אָבער חוץ יודיש לעבען, האָבען אויך די יודען געגעבען אַ סך געלד לטובת קאָשטשושקאָ'ס „פּאָווסטאַניע.“ די יודישע ווילנער שניידער האָבען געשאָנקען צוויי הונדערט מונדירען פאַר דער אַרמעי, די יודישע קהלות אין סאָכאַטשאָוו, פּילעוו א.אַז.וו. האָבען געזאַמעלט געלד פאַר די רעוואָלוציאָנערען. די בערדיטשעווער יודען ווידער האָבען געשאָנקען אינסטרומענטען פאַר מיליטערישען אָרקעסטער א. אַ. וו.

דאָס אויסצייכענען דעם יודישען קאַפּיטאַן נאָטקעוויטש, מאַיאָר יונגהאָף מיט'ן קרייץ „ווירטוטי מיליטאַרי“, דעם אונטער־אָפיציר פון די אולאַנער יוסף דאַמבראָווסקי מיט עהרען־לעגיאָנען, און די הויכע ראַנגעס, וואָס די יודען האָבען דערגרייכט צוליב גוטער מיליטער־דינסט, בעווייזט די העלדישקייט און גבורות פון די יודען אין יענע טעג פון שווערער פריפונג.

בערעק יאָסעלעוויטש'ס לאָזונג צו קעמפען פאַר'ן פאָטערלאַנד ביז צום לעצטען טראָפּען בלוט איז אויך איבערגעגאַנגען צו די שפּעטערע דורות. אין דער צייט, פון דער צווייטער, אַזוי־גערופענער „נאָוועמבער־פּאָווסטאַניע“ אין יאָהר 1830—31.

דער רעוואָלוציאָנערער ענטוזיאַזם פון דער פּוילישער אינטעליגענץ איז אויך דאַמאָלס איבערגעטראָגען געוואָרען אויף דער יודישער בעפעלקערונג. די יודישע אַקאַדעמישע יוגענד, די שילער פון דער וואַרשאָווער ראַבינער־שול און אַנדערע יונגעלייט זענען געווען די ערשטע, וואָס האָבען זיך געשטעלט אין די רייהען פון דער פּאָווסטאַניע.

בערעק יאָסעלעוויטש'ס זוהן, יוזעף, האָט נאָכפאָלגענדיג דעם ביישפּיל פון זיין גרויסען פאָטער, האָט גענומען זיך צו אָרגאַניזירען אַ בעזונדערען יודישען רעוואָלוציאָנערען פּולק און אַ שוואַדראָן קאַוואַלעריע, וועמענס קאָסטען די וואַרשאָווער יודען האָבען אויסגעהאַלטען. דער וואַרשאָווער „דאָזאָר בוזשניטשני“ האָט געגעבען פאַר יעדען פרייוויליגען יודען 150 גילדען אויף אויסשטאַטונג. די יודען האָבען דעמאָלט שריפטליך דעקלאַרירט, אַז זיי ווילען נישט נאָר מיט זייער פערמעגען, נאָר אויך מיט זייער לעבען דינען פּוילענס בעפרייאונג. און אַזוי טאַקע האָבען די יודען געטהון. זיי האָבען פערקויפט די זילבער־עטרות פון די טליתים לטובת דעם אויפשטאַנד. זיי האָבען איינגעאָרדענט און אויסגעהאַלטען לאַזאַרעטען פאַר אָפיצירען א.אַז.וו. און כאָטש די נאַציאָנאַלע רעגירונג האָט די יודען נישט געוואָלט האָבען צווישען די רייהען פון די פּראָנט־קעמפּפערס, האָבען דאָך זיך די יודען אַריינבעקומען ביז אַ טויזענד מאַן אין דער „נאַציאָנאַלער גוואַרדיע“ און אין וואַך־דינסט, און געקעמפּפט האַנד ביי האַנד צוזאַמען מיט זייערע וואָפען־חברים אויף די פּוילישע פעלדער און וועלדער געגען דעם צאַרישען שונא.

אויך אויף דער פּראָווינץ ווי אין לובלין, קאַליש, פּלאָצק, לאָדז א. אַז. וו. האָבען די יודען שטאַרק זיך בעטייליגט אין דער בעוועגונג פאַר פּוילענס זעלבסטשטענדיגקייט, אָפּפערענדיג אַ סך געלד געוועהר און אויסשטאַטונג פאַר די פּאָווסטאַנצעס, איינשטעלענדיג זייער לעבען אין קאַן.

די אָפּפערוויליגקייט און זעלבסטאָפּפערונג פון יענע יודען האָבען דאַן געריהמט די פּוילישע פרייוויליגע אָפיצירען און פּוילישע שרייבער: הערניש, בלומענפעלד, לובלינער און האָלענדערסקי.

אויך נאָך דער פערשפּילטער „פּאָווסטאַניע“ האָבען די יודען צוזאַמען מיט דער פּוילישער עמיגראַציע אין פּאַריז, אין דעם אַזוי־גערופענעם „קאָמיטעט נאַראָדאָווי“ אונטער דער אָנפיהרונג פון יאָאַכים לעלעוועל, געאַרבייט לטובת פּוילענס אומאָפּהענגיגקייט.

דער „מאַניפעסט“ און דער אויפרוף פון קאָמיטעט צו „ישראל'ס קינדער, וואָס וואוינען אויף דער פּוילישער ערד“, פאָדערענדיג פון די יודען צו געהען האַנד ביי האַנד מיט די ברידער פּאָליאַקען, האָט געשאַפען די אידעע פון אַ נייעם פּויליש־יודישען אויפשטאַנד אין פּוילען און געפונען אַ הייסען אָפּקלאַנג ביי דער יודישער אינטעליגענץ.

אין 1848, ווען גאַנץ איירופּאַ האָט רעוואָלטירט, האָט זיך אויך פּוילען געוואָלט אויפכאַפּען, אָבער די זאַך איז פערשפּעט געוואָרען צוליב אַ סיבה, וואָס האָט זיך געמאַכט מיט דעם יוד, וועלכער האָט קיין פּוילען פון פּאַריז געבראַכט די פּראָקלאַמאַציעס צו אַ בעוואָפענטען אויפשטאַנד. ער איז דורך די צאַרישע אַגענטען פערכאַפּט געוואָרען, צוליב וואָס דער געפּלאַנטער אויפשטאַנד איז באַלד אין אָנהויב מיט תליות ליקווידירט געוואָרען.

און ווען אין יאָהר 1861, איז די רעוואָלוציע אין פּוילען ווידער אַקטועל געוואָרען, האָבען זיך די יודען מיט לעבענס־געפאַהר בעטייליגט אויף דער לויה פון די פינף געפאַלענע פּוילישע פּאַטריאָטען און אין אַלע פּאַטריאָטישע מאַניפעסטאַציעס און דעמאָנסטראַציעס, אויף די גאַסען, אין די קירכען און אין די שוהלען. מיכאל לאַנדאַ, דער יודישער רעטער פון „קרייץ אויפ'ן שלאָספּלאַץ“ איז אין 8־טען אַפּריל אויף דער דעמאָנסטראַציע אַלס קרבן צוזאַמען מיט אַנדערע געפאַלען פון דער קאָזאַקישער קויל און באַגנעטען. לאַנדאַ'ס העלדישען טויט בעזינגען די פּוילישע דיכטער נאָרוויד, באַלינסקי א.אַ.

מיט'ן אויסברוך פון „יאַנואַר־אויפשטאַנד“ אין יאָהר 1863 האָבען די יודען ווייטער געפיהלט פאַר זייער הייליגען חוב צו שטעלען זיך פרייוויליג אין די רייהען פון די קעמפּפערס לטובת פּוילען.

די נאַציאָנאַלע רעגירונג האָט דאָס מאָל די יודען שוין אויפגענומען מיט אָפענע הענד. אויף איהר אויפרוף אין פּויליש און העברעאיש ספּעציעל צו די „ברידער פּאָליאַקען פון משה'ס גלויבען“, האָבען די וואַרשאָווער יודען אונטער דער אָנפיהרונג פון ר' בעריש מייזעל'ס, רב אין וואַרשאַ, און פּרעדיגער יאַסטראָוו געזאַמעלט גרויסע סומען געלד און מלבושים, סחורות און לעבענסמיטעל פאַר די פּאָווסטאַנצעס און מיט אַ רייכער האַנד אונטערגעשטיצט די קאַסע פון דער נאַציאָנאַלער רעגירונג. די יודען אויף דער פּראָווינץ האָבען בעצאָהלט מייסטענס פרייוויליג די גרויסע קאָנטריבוציעס, וואָס מען האָט אויף זיי אַזוי אַלע שטערט און שטעדטלעך אַרויפגעלעגט און על פּולם, ווי ב. מערווין שרייבט, האָבען די פּוילישע און אויך אַנדערע יודען אין אויסלאַנד צוגעשטעלט געוועהר, אַמוניציע, מונדירען, פערד א. אַז. וו. פאַר דער פּאָווסטאַניע און זיי אַריבערגעשמוגעלט קיין פּוילען איבער דער גרעניץ, ווי דער פּוילישער יוד לייב פּאָקעלשטיין אין ענגלאַנד א.אַ.וו. א.אַ.וו.

די פּראָווינץ האָט זיך אויך דאָס מאָל הייס אָפּגערופען אויף די אויפרופען פון די ראש הקהל און רבנים אין וואַרשאַ. די יודישע שוסטערס און שניידערס זענען געווען די ערשטע, וואָס האָבען זיך געשטעלט אין די רייהען פון די אַקטיווע קעמפּפערס און זייער ליבע צו פּוילען האָבען זיי בעצאָהלט אויף די תליות און אויף קאַטאָרגע אין סיביר ווי הענריק וואָהל און נאָך פיל אַנדערע. די יודען זענען אויך געווען די פערשפּרייטער פון די רעוואָלוציאָנערע אויפרופען פון דער נאַציאָנאַלער רעגירונג צווישען די פּויערים אויף די דערפער, געווען די אויסשפּירער פאַר די פּוילישע מחנות און מיט לעבענסגעפאַהר געטראָגען די געהיימע פּאָסט צווישען די פּאָזיציעס. איינשטעלענדיג דאָס לעבען האָבען זיי אָפּגעראַטעוועט גאַנצע מחנות פּאָליאַקען פון דער צאַרישער פּיקע און שווערד.

אין לאָדז האָבען די יודען צוזאַמען דעמאָנסטרירט מיט די דייטשען און פּאָליאַקען, אָפּגעהאַלטען תפילות אין די שוהלען און צונויפגעזאַמעלט אַ סך געלד פאַר די שיסער־געזעלשאַפט אין לאָדז.

אין קאַליש האָבען די יודישע פרויען אויסגענעהט און געשענקט אַ טייערען פאָהן פאַר דעם קאַוואַלעריע־פּולק פון גענעראַל טאַטשאַנאָווסקי, וואָס איז געוואָרען דאָ פאָרמירט. אויף דער פאָהן איז געשטאַנען אויפגעשריבען: „אָר פּאָלעק איזראַעליצקיך“, פון יודיש־פּוילישע פרויען.

אויך טשענסטאָכאָווער יודען האָבען געשענקט די פּאָווסטאַנצעס אַ טייערען פאָהן, וועלכער געפינט זיך נאָך דאָרט עד היום. ביי אַ פּוילישער פייערליכקייט אָדער מאַניפעסטאַציע ווערט מיט דער פאָהן אין דער שטאָדט הקפות געמאַכט.

אויסגעצייכענט האָבען זיך אין דער דאָזיגער פּאָווסטאַניע די יודישע אָפיצירען איזידאָר קאַרלסבאַך, די געברידער קאַהאַנע. געפאַלען אויפ'ן שלאַכט־פעלד זענען צווישען אַנדערע דער יודישער פּאָרוטשניק הענריק אייזמאַן, איגנאַץ גרינבוים, דער קאַפּיטאַן אויגוסט פּאָנער און זיין ברודער דער ראָטמיסטרוש שמואל פּאָנער. די זוהן פון ר' שלמה פּאָזנער פון קוכאַר ושיראָווסקי (ביי פּלאָנסק). צווישען די פערשיקטע אויף קאַטאָרגע קיין סיביר האָט זיך אויך געפונען דער זוהן פון ר"ר עטינגער פון זאַמאָשטש, דער מחבר פון „סערקעלע“ און הונדערט אַנדערע. די צאָהל פון די געהאָנגענע יודען איז געווען גאָר אַ גרויסע.

דאָס העלדישקייט און אויסצייכנונג פון די יודען אויפ'ן שלאַכטפעלד האָבען בעזונגען דאָמבראָווסקי (אין געדיכט „ראַבין“), זיגמונד פּעלטאָוויטש אין זיינע ביכער „די זוהן פון ישראל“ און „בלוט פון ישראל“ און נאָך אַנדערע פּוילישע דיכטער און שריפטשטעלער.

אָבער נישט קיין קלענערע העלדישקייט און מסירת־הנפש'דיגע זעלבסטאָפּפערונג האָבען אַרויסגעוויזען אונזערע אידעאַלע אַרבייטער־יוגענד און יודישע אינטעליגענץ אין די רייהען פון די רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס אין די יאָהרען 1905־7, קעמפענדיג אונטער דער לאָזונג פון פּוילענס פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט. טייכען יונג בלוט איז פערגאָסען געוואָרען דאַמאָלט אויף דער פּוילישער ערד און געפּטערט זייער לעבען טויזענדער יודישע העלדען אויף די סיבירישע שנייפעלדער, קאַטאָרגע, אין די קאַזאַמאַטען, אין די ציטאַדעלען און אויף די תליות און פון קויהלען און באַגנעטען.

און ווען דער בעסטער פּוילענס זוהן פון 20־טען יאָהרהונדערט, מאַרשאַל פּילסודסקי האָט אין יענע טעג פון שווערען נסיון פאַר פּוילען ביים אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה גערופען דאָס פאָלק צום געוועהר, זענען אויך די יודען נישט געווען די לעצטע, וואָס זענען אַריינגעטרעטען אין די פּוילישע לעגיאָנען, דער היינטיגער רעפּוטאַט ר"ר טהאָן האָט צווישען דער אַקאַדעמישער יוגענד אַגיטירט, און זי האָט אויף זיין אַפּעל און רוף זיך געשטעלט אין דינסט צו בעפרייען פּוילען פון פרעמדע הענד.

און ווען ס'האָבען זיך אויפ'ן פּוילישען הימעל בעוויזען די ערשטע שטראַהלען פון האָפנונג, אויף תחית המתים, האָט זיך די יודישע יוגענד ווייטער זיך בעטייליגט אין ענטוואָפענען ווי אויך אין אַרויסיאָגען פון פּוילענס ערד די לעצטע אָקופּאַנטען. איצט, ווען דאָס בעפרייטע פּוילען פייערט זיין צעהנט בעפרייאונגס־יאָהר נאָך 125 יאָהר בלוטיגען קאַמף און מסירת הנפש, איז דאָס אויך אונזער יום־טוב, אונזער פרייד אַלס טויזענד־יעהריגע קינדער און בירגער פון לאַנד, מיט וועלכען מיר זענען געבונדען און געקניפּט מיט טויזענדער פעדים, היסטאָריש, ווירטשאַפטליך און פּאָליטיש, מיט וועלכען מיר האָבען זיך תמיד געטיילט די פרייד און לייד אין אַלע צייטען פון געפאַהר און נויט.

ווי אזוי א יודישער יוגערמאן

האָט אפגעראטעוועט פאר פוילען הונדערטער לאקאמאטיוון און וואגאנען.

(עפיזאד פון די איבערברוך=טעג)

בעת דער דייטשער אָקופּאַציע האָבען די איינוואוינער פון די גרעניץ שטעטלעך טאָג־טעגליך בעזוכט אין זייערע געשעפטליכע אַנגעלעגענהייטען פערשידענע שטעט און שטעטלעך אויף יענער זייט גרעניץ און האָבען דעריבער גיכער געהאַט די מעגליכקייט צו אָבסערווירען די סיטואַציע.

האָבען זיי טאַקע שוין אין אויגוסט 1918, ווען בלוט האָט נאָך גערונען איבער די אומענדליכע שלאַכט־פעלדער, בעקענענדיג זיך מיט דער געדריקטער און פערצווייפעלטער שטימונג, וואָס האָט דעמאָלט בעהערשט כמעט אַלע שיכטען פון דער פערהונגערטער און אויסגעשעפּטער דייטשער בעפעלקערונג און וועלכע האָט אויך גענוי אָפּגעשפּיגעלט די לאַגע און פערהעלטנישען פון די דייטשע מיליטערישע קאַמפּס־פראָנטען, פערשטאַנען, אַז די דייטשע אַנגריף און ווידערשטאַנדס־פעהיגקייטען איז געוואָרען געבראָכען און אַז די פולשטענדיגע קאַפּיטולאַציע פון דייטשלאַנד איז אַ פראַגע העכסטענס פון וואָכען, אויב שוין נישט פון טעג.

צום דאָזיגען מאָמענט האָבען זיך די בעוואוסטזיניגע עלעמענטען אין פּוילען גענומען ענערגיש צוגרייטען, בכדי אויף די רואינען פון די דעוואָריענטירטע און דעאָרגאַניזירטע דייטשע חילות אויפצובויען אַן אייגענע זעלבסטשטענדיגע מלוכה.

מיט אַ פיבערהאַפטיגען טעמפּ האָבען זיך דעמאָלט איבעראַל אין אַלע גרעסערע און קלענערע ישובים פון דער אָקופּירטער מדינה גענומען גרינדען אָפּטיילונגען פון דער פּוילישער מיליטערישער אָרגאַניזאַציע.

ביי טאָג און ביי נאַכט האָבען אונאויפהערליך בעגייסטערטע גרופּען אָרגאַניזירטע שילער, אַרבייטער און פּויערים אויף די פעלדער און אין די וועלדער זיך פלייסיג געאיבט צו דער פאַרשטעהענדיגע אויפגאַבע.

ענדליך איז געקומען דער אין משך פון דורות אויסגעטרוימטער מאָמענט. דער מעכטיגער פרייסישער מיליטאַריזם איז צושמעטערט געוואָרען.

אַ שרעקליכע און אומבעשרייבליכע בהלה איז דעמאָלט בעפאַלען די דייטשע חילות. אויסגעמאַטערטע, פערביטערטע און ענטמוטיגטע זענען זיי מאַסענווייז אַנטלאָפען פון די פראָנטען און אָקופּירטע געביטען און זיך אַהיימגעאיילט צו זייערע עלענדע פרויען און קינדער, עלטערן און משפחה.

אין יענע היסטאָרישע טעג האָט די פּ. מיליטערישע אָרגאַניזאַציע אויסשליסליך זיך פערנומען מיט ענטוואָפענען די לעצטע רעשטלעך פון אַנטלויפענדע אָקופּאַנטישען מיליטער און צונויפזאַמלען דאָס צוגענומענע געוועהר און אַנדערע נויטיגע מכשירים.

די מיטגלידער פון דער פּ. א. וו., וועלכע האָבען אין די גרעניץ שטעטלעך נאָך מעהר ווי אומעטום שטרענג אַכטונג געגעבען, אַז אַנ'אָפּטרעטענדער דייטשער אָפיציר אָדער זעלנער זאָל נישט מיט אַהיימנעהמען אַנ'איבריגען רעוואָלווער אָדער ביקס. די זעלבע יונגעלייט האָבען גאָר נישט בעמערקט, ווי די זיך צוריקציהענדע דייטשען לויט דער אָנווייזונג און מיטהילף פון די איינוואוינער אויף יענער זייט קאָרדאָן זאַמלען צונויף פון אַלע ליניעס מאַסען וואַגאָנעס און לאָקאָמאָטיווען און שלעפּען זיי אין דער גרעסטער איילעניש צו זיך אַריבער.

די דאָזיגע לעצטע אַקציע פון די אָקופּאַנטען האָט צופעליג בעמערקט אַ יודישער יונגערמאַן פון פּראַשקע, וועלכער האָט זיך מאָמענטאַל אָריענטירט אין דער סיטואַציע.

דער דערמאָהנטער יונגערמאַן האָט תיכף מאָביליזירט אַ גרופּע יודישע און קריסטליכע שטעטלדיגע יונגעלייט, וועלכע האָבען זיך באַלד צונויפגענומען און ענטשלאָסען זיך אַ קעגענצושטעלען די פּרובען פון די דייטשען צו פערכאַפּען דעם איבערגעבליבענעם באַהן־פּאַרק.

קודם כל האָבען די קליינשטעטלדיגע יודישע יונגעלייט צוריקגעשטויסען די צוגעגרייטע אויף אַריבערצושלעפּען וואַגאָנעס און לאָקאָמאָטיווען און אויף אַ געוויסען זיכערן מהלך.

שפּעטער האָבען זיי מיט היימישע מכשירים אויפ'ן נויטיגען שטח צונעהמען די ליניע און די אויפגעשרויפטע רעלסען אין ערגיץ בעהאַלטען.

ווען די אַרבייטער פון די באַהן־ווערקשטאַטען ביי דער נאָהענטער דייטשער באַהן־סטאַציע זענען צוזאַמען מיט סאַפּיאָרען און מעכאַניקער געקומען צוריקצושטעלען די ליניע און אַוועקפיהרען דעם צונויפגעזאַמעלטען באַהן־פּאַרק, האָבען זיי זיך אָנגעשטויסען אויף אַ האַרטנעקיגען ווידערשטאַנד מצד דער זעלבער גרופּע יונגעלייט, אַז זיי זענען געהען געצוואונגען ווי אַמשנעלסטען זיך אָפּצוטראָגען.

אַזוי אַרום איז אַ דאַנק דער וואַכזאַמקייט פון אַ יודישען יונגענמאַן אין פּראַשקע אָפּגעראַטעוועט געוואָרען הונדערטער וואַגאָנען און לאָקאָמאָטיווען און מסילה איז געשאַפען געוואָרען איינע פון די קערנדלעך, פון וועלכע ס'האָט זיך שפּעטער אויסגעשיילט דער פּוילישער באַהן־בעוועזן.

י. א—ד.

ר׳ יאָסעל פּאָוסטאַניעץ.

זכרונות פון יוסף פוקס, דעם וועטעראַן פון אויפשטאַנד 1863.

דעם יורישען פּאָוסטאַניעץ איז יעזעוו קענען יעדער אין שטאָט, קליין און גרויס, ייד און קריסט. ער איז בעליבט ביי אַלעמען איהר קאָנט איהם טרעפען שפּאַצירען אין גאָס אונטערגעשפּאַרט אויף אַ סענקעוואַטע שטעקען, אַ גרוי יודעל פון מיטעלעם וואוקס, מיט רירעווידיגע שוין מאַטע, אָבער קלוגע אויגען ער ווערט מיט אייך באַלד היימיש און דערצעהלט גערן זיינע עראינערונגען. איהר דערוויסט זיך, אַז ער, יאָסעל פּאָוסטאַניעץ זיין ריכטיגען נאָמען איז יוסף פוקס איז געבוירען געוואָרען אין יאָהר 1840 און האָט אַנטיילגענומען אין אויפשטאַנד פון יאָהר 1863.

ביי די אָפענע גמרות.

מיר זענען דאַן געווען בית־המדרש־בחורים, — הויבט ער אָן זיין דערצעהלונג — און די אידעע פון פוילענס בעפרייאונג האָט זיך אַריינגעריסען אויך אין בית המדרש אַריין, די גמרות האָבען מיר געהאַלטען אָפען, אָבער גאַנצע טעג האָבען מיר גערעדט וועגען פוילען׳ס בעפרייאונג, דער וועג ווי אַזוי צוצוהעלפען דער בעפרייאונג איז ביי אונז געווען קלאָר: זיך וואַרפען אין די רייהען פון די פוילישע קאַמפּס־אָרגאַניזאַציעס, נאָר אַ בית המדרש בחור אויף אַ פערד — דאָס איז נישט געווען גרינג זיך צו פאָרצושטעלען. סוף כל סוף האָט מען די גמרות פערמאַכט און אין די פוילישע מיליטערישע רייהען אַריינגעטרעטען — ס׳איז דאַמאָלסט פשוט געווען אַ חרפה פאַר אַ יונגען מענש אַנדערש צו טון ווי נישט פערשרייבען זיך אין פוילישען מיליטער.

שלאַכט אין וואַלד.

אין מיליטער — דערצעהלט ר׳ יאָסעל — בין איך געווען אונטער דער אָנפיהרונג פון גענ. גראַבאָווסקי, גענעראַל גראַבאָווסקי האָט אָנגעפיהרט מיט די קאַמפען אין דער אומגעגנד פון יעזעוו ביז אונטער וואַרשא. אין יעזעוו זענען געווען די הויפּט־מאַגאַזינען פון געוועהר, וועלכע האָבען זיך געפינען בעהאַלטען אין די סטאָדאָלעס פון די היגע בעלי־בתים דאָ זענען צוגעגרייט געוואָרען די ערשטע קאַנאָנען־אָבטיילונגען, (אויפשטענדיגע בעוואָפענטע מיט קאָסעס) נאָך פאַר מיין אַריינטרעטען אין מיליטער בין איך געווען אויף געהיימע בעראַטונגען וואָס זענען פאָרגעקומען אונטער דער אָנפיהרונג פון גענ. היגען גלח סטאַכעוויטש מיט דער בעטייליגונג פון כראַביע קרוקאָוויעצקי *)

איך האָב אַנטיילגענומען אין די פוילישע קאַמפען נעגען רוסישען מיליטער, וואָס זענען פאָרגעקומען אין אָקטאָבער 1863 אין דאָרף קאַלאַצינעק (4 קילאָמעטער פון יעזעוו) איינינע טאָג זענען מיר דאַן געלעגען בעהאַלטען אין די וועלדער. מיר האָבען געוואוסט, אַז מיר זענען אַרומגערינגעלט דורכ׳ן רוסישען רייטער־מיליטער. אונזער האָפענונג איז געווען, וואָס גענ. גראַבאָווסקי איז געווען מיט אונז.

אין שטילען בעגינען, ווען מיר זענען געווען פונאַנדערגעשפּרייט איבער׳ן וואַלד, האָבען מיר בעקומען דעם בעפעהל צום קאַמף.

דער קאַמף האָט זיך אָנגעהויבען. די דרוזשינע פון קאָסאָנירען האָט זיך פערשפּרייט צום לינקען פליגעל פון וואַלד און זיך אַריינגעריסען אין די רייהען פון די קאָזאַקען. קעפּ זענען געפלויגען ווי זאַנגען ביים שניטער. ס׳זענען געפאַלען הונדערטער קרבנות פון ביידע צדדים, דאָך איז אונז געלונגען זיך אַדורכצוברעכען אַ וועג פון וואַלד אַרויס...

אַנ׳אַלטע קריסטין גייט פערביי און בעגריסט דעם יורישען פּאָוסטאַניעץ מיט אַ „דזיען דאָברי, יאָסקו“. ר׳ יאָסעל ציהט אַראָפּ דאָס יורישע הוטעל און ענטפערט פריינדליך דזיען דאָברי פּאַני דזיעדזיצקי, נאָך דעם אַוועקגעהן פון דער קריסטין זאָגט ער:

— אָט, דער וועלבערס אַ ברודער, דער העלדישער סטאַניסלאַוו מאַראָווסקי איז דאַן ביי דער שלאַכט געפאַלען, כ׳דערקענט ווי היינט. ר׳איז געווען אַנ׳איינציגער זוהן ביי זיינע עלטערן. ס׳איז איהם אויסגעקומען צו בעגעגענען זיך מיט אַ קאָזאַק און דער לעצטער האָט איהם מיט דער שפּיז דערשטאָכען.

מיר זענען שפּעטער אויפ׳ן אָרט אָנגעקומען כ׳האָב איהם פונדערווייטענס דערזעהן אויף די הענד געכאַפּט און צוגעטראָגען צו די סאַניטאַרען. ר׳האָט מיך דערקענט, זיינע אויגען זענען שוין געווען אויסגעלאָשען.

„זאָג מיינע עלטערן, — האָט ער מיך געבעטען, — אַז כ׳בין נישט געשטאָרבען, פאַר פוילען שטאַרבט מען קיינמאָל נישט — ר׳האָט נאָך געלעבט אַ טאָג, און ווי שרעקליך איז געוועזען ווען זיינע עלטערן האָבען זיך פון זייער זוהנס טויט זיך דערוואוסט, און דערצו נאָך געמוזט די טרעהרען אין דער שטיל פערשלינגען.

דאָס געוועהר.

ס׳קומט אונז אַ קעגען אַ יונגערמאַן אָנגעטאָן אין מיליטערישע קליידער פון אַ רייטער פולק.

דער אַלטיטשקער דערקלערט מיר, אַז דאָס איז זיין איינינקעל.

דער זעלנער קומט צו נעהנטער און בעט דעם דעם זיידע אַהיימגעהן צום מיטאָג.

דער אַלטיטשקער בעטראַכט ביים דעם זעלנער די שווערד דעם רעוואָלווער, ציהט לאַנגזאַם וואָל־קענדליך רויך פון זיין לולקעלע.

פלוצים הויבט ער אויף דעם קאָפּ און זאָגט: וואָלט מען דעמאָלט האָבען אַזאַ געוועהר, וואָלטען מיר נישט פערשפּילט, דעמאָלט זענען מיר געגאַנגען אַ קעגען דעם שונא מיט קאַלט געוועהר, מיט קאָסעס.

איהר מיינט אַוודאי קרומע קאָסעס, ווי איהר זעהט היינט ביי פויערים אין שניט צייט? נאָר גלייכע קאָסעס, אויף אַ דרענגעל פון 4 איילען לאַנג איז געווען איינגעפּאַסט אַ קאָסע, געשאַרפט אין ביידע זייטען, פאַר די „קאָסאָניערן“. האָבען זיך די קאָזאַקען זעהר געשראָקען.

אויפ׳ן וועג צו דער תליה.

— איהר זעהט דאָס הייזעל? פרעגט ער מיך איינמאָל.

— וועלכעס הייזעל מיינט איהר, דאָס ווייסע הייזעל?

— יאָ, דאָס ווייסע הייזעל, איהר זעהט עס?

ער ווייזט אָן אויף אַ ווייס נידריג איינגעבוי־גען הייזעל מיט אַ ברייט טויער און קליינע פענס־טערלעך.

טאָ האָרכט.

מיר זענען דאַן אַ גרופּע פּאָוסטאַנצעס גע־אויף דעם אַנדערע זייט טויער איז דאָ אַ גוטער רינגעל, וואָס איז מיר גוט בעקאַנט געווען. כ׳בין געגאַנגען פאָראויס, פון הינטען האָבען זיך גע־הערט זידעל־ווערטער פון די קאָזאַקען. כ׳האָב די קאָזאַקען צוגעפיהרט ביז דעם טירעל פון הייזעל זיך אָפּגעשטעלט, און זאָגענדיג „וואַשע וויסאָקאָ פּולקאָווניקו, דאָ זענען די פּאָוסטאַנצעס“. בין איך אַריין אין טירעל פון טויער איידער דער ערשטער קאָזאַק האָט נאָך צייט געהאַט אַראָפּצושפּרינגען פון פערד האָב איך דאָס טירעל פערמאַכט אויפ׳ן רינגעל און דורך די הויפען ענטלאָפען.

ענטלויפענדיג בין איך אַריין אין קאַרטאָפעל גריבער, וועלכע זענען געווען אין די צעהנדליגער נעבען יעזעווער צמענטאַזש. געווען בין איך אַזוי איינינע שעה, און געזעהן פון ווייטענס, ווי די קאָזאַקען לויפען מיט די צעווילדעוועטע פערד אַרום מיר. ווי אין מיין האַרץ איז דאַן געווען, קאָנט איהר פערשטעהן. ווען זיי וועלען מיך כאַפּען, טראַכט איך, וועלען זיי וועלען היסען פון מיינע חברים. נאָר מיין איינציגע האָפענונג איז געווען דאָס מעסער, וואָס כ׳האָב גרייט געהאַט פעסט אין דער האַנד.

כ׳האָב געזעהן, ווי זיי דערנעהנטערען זיך. אָט טראַכט איך, בויגען זיי זיך איין און דערזעהן מיך

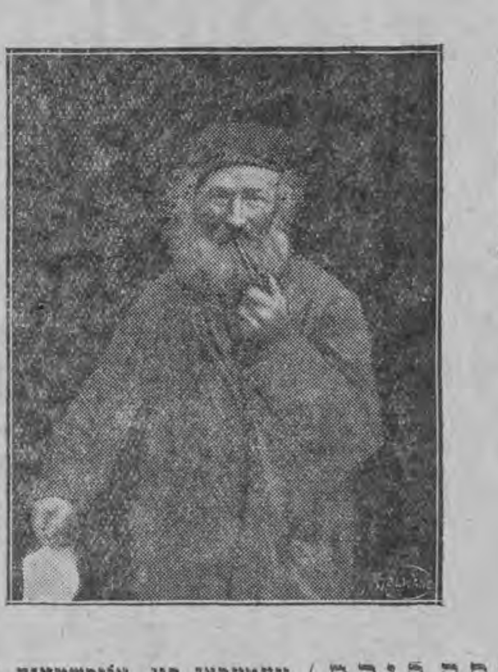

יוסף פוקס / וועטעראַן פון אויפשטאַנד 1863.

בען יעזעוו און די קאָזאַקען האָבען אונז בעלאַגערט און געכאַפּט. איך בין אַריינגעפאַלען אין די קאָזאַקענס הענד און זעקס קאָזאַקען מיט בלאַנקע שווערדען האָבען מיך געפיהרט צום פּולקאָווניק זייערען

— הענגען! האָט בעפוילען דער פּולקאָווניק און ער אַליין האָט מיך בעגלייט צו דער תליה. אָבער פון ענטלויפען איז קיין רייד נישט געווען. די גאַנצע האָפענונג האָב איך געלעגט אויף אַ צו זאַמענגעלעגט מעסער, וואָס כ׳האָב ביי זיך געהאַט נאָר געה דערגרייך מיט אַ מעסער צום פּולקאָווניק אויפ׳ן פערד.

פלוצים פאַלט מיר איין אַ געדאַנק און כ׳רוף זיך אָפּ צום פּולקאָווניק „וואַשע וויסאָקאָ פּולקאָווני־קו“, כ׳ווייס וואו ס׳זענען נאָך פערהאַן מיאטיעשני־קעס (פּאָוסטאַנצעס).

— דו ווייסט? — כאַפּט זיך דער פּולקאָווניק און זיינע אויגען בלישצען אויף — טאָ פּאָקאַזשי!“ און ער בעפעהלט די קאָזאַקען מיך צופיהרען ווייזען, וואו די פּאָוסטאַנצעס זענען.

ווען כ׳האָב געזאָגט, אַז כ׳ווייס, וואו ס׳זענען נאָך פערהאַן פּאָוסטאַנצעס, האָט דאָס געהערט דער גנב. היגער גלח סטאַכעוויטש, וועלכער איז גראָד פערביינעגאַנגען אין גאַס. זיין פּנים איז בלייך געוואָרען. ר׳האָט זיך דערשראָקען, מיינענדיג, אַז כ׳וועל אויסגעבען אַ גרופּע פּאָוסטאַנצעס, פון וועלכע כ׳האָב ווירקליך געוואוסט.

מיט דעם גלח סטאַכעוויטש בין איך געזעען פערזענליך בעפריינדעט, אָבער ווען ר׳האָט דער הערט, ווי כ׳זאָג דעם פּולקאָווניק, אַז כ׳ווייס פון נאָך פּאָוסטאַנצעס, איז ער ווי צומישט געוואָרען. זאָגען איהם, אַז כ׳וואָלט פריהער מיין לעבען אַוועקגעגעבען, איידער אויסגעבען מיינע איבעריגע חברים, דאָס האָב איך נישט געקאָנט.

איך בין דעריבער געגאַנגען מיט די קאָזאַקען און זיי געפיהרט, נאָר ווי ווייט פיהרט מען זיי? כ׳האָב געטראַכט פון פערשידענע פּלענער גאָר אַלץ אומזיסט. כ׳האָב שוין אויסגעקליבען דעם לעצטען פּלאַן — אַריינצושפּרינגען אין אַ ברונעם, אָבער דאָס טראַכט איך, האָב איך דאָך אַלע מאָל צייט.

פלוצים איז מיר אין געדאַנק אַדורכגעלאָפען דאָס ווייסע הייזעל, וואָס איהר זעהט, און וועלכען

אין גרוב, בינדען מיך צום פערד צו און פיהרען מיך צום פּולקאָווניק.

זיי האָבען מיך נישט דערזעהן. די קאָזאַקען האָבען בעלאַגערט די גאַנצע שטאָט — אין אָוועגט האָב איך דערשפּירט אַ הונגער און ערשט יעצט האָב איך זיך אַרומגעזעהן, אַז כ׳האָב גאָר נישט צום עסען.

כ׳האָב געוואַרט ביז טאָג, דער הונגער האָט מיך גענומען מאַטערן, נאָר צו מיין גליק איז אין גרוב געווען אַביסעל בוראַקעס און כ׳האָב דערווייל געפראַוועט אַ פריהשטיק פון רויהע בוראַקעס, גע־טראַכט האָב איך פון גלח סטאַכעוויטש; נאַ, זעהסט שוין, ווי אַזוי, יאָסעק ווייזט אָן אויף פּאָוסטאַנצעס!

גלח סטאַכעוויטש האָט אָבער אויך נישט גע־רוהט, און ווי נאָר ר׳האָט זיך דערוואוסט וואָס ס׳איז מיט מיר געוואָרען, האָט ער מיך גענומען זוכען. אין דריטען טאָג איז ער צוגעקומען צו די קאַרטאָפעל־גריבער און שטיל גערופען: יאָסקו! יאָסקו! כ׳האָב זיין קול דערקענט און זיך געוויזען פאַר איהם, ער האָט מיר געגעבען אַ צייכען, אַז ר׳זעהט מיך און מיר געוויזען, וואו זיך צו בעהאַל־טען.

ביי נאַכט איז ער געקומען צו מיר אין גרוב, מיטגעבראַכט מיר עסען אויף מיר אַרויפגעפאַלען, געקושט מיך און געבעטען: „יאָסקו זיי מיר מוחל יאָסקו קאָכאַני, כ׳האָב איין מינוט געצווייפעלט אין דיין טרייהאַפט. נאָר דערבאַרעם דיך און געה נישט אַרויס פון דאַנען. די שטאָט איז בעלאַגערט די איבעריגע פּאָוסטאַנצעס וועלען סוף כל סוף אַריינפאַלען, און אויך וועלען פערשיט ווערען די געוועהר־מאַגאַזינען.

די צווייטע נאַכט וועל איך קומען אין גרוב צוזאַמען מיט׳ן בורמיסטוש, — און דער גלח איז שטיל אויף אַלע פיר אַרויסגעקראָכען פון גרוב.

מיר נאַרען נאָכאַמאָל אפ די קאזאקען.

די צווייטע נאַכט איז געקומען דער גלח סטאַכעוויטש מיט׳ן בורמיסטוש צו מיר אין גרוב. זיי זענען אַריינגעקראָכען אויף אַלע פיר. ס׳איז געווען אין אָקטאָבער און דרויסען האָט געגאָסען אַ דראָבנער רעגן און וויִרפּאַר האָבען

מיר געקאָנט דרייסטער רעדן, ביידע זענען געווען בלייך און פערזאָרגט. יעדע מינוט קאָנען די איבעריגע אַריינפאַלען, — האָט געהאַלטען אין איין איבער׳חזר׳ן דער גלח סטאַכעוויטש.

יעדער האָט אויפגעגעבען פערשידענע פּלענער און אַלע האָבען מסכים געווען, אַז אַנדערש ווי דורך אַרויסנאַרען דאָס מיליטער פון שטאָט קאָן מען נישט אָפּראַטעווען די איבעריגע פּאָוסטאַנצעס און די געוועהר־מאַגאַזינען.

מיר האָבען געטראַכט, אַז מ׳דאַרף מעלדען דעם קאָזאַקען־פּולקאָווניק וועגען עפּעס אַ גרופּע פּאָוסטאַנצעס אין אַ ווייט דאָרף, אָבער נאָך אַזאַ געהן אָפּנאַרען דעם פּולקאָווניק וואָלט הייסען געהן אויף אַ זיכערען טויט, נאָר דער בורמיסטוש האָט אַ זאָג געטאָן:

— כ׳געה מאָרגען צום פּולקאָווניק.

צומאָרגענס איז דער בורמיסטוש געגאַנגען מעלדען דעם פּולקאָווניק, אַז אין דאָרף פּאָפּיניע (4 קילאָמעטער פון יעזעוו, קרוקאָוויעצקי׳ס גוט) געפינען זיך אַ גרעסערע אָפּטיילונג פּאָוסטאַנצעס. דער פּולקאָווניק איז גלייך אַוועק מיט׳ן גאַנצען מי־ליטער אויפ׳ן אָנגעוויזענעם אָרט, דערווייל זענען די בעהאַלטענע פּאָוסטאַנצעס אַוועק פון שטאָט, און די געוועהר־מאַגאַזינען זענען בעגראָבען געוואָ־רען. דער פּולקאָווניק, צוריקקומענדיג אַנ׳אָפּגענאַ־טער, האָט דערפאַר געוואָלט זיך אָפּרעכענען מיט׳ן בורמיסטוש, יענער איז שוין געווען אויפ׳ן וועג קיין אויסלאַנד.

— — — — — — — — — —

נאָך דער פּאָוסטאַניע, דערצעהלט דער אַלטער פּאָסטאַניעץ, — האָב איך נישט געקאָנט קומען אַ היים — די צרות זענען געווען גרויס, צווייפ־עלנדיג, ווי מ׳האָט כראַבינעס, וואָס זייערע מענער האָבען אַנטיילגענומען אין דער פּאָוסטאַניע, אויס־געבערענט מיט געגליטע אייזענס צייכענס אויפ׳ן קערפּער און געשמידטע אין קייטען אַוועקגעשיקט קיין סיביר. כ׳בין אַוועק קיין וואַרשאָ אויף פּראַגע און דאָרט זיך אויסבעהאַלטען אין אַ בית־המדרש. צו־ריקגענומען זיך צו דער גמרא, געגעסען טעג, שפּע־טער, ווען כ׳האָב זיך בעקענט מיט די איבעריגע בית־המדרש בחורים האָב איך זיך דערוואוסט, דאָס כמעט די גרעסטע העלפט זענען אַלעכע, און ווי־דער ביי די געעפענטע גמרות האָבען מיר גערעדט וועגען פוילענס בעפרייאונג וואָס וועט קומען, און וואָס גאָט האָט מיך געבענשט מיט אייגענע אויגען צו זעהן.

יוסף שטשאַווינסקי.

---

10 יאָהר ווירטשאַפט פון אונאָפּהענגיגע פוילען.

(ענדע פון 5־טע זייט.)

טיגקייט די ערשטע וואָג, איז די וואַליוטע. די לעצטע — די ווירטשאַפט. פון דאַנען קומט דאָס שלעכטע שטייער־סיסטעם.

אַ פעסטע וואַליוטע מוזען מיר האָבען, אַ צושטראָם פון פרישע קאַפּיטאַלען איז זעהר געוואונשען, איינשטעלען נאָרמאַלע האַנדעלס־בעציהונגען מיט די ראַנד־לענדער, ספּעציעל רוסלאַנד, איז אַ נויטווענדיגקייט, אָבער אַ מעהר אויסגעהאַלטענע שטייער און קרעדיט־פּאָליטיק איז אין איצטיגען מאָמענט דאָס נויטווענדיגסטע ביים סטאַביליזירען די ווירטשאַפט.

וואָס האָבען מיר אויפגעטון?

ווען מיר וואַרפען אַלזאָ אַ בליק אויף אונזער 10־יעהריגער אונאָפּהענגיגער ווירטשאַפטליכער פער־גאַנגענהייט, זעהען מיר אַנ׳אומפּאָנירענדע פּראָ־גרעס. די פּראָדוקציע האָט זיך מיט ווייניגע אויס־נאַהמען אויסגעגלייכט מיט׳ן צושטאַנד פון פאַר׳ן קריג. איי פיל פאַלען האָט זי איהם איבערגעשטי־גען. עס זענען ענטשטאַנען נייע אינדוסטריען. אַנ׳־איינענער האַנדעלס־פלאָט. דער האַנדעלס־אומזאַץ מיט אויסלאַנד האָט זיך פערגרעסערט פון 1,5 מיליאַרד גאָלד־פראַנק אין 1922 ביז 3,14 מיליאַרד אין 1927.

דער קורץ־טערמיניגער קרעדיט האָט ענדע אַפּריל ה. י. בעטראָפען העכער 2,5 מיליאַרד זלאָ־טעס, דער לאַנג־טערמיניגער 989 מיליאָן, קרוב 1 מיליאַרד, די דעפּאָזיטען און אָפּשפּאָרונגען — העכער 2 מיליאַרד.

דער פּראָצענט־פוס פון דער עמיסיע־באַנק האָט זיך פערקלענערט פון 12 אויף 8 פּראָצענט.

וואַליוטע־ און גאָלד־רעזערווען — אַנפאַנגס 1926 — 130 מיליאָן, אַנפאַנגס 1928 — 1.200 מיליאָן. די מלוכה־הוצאות זענען פון 5־1924 ביז 8־1927 געוואַקסען אויף 46 פּראָצ., די הכנסות — אויף 81 פּראָצענט.

וואָס בלייבט אונז אויפצוטון?

מיר האָבען זיך אַלזאָ געוואַלטיג גערוקט פאָר־אויס. אָבער — מיר בעטאָנען — ער היום דאַרפען מיר בעדראָהט יעדען מאָמענט מיט צוריקגעהן, די ווירטשאַפטליכע סטאַביליזאַציע איז נאָך פאַר אונז, און מיר מוזען זי ערגרייכען.

—:0:—

TOWARZYSTWO
Przemysłowo-Handlowe Włókiennicze
B. N. LITWIN, Sp. Akcyjna
Łódź, Piotrkowska 207, Tel. №№ 13-79 i 66-26

שטעטישע אפטיילונג: פיעטריקאווער 26, טעלעפאן 59=37
אפטיילונגען: אין ראוונא, קלאשטארנא 18. — אין קאטאוויץ, פאפשטשנא 2.
די פירמע עקזיסטירט זייט'ן יאהר 1898.

Przemysł włókienniczy
Bracia Zajbert w Łodzi, Spółka Akcyjna

פערקויפס=שטעלע: לאדז פיעטריקאווער 175, טעל. 24-29
פאבריק: סובאלסקא 6 טעל. 30-53
טעלעגראפישער אדרעס: Łódź, Spaza
פערטרעטונגען: װארשא גענשא 6
לעמבערג קאזשמיערזאווסקא 22\20
קראקא ש. לאנדוי. סטראדאם 21
הויפט=ארטיקלען פון אייגענער פאבריקאציע:
ציינען, זעפירען, בארכאנען, סיביר א. א. וו.
די פירמע עקזיסטירט זייט 1895 י.

בעקאנטמאכונג.
איך האב דעם כבוד מיטצוטיילען, אז איך האב בעקומען דעם קאמיסיאן=פערקויף פון דער בעוואוסטער פירמא:
R. Biederman, Łódź
פאר גאנץ פוילען און פריישטאדט דאנציג.
Cegielniana 26, tel. 40-24
דער קאמיסיאן=לאגער פון אלע ארטיקלען פון דער
אויבענדערמאנטער פירמא געפינט זיך אין לאדז
אלע מאנופאקטור=סוחרים ווערען געבעטען דאס צו נעהמען צו קענטניס.
מיין 25=יעהריגע פראקטיק גיט מיר די האפנונג צו בעהאלטען אויך אויף ווייטער דעם פערדינטען צופערטרויען.
A. BRZEZINSKI.

קאאפעראטיווע
קליינהענדלער=באנק אין לאדז
אגראדאווא 2
געזעלשאפט מיט בעגרעניצטער פעראנטווארטונג.

גיט ארויס הלוואות,
מאכט דיסקאנטא,
נעהמט אן אינקאסא אויף אלע שטעט אין פוילען,
ערלעדיגט רעיעל און שנעל אלע ארט
באנק=אפעראציעס
נעהט אן וועקלאדען.
אומזאץ פון לעצטען חודש דערגרייכט 7½ מיליאן זל.

האנדווערקער=באנק
צענטראלע: פאלודניאווא 4, טעל. 07=26
1 אפטיילונג: זשגאווסקא 7.
די עלטסטע קאאפעראטיווע האנדווערקער=באנק אין פוילען עקסיסטירט זייט 1912 י.

גיט ארויס	מאכט	נעהמט אן
הלוואות	דיסקאנטא	אינקאסא

אויף גאנץ פוילען, ערלעדיגט שנעל, פינקטליך
און ביי דער מינימאלער פראוויזיע, נעהמט אן
וועקלאדען פון 1 זל. או.
די באנק איז דאס זיבערסטע אויף טאפעלטע ארט אויף אריינצולייגען ביכלעך געלטער= בדך

פייערליכע זיצונגען פון סיים און סענאט לכבוד דעם אומאפהענגיגקייטס-יום-טוב.

וו א ר ש א, 10. (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט). אין די סיים-קולוארען האט מען בצוואַרט אויף דער הײנטיגער פייערליכער סיים-זיצונג, מ׳איז געווען געשפאנט וועגן ס׳וועט צו דער זיצונג קומען און ווער נישט, מ׳האט אויך געמיינט, אז ס׳וועט פארקומען אנ׳אבסטרוקציע.

דער זיצונגס-זאל איז געווען בעפוצט מיט גרינס און מיט וויים-אמאראנט-פעהנער.

א חוץ די דײטשען און אוקראינער זענען צו דער זיצונג נישט געקומען די קאמוניסטען, סעל-ראב און לינקע נייסרוסען. די רעגירונג איז גע-ווען אין קאמפלעט, א חוץ מארשאל פילסודסקי.

פונקט 12 א זייגער האט דער סיים-מארשא-לעק דאשינסקי געעפענט די זיצונג און האט גע-האלטען א לענגערע רעדע, אין וועלכער ער האט עטליכע מאל דערמאהנט דעם נאמען פון פילסודסקי׳ן.

וו א ר ש א, 10. (טעלעפאניש). די פייערליכע זיצונג פון סענאט האט זיך אנגעהויבען 4 א זיי-גער, אין סענאט זענען געווען אלע מיניסטארען א חוץ מארשאל פילסודסקי. א לענגערע רעדע האט געהאלטען סענאט-מארשאלעק שומאנסקי.

קאנאדישע סטודענטען זענען מקנא זייערע אידאפ. קאלעגען.

מ א נ ט ר ע א ל. (יט״א). צווישען דער היגער סטודענטענשאפט לאזען זיך בעמערקען געוויסע אנ-טיסעמיטישע טענדענצען, אין א אקאדעמישע צייט-שריפט, וואס ערשיינט אין מאנטרעאל איז פער-עפענטליכט געווארען אנ׳ארטיקעל, אין וועלכען עס ווערט געפאדערט, דאס די יודישע סטודענטינס זאלען בעזייטיגט ווערען פון די אלגעמיינע אקא-דעמישע ספארט פעראיינען און בילדען בעזונדערע סעקציעס. די פאדערונג ווערט מאטיווירט כלומר׳שט דערמיט, וואס די יודישע סטודענטינס טומלען צו שטארק אויף די אלגעמיינע ספארט פלעצער. דער דאזיגער ארטיקעל האט ארויסגערופען שארפע פראטעסטען מצד דער יודישער סטודענטענשאפט אין קאנאדע.

ארט-פרעזידענט ד״ר בראמסאן אין ליטע.

ק א וו נ ע. (י.ט.א). אין ליטע האט געווײלט עטליכע טעג דער פרעזידענט פון דער ארט-צענ-טראלע ד״ר בראמסאן. בעת זיין ווײלען אין ליטע איז געלעגט געווארען דער יסוד פאר דער גרינ-דונג פון א רייה „ארט״-לעהר-אנשטאלטען אין ליטע.

מוראדיגע קאטאסטראפע אין מזרח-גאליציען

2 טויטע און 36 פערוואונדעטע

ס ט א נ י ס ל א וו א וו, 10 (טעלעפאניש) אין דער נאכט פון פרייטאג אויף שבת איז נעבען סטאניסלאוואוו (מזרח-גאליציען) פארגעקומען א מוראדיגע באהן קאטאסטראפע. ביז איצט ווייסט מען וועגען 2 טויטע און 36 שווער-פערוואונדעטע.

די קאטאסטראפע איז פארגעקומען בעת א געדיכטען נעבעל, אויף א צוג וואס איז אנגעקו-מען פון קאלאמעע איז ארויפגעפאהרען א צוג וואס איז אנגעקומען פון סטאניסלאוואוו. עטליכע וואגאן זענען אינגאנצען צושמעטערט געווארען.

פואנקארע ווידער פרעמיער

היינט וועט געשאפען ווערען דער נייער פראנצויזישער קאבינעט

פ א ר י ז, 10 (אטע) דער פרעזידענט דומערג האט איבערגעגעבען די מיסיע צו שאפען דעם נייעם פראנצויזישען קאבינעט, דעם ביזאיצטיגען פרעמיער פואנקארע, די ליסטע פון קאבינעט וועט פערטיג ווערען אין פערלויף פון היינטיגען טאג.

געענדיגט דער רעגירונגס-קריזיס אין פארטוגאל.

ל י ס א ב א ן 10 (ספ. טעל.) דער רעגירונגס-קריזיס איז פערענדיגט. דעם נייעם קאבינעט האט געבילדעט פולק. פרייטעס

ליגע צו בעקעמפען אנטיסעמיטיזם.

בראש פון דער ליגע שטעהט אדוו. זארודני.

מ א ס ק ו ע, 10 (ספ. טעל.) די סאוויעטישע רעגירונג האט בעשטעטיגט דעם סטאטוט פון א ניי-געשאפענער ליגע צו בעקעמפען דעם אנטי-סעמיטיזם, בראש פון דער נייער ליגע שטעהט דער בעקאנטער אדוואקאט פון בייליס-פראצעס זא-רודני. דער סטאטוט פון דער ליגע זעהט פאר איינ-צואָרדנען א שווארצע ליסטע פון די פערזאנען, וועלכע פערנעהמען זיך מיט אנטיסעמיטיזם.

נייער קאבינעט אין רומעניען.

ב ו ק א ר ע ש ט, 10 (ספ. טעל.) דער רעגענ-טעדראט האט איבערגעגעבען די מיסיע פון שאפען דעם נייעם קאבינעט דעם אנפיהרער פון דער פויי-ערים-פארטיי מאניו. צווישען דער בעפעלקערונג הערשט צוליב דעם א גרויסע פרייד.

היינט וועט פונאנדערגעלאזען ווערען דער פארלאמענט.

עטנא-וואולקאן מאכט גרויסע פערוויסטונגען.

ר ו י ם, 10 (אטע) דער עטנא-וואולקאן שפייט ווייטער מיט פייער. עס ווערען צושטערט ווייטערע שטעטלעך און דערפער. די געגענד קאראבא איז עוואקואירט, דאס ארט ווערט וואהרשיינליך צו-שטערט אין פערלויף פון היינטיגען טאג. עס דראהט אויך א געפאהר די שטעט נונציאטא, פא-רזשא און וויקאיא.

געשטארבען באטיסטיני.

ר ו י ם, 10 (ספ. טעל.) דער בעקאנטער באַ-ריטאן מאטיא באטיסטיני איז געשטארבען אין על-טער פון 70 יאהר.

גרויסע וועקסעל-אפערע אין בערלין

אין וועלכער ס׳זאל זיין פערמישט ליטווינאוו׳ס ברודער.

ב ע ר ל י ן, 10 (ספ. טעל.) דא איז ענטדעקט געווארען א גרויסע וועקסעל-אפערע. ס׳זענען גע-פעלשט געווארען וועקסלען פון דער סאוויעטישער האנדעלס-מיסיע אויף א סומע פון 4 מיליאן מארק. אין דער אפערע זאל פערמישט זיין א ברודער פון סאוויעטישען וויצע-קאמיסאר פאר אויסערן ענינים ליטווינאוו.

בעגייט דייטש-רוסישע האנדעלס - אונטערהאנדלונגען.

ב ע ר ל י ן, 10 (אטע) אין דער נאהענטסטער צייט פאהרט אפ קיין מאסקווע א דייטשע דעלעגא-ציע, כדי צו בעגייען די האנדעלס-אונטערהאנד-לונגען.

Dr. H. WOŁKOWYSKI

צוריקגעקעהרט

– און איבערגעצויגען אויף –

צעגעלניאנא 25, טעל. 26-87

ספעציעל ארצט פאר הויט און ווענערישע קראנקהייטען, מענער-שוואכע, אלע ארט אנע-ליזען, בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.

נעמט אן פון 8–10 פריה, 12–2 נ.מ. און פון 4–8 אוו.

Dr. Z. Rakowski

ספעצ. פאר אויערן, נאז, האלז- און לונגען-קראנקה.

קאנסטאנטינער 9. טעלעפאן 27-81

[illegible]

Dr. med. H. Lubicz

צעגעלניאנא 43, טעל. 41-32

ספעציאליסט פאר הויט, ווענערישע און מענער-שוואכע קראנקהייטען. הייצונג מיט קווארץ-לאמפע (הער-אויספאל)

נעהמט אן פון 8–10 און פון 5–8 אוונט.

Dr. med.

B. Robinzon

אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען.

פעטריקאווער 10, טעל. 31-86

נעהמט אן פון 8–9½ פריה און פון 3½–4½ נאכמ.

MIEJSKI KINEMATOGRAF OŚWIATOWY

Wodny Rynek (róg Rokicińskiej) tel. 18-26

Dojazd tramwajami 16 i 10.

Od wtorku, dnia 6-go do poniedziałku, dnia 12-go listopada 1928 r. wł.

Dla dorosłych: **Dla dorosłych:**

Przedpiekle

Dramat w 10 aktach według powieści GABRJELI ZAPOLSKIEJ. Wykonawcy ról głównych: Eliza la Porta, Dagny Servaes, Werner Krauss.

Dla młodzieży i dorosłych:

ODZYSKANIE NIEPODLEGŁOŚCI POLSKI

Fragmenty walk i pracy pokojowej narodu polskiego w ostatniem dziesięcioleciu 1918—1928.

UWAGA: Z powodu przypadającej 10-letniej Rocznicy odzyskania Niepodległości, w sobotę, dnia 10 listopada od godz. 1.30 po poł. i w niedzielę, dnia 11 listopada od godz. 4 po poł. wejście do kina na wszystkie seansy BEZPŁATNIE.

W poczekalniach kina codz. do g.22 audycje radjofonicz

LEKARZ DENTYSTA צאהן-ארצט

St. GELBERG

זאכאדניא 15, טעל. 31-08.

היילט גאנץ פערגעבלעסיגטע צייהן. אין מונד-קראנקה צאהן-ציהונג אהן שמערצען, היילט מיט ליכט-בעשטראה-לונג, ספעציעלער לאבאראטאריום פון קינסטליכע צייהן

נעהמט אן פון 9 פריה ביז 7 אוונד.

יודיש טעאטער אין פילהארמאניע, נארוטאוויטשא 20.

אונטער דער לייטונג פון א. בעזמאן און א. קאמפאניעעץ.

באריסאווא, ראבינאוויטש, נאדיא קארעני

היינט, זונטאג, ווערט נישט געשפילט.

מארגען, מאנטאג, ד. 12-טן, 9 אווענד גרויסע פאפולערע פארשטעלונג פון 1 ביז 2.50

די רומענישע חתונה

אין 3 אקטען פון ש א ר. ראל „זאכאר" — דער בעליבטער ארטיסט א. קאמפאניעעץ.

ס׳נעמען אנטייל: בעזמאן, באריסאווא, נאדיא קארעני, מאכאראווסקא, נערה, פאדערמאן, קאמפאניעעץ. מענער: אריעל, אייזענבערג, באלאבירסקי, ...

אדמיני: מ. ארנוואלד. מוזיק. לייטונג: ל. זעלמאו. בילעטען אין פילהארמאניע-קאסע.

אנאנס!!! אין פארב... „די פערשעהמטע כלה", „הירש לעקערט"

„ארט״ זאכאדניא 43

יודישער קאמער-טעאטער לייטונג: מ. בראדערזאן.

היינט 2-פארשטעלונגען: אנהויב 7.45 (פאפולערע פרייזן) און 10 אין אווענט

„אלץ טאנצט״

1) שטארקער פון טויט — אינטערעסאנטע לעגענדע אין 2 אקטען מיט פראלאג, אינטערמעצא און עפילאג.

2) ליבשאפט שפיל. 3) אונזערע קינדער. 4) אין ווילדען וואלד. 5) ווען ווייבער שווייגען. 6) וואס יעדער טוהט. 7) אלץ טאנצט.

ליטער. לייטער: מ. בראדערזאן. מוזיק. לייטער: דוד בייגעלמאן. דעקאראציעס און קאסטיומען-ד. מאטוס און ש. בלום. קאנפעראנסיר: י. רייגלאס און מ. נעלקען

קאפע-רעסטאראן

„BRISTOL"

פיעטריקאווער 30, טעל. 25-91

טעגליך קאנצערט פון 7 ביז 12 אזייגער ביינאכט

Jazz-Band ארקעסטער

גראנדיעזע עמפפעהלט דער אויבענדערמאנטער גוט-בעקאנטער קאפע-רעסטאראן שפייזען. דער ביפעט איז פארזעהן מיט קאלטע און ווארימע מאכלים. די פרייזען זענען נישט געהעכערט.

מיט אכטונג ה. בערנהיים

Dr. HELLER

ספעציאליסט פאר הויט- און ווענערישע קראנקהייטען.

2 נאוראט 2

נעמט אן פון 10-8 פריה, 1-3 און פון 4-8 אוו.

צוריקגעקעהרט.

Z intencji zaręczyn
p. POLI ADLERÓWNY
z p. NATANEM NAJMANEM
życzą wiele szczęścia
Adela Boksenboumówna,
Bernard Bilder,
Israel Król.

Dr. med. J. HERSZFINKIEL

15 Zawadzka 15, telefon 11-87

קינדער-קראנקהייטען

נעמט אן פון 8–10 פרימארגען און פון 3–5 נאכמיטאג.

„קאטעבע" / קראיאווע טאוואזשיסטווא בודאוולאנע.

איינע פון די גרעסטע בוי-פירמעס אין פוילען.

די פירמע איז געגרינדעט געווארען אין יאהר 1924 מיט'ן זיץ-ארט אין ווארשא, שענקעוויטש 3. פאר די 4 יאהר פון איהר עגזיסטענץ האט די פירמע בעוויזען צו פערנעהמען איינע פון די בעדייטענדסטע ערטער צווישען די בוי-פירמעס פון גאנץ פוילען. די פירמע האט אדורכגעפיהרט די בוי-ארבייטען פון די בעאמטען-קאלאניעס אין בארנאוויטש, סטאלפען פינסק, קאברין אויפ'ן חשבון פון ארבייטס-מיניסטעריום אויף 1.400,000 זל. די פירמע האט אויך אויסגעפערטיגט 38 געביידעס פאר'ן גרעניץ-קארפוס לענג אויס דער מזרח גרעניץ אויף א שטח פון 280 קילאמעטער ביי די שווערסטע קאמוניקאציע-בעדינגונגען. די ארבייטען האבען בעטראפען 8.000.000 זל.

מיט איהרע פינקטליכע און רעעלע אויספערטיגונגען האט זיך די פירמע „קאטעבע" געשאפען גרויס אנזעהן און האט א חוץ די אויסגערעכענטע רעגירונגס-ארבייטען אויסגעפערטיגט 5 הייזער אין בריסק פאר מיליטער, א געביידע פאר'ן פאוויאט-סיימיק אין סטאלין, פאר דעם ספירטוס-מאנאפאל אין פראג, אין אויסערן-מיניסטעריום (ברילאווער פאלאץ) ארבייטס-הייזער אין דער ווילנער באהן דירעקציע, קאשארען אין וויאלאזשין א. א. וו.

די אויסגעפערטיגטע געביידעס בפרט אויף די קרעסען טיילען זיך אויס מיט זעהר פראכט און בעקוועמליכקייט. די פירמע פיהרט אויך אויס פריוואטע בוי-ארבייטען, אזוי האט זי אויסגעפערטיגט אין ווארשא די לוקסוס ווילע אויף דער בעלוועדער אלעע, בויט איצט די געביידע פאר'ן קאאפעראטיוו פון די מלוכה-בעאמטע אין זשאליבאזש (דאס הויז וועט אפקאסטען 4 מיליאן זל.) א. אנד.

ביי אונז אין שטאט בויט איצט די פירמע 13 דריי שטאקיגע הייזער אויפ'ן קאנסטאנטינער פאלעסיע אין דער ארבעטער-קאלאניע, וואס דער מאגיסטראט פיהרט אויס ס'איז. א גראנדיעזע אונטערנעהמונג, בפרט וואס אויף אויסצופיהרען די דאזיגע ארבייט האט די פירמע קוים געהאט צייט 100 טעג.

אבער די פירמע האט זיך אנ'עצה געגעבען און איבע געפיהרט אהער עטליכע הונדערט ארבייטער פון די קרעסן (דא אויפ'ן ארט האבען אויסגעפעהלט קוואליפיצירטע ארבייטער) און פאר זיי אויסגעבויט ספעציעלע באראקען מיט אויוענס, קיכען א. אז. וו. מיט עלעקטרישער בעלייכטונג.

די ארבייטען געהען מיט א זעהר שנעלען טעמפא און וועלען אויסגעפערטיגט ווערען צום טערמין.

ווי געזאגט, געהערט די פירמע לויט איהר פערנעהם און רירעווידיגקייט צו די גרעסטע אין פוילען.

KRAJOWE TOWARZYSTWO BUDOWLANE

„KATEBE"

Warszawa,

Sienkiewicza 3, Tel. 420-01, 420-02, 256-10

Oddziały:

ŁÓDŹ, Aleje Kościuszki 21, Tel. 75-35

Biuro Polesie Konstantynowskie „ 75-34

Brześć n-Bugiem, Pl. Ratuszowy 6 „ 108

Wykonywa wszelkie roboty budowlane, wchodzące w zakres budownictwa

די געשעפטען פון דער וועלט=בערימטער שטרענג כשר'ער וואורשט=פאבריק

ס. דישקין אין לאדז

זענען פערזעהען צו יעדער צייט מיט די פרישסטע, געשמאקסטע און רעיעלסטע

אויפשניטען און גערויכערטע פליישען

אַ גרויסער אויסוואהל פון סאַלאַמי, עקספארט און לאגער=וואורשט

צענטראל=געשעפט פיעטריקאווער 25, טעל. 68=25.
פאַבריק און אַדמיניסטראַציע: פיעטריקאווער 8, טעל. 68=27.
פיליעס: פיעטריקאווער 51, טעל. 85=19. נאוואמיעסקא 13
און נאוואמיעסקא 34, טעלעפאָן 67=58.

BANK LUDOWY w ZGIERZU

SPÓŁDZIELNIA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

Członek Związku Żydowskich Towarzystw w Polsce

SPÓŁDZIELNIA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

Załatwia wszelkie czynności w zakres bankowości wchodzące. Powierzone inkasa są załatwiane punktualnie za minimalną prowizją.

Telefon Nr. 38

ערלעדיגט אלערליי באנק=אפעראציעס. אלע אינ=
קאסע=איפטראגנעז ווערען ערלעדיגט פינקטליך
און פאר א מינימאלע פראוויזיע.

Fabryka Mebli Żelaznych

J.B. Wołkowyski

ŁÓDŹ, Sienkiewicza 3|5

Fabr. Skład; ul. Narutowicza 11 Tel. 37-78

Firma egzystuje od 1896 roku.

עמפפעהלט אין אַ גרויסען אויסוואהל

מעטאַלענע און ניקעל=בעטען

פון נייעסטע פאַסאָנען – קינדער-וועגעלעך, פעלד-בעטען, וואש-טישען-מארמאָרנע, סערוויזען, ווישימאטשקעס, קינדער-ראווערן, צימער- אייז-קאַסטענס א. אַ. וו. בעקוועמע בעדינגונגען.
שטרענגע פאַבריקס=פרייזען.

אַכטונג, לאדז און פראווינץ!

דערמיט מאַך איך בעקאַנט, אַז אונזער לאַגער איז פערזעהען מיט אַ גרויסען אויסוואהל פון פערשידענע

דיוואַנעס, בעט-דעקען,
כאדניקעס, קאַנטאַניערען,
גאַרדינען, פארטיערען,
שטארען, מעבעל-איבערצוג,
באַנע-פאַנס, גאבעלינס,
טיש-דעקען, בראַקאַט א.ז.וו.

הורט! אַלעס צו די ביליגסטע פאַבריקס=פרייזען. רעיעלע בעהאַנדלונג. ◆◆◆◆◆◆ גוטע בעדינגונגען. דעטייל!

הויפט=פערקויף פון פינסטער'ס פלוש=דעקען

F. Futerman

Piotrkowska 28
Telefon 29-21

בעקאַנטמאַכונג.

דערמיט מאַך איך בעקאַנט דער ג׳ קונדשאַפט, אַז די בעוו. שיך-פאַבריק אונטער דער פירמע "Lekkochód" אַרבייט איצט אויס די בעוואוסטע גומי-שוהע פון אָריגינעלען אינדישען קאוטשוק (קרעפ).
צו בעקומען אין אַלע בעסערע שיך-געשעפטען.
הויפט-פערקויף: י. אַבראַמאָוויטש, לאדז פארושעטשנא 15
ס'ווערען אויך אָנגענומען אַלערליי רעפעראַטורען פון גומי=שיך. 2318

Dr. med.

BRAUN

וואוינט יעצט

6=טען שערפיען 1 (בענעדיקטאַ) טעל. 40-26
ספעציאַל-אַרצט פאַר הויט- און ווענערישע קראַנקהייטען און מענער - שוואכע. נעמט אָן פון 9—11 פריה און פון 5 ביז 8 אָוונד.

מ'דאַרף דעם גליק עפענען די טיר!

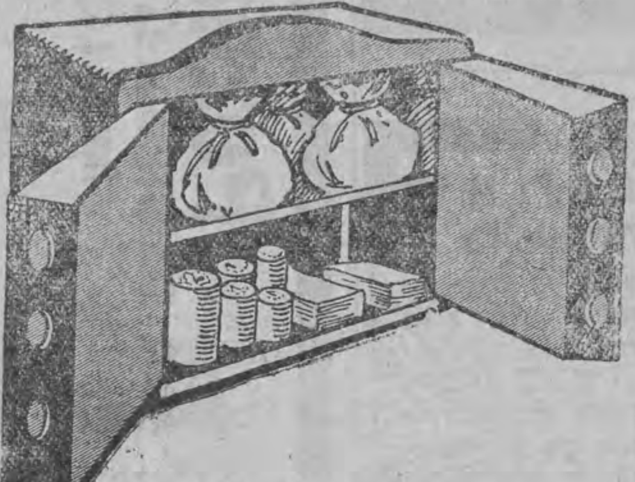

די גליקליכסטע לאָסען צו בע= קומען אין לאַטעריע=קאַנטאָר

ב. ווינבערג

22 פעטריקאָווער 42

צידונג דעם 15. און 16. ד. ח.

PIOTRKOWSKA 42.

אויסווערטיגע שיקען מיר אַרויס לאָסען נאָכ'ן איינצאָהלען אויף רעכנונג P. K. O. 61016

בעקאַנטמאַכונג.

דערמיט מאַך איך בעקאַנט, אַז דער בעוואוסטער כשר'ער

פענסיאָנאַט "לאָנדאָן"

אויף ווישניאָווא גורא, ווילע קאמפקע איז איינגעריכטעט צום ווינטער-סעזאָן און נעהמט שוין אָן געסט צו מעסיגע פרייזען. סאָלידע בעהאַנדלונג. צו ערפאַהרען ביי ליטערמאַן, סאָלנאַ 6, ס. איצקאָוויטש, פאָמאָרסקאַ 33

Dr.

J. POLAKOW

קינדער=קראַנקהייטען
קאָנסטאַנטינער 37a
טעל. 39-75.

צוריקגעקעהרט

נעהמט אָן אין דער לעטשניצע אויף נייערס מארק (פעטריקאָווער 294) פון 2 ביז 3½ נאָכם. און דערהיים פון 3½—5 נאָכם.

בילעטען=ביורא ב. האַכבערג

פאָמאָרסקאַ 1 טעל. 36-77.

ערלעדיגט אַלע אַרט געריכטליכע- און שטייער-ענגעלעגענהייטען אין אַלע אַמטען אויך אויף לאַנדער וואַרע וואוידזטווא רעיעל און פינקטליך.
בעמערקונג: וועגען פערשידענע שטייער-פראַגע נעהם איך פערזענליך אָן צווישען 5–6 נאָכמיטאַג.

Dr. ADAM

GROSGLIK

Al Kościuszki 27
tel. 51-78,

הויט און וועגערישע קראַנקהייטען און ליבעס-מיטל אינטעס. נעמט אָן פון 4—7 אין אָוונט

צוריקגעקעהרט

די קאָאָפעראַטיווע = באַנק

און שייבלערס ראַיאָן

פאַר קליינהענדלער און האַנדווערקער קילינסקי 120 טעל. 52-65

מאַכט בעקאַנט, אַז זי ערלע- דיגט אַלע באַנק-אָפעראַציעס ווי: דיסקאָנטע, הלוואות, אינקאַסאָ, אבשפאָרונגען פון דערקלענסטער סומע אָן. פראַכטען א.ז.וו.
בעמערקונג: די ביליגסטע און שנעלסטע ערלעדיגונג פון אינקאַסעס. מיר בעטען זיך איבערצייגען. צופאָהר מיט טראַמוואַיען 4, 10, 16, 17.

7 שטים פאַר דער יודישער אַרבייטס-געבער-ליסטע נומער

יודישער האַנדווערקער און אַרבייטס-געבער!

דעם 18-טען נאָוועמבער בעת די וואַהלען צו דער קראַנקען-קאַסע

צענטראַלער יוד. האַנדווערקער-פערבאַנד לאָדז, פאָלודניאָווע 4.

אַכטונג!

די פערוואַלטונגען פון די אונטערגעשריבענע פעראיינען רופען אַלע זייערע מיטגלידער זיך אונבעדינגט צו פערזאַמלען היינט, זונטאָג פּונקטליך 8.30 אַ זייגער פריה אין לאָקאַל פאָלודניאָווע 4 זיך צו באַטייליגען אין דער היינטיגער מאַניפעסטאַציע אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן

10-יעהריגען יובילעאום פון פוילענ'ס-בעפרייאונג.

די פערוואַלטונגען פון:

1) טישלער-מייסטער-פעראיין — ל. באַלייסקי
2) מעטאַל- „ — י. פוטערמאַן
3) מאַלער- „ — א. קלאָסנער
4) שטריקער- „ — ל. שימאַנאָוויטש
5) זאַקען-מאַכער „ — ר. האָפמאַן
6) טאַמבורירער „ — י. בער
7) שטיקער-וועשער — י. פרענקעל
8) בערשטען-מאַכער — פ. יולעוויטש
9) דרוקער, שאַכטעל, בוכבינדער — ח. ראַפאַפּאָרט
10) ציקערלעך-מאַכער — א. ראָק
11) זאַטלער-מייסטער-פעראיין — י. זילבערבערג
12) וואַליזען-מאַכער „ — ב. גראַבאָווייצקי
13) קירזשנער „ — מ. פשיגורסקי
14) פליישער „ — ח. קאַמינסקי
15) היטעל-מאַכער „ — ש. קאַלינסקי
16) קאַפּעלוש-מאַכער „ — א. לאַסקער
17) טאַפּעצירער „ — ח. געפנער
18) בלעכער „ — א. רובינאָוויטש
19) שניידער „ — פ. הערשקאָוויטש
20) שוסטער „ — געלבאַרט
21) פריזיער-מייסטער-פעראיין — ל. זאַלצבערג
22) גלעזער — ל. אַלעקסאַנדראָוויטש
23) יובילער זייגער גראַוו. — ל. פּיאַלקאַ
24) קאַמאַשען-שטעפער — י. טענענבוים
25) קאָנדיטאָר-מייסטער — י. זעלמאַנאָוויטש
26) בעקער- „ — י. ראָטענבערג
27) פאַרבער „ — שרעק
28) סאָדע-וואַסער-פאַבריק — גאָמאָלינסקי
29) שילדען-מאַלער — א. האָנעמאַן

לאַגער פון באַטען און קאַלאָשען א.פ. „GUMIPOL"

15 NOWOMIEJSKA 15

עמפּפעהלט אויסשליסליך די „GENTLEMAN" אויסאַרבייטונגען פון דער פירמע

◆◆ פאַבריקס-פרייזען! ◆◆ הורט- און דעטייל-פערקויף!

די באַד-אַנשטאַלט „ROYAL" Żeromskiego 53 (פאַנסקאַ) רוג 6-טען שערפּיען

צופאָהר מיט די טראַמוואַיען: 6, 8, 17

מאַכט בעקאַנט דאָס געעהרטע פובליקום, אַז נאָך דער קאַנאַליזירונג און גרינדליכען רעמאָנט זענען טעטיג און עמפּפעהלען:

רוימיש-רוסישע און קור שוויץ-בעדער (ווי אויך 3-טע קלאַ שוויץ-בעדער) וואַנעס I און II קלאַס.

נאָך קורצע און שווערע ליידען איז נעכטען געשטאָרבען אין עלטער פון 59 יאָהר מיין ליבער מאַן, אונזער הייסגעליבטער און אונפערגעסליכער פאָטער, גרויס פאָטער, שוויגער פאָטער און אָנקעל

נ"ע משה כענטשינסקי

די לויה קומט פאָר היינט, זונטאָג, דעם 11-טען נאָוועמבער 12 אַ זייגער בייטאָג פון טרויער-הויז נאָוואָ-צעגעלניאַנע 33, וועגען וואָס עס טיילען מיט אין גרויס צער די נידערשלאָגענע און טרויעריגע

פאַמיליע

הורט-געשעפט פון פעלץ-וואַרען

Łódź Piotrkowska 31, tel. 5-84 Front, 1-sze piętro.

Poznań Stary Rynek 95-96, tel. 26-37 Front, 1-sze piętro.

A. Bromberg

עמפּפעהלט אָריגינעלע פּאַריזער מאָדעל-פּאַלטענס. גרויסער אויסוואַהל פון סעזאָן-נייהייטען פון פעלעכלעך און פוטער-בלאַמעס צו צוגענגליכע פּרייזען.

קאָנקורענץ-שלאַגער „RENOMA" ŁÓDŹ, Piotrkowska 7

פערשידענע שיך

מיין לאַגער איז פערזעהען אין אַ גרויסען אויסוואַהל — פון — דאַמען, מענער-, קינדער-שיך מיט קרעפּזוילען פירמע „ARMO" אויך זעמטליכע סאָרטען מאַרגען- און רייזע-שיך פון פילץ און לעדער (קאַמעל-האָר אָהן שטעפּ) ווי אויך אַ ריזען-אויסוואַהל

שניעגאָוועס און קאַלאָשען

Treugolnik, Pepege, Gentleman, Kontinent, Tretorn, Quadrat

צו פאַבריקס-פרייזען!

הורט און דעטייל!

פעלץ-אויסאַרבייטונגען

פון אייגענע און אַנפערטרויטע-וואַרע עמפּפעהלט צום ווינטער-סעזאָן די ערשט-קלאַסיגע קירזשנער-ווערקשטעל פון

מ. שאַליט, פעטריקאָווער 33

צוגענגליכע פרייזען און גוטע בעדינונגען. 987

פעלץ-אויסאַרבייטונגען

לויט די נייעסטע מאָדעלען אין אַ רייכען אויסוואַהל ווי אויך ענגעלנע פעלעכלעך אַלערליי רעפּעראַטורען אויף די בעסטע בעדינגונגען עמפּפעהלט

I. SZWARCMAN

Naratowicza 42 tel. 66-31

קירזשנער

— און —

דאַמען שניידער ווערקשטעל מ. ברייטשטיין

זגערזשער 24

עס ווערען אָנגענומען בעשטעלונגען פון אייגענע און אָנפערטרויטע סחורות. צוגענגליכע פרייזען בעסטע בעדינגונגען

אַבאָנעמענט-פּרייז: מיט'ן צושטעלען אין לאָדז — 5 זל. אַ חודש ... אויף דער פּראָווינץ — 6 זל. אַ חודש; אין אויסלאַנד ... 30 פּראָצ. מייערער. ... די אַדמיניסטראַציע ...

פּרייז פון די אַנאָנסען: פּרייז פעטיט — 15 גר., אין טעקסט — 40, נאָכ'ן טעקסט — 1 ...; פּרייזען פון ערב יו"ט — 20 גר., ... 60, ... 15 ...; 50 פּראָצ. טייערער, 100 פּראָצ. טייערער ... 10 גר. אַ וואָרט

Za Wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg. Redaktor odpowiedzialny Ch. Kaufman.

Czcionkami i druk „Najer Folksblat" Piotrkowska 21.

NIEBYWAŁA WIELKA

WYPRZEDAŻ

od Poniedziałku 12 Listopada

2000 Resztek	od zł.	3.—	
4000 metrów Wełny	od zł.	5.—	za metr.
4500 „ jedwabi	od zł.	8.—	„ „
Płaszcze Damskie	od zł.	50.—	
Swetry	od zł.	12.—	

L. TRAJSTMAN

PIOTRKOWSKA 81, Tel. 666.

Z powodu przewidzianej wielkiej frekwencji wskazanem jest odwiedzenie w godzinach porannych.

Pierwsza Polska Fabryka Wyrobów Gumowych

„GLOBUS"

Łódź, ul. Piotrkowska № 220, Telefony: 7-96 i 32-60.

ארבייט אויס:

לודאווע פאנטאפעל

פון ערשטקלאסיגען לייוואנד מיט צונעניהטע גומי-זוילעי פון אלערבעסטער קוואליטעט, לייכט און עלאס-טיש, איז פערשידענע אויספיהרונגען פון איינפאכע ביז לוקסוסאווע, אלעס מיט רעגיסטרירטע פאבריקס-מארקע „GLOBSU"

גומי-זוילען

מארקע „GLOBUS" אלערבעסטע I קוואליטעט, וואס איז בעקאנט מיט איהר דויערהאפטינקייט.

גומי-זוילען

„LUX" אויך אזוי א נוט-בעקאנטע סחורה.

גומי-פלאטען

צו רעפערירען קאלאשען און באטען בילינ און זעהר דויערהאפטינ, שטענדיג אויף לאגער און צו די ביליגסטע פרייזען.

ווענען אפערטען מיט מוסטערן זיך ווענדן דירעקט אין פאבריק אדער צו די

Składy fabryczne:

Warszawa, Nalewki 21, tel. 527-21
Lwów, Legjonów 27

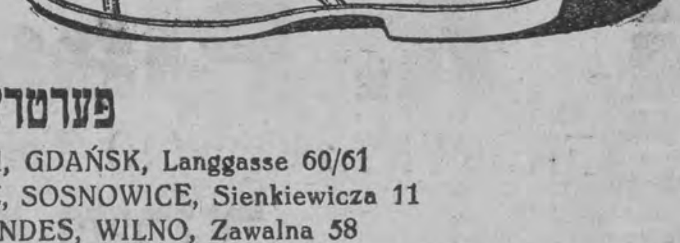

פערטרעטונגען און קאנסיגנאציאנס-לאגערן:

G. S. NACHTIGAL, KRAKÓW, Sebastjana 7
Cz. SOBKIEWICZ, POZNAŃ, Słowackiego 35
FERSZTENDIK i ZAJDENWEBER, RADOM, Moniuszki 5
M. GŁOWINSKI, GDAŃSK, Langgasse 60/61
I. MARKOWICZ, SOSNOWICE, Sienkiewicza 11
TROCKI i BŁONDES, WILNO, Zawalna 58

Spółka Akcyjna Wyrobów Bawełnianych

I. K. POZNAŃSKIEGO

w ŁODZI, ul. OGRODOWA № 17

Tel. 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 420.

Rok założenia 1872. **Rok założenia 1872.**

Kapitał zakładowy 25.000.000 zł.

Rok przekształcenia na Sp. Akc. 1889.

Fabryka posiada: cienką przędzalnię (140.000 wrzecion), przędzalnię Vigoniową (9.000 wrzecion), tkalnię mechaniczną (5.000 krosien). Bielnik, Farbiarnię, Drukarnię (z 12 maszynami drukarskiemi) i Wykończalnię oraz bocznice kolejową; zatrudnia około 5.000 robotników.

Fabryka wyrabia z towarów bielonych: szirtingi, madapolamy, krośniaki, batysty, popeliny, obrusy, ręczniki, prześcieradła i inne.

Z towarów farbowanych i drukowanych: tyk, zefiry, oksfordy, muszliny, satyny, materjały ubraniowe męskie, flanele, flaneletki i inne.

Ostatnio fabryka udoskonaliła i opatentowała trwałość wzorów na tkaninach drukowanych.

Cienką przędzę wyrabia od Nr. 60 do Nr. 120.

Zakłady Przemysłu Bawełnianego

Juljusza KINDERMANA

Spółka Akcyjna

ŁÓDŹ

ZARZĄD i BIURO SPRZEDAŻY: ul. Piotrkowska Nr. 139. Tel. 10-19 i 19-19.

ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE: ul. Łąkowa Nr. 23 25. Tel. 9-93.

Przędzalnia, tkalnia, wykończalnia, farbiarnia i drukarnia.

Rok założenia 1892.

Adres telegraficzny „JUKA“.

PRZEDSTAWICIELSTWA i SKŁADY KONSYGNACYJNE:

w Warszawie u p. Dwormana, ul. Nalewki No. 2-a,
w Poznaniu u p. T. Abla, ul. Stary Rynek No. 49,
we Lwowie u p. A. Dwormana, ul. Jagiellońska No. 20-12,
w Gdańsku u p. F. Spechta, ul. Hundegasse No. 12,
w Bydgoszczy u p. W. Dąbrowskiego, ul. Mostowa No. 6.

A. Piaskowski, Łódź

FABRYKA: Kątna 10, Tel. 38-68 SKŁAD: Cegielniana 25, Tel. 13-70

אויסארבייטונג פון וואלענע טיכער.

דאָס וואוינונגס־פּראָבלעם אין לאָדז

און די ראָלע פון דער פירמע טילער אין דער אויסבויאונג פון אונזער שטאָט.

לאָדז, די צווייטע שטאָט לויט דער צאָהל איינוואוינער אין פוילען, איז זעהר איינגעאַרטיג אין איהר ענטוויקלונג און וואוקס. דערפאַר איז דאָ די דירות־פראַגע אויך פאַר'ן קריג געווען די איינגעאַרטיגסטע אין פוילען.

נאָך אין אָנהויב פון פאָריגען יאָהרהונדערט האָט לאָדז געהאַט אַ בעפעלקערונג פון קוים פינף הונדערט נפשות, היינט איז זי אויסגעוואַקסען אין אַ שטאָדט מיט אַ בעפעלקערונג פון קרוב זעקס הונדערט טויזענד מענשען, איהר ענטוויקלונג איז נעגאַנגען מיט ריזיגע שריט און די שטאָדט־פערוואַלטונגען פון די לעצטע 30—40 יאָהר האָבען גאָר נישט פאָרגענומען כדי צו רעגעלען די שטאָדט, כדי צו ערמעגליכען איהר ענטוויקלונג. די איצטיגע איבערפלעכע פון לאָדז בעטרעפט 5.875 העקטאָר און ביי דעם איז זעלטען, אַז אַזאַ גרויסע שטאָדט זאָל זיין אַזוי אומסיסטעמאַטיש געבויט, אַזוי כאַאָטיש אויפגעשטעלט און כמעט גאָרנישט פּלאַנירט ווי לאָדז

די וואוינונגס־נויט אין לאָדז

האָט זיך אָנגעהויבען שאַרף פיהלען נאָך פאַר'ן קריג, לאָדז האָט זיך ענטוויקעלט, מיט אַ זעהר שנעלען טעמפּאָ און אויף אַ איינגעאַרטיגען אופן. צוליב דער אַלץ מעהר וואַקסענדיגער פּראָדוקציע און האַנדעל האָבען זיך קיין לאָדז אָנגעהויבען ציהען מאַסען מענשען פון אַלע עקען פוילען און רוסלאַנד. דערביי זענען די אַלע נייע איינוואוינער געווען מענשען שוין פון די מיטעלע יאָהרען און ס'האָט זיך דערפאַר געשאַפען אַזאַ לאַגע, אַז די גרופּען פון ערוואַקסענע און פון מיטעל־יאָהריגע מענשען האָבען אין לאָדז געבילדעט אַ פיל־העכערען פּראָצענט ווי אין אַנדערע ערטער. נאַטירליך אַז ביי אַזעלכע אומשטענדען האָט זיך אויך די פאָדערונג אויף דירות געהאַלטען אין איין פערגרעסערען.

נאָך מעהר איז די דיספּראָפּאָרציע אין דער פערהאַנגענער צאָהל וואוינונגען, און אין דער פאָדערונג אויף זיי, אויסגעוואַקסען אין צייט פון קריג און נאָכ'ן קריג. אין דער צייט פון קריג איז ביי אונז קיין בוי־בעוועגונג גאָרנישט געווען, אויך נאָך דעם קריג איז די בוי־בעוועגונג געווען זעהר אַ שוואַכע, און דער דירות־מאַנגעל האָט געהאַלטען אין איין שטייגען. די נייע געביידעס וואָס זענען צוגעקומען האָבען נישט געדעקט אַפילו די בעדערפענישען פון די נייע צוגעקומענע פאַמיליעס, הערצו האָט נאָך געווירקט אַ נייער פאַקטאָר, וואָס האָט פערגרעסערט די דירות־נויט: לאָדז איז געוואָרען אַוואָיעוואָרזטוואַ־שטאָדט און אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם זענען קיין לאָדז אַריבערגעטראָגען געוואָרען צעהנדליגער עפענטליכע אַמטליכע אינספּעקציעס, וועלכע האָבען פערנומען וואוינונגס־לאָקאַלען ווייל קיין ספּעציעלע לאָקאַלען פאַר זיי זענען נישט געווען אָנגעגרייט און מ'האָט זיי נאָך ביז איצט נישט אויסגעבויט.

לויט דער צעהלונג, וואָס איז אַדורכגעפיהרט געוואָרען אין לאָדז דעם 30 סעפּטעמבער 1921 זענען אין לאָדז געווען 110.557 וואוינונגען. פון זיי זענען 108.756 געווען בעוואוינט, ד. ה. אַז אויף יעדער וואוינונג איז אויסגעקומען 3 פערזאָן. ס'איז נישט ווייניג, אפשר אַ ביסעל צופיל. די וואוינונגען גופא אין לאָדז זענען שרעקליך ענג, שמוציג, איבערפולט און נישט היגיעניש.

צווי דריטעל פון אַלע וואוינונגען אין לאָדז (66 פּראָצענט) זענען איינשטוביגע וואוינונגען; 18,8 — צווי שטוביגע 9 — 3 שטוביגע; 8 פּראָצ. 4 שטוביגע און קוים 2.4 פּראָצ. גרעסערע וואוינונגען.

אין די געריכט־בעוואוינטע טיילען, וואו ס'האַלט זיך אויס די אָרימקייט, טרעפט מען אָפט אין איין שטוביגע וואוינונגען 10־12 און אַפילו ביז 15 פערזאָן (צו עטליכע פאַמיליעס אין איין צימער!) אין העכער 3000 צימערען וואוינען מעהר ווי צו 10 פערזאָן: און אין די נעסטען פון אָרימקייט מאַכען גוואַלדיגע פאָרטשריט פערשידענע קראַנקהייטען; דאָ קלייבט זיך אויף די שווינדזוכט איהר גרעסטען שניט; דאָ איז דער אָרט וואו ס'ענטוויקעלט זיך די שוכרות, וואו ס'וואַקסט די פערברעכערישקייט. די ענגשאַפט שאַפט אַ זעהר ענטשפּרעכענדען באָדען פאַר דער ענטוויקלונג פון אַנשטעקענדע קראַנקהייטען און אין פאַל פון אַן עפּידעמיע, ווערען די דאָזיגע ערטער אַנ'אמת'ע פּלאָג פאַר דער גאַנצער שטאָדט.

אין יאָהר 1924 זענען אין לאָדז צוגעקומען נייע וואוין־שטובען 1.005, אין 1925 — 745, אין 1926 — 1670 ד. ה. 3.420. מיר וועלען נישט בעהויפּטען, אַז די וואוינונגס־נויט איז די איינציגע סיבה פון דער גרויסער שטערבליכקייט און שווינדזוכט, זי איז אָבער איינע פון די הויפּט־סיבות. און ס'איז דעריבער פערשטענדליך פאַרוואָס די פראַגע פון וואוינונגען ווערט נישט נאָר אַ געזעלשאַפטליך־לאָקאַלע עקאָנאָמישע נאָר ריהרט אָן אויך די יסודות פון דער מלוכה און נעזעלשאַפט אויך אויף אַנדערע געביטען — היגיענע, געזונדהייט א.אַ.וו.

און ווי באַלד די פראַגע נעהט אַרויס פון איהרע ד' אמות תמוז געזוכט ווערען פאַר איהר אַ לעזונג נישט נאָר דורך די דירעקט פעראינטערעסירטע נאָר אויך דורך מלוכה־ און געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציעס און אָרגאַנען.

די מלוכה האָט געשאַפען אַ ספּעציעלען פאָנד פון וועלכען ס'ווערט געשטיצט די בוי־בעוועגונג. פרייע קאַפּיטאַלען זענען אין לאַנד פערהאַנגען זעהר ווייניג און אויב מ'זאָל וועלען לעזען דאָס דירות־פּראָבלעם בלויז מיט די מיטלען, וואָס זענען פערהאַנגען אין רשות וועט מען דאַרפען דערצו פערברויכען אַ קנאַפּען האַלבען יאָהר־הונדערט. זאָל מען אָבער דערויף זוכען אַ הלוואה אין אויסלאַנד, וועט מען דאַרפען בלויז פאַר צינזען בעצאָהלען אַזעלכע הויכע סומען, וואָס די מלוכה־ביודזשעטען אין זייער היינטיגען צושטאַנד און מעגליכקייטען קענען זיך עס נישט דערלויבען. ווערט דעריבער דאָס פּראָבלעם נישט געלעזען אין גרויסען גאַנצען נאָר ס'ווערט דאָך עפּעס געטאָן.

דער אַלטער מאַגיסטראַט האָט ווייניג געזאָרגט פאַר דער בוי־בעוועגונג און נישט אַרויסגעוויזען קיין שום איניציאַטיוו, נישט אויסגענוצט אַפילו די פּריווילעגיעס וואָס ער האָט געהאַט.

ביי די דאָזיגע בעדינגונגען איז פאַר דער פּריוואַטער און געזעלשאַפטליכער איניציאַטיוו געבליבען אַ ברייט פעלד פאַר אַרבייט.

ווען דאָס דירה־געלד האָט דערגרייכט הונדערט פּראָצענט פון פאַר'ן קריג האָט זיך שוין טיילווייז געלוינט צו בויען אויף ריוח, מיט עטליכע יאָהר צוריק זענען נאָך די בוי־קאָסטען אין פוילען געשטאַנען פיל נידריגער ווי אין גאַנץ איראָפּע און אַ רייה בוי־פירמען מיט אונטערנעהמונגס־גייסט און מיט אַ ווייטער פערספּעקטיוו האָט פאַרגענומען אַ גאַנץ ברייטע — אין די היגע פערהעלטנישען — בויטעטיגקייט.

אויפ'ן דאָזיגען געביט האָט זיך בעזונדערס אויסגעצייכענט די פּאָפּולערע אין לאָדז בוי־פירמע י. טילער, (אינהאַבער: י. טילער און אַ. שטייגשניידער). די דאָזיגע פירמע האָט ריכטיג אָפּגעשאַצט די געשאַפענע סיטואַציע פון גוואַלדיגען דירות־נויט אין לאָדז און נישט נאָר אויסגעפיהרט פּריוואַטע בוי־אַרבייטען נאָר זיך אַליין גענומען בויען נייע הייזער און פערענדיגען געבליבענע פון פאַר'ן קריג נישט אויסגעפערטיגטע געביידעס. ס'איז גענוג צו זאָגען, אַז די פירמע האָט אין פערלויף פון די לעצטע דריי יאָהר צייט אויסגעפערטיגט מאַסען־וואוינונגען מיט 1300 צימערען אין נייע געביידעס אויף איינענער רעכנונג אויף מאַגיסטראַצקע, באַזאַרנע, אַל. 1 מאַי, זשעלאָנע, פּעטערבורגסקע, טראַמוואַיאָווע, נאַרוטאָוויטשאַ, אַננאַ, פּאָמאָרסקע, פּלאַ קראָמבראָווסקי, וויסאָקע, געלדנער, טרעמבאַצקאַ, קראַשעווסקי, ציגעל־גאַס, וואָלטשאַנסקאַ, גראַבסקאַ, זאַמענהאָף, קאָפּערניק, צמענטאַרנע, פּאָלודניאָווא, ראַדוואַנסקאַ, פּלאַצקאַ.

וואָס דאָס בעדייט אין די לאָדזער פער־

דיגראַנדיעזע בלאָקן פון די אַרבייטער־הייזער וואַקסען שנעל ווי אין אַ כשוף־מעשה'לע.

די אַרבייטער־הייזער אויף קאָנסטאַנטינער פּאָלעסיע, וואָס ווערען געבויט דורך דער פירמע י. טילער.

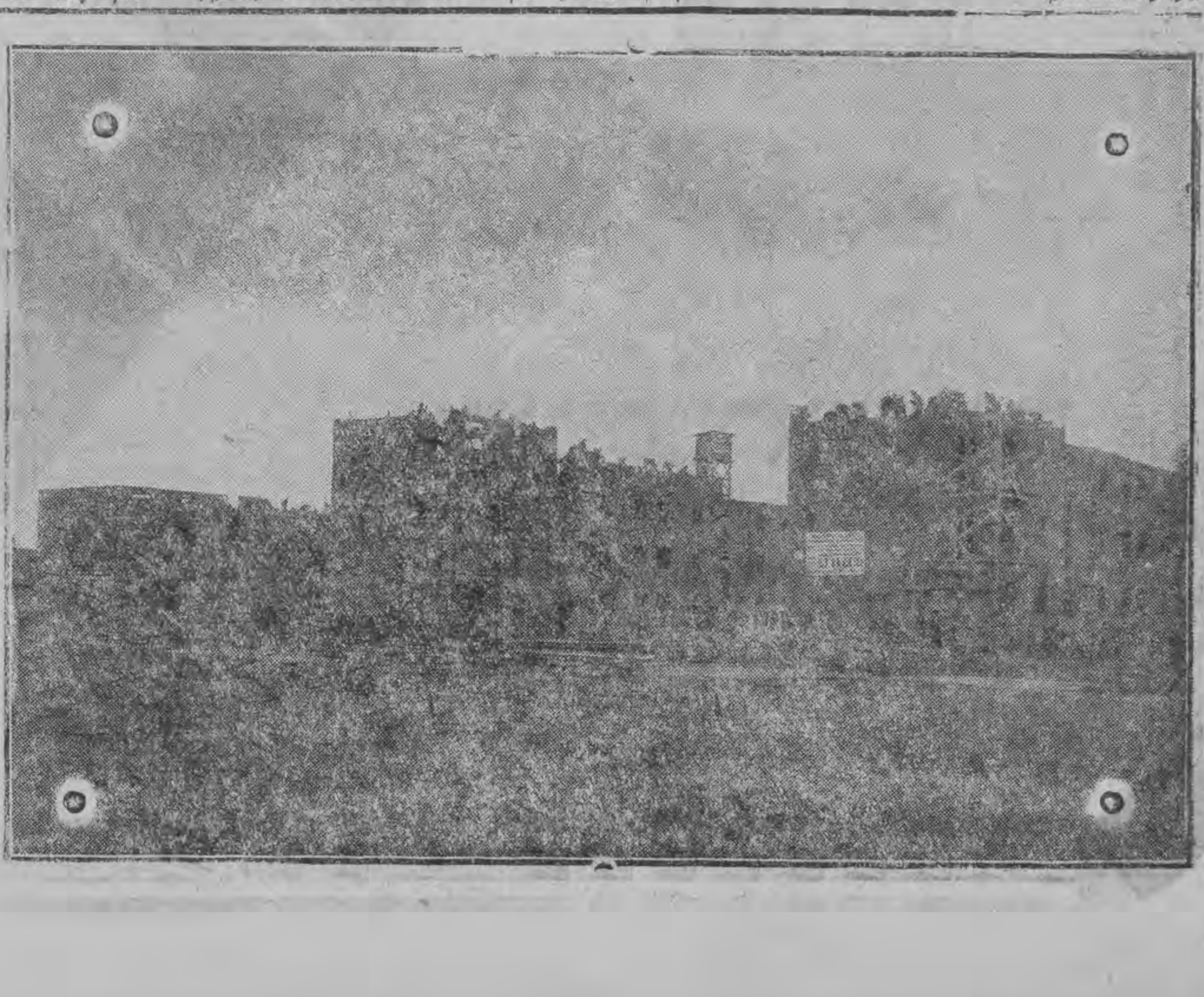

די בוי־אַרבייטען אויף קאָנסטאַנטינער פּאָלעסיע.

העלפנישען, איז זיך לייכט פארצושטעלען, אויב מ'זאל פערגלייכען מיט דער אלגעמיינער צאהל אויסגעפערטיגטע וואוין - צימערען אין גאנץ לאדז 3582 וואוין-צימערען ר. ה. אז די פירמע אליין האט אויסגעפערטיגט איבער א דריטעל פון אלע וואוינונגען אין לאדז. און די ראזיגע צאהל וואלט נאך פערגרעסערט געווארען, ווען די קרעדיטען וואלטען געווען גענינגערע.

פי אזא „גרויס-פראדוקציע" פון הייזער איז עס א פערשטענדליכער ענין, וואס די פירמע טילער האט איינגעארדענט איינענע מאסען-אויס-פערטיגונג פון פערשידענע ארבייטען: טישלער-, ברוק-, טשעסלער-, אויווען-, אינסטאלאציע, אלץ ווערט פערטיג געמאכט אין איינענע ווארשטאטען — טירען, פענסטער, טרעפען פון צעמענט און גראניט א. אז. וו.

ה' שטיינשניידער א פאכמאן אין פראגען פון קרעדיט-וועזען, ה' טילער — אליין א בוי-פאכמאן פיהרען אן מיט די אלע ארבייטען אין אן אמערי-קאנישען סיסטעם און טעמפא. נאר ביי די ראזינע בערינגונגען, וואס מאכען אנב די בוי-ארבייטען בי ליגער, איז עס מעגליך געווען צו ענטוויקלען אזא ברייטע טעטיגקייט און אויספיהרען די אלע ארביי-טען, הגם די קרעדיטען, וואס די באנק גאספא-דארסטווא קראיאווענא האט ערטיילט, זענען ווייט נישט געווען גענינענד כדי אויסצוענדיגען די ארביי-טען, בפרט סאליד און קאמפארטאבעל אייננארדנען די וואוינונגען ווי ס'זענען די גרעסטע טייל וואוינונ-גען אין די אויסגערעכענטע גאסען.

עס איז צו בעוואונדערען ווי אזוי ביי דער פיר-מע ווערט ארגאניזירט דאס שנעלע אויספערטיגען פון פערשידענע בויען. די הערליכע געביידע ציגעל-גאס 101, וואו ס'געפינען זיך איצט די פרידענס-געריכטען איז אויסגעפערטיגט געווארען אין אזא רעקארד-צייט, אז די פירמע האט בעקומען א ספע-ציעלען דאנק פון יוסטיץ-מיניסטער.

די קרוין פון דער בוי-טעטיגקייט פון דער ראז-זינגער פירמע איז אבער די וואוינונגס-קאלאניע ביים קאנסטאנטינער וואלד, וואס ווערט אויסגע-פיהרט דורכ'ן מאגיסטראט. בעת א קאנקורס האט דער מאגיסטראט פון 4 בלאקען הייזער, וועלכע ווערען דארט געבויט, אנדערהאלבען בלאקען אנ-פערטרויט דער פירמע י. טילער. די ארבייט ווערט געפיהרט מיט אן עכט אמעריקאנער טעמפא און אין פערלויף פון 4 חדשים ווערט דארט אויסגע-פערטיגט א גאנצע שטאדט.

די רויה-ארבייטען וועלען פערענדיגט ווערען ביז סוף פון היינטיגען יאהר.

ס'איז געווען א גרויסע דרייסטקייט מצד'ן הייד-גען מאגיסטראט פארצונעהמען די בוי - ארבייטען אויפ'ן קאנסטאנטינער פאלעסיע אין אזא בורייטען מאסשטאב. אבער דאס איז א סימן, אז ער האט ריכטיג אויסגעפאסט די לאגע, די דירות-נויט און זיך גענומען זי צו העלפען. דער פערנעהם פון די אר-בייטען איז אזא, אז קיין צווייטער איז נאך ביז איצט אין פוילען נישט געווען.

ס'איז פאראויסגעזעהען צו בויען 6 קאמפלעק-סען הייזער, יעדער קאמפלעקס וועט האבען צו 4—5 געביידען, וואס סגעהען פאראלעל מיטטענס פון דרום אויף צפון, אלע זענען זיי אזוי אויסגערעכענט, אז אויף דער צפון-זייט וועט נישט זיין קיין פענסטער, אז די הייזער בעקומען מאקסימום ליכט און לופט. צווישען איין הויז און דעם צווייטען איז א דיסטאנץ פון מינימום 30 מעטער (ברייטער ווי ס'איז די פעט-ריקאווער גאס) פון די 6 געפלאנטע הייזער-קאמ-פלעקסען ווערען 4 שוין געבויט. דער טערמין פון אנהויבען בויען די אנדערע איז אפהענגיג פון דער אויסלענדישער הלואה. לויט'ן אפמאך פון מאגי-סטראט מיט די פירמעס טילער און אנד. דארפען די ראזינע הייזער שוין ביז'ן 15-טען דעצעמבער זיין אונטער'ן דאך און ביז פעברואר 1929 — איינגאנצען רויה אויסגעפערטיגט. געהען טאקע די ארבייטען מיט א זעהר שנעלען טעמפא. די פירמע טילער האט צ.ב. איינגעארדענט אן אייגענע קאפ-לייקע, וואס שטעלט צו דעם בוי-מאטעריאל ביז צום האבען אנ'ערך 1600 דירות, פון וועלכע 75 פראצ נויטיגען ארט. די 6 הייזער קאמפלעקסען וועלען וועלען זיין צו 2 צימער מיט א קליינער קיך;; 15 פראצ. — 1 צימער מיט א קיך און 10 פראצ. — 3 צימער מיט א קיך, און די 2—3 צימערדיגע וואוי-נונגען וועלען זיין בעזונדערע וואסער-קלאזעטען, באר-דע-צימערען און שפייזשאנקעס. פאר די 1-צימער-דיגע וואוינונגען וועלען זיין אלגעמיינע בעדער אויפ'ן קארידאר. פאר דער אלגעמיינער בעדערפעניש וועט אויסגעבויט ווערען א ספעציעלע וועשעריי.

די 6 הייזער-קאמפלעקסען וועלען בעוואוינט ווערען פון אנ'ערך 8000 פערזאן. דאס איז א בעפעלקערונג פון א קליין שטעדטעל.

ביי דעם טעמפא פון דער ארבייט איז פאר-אויסצוזעהען אז א טייל וואונונגען זאלען שוין סוף הערבסט 1929 קענען זיין בעוואוינט. אי נדער ער-שטער רייה וועלען די וואוינונגען איבערגעגעבען ווערען די ארבייטער, וועלכע וואוינען איצט אין ענ-גע דירות צו 8—10 פערזאן אין א צימער. אזוי פלאנט דער מאגיסטראט צו העלפען דער לעזונג פון דער דירות-נויט און אונזער שטאדט. דער פלאן איז א גוטער ברייטער און א דרייסטער. און די אקציע פון מאגיסטראט און פון די בוי-קאאפעראַ-טיוון וועט זעהר פיל מיטהעלפען צו דער טיילווייזער לעזונג פון דער דירות-נויט אין אונזער שטאדט, און דערבי יוועלען פון אוהר נעניסען אין דער ער-שטער רייה די, וואס סגעפינען זיך אין דעם נויט-שטארקסטען.

—:0:—

בני-
אונטערנעמונג
TEILER
לאדז
ביורא און סקלאדען:
מאגיסטראצקא 16
טעלעפאן 62-09
נייע טארגאווא 4
טעל.: 45-04, 71-38, 69-94.

די פערוואלטונג פון דער לאָדזער יודישער קהלה

מאַכט בעקאַנט, אַז דער צווייטער טייל פון עטאַט רעגיסטער אויף 1928 וואָס אַנטהאַלט די עטאַט צאָלער פון די גאַסען:

אל. 1-טער מאַי. אַל. קאָשטשושקי. בזשעזשינער. זאַגאַניקאָווע. טאַרגאָווע. יוליושאַ. וואָדני רינעק. נאָוואַקאַ. נאָווע. נאָווע-זאַרזשעווסקי. נאַפיורקאָווסקיעגאָ. קשיאָנז איגנאַצי סקאָרופקי. פרזשענדזעלניאַנאַ. פוסטאַ. רוזשאַנאַ. ווערט אויסגעלייגט לויט די עגזיסטירענדע פאָרשריפטען צום אַדורכזעהן אין קהלה קאַנצעלאַריע (פרייהייטס-פלאַץ 6) אין משך פון 8 טעג ד. ה. פונ׳ם 12-טען ביז דעם 20 נאָוועמבער איינשליסליך אין די שעה׳ען פון 9 ביז 12 בייטאָג.

רעקלאַמאַציעס וועלען אנגענומען ווערען ביז׳ן 28 נאוועמבער איינשליסליך. שפּעטערדיגע רעקלאַמאַציעס וועלען נישט בעריקזיכטיגט ווערען.

לאָדז, דעם 9. נאָוועמבער 1928.

די פערוואַלטונג

פון דער יודישער קהלה אין לאדז

מאַכט בעקאַנט, אַז היינט זונטאג, דעם 11 נאוועמבער, 10 אַ זייגער פריה קומט פאר אין דער

אלטשטעטישער שוהל

אַ פייערליכע תפלה

לכבוד דעם 10-יעהריגען יובל פון פוילענס בעפרייאונג.

Stosownie do uchwały Międzystowarzyszeniowej Komisji Właścicieli Nieruchomości m. Łodzi odbędzie się z okazji

10-ciolecia odzyskania
Niepodległości Państwa Polskiego

dziś, w niedzielę, dnia 11 listopada r. b. o godz. 3-iej po poł.
w sali Towarzystwa Kredytowego m. Łodzi, przy ul. Pomorskiej 21,

Uroczysta Akademja

na którą zapraszają Zarządy.

Prezes I Stow. Wł. Nier. m. Łodzi i Wojew. Łódz. z r. 1907
G. KLUKOW
Prezes Centralnego Stow. Wł. Nier. m. Łodzi i Woj Łódz.
J. BEDNARSKI
Prezes Stow. Chrześcijan Przedmieść (Chojny)
M. SCHOTT
Prezes I Stow. Chrześcijan Przedmieść (Bałuty)
F. PAŁASZEWSKI

„בית יתומים” זגערזשער 40.

היינט, זונטאג, דעם 11-טען נאָוועמבער, 6 אַ זייגער אין אָווענד קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל אויף זגערזשער 40 אַ גרויסע

ארגאניזאציאנס-פערזאמלונג

געווידמעט דעם מארגענדיגען אפציכנונגס-טאג לטובת די יתומים,

צו וועלכער עס ווערען געבעטען די מיטגלידער אוּן סימפּאַטיקער פּינקטליך און צאָהלרייך צו ערשיינען.

די פערוואלטונג.

דער ניי-געעפענטער

Pensjonat „EDEN”

OTWOCK, Konopnicka 4.

„עדן”,

אין דער געזונדסטער און רוהיגסטער געגענד אין אָטוואָצק

וכשמו כן הוא: הערליכע לאַגע אין אַ שעהנעם פּאַרק, הערליכע זוניגע צימערן, איינגעריכטעט לויט די נייעסטע פאָדערונגען פון דער טעכניק און היגיענע, ווי: פליסענדעס וואַסער, עלעקטרישע בעלייכטונג און בעט-געוואַנד אין יעדען צימער, 3 שעהנע זוניגע טעראַסען מיט ליגע-שטוהלען, באַדע-צימער, פערוויילונגס און לעזע-זאַלען, שטרענג כשר׳ע קיך, ערשטקל. ספּעציעל-אַנגאַזשירטע קוכער, זאָרגפעלטיגע בעדינונג פיינסטע בעהאַנדלונג. פערוואַלטער דוד זאלבערג.

מ ו ד ע ה!

דער לאָדזער ראַבינאַט, נאָך אַ דורכגעפיהרטער קאָנטראָל מאַכט בעקאַנט, אַז אין לאָדז

איז נישט פאַרהאַן קיין עירוב

דעריבער טאר מען נישט טראגען אין שבת.

ועד הרבנים דפה לודז.

עפענטליכע ערקלערונג

אַזוי ווי עס האָט זיך בעוויזען מודעות, אַז ס׳איז אין לאָדז נישטאָ קיין עירוב, בין איך מפרסים ברבים, אַז נאָכדעם ווי איך האָב געזעהען די דערמאָנטע מודעות האָב איך געשיקט נאָכזעהן דעם זעלבען עירוב, וועלכער עגזיסטירט שוין עטליכע יאָהר לויט׳ן הכשר פון הרב הגאון אבדק״ק זגלאָשין און דער עירוב איז ווייטער אין בעסטען ארדנונג און מען מעג טראגען

שמחה בונם אבערבוים

אַכטונג, לאָדזער שאַכטעל-מאַכער-מייסטער!

היינט, זונטאג, פּינקטליך 6.30 אָווענד קומט פאָר אין האַנדווערקער-פערבאַנד (פּאָלודניאָווע 4)

די פּאַרוואַהל-פערזאמלונג

מיט פאָלגענדער טאָג-אָרדנונג:

1) בעריכט פון דער פעראיינגונג; 2) פּאָרוואַהלען פון אַ פערוואַלטונג און 3) אונזער שטעלונג צו די וואַהלען פון דער קראַנקען-קאַסע.

די פערוואַלטונג
פון שאַכטעל-מאַכער-מייסטער-פעראיין אין לאָדז.

2413

וואוינונגען

2 צימער און קיכע מיט בעקוועמליכקייטען
1 צימער און קיכע
צו פערמיטען — בעשטע...ענד פון

פּאָלודניאָווע 86 עק מאַגיסטראַצקאַ. צו ערפאַהרען ביי

Jakób Pacanowski, Cegielniana 28, ...גליך פון 8-10 אָווענד.

היינט, זונטאג, דעם 11-טען נאָוועמבער, פּינקטליך 12 אַ זייגער בייטאָג קומט פאָר אויפ׳ן בית החיים די ענטהילונג פון דער מצבה פון אונזער נישט-פערגעסענער מוטער, שוויגערמוטער, גרויסמוטער, טאַנטע

נ.ע. חי׳ זילבערבערג

(געבוירען בערלינער)

צו וועלכער עס ווערען געבעטען אַלע קרובים, פריינד און בעקאַנטע.

די פאמיליע.

אונזער מיטגליד דעם ח׳ **יצחק לייב הובערמאַן**, צוליב׳ן טויט פון זיין יונגער

מוטער

דריקט אויס איהר טיפסטען מיטגעפיהל

די פערוואלטונג פון בעקלייד-פעראיין אין לאדז.

בעלוינונג 30 זלאטעס.

עס איז פערלוירען געגאַנגען אַ וועקסעל פון 500 זלאָטעס אויסשטעלער שפּרינגעל פון שטעטעל זעלעוו אויף דער אָרדרע יאַן באַרטשאַק צאָהלבאַר דעם 14. נאָוועמבער אין זעלעוו, פּאָוויאַט לאַסק. עס איז געמאַכט געוואָרען אַ זאַשטשעזשעניע ביים אויסשטעלער. דער געערטער פינדער זאָל אָברענגען צו מאַרקאָוויטש פּאַמאַרסקאַ-גאַס 87 ביי הערן יאַקאָבזאָן.

Radjo-Orion

דער 5 לאַמפּיגער אַפּנעהמער
„SOLODYNA”
אונפערגלייכליך, מיט איהר דייטליכקייט און שטאַרקייט וואָס האָט אויך אַ לייכטע בעדינונג.

דער 4 לאמפּיגער „Neutrodyna”
אַפּנעהמער, ערשטקלאַסיג און פון רעקלאַמע-פּרייזען! קורצוועלען-אַפּאַראַטען פון 20 ביז 3000 פאַר סטאַציעס פון יענער זייט ים. גינסטיגע בעדינגונגען.

טעכנישע ביורא **„DYNAMO”**
Inż. D. Rubinstein
Łódź, Piotrkowska, 85 tel. 827
„Radjo” אפּטיילונג

Dr. med.
L. Pikielny
אורָאלאָג

ספּעציעל אַרצט פאַר נירען, בלאָזען- און האַרן-קראַנק.
NAWROT 8
tel. 19-90.
עמפּפאַנגט פון 4 – 7 אָוו.

Dr. med.
W. EYCHNER
גינעקאָלאָג-אַקושער
זגערזשער 11.
טעל. 34-72
נעמט אָן פון 6–8 אָווענד.

Dr. med.
H. WEISHOFF
אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען.
23 Zawadzka 23
נעמט אָן פון 4—5.30 נ״מ.

ניי פאָלקסבלאַט

דאָס לאָדזשער לעבען

נייער פאָלקסבלאַט

11
זונטאג
כה
מרחשון תרפ"ט

נאָוועמבער
זון-אויפגאנג 6.48
זון-אונטערגאנג 3.56

אַ גנבה אין פרידענס-געריכט.

(ב) אין פרידענס-געריכט איז נעכטען פאָרגעקומען אַן׳אויפברוך-גנבה. די גנבים האָבען אַרויסגעגנב׳עט 4000 זל. מזומן געלד, פאַר 8000 זל. געריכטס-מאַרקען, פערשידענע זאַכליכע בעווייזען צווישען זיי עטליכע גאָלדענע פינגערלעך און אַנד.

אויפ׳ן אָרט פון געשעהעניש איז געקומען קאָמיסאַר וויער, קאָמענדאַנט טשעשלאַק, ריכטער כיצינסקי, פּראָקוראָר שמיט א. אַנד.

די ערשטע אויספאָרשונג האָט פעסטגעשטעלט, אַז די גנבים האָבען זיך אַריינבעקומען אין געריכטס בנין דורכ׳ן פענסטער פון דעם איינגעבענס-ביוראָ און פון דאָרטען מיט אַ וויטריך אויפגעבראָכען די טיר און דעם קאַסע-צימער. נעבען קאַסע-צימער געפינט זיך דאָס צימער פון דעם וואָזשני סקוסאַ, די גנבים האָבען, מ״ורא האָבענדיג, אַז זיי וועלען אויפוועקען דעם וואָזשני, נישט געעפענט דעם קאַסטען, און וועלכען עס האָבען זיך געפונען די געלד-קאַסעטקעס, אויפ׳ן אָרט, נאָר זיי האָבען דעם קאַסטען אַרויסגעטראָגען און ערשט אין דרויסען אַרויסגענומען די קאַסעטקעס.

פּאָסט-אָפּטיילונג אין באַלוט.

(—) דעם 24 אָקטאָבער האָט דער פּאָסט- און טעלעגראַפען אַמט אין לאָדז געעפענט אַן׳אָפּטיילונג אויף דוואָרסקאַ גאַס 10 אין באַלוט.

אין דער אָפּטיילונג ווערען אָנגענומען בריף טעלעגראַמעס, און זענדונגען. די נייע פּאָסט-אָפּטיילונג האָט אַ נעוואַלדיגע בעדייטונג פאַר דער בעפעלקערונג פון באַלוט.

פּראָצעס וועגען דעזערציע

(ב) אין יאָהר 1925 האָט אַ לאָדזער בירגער מיכאל ניסענהויז (פּיעטריקאָווער 81) זיך געוואָנדעט צום פּ. ק. או. וועגען אַנ׳„אָדראָטשעניע" אין מיליטער-דינסט, אַלס אַ סטודענט, וועלכער לערנט זיך אין אויסלאַנד. די פּ.ק.או. האָט איהם געגעבען אַנ׳„אַ ראָטשעניע" אויף אַ יאָהר. ניסענהויז האָט נאָך דעם יאָהר ווידער איינגעגעבען אַ ביטע וועגען אַנ׳„אָדראָטשעניע" אויף ווייטער און איז אַוועקגעפאָהרען קיין פּאַריז ענדיגען זיין שטודיום.

דער פּ.ק.או. האָט איהם דאָ דערווייל אַרויסגעשיקט אַ „קאַרטע פּאָוואָלאַניאַ" און ווען ניסענהויז האָט זיך נישט געשטעלט האָט מען איהם ערקלערט אַלס דעזערטיר.

ווען ניסענהויז איז לעצטענס אהיים געקומען צו די עלטערען, האָט מען איהם אַרעסטירט און מיט צוואַנג אָפּגעשטעלט אין סקערניעוויץ אין 18. פּיעכאָטע פּולק. אַ חוץ דעם האָט מען איהם איבערגעבען אין געריכט אַלס דעזערטיר.

דאָס געריכט איז נעכטען פאָרגעקומען און נאָכדעם ווי עס איז פעסטגעשטעלט געוואָרען, אַז ניסענהויז איז ווירקליך בעת דעם פּאָבאָר געוועזען אין אויסלאַנד אויף סטודיעס איז ער פער׳משפט געוואָרען אויף 7 טעג אַרעסט.

דער רוף פון דער מינוט!

שוין דעם 15-טען ד. ח. הויבט זיך אָן די ציהונג פון דער 1-טער קלאַס פון דער גרויסער פּוילישער מלוכה-לאָטעריע. צוליב דעם אונגעהויערען גליק, וואָס שמייכעלט שטענדיג דער איבעראַל בעוואוסטער קאָלעקטור

ס. יאַטקאָ פּיעטריקאָווע 22 פּיעטר קאָהער 66

זענען די לאָסען פון דער דאָזיגער קאָלעקטור שוין כמעט ווי אויסגעשעפּט: דעריבער ליגט אין אַלעמענס אינטערעס, ווי אַמשנעלסטענס צו פערזעהען זיך מיט די גליקליכע לאָסען פון דער אויבענדערמאָהנטער קאָלעקטור.

אין היינטיגען טאָג דעמאָנסטרירען מיר צום ערשטען מאָל אין פּוילען די עלעקטראָ-דינאַמאָ-הויך-העדער (głośniki) פון גרויסער שטאַרקייט, וואָס וועט איבערגעבען דעם פערלויף פון די וואַרשאָווער פייערונגען.

ראַדיאָ

Inż. J. Reicher i S-ka

Piotrkowska 142,

telefon 15-57.

פייערונג צום 10-יעהריגען יוביליי פון דער פּוילישער אונאָפּהענגיגקייט.

אימפּאָזאַנטער צוג פון די שילער פון די יודישע מיטעל-שולען.

די פייערונג פון 10-יאָהריגען יוביליי פון פּוילענס אונאָפּהענגיגקייט איז ביי אונז אין שטאָט אויסגעפאַלען זעהר אימפּאָזאַנט.

הגם די פייערונג האָט געדאַרפט אייגענטליך זיך אָנהויבען ערשט שבת, האָט זי זיך אָנגעהויבען שוין פרייטאָג.

צוליב דעם, וואָס אַ טייל יודישע קינדער פון די שולען וואָלטען צוליב רעליגיעזע מאָטיווען נישט געקענט שבת אַנטיילנעהמען אין די פייערונגען, אין פּראָצעסיעס, איז בעשלאָסען געוואָרען די פייערונג אָנצוהויבען פרייטאָג. די שילער פון די יודישע מיטעל-שולען האָבען זיך פרייטאָג צוזאַמענגעקליבען פאַר דער סינאַגאָגע אויף אַל. קאָשטשושקי, פון דאָרט זענען זיי מיט די שול-פאָהנען און אונטער דער בעגלייטונג פון די מוזיק-אָרקעסטערס אַוועק צו דעם קבר פון אומבעקאַנטען זעלנער.

בראש פון דער פּראָצעסיע איז געגאַנגען די שלום-עליכם-שול, דאַן די ערשטע יודישע גימנאַזיום, דאָס מעדעל-גימנאַזיום, דאָס צווייטע יודישע גימנאַזיום מיט זייערע אָרקעסטערס און פאָהנען דאַן שאַקינ׳ס גימנאַזיע, דאָס מעדעל גימנאַזיום פון וואָלפאָן, פון יאַשונסקאַ, זעליגמאַן, פון האָכשטיין, מאַגאַליף, אַב, די רעאַל שולע פון פּאָמאָרסקי די האַנדווערקער-שולע, קאַצענעלסאָנ׳ס גימנאַזיע און „בית אולפנא". אַלע גימנאַזיעס האָבען מיטגעטראָגען קרענץ. אין דער בעגלייטונג פון די לעהרער און דירעקטאָרען, זענען די אַלע שולען אָנגעקומען צום קבר פונ׳ם אומבעקאַנטען זעלנער.

פאַר דער קאַטעדרע האָבען די פּראָצעסיע אָפּגעוואַרט וויצע-וואָיעוואָדע לעוויצקי, דער שול-קוראַטאָר רינעוויטש, גענעראַל מאַלאַכאָווסקי, גענעראַל אַלשינא-ווילטשינסקי, שטעטישער סטאַראָסטע סטשעמינסקי, פּאָליציי-אינספּעקטאָר ניערושעלסקי, אויבער-קאָמיסאַר איוויראָרטשיק, שטאָט-פּרעזידענט ושעמיענצקי, ד"ר ברוידע, מיטגלידער פון דער קהלה-פערוואַלטונג און פיל אַנד.

די שילער זענען אַרורכגעגאַנגען פערביי דעם

קבר פון אומבעקאַנטען זעלנער

און די דעלעגאַציעס פון די שולען האָבען געלעגט זייערע קרענץ אויפ׳ן קבר.

נאָכדעם איז געשפּילט געוואָרען דער מלוכה-הימן. און די שילער זענען אונטער די קלאַנגען פון דער „ערשטער בריגאַדע" אַוועק צוריק אין די שולען, וואו ס׳זענען פאָרגעקומען שמועסען און פאָרלעזונגען וועגען דער געשיכטע פון פּוילען און וועגען דער דערגרייכונג פון אונאָפּהענגיגקייט.

נעכטען דעקאָרירט און אילומינירט די שטאָט.

נעכטען אינדערפריה האָבען זיך אָנגעהויבען די הויפּט-פייערונגען, די גאַנצע שטאָט איז גלענצענד דעקאָרירט געוואָרען. אין אַלע הייזער זענען אויסגעראַנגען מיט פאָהנען, די שויפענסטער און באַלקאָנען זענען. פיין דעקאָרירט געוואָרען מיט נאַציאָנאַלע עמבלעמען.

אויפ׳ן פרייהייטס-פּלאַץ איז איינגעאָרדענט געוואָרען אַ פּרעכטיגע אילומינאַציע; די טראַמוואַי וואַגאָנען זענען בעפּוצט געוואָרען מיט נאַציאָנאַלע עמבלעמען. אַלע רעגירונגס-געביידעס און פיל פּריוואַטע הייזער און באַלקאָנען זענען אַ חוץ דעם אויך בעפּוצט געוואָרען מיט גירלאַנדעס פון גרינס. ביי נאַכט זענען די אַלע בעפּוצונגען אילומינירט געוואָרען.

אַרום 10 אַ זייגער אינדערפריה זענען אויפ׳ן רינג אַל. קאָשטשושקי און ווילאָנאַ זיך צוזאַמענגעקומען די שילער פון די שטעטישע שולען מיט זייערע שול-אָפּצייכנונגען און אָרקעסטערס און פון דאָרט זענען זיי אַוועק צום קבר פון אומבעקאַנטען זעלנער.

11 אַ זייגער איז איי קאַטעדרע פאָרגעקומען אַ פייערליכע טרויער-גאָטעסדינסט אויף וועלכער ס׳זענען אָנוועזענד געוועזען די גאַנצע עליטע פון לאָדז מיט׳ן וואָיעוואָדע יאַשטשאָלט בראש.

2 אַ זייגער זענען זיך אין קאַטעדראַלען פּלאַץ צוזאַמענגעקומען די מיטגלידער פון די געוועזענע מיליטער-אָרגאַניזאַציעס און ס׳איז פאָרגעקומען די פייערליכע ענטהילונג פון געדענק-טאָוועל לכבוד די געפאַלענע.

אין דער זעלבער צייט זענען אַרבייטער-דעלעגאַציעס און דער בירגער-קאָמיטעט אַוועק אויפ׳ן ברודער-קבר פון די פרייהייטס-קעמפער אויפ׳ן קאָנסטאַנטינער פּאָלעסיע און דאָרט אַוועקגעלעגט קרענץ.

ביי טאָג איז אין שטעטישען טעאַטער פאָרגעקומען אַ פייערליכע פאָרשטעלונג פאַר די שול-קינדער. דאָרט איז מיט אַ רעדע אַרויסגעטרעטען דער שול-קוראַטאָר רינעוויטש. אַ פאָרשטעלונג איז אויך פאָרגעקומען אין טעאַטער „פּאָפּולאַרני". און אין די קינאָ׳ס זענען פאָרגעקומען פאָרשטעלונגען.

די מלוכה-אַמטען, וואָיעוואָדשאַפט, שטעטישע סטאַראָסטווע האָבען נעכטען אַמטירט בלויז ביז 12 אַ זייגער; אין מאַגיסטראַט — ביז האַלב 12.

נאָכמיטאָג זענען פאָרגעקומען אַ רייה אַקאַדעמיעס. אין סוחרים פעראיין (פּיעטריקאָווער 73) איז די אַקאַדעמיע פאָרגעקומען אין לאָקאַל פון קלוב. מיט רעדעס זענען אַרויסגעטרעטען ד"ר זאַקס און מ. הערץ. אין אָוועגד איז איבער די גאַסען פון שטאָט פאָרגעקומען אַ קאַפּשטיק פון די מיליטערישע אָרקעסטערס. אין שטעטישען טעאַטער איז פאָרגעקומען אַ פייערליכע פאָרשטעלונג פון „קשיאָנדז מאַרעק".

פייערונגען זענען אויך נעכטען איינגעאָרדענט געוואָרען בעת די פאָרשטעלונגען אין יודישען טעאַטער און אין „אַררט".

אין אהל-יעקב

צוליב דעם 10-טען יאָהרטאָג פון דער בעפרייאונג פון פּוילען איז נעכטען שבת אינדערפריה בעת׳ן דאַווענען פאָרגעקומען אַ ספּעציעלע פייערונג אין דער ציוניסטישער שוהל „אהל-יעקב". עס זענען אויך געוועזען אָנוועזענד די מיטגלידער פון ציוניסטישען קאָמיטעט. צוערשט איז אָפּגעריכט געוואָרען אַ הזכרה נאָך די יודישע זעלנער, וועלכע זענען געפאַלען אין דער מלחמה פאַר דער בעפרייאונג פון פּוילען. נאָכדעם האָט ה׳ לובאשיצקי געהאַלטען אַ רעדע וועגען דער בעדייטונג פון טאָג. נאָך דער רעדע האָט דער חזן געמאַכט אַ „מי-שברך", וואָס איז ספּעציעל פערפאַסט געוואָרען דורך דעם ועד פון דער שוהל לכבוד דעם פּרעזידענט פון דער פּוילישער רעפּובליק פּראָפ. מאָשציצקי און מאַרשאַל יוזעף פּילסודסקי.

די פייערונג האָט זיך געענדיגט מיט׳ן געזאַנג פון פּוילישען הימן דורך דעם כאָר פון דער שוהל.

אין „חסד של אמת".

שבת 3 נאָכמ. איז ביי דער אָנוועזענהייט פון דער פערוואַלטונג און מיטגלידער פון „חסד של אמת" אָפּגעריכט געוואָרען אַ פייערליכע הזכרה נאָך די אומגעקומענע יודישע זעלנער בעת מלחמה.

אין אַלטשטאָטישען שוהל.

נעכטען 6 אַ זייגער אין אָוועגד איז אין דער אַלטשטעטישער שוהל פאָרגעקומען אַ גראַנדיעזע פייערונג פון ענטהילען אַ דענק-טאָוועל מיט די נעמען פון די געפאַלענע לאָדזער יודישע זעלנער אין פּוילישען מיליטער.

צו דער פייערונג זענען געקומען: סטאַראָסטאַ רושעוסקי, שטאָט-פּרעזידענט זשעמיענצקי, פערטרעטער פון וואָיעוואָדזטווע — לייטער ריכטאַלעוויטש, פון רעגירונגס-קאָמיסאַר ה׳ שער, פערטרעטער פון שטאָט-ראָט דיר. רונדא, רעפערענט פאַר יודישע ענינים ביי דער וואָיעוואָדזטווע שפּער, פאָרזיצענדער פון פעראיין פון אָפּיצירען-רעזערווען פּולק. רינסטל-ראָמבראָווא, פאָרזיצענדער פון אינוואַלידען-פעראיין ראָטמ. פּאַוולאַק, פערטרעטער פון יודישע אינוואַלידען — גרינשפּאַן, פערוואַלטונגס-מיטגליד פון דער יודישער קהלה מיט׳ן פּרעזעס מינצבערג בראש, פאָרזיצענדער פון קהלה-ראָט סעג. בורזינער, פיל מיליטער-לייט מיט די פאָהנען פון די רעזערוו-אָפיצירען און אינוואַלידען, פאָרשטעהער פון די יודישע געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציעס מיט די פאָהנען פון די יודישע האַנדווערקער-פעראיינען.

די געדענק-טאָוועל איז איינגעמויערט געוואָרען דורכ׳ן פעראיין פון די רעזערוו-אָפיצירען.

די פייערונג איז געעפענט געוואָרען מיט עטליכע קאַפּיטלעך, געזונגען דורך חזן יאָסעלעוויטש און דער כאָר אונטער דער אָנפיהרונג פון דיר. רובין. דאַן האָט חזן יאָסעלעוויטש געמאַכט אַ קל מלא רחמים די געפאַלענע זעלנער און ס׳איז פאָרגעקומען די צערעמאָניע פון ענטהילען די געדענק-טאָוועל.

נאָכדעם האָט פּולק. רינסטל-ראָמבראָווא געהאַלטען אַ רעדע וועגען די יודישע זעלנער, וועלכע זענען געפאַלען פאַר פּוילען אין איהר אונאָפּהענגיגקייט. ער האָט דערמאָהנט בערעק יאָסעלאָוויטש און ראַבינער מייזעל.

פּרעזעס מינצבערג האָט דערויף געהאַלטען אַ קורצע אינהאַלטסרייכע רעדע וועגען דעם יודישען בלוט, וואָס איז פערגאָסען געוואָרען פאַר דעם פרייען און זעלבסשטענדיגען פּוילען.

די שוהל איז געוועזען פול געפּאַקט מיט אַן׳עולם פון עטליכע טויזענד מענשען און נאָך זעהר פיל האָבען נישט געקענט אַריין, די אָרדנונג האָבען געהאַלטען 3 יודישע טורן-פעראיינען.

די היינטיגע פייערונגען

וועלען זיך אָנהויבען 7 אַ זייגער פריה. די מיליטערישע אָרקעסטערס וועלען אינדערפריה אָפּשפּילען אַ קאַפּשטיק, וועלכער וועט זיך פערענדיגען מיט פאַנפיערען אויפ׳ן פרייהייטס-פּלאַץ. האַלב 10 אינדערפריה וועט אין דער עוואַנגעלישער קירכע פאָרקומען אַ גאָטעס-דינסט אויף פּויליש. 10 אַ זייגער וועט פאָרקומען אַ פייערליכע תפילה אין דער אַלטשטעטישער שוהל.

די האַנדווערקער פערזאַמלען זיך 8 אַ זייגער אינדערפריה אין זייער לאָקאַל (פּאָלודניאָוואַ 4), אין פערלויף פון טאָג וועלען פאָרקומען אַ רייה אַקאַדעמיעס צוז. אַנד. ווערט איינגעאָרדענט אַנ׳אַקאַדעמיע אין צענטראַלען סוחרים-פעראיין (פּיעטריקאָווער 10) אַ ספּעציעלע אַקאַדעמיע אָרדנען איין אין לאָקאַל פון דער קרעדיט-געזעלשאַפט די אַלע לאָהער הויזבעזיצער-פעראיינען פאַר זייערע מיטגלידער.

אין סינאַגאָגע וועט 11 אַ זייגער פאָרקומען אַ פייערליכע תפילה.

3 אַ זייגער וועט פאָרקומען די פייערליכע זיצונג פון שטאָט-ראָט.

4 אַ זייגער וועט אין טעאַטער „פּאָפּולאַרני" פאָרקומען אַ פאָרשטעלונג פאַר זעלנער. 7 אַ זייגער וועלען אין פערשידענע טיילען פון שטאָט פאָרקומען קאָנצערטען פון די מיליטער-אָרקעסטערס.

8 אַ זייגער אין אָוועגד וועט אין „פילהאַרמאָניע" פאָרקומען אַנ׳אַקאַדעמיע, וועלכען ס׳האָט איינגעאָרדענט די צווישען-פעראיינס קאָמיסיע.

* * *

דער קרייז-קאָרפּוס ד. אָ. ק. דער 4-טער האָט אַרויסגעשיקט גראַטולאַציאָנס-טעלעגראַמען דעם פּרעזידענט און דעם מאַרשאַל פּילסודסקי.

צו די זעלנער איז אַרויסגעגעבען אַנ׳אויפרוף אין וועלכען עס ווערט ערקלערט די בעדייטונג פון דעם יום-טוב. און עס ווערט גערופען צו שטעהען אויף דער וואַך פון דעם פאָטערלאַנד.

* * *

(מ) אויף דער נעכטיגער זיצונג פונ׳ם מאַגיסטראַט איז בעשלאָסען געוואָרען אויסצוצאָהלען אַלע שטעטישע אָנגעשטעלטע די 13-טע פּענסיע. די 13-טע פּענסיע וועלען אויך בעקומען די אָנגעשטעלטע אין דער שטעטישער גאַזאָווניע און אין דער קאַנאַליזאַציע אָפּטיילונג.

שטאָטישע סטיפּענדיעס

(מ) אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם בעשלוס פונ׳ם שטאָט-ראָט צו שאַפען סטיפּענדיעס אויפ׳ן נאָמען פון באָלעסלאַוו לימאַנאָווסקי, גאַבריעל נאַרוטאָוויטש און צום אָנדענקען פון דער מערץ-קאָנסטיטוציע, האָט דער מאַגיסטראַט בעשלאָסען צו בילדען אַ ספּעציעלע קאָמיסיע, וועלכע וועט האָבען די אויפגאַבע צו בעשטימען די סטיפּענדיעס פאַר די לאָדזער, וועלכע שטודירען אין די הויך-שולען.

אין דער קאָמיסיע זענען געוועהלט געוואָרען: וויצע-פּרעזידענט ראַפּאַלסקי, לאַווניק סמאַליק, לאַווניק פּורטאַל און לאַווניק אַראַמסקי.

* * *

(מ) דער מאַגיסטראַט האָט בעשלאָסען צום אָנדענקען פון 10-יעהריגען אונאָפּהענגיגקייטס-יובילייו צו שענקען די אַרטילעריע-פּולקען, וועלכע שטעהען אין לאָדז בעצירטע זילבערנע סיגנאַל-טראָמפּייטערס.

פאַר דעם זיגער אין דעם אָרגאַניזירטען יאַגד-לויף האָט דער מאַגיסטראַט בעשלאָסען איינצוקויפען און שענקען אַ שעה, מיט זילבער בעצירט — וואָטעל...

* * *

אין פּאָניאַטאָווסקים פּאַרק

וועט היינט אָנגענגעבען ווערען דורך מעגאַפאָנען אַנ׳אויריציע פון דער וואַרשעווער ראַדיאָ-סטאַנציע. דער מעגאַפאָן וועט איבערגעבען:

9.30 — רעוויע פון מיליטער אויף מאָקאָטאָוו, (פעלד גאָטעס-דינסט פון בישקופּ באַנדורסקי).

12 אַ זייגער: סימפאָנישער פריה-מאָרגען אין וואַרשאָווער פילהאַרמאָניע.

2 אַ זייגער: רעדע פון גענעראַל ד"ר ראָמאַן גורעצקי ביים קבר פונ׳ם אומבעקאַנטען זעלנער.

קהלה בויט אַנ׳אייגען הויז.

(—) נעכטען אין אָוועגד האָט דער קהלה-פּרעזעס צוזאַמענגערופען אַ ספּעציעלע זיצונג, כדי צו פעראייביגען דעם 10 יאָהר-טאָג פון פּוילענס אונאָפּהענגיגקייט.

איינשטימיג איז בעשלאָסען געוואָרען תיכף אָנצוהויבען צו בויען אַנ׳אייגען הויז פאַר דער קהלה מיט אַלע איהרע אינסטיטוציעס, דאָס הויז זאָל אויסגעמויערט ווערען אויף זאַכאָדניאַ 20, צו דעם צוועק וועט באַלד אויסגעשריבען ווערען אַ קאָנקורס אויף דער אַרבייט.

„אַגודה"

די „אַגודה" האָט אַרויסגעשיקט בעגריסונגס-דעפּעשעס צום מלוכה-פּרעזידענט און מאַרשאַל פּילסודסקי. ס׳איז אויך געשיקט געוואָרען אַ רעלעגאַציע צו דער תפילה אין דער אַלטשטעטישער שוהל

האַנדווערקער-פערבאַנד פּאָלודניאָוואַ 4

אין האַנדווערקער-פערבאַנד איז נעכטען פאָרגעקומען אַ גרויסער מיטינג געווידמעט דעם בעפרייאונגס-טאָג. מיט רעדעס זענען אַרויסגעטרעטען פּרנס האָפמאַן, דיר. אָרדינאַנס און ה׳ לובלינסקי. ס׳איז בעשלאָסען געוואָרען, אַז אַלע יודישע האַנדווערקער זאָלען אַנטיילנעהמען אין דעם היינטיגען צוג.

אין דער ווילקער-שוהל.

איז נעכטען פאָרגעקומען אַ פייערדיגע תפילה לכבוד דעם בעפרייאונגס-טאָג, אַ דרשה האָט געהאַלטען הרב סעגאַל.

BIELIZNA

nie jest zbytkiem, ani artykułem kapryśnej i przemijającej mody, toteż winna odpowiadać następującym wymaganiom:

- odznaczać się jaknajwiększą trwałością
- nie tracić swej olśniewającej bieli po praniu
- zachować niezmiennie miękki, jedwabisty dotyk

i dlatego właśnie

radzimy kupować na bieliznę tylko nasze NAJLEPSZE tkaniny — gdyż jednorazowy większy wydatek wielokrotnie się opłaci. — Zalecamy nasz gatunek

„WIDZEWSKA O. K."

który nawet przy bieliźnie stołowej przewyższa jakością i wyglądem towary lniane.

(Marka fabryczna)

„Widzewska Manufaktura" Sp. Akc.
w ŁODZI.

BELGIJSKA SPÓŁKA AKCYJNA
Société Industrielle et Commerciale des Anciens Etablissements

EMILE HAEBLER

די פירמע עקזיסטירט זייט 1900 י. — בעשעפטיגט 3.500 ארבייטער.

די פערוואלטונג געפינט זיך אין בריסעל.

בוימוואל- און ניידגארן-שפינעריי

שפינט גארן פון נומער 4 ביז 44 אין אלע אויספיהרונגען.

טעלעפאן 05-28 און 50-74.

ŁÓDŹ, Pusta 9, Tel. 446, 447, 448, 61-01 צענטראל-ביורא פאר פוילען

טעלעגראפישער אדרעס HAEBLEREM, ŁÓDŹ

גלאז-היטע „KARO" אין פיעטריקאוו

אויסארבייטונג פון פענסטער-גלאז, באלאנען, פלעשלעך און צילינדערן.

גלאז-היטע „HORTENSIA" אין פיעטריקאוו

אויסארבייטונג פון פרעס-גלאז, געבויגענע, געשליפענע און געמאלטע גלאז, בעלויכטונגס-גלאז און גלאז פאר פארמאצעוטישע צוועקען

ווי אויך קרישטאל

Piotrków, Legjonów 9 :פערקויפס-שטעל פאר גלאז

Łódzka Fabryka Pluszu Jedwabnego
i WYROBÓW BAWEŁNIANYCH

W. GÓRALSKI S-cy

פאבריק און לאגער: לאָדז, פאמארסקא 38, טעל. 27-93
הויפּט-אויסאַרבייטונג: זיידענע פּלוש (קאַטיק) און סאַמעט
די פאבריק עקזיסטירט זייט דעם יאָהר 1883

Biuro Elektrotechniczne
Inż. LEON HURWICZ
Łódź, Wschodnia 36, tel. 41-95

עלעקטרישע אינסטאלאציעס
פון קראפט, ליכט און סיגנאליזאציעס:
קאסטען-אנשלאגען און פראיעקטען ווערען אויף פערלאנג אויסגעפערטיגט

Napełnianie pióra odbywa się w sposób bardzo prosty:
1. Naciska się guziczek,
2. Zanurza się pióro w atramencie,
3. Zwalnia się guziczek.
Cała procedura trwa zaledwie 8 sekund.

Parker
Duofold

CENY:
Senior zł. 75.
Special „ 65.
Junior „ 55.
Lady „ 55.

Najlepsze
pióro wieczne w świecie!
Niezbędne w biurze, w domu i w podróży.
Gwarancja na 25 lat!
Generalne przedstawicielstwo na Polskę:
A.J.OSTROWSKI
ŁÓDŹ

MAREK FAJN
בוי - טעכניקער
נארוטאוויטשא 35
טעלפאן 13-57.

פעלץ-וואַרען
PIOTRKOWSKA 82
מעסיגע פרייזן
און אלערליי
הערן = היטען
אין- און אויס-לענדישע
אין א רייכען אויסוואַהל
עמפפעהלט די פירמע
גינסטיגע בעדינגונגען
HEIMAN TUROBINER 82

מענער = היט
און דאמען
אין אלערליי — נייעסטע פאַרבען און פאסאָנען
בעקומט מען ביי
שווארצבערג
פיעטרקאווער 50 (אין הויף)
רעפעראַטורען ווערען פינקטליך און זאָרגפעלטיג אויסגעפיהרט.

WOLNY SKŁAD SOLI
Aleksander Gurland
Łódź, Traugutta 8, tel. 71-82
Składy: Targowa 6

עמפפעהלט: זאלץ עמפפעהלט:
פאר אינדוסטריע-צוועקן און פאַר בהמות

לאָדזער אינדוסטריע און האַנדעל.

„ווידזעווער מאַנופאַקטור".

די „ווידזעווער־מאַנופאַקטור" שפּילט די פיהרענדע ראָלע אין דער טעקסטיל־אינדוסטריע און אין ווירטשאַפטליכען לעבען פון פּוילען. זי איז אויסגעוואַקסען צו אַזאַ ריזיגע אונטערנעהמונג אַ דאַנק די אויסערגעוועהנליכע פעהיגקייטען און מיהזאַמער אַרבייט פון איהר פּרעזעס ה' אשר קאַהן און דער ענערגישער דירעקציע מיט דירעקטאָר מאַקס קאַהן אין דער שפּיץ.

די גלענצענדע אויסאַרבייטונגען פון דער „ווידזעווער־מאַנופאַקטור" האָבען אַ שם נישט נאָר ביי אונז אין פּוילען, נאָר אין דער גאַנצער וועלט.

אַ דאַנק דער „ווידזעווער מאַנופאַקטור" איז וועש ווידער געוואָרען אַ צירונג אין פאַמיליען־לעבען און אַן אַרטיקעל פון ערשטען געברויכט. ווידזעווער לייוועגט „אַ. ק." איז די קרוין פון בוימוואָל־אויסאַרבייטונגען און זי האָט דעריבער דעם גרעסטען און פערדינטען ערפאָלג.

אַקצ. געזעלש. י. ק. פּאָזנאַנסקי.

געגרינדעט דורך ישראל קלמן פּאָזנאַנסקי אין יאָהר 1872 און זייט דעמאָלט ענטוויקעלט זיך די פירמע און ווערט איינע פון די גרעסטע טעקסטיל־אונטערנעהמונגען. דאָס קאַפּיטאַל פון דער פירמע בעטרעפט 25 מיליאָן זלאָטים.

5 די פירמע בעזיצט אַ פיינשפּינערײַ, וויגאָניע שפּינערײַ, וועבערײַ (5000 שטוהלען), בלייכערײַ, פאַרבערײַ, דרוקערײַ און אַפּרעטור. בעשעפטיגט 5000 אַרבייטער.

די פאַבריק אַרבייט אויס אַלערליי בוימוואָל־סחורות, וואָס ווערט קאָנסומירט אין לאַנד און עקספּאָרטירט אין דער גאַנצער וועלט.

שייבלער און גראָהמאַן.

די פעראייניגטע גרויסע אונטערנעהמונגען פון ק. שייבלער און ל. גראָהמאַן. די פאַבריקען פון דער געזעלשאַפט אַרבייטען אויס, בוימוואָל־גאַרן: שוס און קעטע, שטרימפּ־גאַרן פון אַלע מינים: נאַזירט, געפאַרבט און מערסעריזירט.

בוימוואָל־סחורות מכל המינים רויהע און געבלייכטע, געפאַרבטע, געדרוקט, זשאַקאַרד א.אַז.וו.

דעם אָפּזאַץ־מאַרק איז כמעט די גאַנצע וועלט, ווערט גערעכנט צו די גרעסטע טעקסטיל־אונטערנעהמונגען אין פּוילען.

אַקצ. געזעלשאַפט עמיל היבלער.

אין יאָהר 1900 האָט דער באַראָן עמיל דע העבלער אַלע זיינע פּריוואַטע אונטערנעהמונגען פעראייניגט און איז גרויסע אַקצ. געזעלשאַפט מיט אַ קאַפּיטאַל פון 4 מיליאָן גאָלד־פראַנק. צו דער געזעלשאַפט געהערען פאָלגענדע 4 אונטערנעהמונגען: בוימוואָהל־שפּינערײַ מיט 32 טויזענד שפּינדעל, 2 גרויסע גלאַד־הויטעס און דעם טאַרטאַק אין פּיעטריקאָוו. די פירמע האָט אויך גרויסע האַנדעלס־אָפּטיילונגען אין וואַרשאָ, לעמבערג, לאָדז, פּויזען און בידגאָשטש. די פירמע מאַכט אַן אומזאַץ פון 15 מיליאָן גאָלד־פראַנק אַ יאָהר, אויסער די 4 מיליאָן אומזאַץ־קאַפּיטאַל האָט נאָך די געזעלשאַפט אַ רעזערוו־קאַפּיטאַל פון 3 מיליאָן גאָלד־פראַנק.

די גענעראַל־דירעקציע געפינט זיך אין לאָדז אויף פּוסטאַ 9.

פירמע יוליוש קינדערמאַן.

איז געגרינדעט געוואָרען אין יאָהר 1892. אַרבייט אויס בוימוואָל־אַרטיקלען און האָט איהר אָפּזאַץ־מאַרק אין גאַנץ פּוילען און אויך אין אויסלאַנד.

בעזיצט אַן איינענע שפּינערײַ, וועבערײַ, אַפּרעטור, פאַרבערײַ און דרוקערײַ. דער בעזיצער פון דער פירמע יוליוש קינדערמאַן איז אַ זוהן פון דעם בעקאַנטען אינדוסטריעלער פראַנץ קינדערמאַן. אין פערלויף פון דער עקזיסטענץ האָט זיך די פירמע ענטוויקעלט אין אַ וואונדערבאַרער טעמפּאָ און געהער איצט צו דער גרויס־אינדוסטריע אין לאָדז.

די פירמע בעזיצט פאַרשטעהערשאַפט אין קאָנסיגנאַציע־לאַגערען אין לעמבערג, וואַרשאָ, פּויזען, דאַנציג און בידגאָשטש.

„געבר. זייבערט" אַקצ. געזעלשאַפט.

די פירמע איז געגרינדעט געוואָרען 1895 י. דורך די ברידער אהרן־בצלאל און הירש זייבערט. איצט איז ער איינער פון די בעדייטענסטע יודישע פירמעס אין לאָדז. די אונטערנעהמונג בעשעפטיגט 800 אַרבייטער אין די איינענע געביידעס מיט מאַשינען צו פּולקאָמער אויסאַרבייטונגען פון בוימוואָהלענע סחורות. די פירמע בעזיצט אַן איינענע פיין־שפּינערײַ מיט 11,000 שפּינדעל, 400 מעכאַנישע וועב־שטולען, אַ וויגאָניע שפּינערײַ, אַ פאַרבערײַ, בלייכערײַ און אַפּרעטור. אַ בעדייטענדען טייל פון איהרע אויסאַרבייטונגען עקספּאָרטירט די פירמע קיין רומעניען און ליטאַ, וואו די סחורות האָבען זיך געשאַפען אַ גוטע מאַרקע.

„שוויאַטלאָווסקי קאַן און ברענער.

די פירמע „שוויאַטלאָווסקי, קאַן און ברענער" איז געגרינדעט געוואָרען אין יאָהר 1918. זי בעזיצט אַן איינענע שפּינערײַ, וועבערײַ, צווירנערײַ און רייסערײַ. אַרבייט אויס האַלב־וואָלענע, וואָלענע און שטרייך־גאַרן־אויסאַרבייטונגען, וועלכע צוגעהען זיך איבער גאַנץ פּוילען און אין דאַנציגער געביט. ה' שוויאַטלאָווסקי איז אַ מיטגליד פון דער לאָדזער קהלה־פערוואַלטונג און אַ פערוואַלטונגס־מיטגליד פון לאָדזער רעטונגס־קאָמיטעט.

וו. גוראַלסקי, יורשים.

עלטסטע פּלוש־פאַבריקען אין לאָדז עקזיסטירען זייט'ן יאָהר 1883. די הויפּט־אויסאַרבייטונגען זענען — זיידענע פּלוש (קאָטיק) און סאַמעט (וואָלוועטען) די פאַבריק אַרבייט אויך אויס וואָהלענע פּלוש א. אַנד. ענהליכע אַרטיקלען.

די פירמע בעזיצט אַ מעכאַנישע וועבערײַ, פאַרבערײַ, דרוקערײַ און אַפּרעטור. די אויסאַרבייטונגען פון דער פירמע האָבען אין קוואַליטעט דערגרייכט די הויך פון די בעסטע אויסלענדישע אַרטיקלען פון דעם מין.

יוליאַן וואָלף.

ה' יוליאַן וואָלף האָט געגרינדעט זיין אונטערנעהמונג אין יאָהר 1904. אין אָנהויב האָט די פירמע געאַרבייט טיכער, וועלכע זענען אין דער גרעסטער טייל עקספּאָרטירט געוואָרען קיין רוסלאַנד. ה' יוליאַן וואָלף האָט דורך זיין סאָלידקייט און ענערגיע כסדר ענטוויקעלט זיין אונטערנעהמונג און האָט זיך שפּעטער איבערגעוואָרפען אויף וואָל־ און שטרייך־גאַרן־אויסאַרבייטונגען. ה' יוליאַן וואָלף איז אַן אָנגעזעהענער געזעלשאַפטליכער טוער.

פירמע „פּראַטע".

די פירמע „פּראַטע" אינהאַבער ט. ראָזענבלאַט אַרבייט אויס באַר־אַרטיקלען ווי: האַנטיכער, לייליכער, מאַנטלען און אַנדערע מאַטעריאַלען.

אין דער צייט פון איהר עקזיסטענץ האָט די פירמע, אַ דאַנק די טעכנישע אויסבעסערונגען זיך ערוואָרבען דעם אויבענאָן און איהרע אַרטיקלען האָבען דעם גרעסטען ערפאָלג אויפ'ן אינערליכען און אויסלענדישען מאַרק. די בעדינונג אין דער פירמע איז אַ סאָלידע און אַ פּינקטליכע.

„אַדאָלף האָראַק טעקסטיל־פאַבריקען.

די פירמע איז געגרינדעט געוואָרען אין יאָהר 1885 דורך ה' יוזעף האָראַק, דעם פאָטער פון איצטיגען איינענטימער ה' אַדאָלף האָראַק. די אויבען דערמאָהנטע פירמע געהערט איצט צו די בעדייטענדסטע אינדוסטריע־פירמעס פון אונזער שטאָט. די פירמע בעשעפטיגט ביז 1000 אַרבייטער אין איינענע געביידעס מיט מאַשינען פאַר פּולקאָמענער אויסאַרבייטונג פון בוימוואָלענע סחורות. די פירמע בעזיצט אַן איינענע שפּינערײַ, פאַרבערײַ, בלייכערײַ, און אַפּרעטור. חוץ אין גאַנץ פּוילען, עקספּאָרטירט די פירמע „האָראַק" אויך איהרע אויסאַרבייטונגען אין דער גאַנצער וועלט, וואו די סחורות, אַ דאַנק זייער קוואַליטעט, האָבען זיך געשאַפען אַ גוטע מאַרקע.

געבר. הערמאַן.
ניי־גאַרן פערטרעטונג.

געגרינדעט דורך די קינדער פון זכריהו הערמאַן, געוועזענעם מיטאינהאַבער פון דער פירמע שטילערמאַן הערמאַן, וועלכע האָט זיך גערעכנט פאַר איינע פון די גרעסטע בוימוואָהל־מאַנופאַקטור פירמען.

די פירמע „בר. הערמאַן" איז אויך אַנ'אָפּנעהמערען פון „שייבלער און גראָהמאַנס", נייער, שטיינערט און אַנד.

א. בושעווינסקי.

דער אינהאַבער פון דער פירמע ה' א. בושעווינסקי, מיטאינהאַבער פון דער פירמע „לעווית און בושעווינסקי" פּאָפּולערער סוחר און פאַבריקאַנט אין לאָדז. ה' בושעווינסקי האָט זיך בעריהמט געמאַכט מיט זיינע בעמיהונגען צו פערבינדען פּוילען מיט פּאָרטוגאַל און שפּאַניען, כדי צו עקספּאָרטירען אַהין פּוילישע אויסאַרבייטונגען. איצט האָט ה' בושעווינסקי בעקומען די פערטרעטונג פון בידערמאַנס אויסאַרבייטונגען אויף גאַנץ פּוילען און דאַנציג.

ב. ליטווין, אַקצ. געזעלשאַפט.

די פירמע עקזיסטירט זייט 1898 י. און געהערט צו די אָנגעזעהענסטע און רעעלסטע פירמעס אין אונזער שטאָט. אַ דאַנק איהרע פערבינדונגען פון פאַר'ן קריג האָט די פירמע שפּעטער געקענט פיל מיטווירקען ביים עקספּאָרט פון די פּוילישע טעקסטיל אויסאַרבייטונגען. די פירמע בעזיצט פיליעס אין ראָוונא און אין קאַטאָוויץ.

„לאָדזער האַנדעלס־געזעלשאַפט".

די פירמע „לאָדזער האַנדעלס־געזעלשאַפט" ווערט אָנגעפיהרט דורך רוטינירטע פאַך־לייט, די ה"ה ווייסבערג און רובינשטיין. בעזיצט קאָלאָסאַלע לאַגערען און איינענע באָטשניצע, ערלעדיגט אַלע ענינים פון פערצאָלונג, לאַגערונג א.אַז.וו.

לעאָן טילער.

די פירמע פיהרט אויס עלעקטרישע אינסטאַלאַציע. בפרט אין נייע געביידעס, אַזוי האָט זי אויסגעפיהרט די אַרבייטען אין אָפיצירען־הויז אויף וואַרזשבאָווע, אין דער מלוכה'שער האַנדווערקער־שולע פאַר מיידלעך אויף נאַרוטאָוויטש, אין דער שטעטישער פאָלקס־שול אויף היפּאָטעטשנע און אין'ם הויז פון אַרבייטער דירות קאָאָפּעראַטיוו „פּאָרויס" אויף בערעק יאָסעלעוויטש, א. אַנד.

די פירמע האָט זיך פערשאַפט אַ סאָלידע מאַרקע.

אַרבייטער־דירות־קאָאָפּעראַטיוו „פּאָרויס".

מיט אַן ערך 2 יאָהר צוריק איז לויט דער איניציאַטיוו פון אַ גרופּע פליישער אַרבייטער געשאַפען געוואָרען אַ דירות־קאָאָפּעראַטיוו „פּאָרויס". די ערשטע שריט זענען צוגעגאַנגען זעהר לאַנגזאַם אָבער ווען מ'האָט אָנגעהויבען בויען דאָס ערשטע הויז אויף בערעק יאָסעלעוויטש גאַס, האָבען זיך אָנגעהויבען מעלדען אַלץ נייע בעלנים. היינט צו טאָג זענען אין קאָאָפּעראַטיוו פערהאַן 130 מיטגלידער וואָס האָבען שוין איינגעצאָהלט זייער פּאַי. די בוי־אַרבייטען זענען איבערגעגעבען געוואָרען דעם בוי־אונטערנעהמער מ. רייז. אַ גרויסע 4 שטאָקיגע הויז מיט 40 גרויסע וויכטיגע וואוינונגען איז שוין אויסגעפערטיגט און וועט אין עטליכע וואָכען אַרום איבערגעגעבען ווערען די מיטגלידער צו בעוואוינען. אויפ'ן זעלבען הויף ווערט איצט געבויט אַ קווער־אָפיציגע מיט 10 וואוינונגען. דאָס הויז האָט אויך אַ געזעלשאַפטליכען לאָקאַל פאַר די מיטגלידער אַ געוועלב פאַר אַ קאָאָפּעראַטיוו און אַלע נויטיגע בעקוועמליכקייטען.

דער זעלבער קאָאָפּעראַטיוו „פּאָרויס" בויט אויך 2 פיער שטאָקיגע הייזער אויף לעשנע 40. אין די דאָזיגע הייזער וועלען זיין עטליכע און פופציג וואוינונגען דאָרט ווערען די אַרבייטען אויסגעפיהרט דורך די בוי־אונטערנעהמער מ. רייז, פאַר די איבעריגע מיטגלידער און פאַר די קאַנדידאַטען אויף מיטגלידער פון דער דריטער גרופּע ווערט איצט אונטערהאַנדעלט אַ פּלאַץ, אויף וועלכען ס'וועלען אויסגעבויט ווערען אַ גאַנצער בלאָק־הייזער. דער דאָזיגער בוי־קאָאָפּעראַטיוו „פּאָרויס", דער איינציגער יודישער אין אונזער שטאָט וועט פיל מיטווירקען צו דער לינדערונג פון דער וואוינונגס־נויט בפרט צווישען די יודישע אַרבייטער און אָנגעשטעלטע.

מאַרעק פיין
בוי־טעכניקער.

איינער פון די בעקאַנטסטע אַרכיטעקטען אין אונזער שטאָט, האָט אויסגעפערטיגט עטליכע פון די שענסטע בויען ביי אונז אין שטאָט און איז דערפאַר בעלוינט געוואָרען מיט פערשידענע פּריזען. צווישען די גרעסטע אַרבייטען, איז כדאי צו דערמאָהנען דעם פּלאַן פון דער „ווידזעווער־מאַנופאַקטור", פאַר וועלכען אַרכ. פיין איז בעלוינט געוואָרען.

מ. קעס.

די פירמע געהערט צו די געצעהלטע יודישע פירמען פון בעטאָן און מאָזאַיק־אויסאַרבייטונגען. די אונטערנעהמונג אַרבייט אויס פּאַראַפּעטען, טרעפּען, פּאָרעסטען א. אַ.

פון די ביז־איצטיגע אַרבייטען, וואָס די פירמע האָט אויסגעפיהרט, איז כדאי אויסצורעכנען די איינאָרדנונג פון הויז אויף פּאָמאָרסקאַ 43, אין הויז פון „פּאָרויס" און אויף קראַשעווסקי גאַס, די ענטוויקלונג פון דער פירמע געהט אין אַ שנעלען טעמפּאָ.

אינזש. לעאָן הורוויטש

עלעקטראָטעכנישעס אינסטאַלאַציע־ביוראָ. ספּעציאַליזירט אין קראַפט, ליכט און סיגנאַליזאַציע. די אַרבייטען ווערען אויסגעפיהרט דורך ערשטקלאַסיגע פאַכמענער און גיט דעריבער די גאַראַנטיע פאַר דער דויערהאַפטיגקייט און פּינקטליכקייט פון דער אַרבייט.

האַנדווערקער־באַנק (פּאָלודניאָווא 4)

די עלטסטע קאָאָפּעראַטיווע האַנדווערקער־באַנק אין פּוילען צעהלט 1300 מיטגלידער מיט אַ פאַר־קאַפּיטאַל פון 80.000 זל. געגרינדעט לויט דער איניציאַטיוו פון אינזש. יאַן קירשראָט ז"ל. פיל האָט מיטגעאַרבייט אין דער באַנק י. שוואַרצמאַן ז"ל די באַנק איז געוועזען אַ מיטגרינדערין פון דער קאָאָפּעראַטיווען־צענטראַלע. דער לעצטער אומזאַץ בעטרעפט 13,500,000 זל. די באַנק האָט זיך שוין דערשלאָגען אַ קרעדיט אין פּ.ק.אָ. נאָר לויט דער לעצטער פעראָרדנונג נעמען די קרעדיטען פון פּ.ק.אָ. פאַר די בענק צוריקגעצויגען און די באַנק גאָספּאָדאַרסטוואָ קראַיאָוועגאָ האָט נאָך די נייע בעשטימטע קרעדיטען נישט געגעבען.

די באַנק האָט פּריוואַטע וקלאַדען אויף אַ פערטעל מיליאָן זל. פאַר'ן לעצטען קוואַרטאַל האָט די באַנק־אַרויסגעגעבען 1065 הלוואות אויף 1 מיליאָן 231.000 זל.

פאָרזיצער פון דער פערוואַלטונג איז ה' אָרדינאַנס; פאָרזיצער פון אויפזיכטס־ראַט — לאַוניק יאָעל; פאָרזיצער — דאָזאָר האָפמאַן.

קאָאָפּעראַטיווע־באַנק פון די קליין־הענדלער און די האַלעס (אַגראַדאָווא 2)

געגרינדעט 1926 י. פאַר די צוויי יאָהר פון איהר עקזיסטענץ זיך געוואַלדיג ענטוויקעלט און פיהרט זעהר אַ ריהרעווידיגע טעטיגקייט. צעהלט ביז 1100 מיטגלידער מיט אַ פאַר־קאַפּיטאַל פון 50,000 זל. האָט וקלאַדען ביז 75.000 זל.

דער אומזאַץ האַלט אין איין שטייגען און דערגרייכט איצט ביז איבער 7 מיליאָן זל. אַ חודש, הלוואות און דיסקאָנט אָפּאַר'ן לעצטען חודש זענען אַרויסגעגעבען געוואָרען פאַר 250 מיטגלידער אויף 1700 וועקסלען אויף אַן אַלגעמיינער סומע פון 200.000 זל. די באַנק איז אָנגעשלאָסען אין דער קאָאָפּעראַטיווער צענטראַלע. פאָרזיצער פון דער פערוואַלטונג איז ח. וויענער; וויצע־פאָרזיצער — ג. וואָלמאַן; פאָרזיצער פון אויפזיכטס־ראַט — ל. ראָזענבערג; דירעקטאָר — ש. רינגאַרט.

יודישע פאָלקס־באַנק אין לאָדז
(גלובנאַ 41)

(פריהער לייה־ און שפּאָר־קאַסע פון די [illegible])

די באַנק איז געגרינדעט געוואָרען אין 1926 י. דורך די איצטיגע דירעקטאָרען ד"ר מאַרטאַקאָווער, מנחם ראָזענבלום. און די ה"ה ד"ר שווייג, און דירעקטאָר ש. ריגער. מיט אַ פאַי־קאַפּיטאַל פון 1200 זלאָטעס, ביי 40 מיטגלידער.

יעצט האָט די באַנק 300 מיטגלידער מיט אַ פאַי־קאַפּיטאַל פון 11000 זלאָטעס און 15000 זל. איינלאַגען די מיטגלידער רעקרוטירען זיך צווישען פערשידענע שיכטען. ווי לעהרערס, דאָקטוירים, סוחרים, האַנדווערקער, האַנדעלס־אָנגעשטעלטע. די באַנק האָט מעהר ווי אַ יאָהר געאַרבייט נישט זייענדיג אָנגעשלאָסען אין צענטראַלען קאָאָפּעראַטיווען פערבאַנד, צוליב וואָס די קרעדיט מעגליכקייטען זענען געווען בעשווערט. די באַנק ערלעדיגט אַלע באַנק־אָפּעראַציעס ווי מיט דער גרעסטער פּינקטליכקייט. דיסקאָנטאָ, הלוואות, איינקאַסע, וקלאַדען, פּרעמירטע אָבשפּאָרונגען.

אויפ'ן ביר־מאַרק אין לאָדז.

פון אַלע אויסוועריגע ביר־ברויערייען איז אַמשטאַרקסטען רעפּרעזענטירט די אָקאָטשימער ברויערײַ, וועמענס בעקאַנטע ביר האָט דעם גרעסטען ערפאָלג אין לאָדז, צוליב איהר גוטסקייט.

אַביסעל ידיעות פון דעם טיי־געביט

אַ געשפּרעך מיט ה' סאַלאַמאַן זיידלער, דער פאָרשטעהער פון דער געזעלשאַפט פאַר טיי־האַנדעל „וו. וויסאָצקי און קאָמפּ".

פאַר די פיינשמעקער איז לעצטענס געוואָרען אַ נישט־געלעזטער פּראָבלעם די פראַגע פון דער קוואַליטעט פון טיי.

אין דער דאָזיגער פראַגע האָט דער בעקאַנטער פאַכמאַן אין דער דאָזיגער בראַנזשע ה' סאַלאַמאַן זיידלער געגעבען אַ פּאָר אָנווייזונגען, וועלכע וועלען שטאַרק אינטערעסירען דאָס פּובליקום.

די ערשטע פראַגע איז, פון וואָסער קוואַליטעט איז דער טיי, וועלכער געפינט זיך איצט אויפ'ן מאַרק?

— ס'זענען פערהאַן, זאָגט ה' זיידלער, גוטע און שלעכטע קוואַליטעטען, אויף איין זאַך וואָלט איך נאָר געוואָלט ווענדען די אויפמערקזאַמקייט אויף דעם פערברויכס־מאַרק איז זעהר פערשפּרייט דער אַזוי־גערופענער לויזער טיי, זיין קוואַליטעט איז אָבער זעהר פּראָבלעמאַטיש. טיי האָט אַזוי פיל קוואַליטעטען, אַז נישט איינמאָל ווייסען די סוחרים נישט, וואָס זיי קויפען און פאַלען אַלס קרבן פון נישט קיין פאַכמענישע צושטעלער, דערביי הערען זיך איצט אַזוי פיל אָנקלאַגען אויף דער טיי, און פיינשמעקער שטעלען פעסט, אַז דער איצטיגער טיי איז פיל ערגער פון פאַר־מלחמה'דיגען. איך מוז דאָס קאַטעגאָריש אָפּליקענען, ווייל דער גרעסטער סכום טיי, וואָס געפינט זיך איצט אויפ'ן מאַרק איז פיל בעסער פון דעם פאַר־מלחמהדיגען, דער הויפּט־פעהלער פון אונזערע קאָנסומענטען איז אָבער, וואָס זיי קויפען לויזען טיי, לויט מיין מיינונג דאַרף אונזערע ווירטינס קויפען נאָר געפּאַקטען טיי מיט אַ באַנדראָל פון אַן ענטשפּרעכענדער פירמע. מ'מוז אָבער אַכטונג געבען אויף דער פירמע גופא, ווייל לעצטענס האָט זיך בעוויזען פירמען־טיי פון צווייפעלהאַפטער קוואַליטעט.

פון די קוואַליטעטען, וואָס איך קען וואָלט איך עמפּפעהלט די טיי נומער 74 און 510, וועלכע איז שוין איבערצייגענס בעקאַנט די קאָנסומענטען און האָט געשלאָגען דעם רעקאָרד אויפ'ן מאַרק.

ס'זענען אויך גוט די קוואַליטעטען 220, און אויך „אַנגלאָס־טיי" נומער 27 און 18.

די פירמע וויסאָצקי גאַראַנטירט די גוטקייט פון איהר טיי דערביי וואָס די פירמע בעזיצט נאָך פאַר־מלחמהדיגע איינענע פּלאַנטאַציעס. די טיי ווערט סאָרטירט דורך אַ בעריהמטען ענגלישען פאַכמאַן, וועלכער אַרבייט אין דער פירמע שוין איבער 40 יאָהר, דעריבער קען געגעבען ווערען די פולע גאַראַנטיע פאַר די גוטקייט פון דער טיי.

די צענטראַלע פון דער געזעלש. „וו. י. וויסאָצקי און קאָמפּ." איז נאָך דער מלחמה איבערגעטראַגען געוואָרען קיין לאָנדאָן מיט אַן אָפּטיילונג אין דאַנציג.

פאפיר-לאגער א. י. אקאוויע.

איז אין לאדז דער פאקטישער גרעסטער לי־פעראנט פון פאפיר פאר צייטונגען, דרוקערייען און פערשידענע אנדערע אונטערנעהמונגען, בע־זיצט די אויסשליסליכע פערטרעטונג פון די גרעס־טע פאפיר־פאבריקען אין פוילען. פירמע א. י. אקאוויע האט זיך געשאפען א גוטען נאמען אין דער סוחר'ישער וועלט מיט איהר סאלידקייט און פינקטליכקייט.

„פשענדזא".

א חוץ די קרעדיט־קאאפעראטיווען האבען די האנדווערקער אויך געשאפען א רויהדשטאף־קא־אפעראטיוו. דער איינציגער אין לאדז רויהדשטאפען קאאפעראטיוו „פשענדזא" איז געגרינדעט געווארען אין 1926 י. מיט דער הילף פון דער האנדווער־קער־באנק. (פאלודניאווע 4) היינט האט דער קאָ־אפעראטיוו 150 מיטגלידער מיט א פאי־קאפי־טאל פון 25.000 זל. און מאכט אנ'אומזאץ פון 2 מיט א האלבען מיליאן זל.

דער קאאפעראטיוו איז אנגעשלאסען אינ'ם קאאפעראטיווען פערבאנד.

פארזיצער פון דער פערוואלטונג איז ה' ניי־פעלד, פארזיצער פון אויפזיכטס־ראט—ה' לובלינסקי.

הערמאן ל. גרינשפאן.

די פירמע עקזיסטירט זייט 35 יאהר און גע־הערט צו די בערייטענדסטע פונ'ם ראזיגען מין אין גאנץ פוילען. נאך פאר'ן קריג האט די פירמע געהאט א גרויסע קונדשאפט אין אויסלאנד און פיהרט דעריבער אנ'עקספארט־מסחר.

די פירמע האט א גאנצע רייה פערטרעטונגען פון די בעקאנטסטע פירמעס עמאיל, אלומיניום, גלאז און קרישטאל־אויסארבייטונגען.

געבר. פראוויזאר.

זייט 15 יאהר פיהרען די האנדעלס־אונטער־נעהמונג, אונטער דער ראזיגער פירמע (פולנאצנא 18). פיהרט א הורט־האנדעל פון עמאלין, פארצע־לאן, אלומיניום און קרישטאל. פאיאנס אינלענדישער און אויסלענדישער, די פירמע האט זיך מיט איהר סאלידקייט קונה־שם געווען אין דער האנדעלס־וועלט.

ל. טרייסטמאן

זיידען-געשעפט, פיעטריקאווער 81.

די פירמע עקזיסטירט זייט 1919. בעזיצט דעם שענסטען און רייכסטען אויסוואהל פון זיידענע, וואלענע סחורות, ריזאנעס, ראמען־מאנטלען, שטריק אויסארבייטונגען אלעס פון די בעשייענסטע ביז די סאמע לוקסוסאווע.

דאס געשעפט ווערט געפיהרט לויט'ן מוסטער פון די גרויסע אייראפעאישע וואַרען־הייזער. א טעות איז צו מיינען, אז אין דעם גרויסען געשעפט איז טייערער, — פערקעהרט: די פירמע קויפט איין נאר גרויסע קוואנטומס, ווייל ס'קאלקולירט זיך ביליגער, און דעריבער קען דער קליענט בעקומען דארט אלעס, אויך ביליגער, און האט דערצו שטענ־דיג פאר זיך אנ'אויסוואהל, וואס קען בעפרידיגען יעדען און האט דערביי די זיכערקייט, אז ער ווערט בעהאנדעלט רעיעל און סאליד.

בערנארד דאבזשינסקי'ס יורשים

די עלטסטע פירמע פון ווירען־שטאפען, וועל־כע איז בעקאנט דער גאנצער בעפעלקערונג און וואס האט זיך קונה־שם געווען, אלס סאלידע און ערנסטע אונטערנעהמונג — איז די פירמע בערנארד דאבזשינסקי'ס יורשים, פיעטריקאווער 10. די מא־דערנסטע זאכען און שענסטע מוסטערן, ביים גלייכצייטיגען געבען דעם קונדע נאר הויכווערטיגע קוואליטעטען — אט מיט וואס עס בעריהמט זיך די פירמע, וועלכע האט זיך געשטעלט פאר א פרינ־ציפ געהעריג צו בערינגען איהר צאהלרייכע קונד־שאפט און געבען אלץ, וואס דעם מענש מיט'ן בעסטען געשמאק קען נאר פערגליסטען.

אויסער ווירענשטאפען אין אלע פארבען און גאטונגען, פלושען, אטלאס א. אז. וו. קען מען אין דער אויבענדערמאהנטער פירמע בעקומען ביליג געמאהלטע ווירען־טיכער, שאלען, ווי אויך א רייי־כען אויסוואהל טריקאטאזשע, ווי: דאמען־קאסטיו־מען, פולאווערס, קינדער אנציגלעך, וועסטען ווייי־דענע א. אז. וו. אלס אין די בעסטע סארטען און אויף די מעגליכסט בעסטע בערינגונגען, וואס עס האט א ספעציעלען ווערט פאר'ן קונה, ווייל די פירמע טוט אלץ, כדי צו געבען די מעגליכקייט דעם קונה צו קענען קויפען. די רעיעלע און ערנסטע בעהאנדלונג, די גוטסקייט פון די סחורות און ענדליך די פעדרינטע רענאמע קענען דינען אלס זיכערקייט, אז די קונדשאפט וועט תמיד בעקומען דאס, וואס נאר זי ווינשט זיך.

טוך און קארט-לאגער

פון די געבר. מ. און ש. ראבינזאן, פיעטריקאווער 45.

בעזיצט א שטענדיגען רייכען אויסוואהל פון אלערליי סחורות פון ביליצער, טאמאשאווער, זגער־זשער א. אנד. אויסארבייטונגען.

די פירמע האט זיך קונה־שם געווען ביי דער קונדשאפט מיט איהר סאלידקייט און פינקטליכ־קייט.

פירמע ש. רייכמאן און ש. שפיז-הענדלער, פיעטריקאווער 18.

האבען דעם אויסשליסליכען פערקויף פון די גרעסטע לאדזער טעקסטיל־אונטערנעהמונגען ווי: ווידזעווער־מאנופאקטור, ושירארדאווער פאבריקען א אנד. די אויבינע פירמע האט זיך ווערבירט זייט זייער עקזיסטענץ א רייכע קונדשאפט און צייכענט זיך אויס מיט איהר פינקטליכקייט און רעיעלקייט.

ס. הערשקאוויטש

פיעטריקאווער 70.

איינער פון די עלטסטע און גרעסטע לאגערן פון טוך־ און קארט. די פירמע איז געווען פון די ערשטע אין דער בראנזשע און האט צו פער־דאנקען איהר ענטוויקלונג דער סאלידער און פינקט־ליכער בעהאנדלונג פון דער קליענטעל.

„רייזבוים און פויזנער".

די פירמע רייזבוים און פויזנער איז נאך א פערהעלטניסמעסיג יונגע. זי ווערט אנגעפיהרט דורך רוטינירטע יונגע סוחרים, וועלכע בעמיהען זיך צו ענטוויקלען זייער אונטערנעהמונג לויט'ן מוסטער פון מערב־אייראפעאישע אונטערנעהמונגען. די פירמע בעזיצט א טוך־ און קארט־לאגער, אויסערדעם פיהרט זי אנ'ענגרא־האנדעל מיט רויהע וואל.

טוך און קארד-לאגער פון עוזר מילגראם.

די פירמע עקזיסטירט שוין עטליכע און דריי־סיג יאהר. און איז פון די עלטסטע אין דער בראנ־זשע. האט זיך דורך דער צייט ערווארבען א גו־טען שם אין דער סוחרישער וועלט. שטענדיג אויף לאגער די בעסטע סחורות פון אלע בעסטע פאברי־קאנטען. זי איז אויך איינע פון די רעיעלסטע פירמעס .

טוך-און קארד-לאגער ב. גוטער נאוואמיעסקא 4.

די פירמע עקזיסטירט 25 יאהר און האט זיך דורך דער צייט ערווארבען א קאלאסאלע קליענ־טעל און א גוטען נאמען אין דער גאנצער סוחרישער וועלט מיט איהר סאלידקייט און פינקטליכקייט. בע־זיצט שטעטס אויף לאגער א גרויסען אויסוואהל פון די נייעסטע זאכען.

א. פרענקעל, קארט און טוך לאגער.

דאס טוך, קארט־לאגער פון א. פרענקעל, (פיעטריקאווער 54, טעל. 69־35) געהערט צו די רעיעלסטע קארט־פירמען פון אונזער שטאט.

דער קארט־לאגער פון א. פרענקעל בעזיצט שטענדיג אויף לאגער א גרויסען אויסוואהל פון די מאדערנסטע און בעסטע סחורות.

האפענדיג די פערטרעטונג אויף לאדז פון די ביליצער, זגיערזשער, טאמאשאווער א. א. בעזיצט דאס געשעפט שטענדיג אויף לאגער א גרויסען אויסוואהל פון די שענסטע, בעסטע און מאדערנסטע סחורות.

א דאנק דער רעיעלער בעהאנדלונג, איז קיין וואונדער נישט, וואס די אויבענדערמאהנטע פירמא האט ערפאלג ביי דער קונדשאפט.

וואורשט-פאבריק סענדער דישקין.

די פירמע ס. רישקין עקזיסטירט נאך פון פאר דער מלחמה און איז בעריהמט געווארען מיט איהרע פלייש־א'ויסארבייטונגען. בעזיצט א גרויסע צאהל פיליעס און האט זיך געשאפען א נאמען אויף דעם ראזיגען געביט.

די פעראייניגטע יודישע פליישער.

האבען געגרינדעט זייער וואורשט־פאבריק בעת דער מלחמה און דורך דער צייט האבען זיי גע־וואונען די אנער־קענונג פון דער יודישער בעפעלקע־רונג. זיי האבען אויך געשאפען איניגע פיליעס. זייערע פלייש־אויסארבייטונגען ווערען פערקויפט אין פערשידענע פונקטען פון דער שטאט.

אל. גורלאנד, „פרייע זאלץ-סקלאדע"ס.

לעצטענס האט דאס פינאנץ־מיניסטעריום גע־שאפען „פרייע זאלץ־סקלאדעס, וועלכע פערטיילען דורך דער פערמיטלונג פון קאנצעסיאנירטע הורט־טאוויקעס, זאלץ פאר דער בעפעלקערונג.

צו די בערייטענסטע זאלץ־סקלאדעס אין לאדז געהערט דער פרייער זאלץ־סקלאד פון אלעקסאנדער גורלאנד (טראגוטא 8, טעל. 82־71, סקלאדעס: טארגאווע 6).

אין די לאגערען געפינען זיך גלייך סארטירטע פערשידענע מינים זאלצען, ווי: עס־זאלץ (וואזשאנקא וויעליטשקא א. א.), ווי אויך טעכנישעס־זאלץ. די אפנעהמערס פון עס־זאלץ פאר לאדז זענען די פירמעס : „סולפאל" (זגיערסקא 150) און דער לאדזער אפטיילונג פון „סינדיקאט ראלניטשי" (קי־לינסקי 60).

שאפענדיג די „פרייע זאלץ־סקלאדעס", האט דאס פינאנץ־מיניסטעריום געהאט פאר א ציל דאס שנעלע בעזארגען פון דער בעפעלקערונג מיט זאלץ, אויף וועלכע די הורטאווניקעס האבען פאר דעם געמוזט ווארטען ביז 6 וואכען ביז די טראנספארטען זענען אנגעקומען קיין לאדז. היינט, א דאנק די גרויסע זאפאסען זאלץ, וואס געפינען זיך אין די „סקלאדעס" בעקומען די הורטאווניקעס יעדער קוואנ־טום זאלץ אין פערלויף פון 2—3 טאג.

דער סקלאד בעזיצט אויך א גרויסען אויסוואהל פון טעכניש־זאלץ ,מיט וועלכע ער טוט פערזעהן די היגע אינדוסטריע, ווי אויך זאלץ פאר בהמה'ס

„פאלטעקס".

שטארק פערטרעטען צווישען דער היגער און כמעט דער גאנצער פראווינץ־קונדשאפט האט זיך ערווארבען די נאך יונגע עקספעדיציע־פירמא „פאלטעקס".

דער אינהאבער ה' שענפעלד האט פערשטאנען אין משך פון די פאר יאהר ארויפצובריינגען די פירמא אויף דער הויך, אז „פאלטעקס" רעכענט זיך יעצט צווישען די רעיעלסטע און פינקטליכסטע עקספעדיציע־פירמעס פון לאדז.

די שטרענגסטע כשר'ע וואורשט-פאבריק פון די
יודישע פעראייניגטע פליישער % לאדז
וועלכע איז שוין בעקאנט מיט זייער פרישע און געשמאקע אויסארבייטונג און וועלכע האט זיך שוין ערווארבען דעם צוטרוי פון די ג. קונדשאפט און עמפפעלט זיך אויך אויף ווייטער דעם זעלבען צוטרוי.
אונזערע געשעפטען געפינען זיך: צענטראלע און פאבריק קילינסקיעגא 60, טעלעפ. 65־37.
פיליעס: 1) פיעטריקאווער 54, טעל. 37-66.
„ 2) פאלודניאווא 9, טעל. 37-67,
„ 3) זגערזשער 2, טעל. 49-82,
„ 4) פיעטריקאווער 114.
מיט אכטונג
די פעראייניגטע יודישע פליישער.

טוך- און קארט-ווארען-געשעפט
M. i Sz. RABINZON
Łódź, Piotrkowska № 45, Telefon 20-41
בעזיצט שטענדיג אויף לאגער א רייכען אויסוואהל פון די מאדערנסטע שטאפען, ווי:
ענגלישע, ביליצער, טאמאשאווער און זגערזשער ווארען.
הורט- און דעטייל-פערקויף!

זשעראָמסקי — וויספּיאַנסקי — פּילסודסקי.

פון ד"ר ווילהעלם פאַלק.

פּילסודסקי, זשעראָמסקי און וויספּיאַנסקי האָבען זיך פונאַנדערגעטיילט מיט די ראָלען.

פּילסודסקי האָט צוגעגרייט העלדישע, אומערשראָקענע זעלנער און האָט זיי געפיהרט צו זיגרייכע העלדישע קאַמפען פאַר דער פּוילישער אומאָפּהענגיגקייט.

מיט דער שווערד האָט ער אויסגעקאָוועט דעם גראַניט־בנין. פון דער פּוילישער אומאָפּהענגיגקייט, אָבער די נשמות און כאַראַקטערע האָבען צוערשט אויסגעפאָרעמט וויספּיאַנסקי און זשעראָמסקי. זיי האָבען צוגעגרייט דעם ערשטקלאַסיגען מאַטעריאַל, מיט וועלכען פּילסודסקי האָט מיט קענטניש און פערשטענדניש אָפּערירט.

אָהן דעם ראָזיגען מאַטעריאַל וואָלט ער נישט געהאַט זיינע זעלנער, די זעלנער וואָלטען אָבער אויך נישט געקענט אָהן דעם ראָזיגען פיהרער אויסשמידען, אין דער עפּאָכע פון אַלגעמיינער גלייכגילטיגקייט די פעסטע פון שטאָל־אויסגעגאָסענע סטאַטוע פון דער אומאָפּהענגיגקייט.

ווען מיט דעם פאָלק, וואָלט וויטער אָנגעפיהרט דעם אָפּגאָט פון דער נאַציאָנאַלער פּראַזע־אַלאָגיע און גלייכגילטיגקייט, אָדער ווען דער שלייער פון נידערטרעכטיגקייט וואָלט דערהאַלטען געוואָרען און קיינער וואָלט איהם נישט צוריסען — מיט איין וואָרט ווען די מעכטיגע שטימען פון וויספּיאַנסקי'ן און זשעראָמסקי'ן וואָלטען נישט גערופען, דערמאָהנט געוועקט צו אַרבייט וואָלט אויסגעוואַקסען אַ צופּעליגער, אַפּאַטישער צובראָכענער דור. וויספּיאַנסקי און זשעראָמסקי האָבען געגעבען דעם גאַנצען דור בעזונדערס דער יונגער אַנ'אומערמידליכען אינהאַלט, אַנ'אידעע, שטאַרקייט פון גייסט, אַנ'אויסדויערליכען בעפרייאונגס־ווילען.

מ'האָט געדאַרפט האָבען אַ גרויסען מענשען, וועלכער זאָל די אידעע, די ראָזיגע אַלע מעלות איבערקאָווען אין שטאָל פון מעשים. דאָס האָט אויפגעטון יוזעף פּילסודסקי.

די דריי פיהרער פון פּוילענס אומאָפּהענגיגקייט וויספּיאַנסקי, זשעראָמסקי און פּילסודסקי זענען אַזוי אַרום פעראייניגט אָהן דער מעגליכקייט זיי פונאַנדערצושיידען.

זשעראָמסקי איז געווען דער רופא, ריכטער און לעהרער פון דער געזעלשאַפט. ער האָט אויפגעקראַצט די וואונדען, ער האָט אויפגעדעקט יעדער גרעסערע און קלענערע נידערטרעכטיגקייט, ער האָט פעראורטיילט די ראָמאַנטישע פאַנאַטיקער, וועלכע האָבען מיט אַנ'אומזיניגער פעראַכטונג פון טויט געבלוטיגט פאַר נאַפּאָלעאָנען, און דערנאָך די ראָזיגע איבערמענשליכע אָנשטרענגונג פערוואַנדעלט אין אַש. עפּעס אַנ'אומגליקליכער פאַטום נעהמט אַרום די פּוילישע נשמה מיט אַנ'אומגעהויערען טראַגיזם. מ'מוז נעהמען אויף קידוש־השם אויפ'ן מזבח פון פאָלק, אָבער די קרבנות מוזען זיין פּראָדוקטיוו.

אַזעלכע „היימלאָזע מענשען", וועלכע זענען מקריב פאַר זייער גרויסען אידעאַל זייער פאַמיליע, דאָס פערזענליכע גליק, ליבע — דאָס זענען זשעראָמסקי'ס אידעאַלען. אַזאַ מענש און פיהרער איז קודם־כל זשולקעווסקי (אין „רומאַ אַ העלמאַניע") ער האָט אין זיך די מאַיעסטעטישקייט און גרויסקייט פון דער נשמה, וועלכע זשעראָמסקי שטרעבט צו וועקען ביי'דעם איצטיגען דור, און ס'זענען פערהאַן אַזעלכע ווי טשאַראָוויץ אין „רודזשאַ", וועלכע טראָגען די דערנער־קרוין פון ליידען פאַר דער גאַנצער געזעלשאַפט, וואָס בעשטעהט אין דעם גרעסטער טייל פון לייראַקעס, אויסוואורפען און אַנדערע קאַנאַליעס.

אָבער זשעראָמסקי פערטרייבט אין זיך יעדען אַרט פעסימיזם, ווייל ער צויבערט אַרויס פאַר זיינע אויגען די וויזיע פון יחידים, פאַר וועלכע דאָס וואָרט „געזעלשאַפט" און „פאָטערלאַנד" איז נישט קיין פוסטע פראַזע.

די גאַנצע אידעאָלאָגיע פון זשעראָמסקי'ן, איז ווי אַ שמייסער, וועלכער שמייסט ביז בלוט די געזעלשאַפט, אַלע זיינע העלדען, וועלכע קעמפען און פאַלען פאַר'ן כלל, זיין גאַנצע טעטיגקייט, נישט נאָר די ליטעראַרישע, אָבער אויך די שעפעריש־פּובליציסטישע — דאָס זענען געווען מעשים, וועלכע האָבען מיט ריזען־שריט דערנעהנטערט דעם מאָמענט פון אויפלעבונג.

די טעטיגקייט פון זשעראָמסקי איז געווען דער „געטרייער טייך", אין וועלכען די יוגענד האָט געקענט שעפּען די גייסטיגע קראַפט און דעם ווילען צו רעאַלער אַרבייט און קאַמף פאַר דער אומאָפּהענגיגקייט.

זשעראָמסקי האָט געשטרעבט צו אָרגאַניזירען די געזעלשאַפט צום „קאַמף מיט דעם שאַטאַן", ד. ה. מיט דער אומגעהויערער מחנה חסרונות, וועלכע ער האָט, אויב נישט מיט דעם סאַרקאַזם פון וויספּיאַנסקי'ן, איז מיט דער זעלבער קראַפט געטאַדעלט. שטענדיג האָט ער אָבער „געביסען מיט'ן האַרץ", אי וועלכען עס האָט געגליהט אַ בענקען נאָך גליק, נאָך אַ נייע לעבען, אַ נייעם מענש, אַ נייעם שטייגער!

זשולקעווסקי, סולקאָווסקי, צעדריאָ, אַלבראַמסקי'ס, יודים, ניענאַסקי, פשעלענצקי א. אַז. וו.— דאָס זענען די העלדען, צו וועלכע ער האָט געוואָלט אַרויפברענגען די געזעלשאַפט. די בעסטע פערזענליכקייטען קומען אום און מוזען אומקומען אין קאַמף פאַר'ן פאָלק.

הגם זשעראָמסקי זעהט נישט קיין מעגליכקייט צו זיגען דורך אַ דירעקטען צוזאַמענשטויס פון די כוחות, נאָר מיט דער הילף פון אַנ'ערפינדונג, האָט ער דאָך בעפרוכפערט די נשמות פון יונגען דור מיט ליידענשאַפטליכען ווילען צום זיג.

אָט דעם בעפרייאונגס־ווילען האָט אויסגענוצט פּילסודסקי.

נאָך אין אַ שטאַרקערער מאָס ווי זשעראָמסקי האָט געשטרעבט איבערצואַנדערשען די פּוילישע נשמה וויספּיאַנסקי. נישט מיט קיין וואונדער, נאָר מיט טאַט האָט געוואָלט בעפרייען פּוילען. ער האָט קודם כל געשטרעבט צו ראַטעווען די פאָלקס־נשמה פון ראָמאַנטישען טשאַר. ער האָט געקעמפט נעגען יעטוועדער פּאָעזיע פון טויט, ער האָט געוואָלט אין די קעלערען פון וואַוועל בעגראָבען די פערגאַנגענהייט.

„פאַר מיר הערשט דאָס געזעץ פון לעבען— האָט ער גערופען און לעבען הייסט — שמידען די צוקונפט.

„פאָלק, איך זאָג דיר פאַר — דו וועסט אויפשטעהן תחית המתים", — רופט קאָנראַד — וויספּיאַנסקי.

מ'האָט געדאַרפט „טון", „נישט — פילאָזאָפירען, כדי נישט צו פערפילאָזאָפירען פּוילען".

די קראַפט פון פאָלק וועט זיך אויפוועקען, דעמאָלט, ווען ס'וועט פערוואָרפען ווערען די פּאָעזיע פון אומנאַכט, די פּאָעזיע פון אָפּוואַרטען אויף נסים, די פּאָעזיע פון מעסיאַניזם, פּאָעזיע וועט צו גאָרנישט ברענגען:..... „מיט קראַפט דאַרף מען אויפפּראַלען די טויערען". „ס'איז שוין צייט, אַז הענד זאָלען נעהמען די האַק, צוטיילען די טעג, וואָס זענען בעצייכענט מיט גאָטס וואָרט, דאָס פאָלק זאָל אויפשטעהן צו אַ בלוטיגער שחיטה".

און כאָטש וויספּיאַנסקי גיט זיך אָפּ אַ דין וחשבון, אַז פאַר איהם און הינטער איהם איז נאָך נאַכט, גלויבט ער, אַז אינגיכען וועט אויפלויכטען דער מאָרגענשטערן פון פרייהייט.

וויספּיאַנסקי האָט נישט געוואָלט דאָס פּוילען פון מיצקעוויטש'ן אָדער קראַשינסקי'ן, ער האָט נישט געוואָלט, אַז פּוילען זאָל זיין „די לעגענדע פון פעלקער, די מלוכה איבער מלוכות, וואָס שטייגט איבער אַלע רעפּובליקעס און רעגירונגען". „איך וויל דאָס, וואָס איז פערהאַן אומעטום", — זאָגט ניכטערן, רעאַל קאָנראַד — וויספּיאַנסקי.

אָט אין אַזאַ גייסט האָט ערצויגען די געזעלשאַפט דער גרויסער מוכיח פון פאָלק און גלייכצייטיג דער גרויסער העל־זעהער סטאַניסלאַוו וויספּיאַנסקי.

ער האָט געזייהט דעם ביטערען אמת, איינגעפלאַנצט אין די עמפינדליכע הערצער פון דער יוגענד דעם ווילען, אַז „דאָס פאָלק זאָל אויפשטעהן צו דער בלוטיגער שחיטה"; דאָס גאַנצע לעבען האָט ער געזוכט די קראַפט אין דער פּוילישער נשמה.

די ראָזיגע קראַפט האָט אַרויסגעבראַכט צום לעבען יוזעף פּילסודסקי.

אָט די דריי נעמען: זשעראָמסקי — וויספּיאַנסקי — פּילסודסקי — דאַרפען אין דער ערשטער רייהע דערמאָהנט ווערען אין מאָמענט ווען פּוילען פייערט דעם 10־טען יאָהר־טאָג פון איהר תחית המתים.

———:o:———

יודען ביי די יסודות

פון דער ליטעראַטור אין דעם בעפרייטען פּוילען.

פון מיעטשיסלאַוו בראַון.

דאָס יאָהר 1918 האָט געטראָפען די פּוילישע ליטעראַטור אומגעריכט. די פאַרמלחמה'דיגע שעפער פון דעם „יונגען פּוילען" („מלאָדאַ פּאָלסקאַ") זענען נישט געווען געגרייט צו אויפנעהמען די מעכטיגע היסטאָרישע געשעהענישען, וואָס האָבען זיך אָפּגעשפּילט אין אייראָפּאַ, און האָבען געבראַכט נאָכ'ן פעלקער־קריג צו אומאָפּהענגיגקייט פון פּוילען.

די פּראָזע פון רעימאָנט'ן און זשעראָמסקי'ן, וואָס האָט געגרייכט צו נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען, האָט זי אַזוי פערפעסטיגט אין מאָנומענטאַלע פאָרמען — ובפרט שענקעוויטשעס פּראָזע, — פונקט איהרע שעפער וואָלטען געהאַט די כוונה צו אויסקריצען דענקמעלער פונ'ם אָפּשטאַרבענדען לעבען, וועלכען ס'איז נישט בעשערט אַזוי גיך צו אויפשטעהן תחיית המתים.

די פּאָעזיע און דאָס טעאַטער האָט זיך פערוואַנדעלט אין אַ מוזעאום פון נאַציאָנאַלע אַנטיקען.

פון די פּוילישע ביהנעס האָבען אַראָפּגעהילכט די בונטאַרישע דרשות פונ'ם פירשט מאַרעק, פון קאָנראַד'ן און פון „רעמיעניגען" („טאַמטען") אויף דער סיבירער פערשיקונג; אין דעם מבול פון לידער האָט איבערגעוואויגען דער מאָטיוו פון איכה־קלאַגען צוליב'ן פערלוירענעם פאָטערלאַנד.

ווען יאַן קאַספּראָוויטש האָט אין דער איינזאַמקייט פון די בערג געפיהרט אַ ריטערליכען קאַמף מיט'ן רבונו של עולם, און לעאָפּאָלד סטאַף האָט זיך געטובלט אין דער ליריק פון זיין אייגענער נשמה כמו פּשיבישעווסקי, אָבער אויף אַ ווייניגער ראָמאַנטישען אופן, האָט אַ גרופּע פון קלענערע פּאָעטען געבויט אַ טעמפּעל פאַר „דער קונסט לשם קונסט", אין וועלכען עס האָבען געהילכט די ווידערקלאַנגען פון דעקאַדאַנס.

דאָס נאַציאָנאַלע לעבען האָט געפונען דעם איינציגען אויסדרוק אין דעם געזעלשאַפטליכען ראָמאַן, וואָס האָט פערטראָטען דעם סיים, די מיניסטעריומס און די פרייע פּובליציסטישע פּרעסע.

די מעכטיגע אָפּטרייסלונגען האָבען געשמעטערט די אָנגענומענע מלוכה־אָרדנונגען אין אייראָפּאַ; אין ווערסאַל האָט מען געלעגט דעם פונדאַמענט פון נייע אינטערנאַציאָנאַלע פערהעלטענישען; די אָקופּאַציע איז אָפּגעטראָטען פון דער פּוילישער ערד, — און די פּוילישע פּאָעזיע, וואָס איז געווען אָפּגעריסען פון לעבען, האָט געדונערט און געטרייסלט מיט אַנ'אָפּגעקלינגענעם ווידערקלאַנג.

עס האָט אָנגעהויבען צו פערשווינדען דער פאַקטישער מהות פון דער ריכטונג: דאָס עמפּינדליכע רעאַגירען אויפ'ן לעבען, דאָס אַרויסבעקומען ס'אַלמענשליכע, די אייביגע מאָמענטען פון דער בעוועגליכער, פאַרביגער פּאַליע פון לעבען.

אַזאַ איז געווען די פּוילישע ווירקליכקייט אינ'ם מאָמענט, ווען מיט'ן וועג פון די לעגיאָנען זענען אַדורך די ערשטע באַטאַליאָנען פונ'ם רעגולערען חיל.

אין די קאָמפּאַניעס פון די פרייוויליגע האָט ל'עם באַרטאָש'ן פון שיעראַקאָוויץ האָט דיסציפּלינער מאַרשירט יאָסעל וועל־יוועף פון נאָוואָליפּקער גאַס אָדער פון דער נאָוואָמיעסקע.

דער ערשטער שריט פון יודען אין דעם אומאָפּהענגיגען פּוילען איז געווען אַ זעלנער־שריט אויף די פּאָזיציעס פון מזרח־פראָנט...

דער גורל האָט געוואָלט, אַז דער פערדינסט און דער כבוד צו אַוועקשטעלען די ערשטע שריט אויפ'ן געביט פון פּאָעזיע אין דעם בעפרייטען פּוילען זאָל אויספאַלען פאַר די יודען.

אין דער תקופה פון ענטוזיאַזם, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט אַלע איינוואוינער פון לאַנד צוליב די פרייהייט פּאָליטישע געשעהענישען, האָבען זיך בעוויזען די ערשטע לידער־ביכער: „דאָס לויערען נאָך גאָט" („טשיהאַניע נאַ באָגאַ") יוליאַן טובים'ס, און „דער פּאַראַד" פון אַנטאָני סלאָנימסקי, אַגב, אַנ'איניקעל פון חיים זעליג סלאָנימסקי.

די ראָזיגע צוויי פּאָעטען זענען נישט־נאָר געווען די ערשטע שעפער פון ווערטפולע ווערק אין דעם בעפרייטען לאַנד, נאָר זיי האָבען אויך אין צוזאַמענקלאַנג מיט דער אַלגעמיינער לעבענס־בענייאונג, געוואָרען — נאָוואַטאָרס.

קורץ דערנאָך איז אין וואַרשאָ ענטשטאַנען די דיכטער־גרופּע „סקאַמאַנדער", אונטער זייער אָנפיהרונג טאַקי, און אין זיי האָבען זיך אָנגעשלאָסען אַנדערע. צו זיי איז אויך געקומען יאַן לעכאָן, וועלכער זאָגט אין זיינס אַ ליד, אַז ער פערמאָגט אין זיך מעהר פון גהעטאָ, ווי פון געטע'ן.

צו יענער צייט האָט איינעם פון די ערשטע ערטער אין דער יונגער ליטעראַטור פערנומען יוזעף וויטלין, „דער מחבר פון דעם בעריהמטען בוך „הימנען" און דער איבערזעצער פון „אָדיסעיע".

ביני לביני האָבען זיך אויף דעם פּאָעטישען פראָנט בעוויזען די פּעהנער פון פּוילישען פוטוריזם, וואָס זענען געטראָפען געוואָרען דורך אַנאַטאָל סטערן, אַלעקסאַנדער וואַט, טאַדעאוש פּייפּער און סטאַניסלאַוו ברוטש, צו וועלכען עס האָבען זיך אָנגעשלאָסען אַנדערע.

אויפ'ן געביט פון ערנסטער ליטעראַטור און טעאַטער־קריטיק האָבען וויכטיגע ערטער פערנומען: עמיל ברייטער און סטעפאַן נאַפּיערסקי.

אַ דאַנק די בעמיהונגען פון אויסגעצייכענטען אָרגאַניזאַטאָר ד"ר מ. גריהעווסקי איז געשאַפען געוואָרען דער וועכענטליכער איינפלוסרייכער זשורנאַל „וויאַדאָמאָשטשי ליטעראַצקיע" און די 3־מאָנאַט־שריפט „סקאַמאַנדער", ווי אויך „פּאָלאָן ליטעראַ", וואָס פּראָפּאַגירט די פּוילישע שאַפונג אין אויסלאַנד) וואָס גרופּירט אַרום זיך די יונגסטע פּאָעטען: אַראַם וואַזשיק, וולאַדזימיעזש סלאָבאָדניק, ראָמאַן בראַנדשטעטער, מיעטשיסלאַוו יאַסטרון א. אַ. *)

אַזוי, מעהר־ווייניגער, זעהט אויס די רשימה פון די פּוילישע יודען, וועלכע גיבען אָפּ אַלדאָס בעסטע, וואָס זיי פערמאָגען אין זיך צו דער ליטעראַרישער עבודה.

וואָס האָט אַריינגעבראַכט דאָס יודישע פאָלק — „דער עלטערער ברודער ישראל", ווי ס'האָט אונז אַמאָל אָנגערופען מיצקעוויטש — אין דעם נאָך־מלחמה'דיגען ליטעראַטור־אוצר פון אונזער געמיינזאַמען בעפרייטען פאָטערלאַנד? צי דיסאָנאַנסען פון פרעמדקייט? צי אַ גייסט, וואָס איז אַ סתירה מיט'ן גייסט פון סלאַווענטום? צי אַ טרוקענעם אינטעלעקטואַליזם און קאָמבינאַטאָרישקייט פון בעגריפען? צי איז נישט חרוב געוואָרען די ענטוויקלונגס־ליניע פונ'ם פּוילישען שאַפען פון „יאַן ז'טשאַרנאָלאַסו" ביז די היינטיגע גרויסע טעג — עד היום?

איטליכער כמעט פון די אויבענאָנגערופענע דיכטער האָט דאָך בעשאַפען אַ בעזונדערע שולע, אין וועלכע די יונגע נאָכגענגער האָבען זיך געלערנט די אַפּאָלאָנישע שפּראַך, און דיכטערישען בליק אויף דער וועלט און קיום.

צו אַ גרויסער שלימות איז דערגאַנגען די שפּראַך־ענטוויקלונג אין די ווערק פון די פּוילישע יודען. די טיפסטע סודות האָט אַנפערטרויט טובים'ען די פּוילישע שפּראַך. די אויסגעצערטעלטע און אַדורכגעברענטע אין דעם פייער פון בעגייסטערונג. די ווערטער האָבען ווידער אָנגעהויבען צו פּולסירען מיט לעבען, און עס האָבען זיך ענטפּלעקט אוצרות פון פערבאָרגענע כוחות. מיט די קלאַנגען פון די איידעלסטע מעטאַלען האָט זיך פונאַנדערגעהילכט דאָס פּוילישע וואָרט אין די פּאָעטישע לידער פון סלאָנימסקי'ן. די אומאויסשעפּליכע קוואַלען פון אַמאָליגען לשון פון די רעי'ס און גורניצקי'ס האָבען אָנגעוואויזען וויטלינען דעם אופן פון איבערזעצען די „אָדיסעיע".

אַ סך, זעהר אַ סך האָט די פּוילישע פּאָעטיק צו פערדאַנקען די ראָזיגע שרייבער.

אין דעם בשותפות'דיגען דראַנג צו פּראָגרעס האָבען יודען אַריינגעטראָגען זייער אינטענסיווע בעציהונג, זיי האָבען איהם בעשטייערט מיט זייער טעמפּעראַמענט, ענטוזיאַזם און בעסטע, ריינסטע געפיהלען. זייער גאַנצע מענשליכקייט האָבען זיי אַריינגעלעגט אין די פּאָעטישע ווערק. איטליכער האָט אַריינגעבראַכט זיין אויפטו לויט זיין יכולת, לויט דעם פערנעהם פון זיין טאַלענט.

מעוברת מיט נייע לעבענס־זאַפטען, האָבען די פרוכטבאַרע בייטען פונ'ם פּוילישען שאַפען געמאַכט בעגעגענען און צוזאַמענגעשמאָלצען אין איין גאַנצקייט צוויי קולטורען: די לאַטיינישע קולטור פונ'ם פּוילישען פאָלק און די ביבלישע קולטור פון די יודען.

עס האָט זיך בסך הכל אַרויסגעוויזען, אַז דער עצם פון איטליכער קולטור איז איינער און דערזעלבער, און זייער פעראייניגונג גיט נייע בעלעבענדע ווערטען.

די ווערק פון יודען, פּוילישע דיכטער שטעלען מיט זיך פאָר אַ ממשות'דיגען דאָקומענט פון אידעאַלער עיקר'דיגער צוזאַמענאַרבייט פון גייסט. זייערע אַלע התחלות, אַפילו די עקסטרעם־נאָוואַטאָרישע, האָבען אַ שייכות מיט דער גרויסער טראַדיציע פון דער פּוילישער ליטעראַטור, און ענטשטעהען אין די פלאַמען פון אויפריכטיגער ליבשאַפט צום בשותפות'דיגען פאָטערלאַנד.

די אויפגאַבע פון די צוקונפטיגע ליטעראַטור־היסטאָריקער וועט זיין פעסטצושטעלען די גרויס פון דעם געשאַפענעם ווערק און זיין בעדייטונג.

די פּאָעזיע — דער העכסטער פּראָדוקט פון מענשליכען גייסט — איז געווען דער ערשטער סימן שלום אַ מין ארון־הברית צווישען צוויי פעלקער, וועלכע עס איז בעשערט צוזאַמענצולעבען און צוזאַמענצואַרבייטען אויף דערזעלבער היים־געליבטער ערד!

———:o:———

*) אויס בעשיידענהייט, אויסרעכענענדיג די נעמען פון די דיכטער־יודען, וואָס בעצירען מיט זייערע שאַפונגען די יונגע פּוילישע דיכטונג, לאָזט דער מחבר פונ'ם אַרטיקעל מיעטשיסלאַוו בראַון אַרויס זיין אייגענעם נאָמען. בראַון געהערט צו דער יונגער טאַלענטפולער פלעיאַדע־דיכטער, וואָס שטעהען ביי די יסודות פון דער פּוילישער ליטעראַטור אין בעפרייטען פּוילען. ער איז שוין אַרויס אין דער ליטעראַטור מיט אַ פּאָר לידער־זאַמלונגען („זשעטשיאָסלאָ", „פּושעטשיסל"), וועלכע זענען זעהר וואַרים אויפגענומען געוואָרען דורך דער קריטיק. (די רעדאַקציע).

פילסודסקי אין לאָדז.

זיין אַרעסט אין דרוקעריי פון „ראַבאָטניק“

...אַפילו דאָס וועטער איז געווען שרעקליך. אַ שנייאָווער, רעגענדיגער, פערוואָלקענטער, בלאָטיגער, פינסטערער געפעלדיגער פעברואַר־טאָג.

איבער די לאָדזער גאַסען האָט זיך געשטורעמט דער המון, אין די רינשטאָקען איז געפלאָסען בלאָטע, אַ דורכדרינגענדע נאַסע קעלט האָט זיך דורכגעגליטשט אונטער'ן אָנגעטון און געמאַכט ציטערן דעם מענשען. דער נעפעל, געמישט מיט רויך פון טויזענטער קוימענס, האָט איינגעוויקעלט די שטאָדט אין אַ טרויעריגען וואַל, איז שווער געפאַלען אויף דער ערד, זיך צושמירט אויף די טראָטואַרען אין אַ פליסיגע און עקעלהאַפטע בלאָטע. דער הימעל, שמוציג, ווי די מענשליכע געווייסענס, האָט ווי אַראָפּגעהאָנגען איבער די דעכער פון די הייזער. דער מענש האָט זיך אָפּגעוואוינט פון הויבען די אויגען צום הימעל, ווייל קיין הימעל איז נישט געווען. ס'איז געווען אַ בלייערנער קלאָש, וואָס האָט געדריקט די נישט־געמיטליכע, פייכטע ערד.

אין אַזאַ טאָג רופט געלעכטער אַרויס אומצופרידן, שפּאָס ווערט גאָטלעסטערונג, געמיטליכקייט בעליידיגט דעם גייסט.

אין אַ גרויסען צימער, דעם לעצטען אין וויקטאָר'ס*) וואוינונג, האָט זיך געפונען אַ דרוקעריי.

די „דרוי“*) איז געווען אַ בעשיידענע. אַ קליינע איינשפּאַלטיגע פלאַכע האַנד־דרוק־פּרעס איז געשטאַנען אין מיטען צימער. ביי דער וואַנד — אַ קאַסטען מיט שריפט. ביי דער אַנדערער — אַ טיש. אין ווינקעל פון צימער — אַ פּאַק פּאַפּיר פאַר דער צייטונג. איבער די ווינקעלעך זענען געווען פונאַנדערגעוואָרפען בערש טלעך, פלעשעלעך מיט שמירעכצער, דרוק־פאַרב און פערשידענע מכשירים. די פענסטער פון צימער זענען אַרויסגעגאַנגען צו דער שטומער וואַנד פון אַ שכנות'דיגער פאַבריק. אַלע שפּאַרעס פון די פענסטער זענען געווען פערקלעבט, אין ערגיץ נישט צו עפענען, כדי קיין מינדעסטער קול זאָל נישט אַרויס פון שטוב אין דרויסען.

ביים קאַסטען איז געזעסען אויף אַ הויכער שטוהל וויקטאָר, פונאַנדערוואַרפענדיג די שריפט פון אַ שוין אָפּגעדרוקטער צייטונגס־זייט. דאָס איז געווען די גרינגסטע, צומייסטען מאַטערנדע אַרבייט, וועלכע ווערט אין „אמת'ע „דרוקערייען אויסגעפיהרט דורך יונגלעך אָנפענגער־פּראַקטיקאַנטען.

ער האָט פונאַנדערגעוואָרפען די שריפט און געטראַכט וועגען דעם, אַז די רוסיש־עסטרייכישע רעגירונגען, וועלכע הויבט אָן זיך אָנצומערקען אַ דאַנק דער פּאָליטיק פון דייטשלאַנד, זאָגט נישט צו דער פּוילישער זאַך קיין שום גוטעס. אַ טרייסט איז אָבער די קאָנקורענץ צווישען ענגלאַנד און רוסלאַנד, וואָס ווערט געהייצט דורך דער העצע פון בערלין, אַז נאָך אַ גרעסערע טרייסט איז די אַלץ וואַקסענדיגע פעראינטערעסירונג פון רוסלאַנד מיט מאַנדזשוריע און קאָרעאַ, ווייל דאָס וועט איהר אָפּציהען פון די מערב־ענינים, פון דרוק אויף פּוילען, ווייל דאָס וועט ברענגען רוסלאַנד צו אַ קאָנפליקט מיט יאַפּאַן און ענגלאַנד, וואָס דער בעסטער בעווייז איז דער פריש־געשלאָסענער ענגליש־יאַפּאַנישער אָפּמאַך.

פון צייט צו צייט האָט ער איבערגעריסען די אַרבייט, כדי צו נעהמען אַ שלונג טיי, פערוויכערען אַ פּאַפּיראָס און לאָזען אָפּרוהען די רעכטע זייט, וועלכע האָט וויי געטון פון דער אָנשטרענגונג

בײ קליינע און אוּנאויפהערליכע בעוועגונגען.

אין אַנדערען צימער איז געזעסען פרוי מאַריאַ און זיך געפּאָרעט אַרום דער קאָלאַציע.

דער רעגען האָט געפּויקט אין די פענסטער, דער ווינד האָט געבריליט, פון דרויסען האָט זיך געטראָגען אוּנאויפהערליך דאָס גרילצען פון אייזערנע רעדער אָן די שטיינער פון ברוק.

— וואָס'ער וועטער ס'איז אין דרויסען! אַ הונד נישט אַרויסצולאָזען אין גאַס! — האָט בעמערקט פרוי מאַריאַ.

פּלוצים האָט אַ קלינגען פון גלאָק ביי דער אַריבערגאַנגס־טיר איבערגעריסען די שטילקייט פון הויז.

וויקטאָר האָט פערלאָשען דעם לאָמפּ, מיט איין שפּרונג איז ער געווען אין צווייטען צימער, האָט פערשלאָסען די טיר פון דער דרוקעריי, האָט אַרויסגענומען דעם שליסעל און פערשטעלט דעם אַריינגאַנג מיט אַ קליידער־שאַנק.

— אין אַ גוטער שעה האָסטו עס אַרויסגעזאָגט, — זאָגט וויקטאָר מיט אַ שמייכעל, — אָט האָט גראָד עמיצער אַרויסגעוואָרפען אויף דער גאַס.

— אַפילו נישט קיין הונד*), — האָט שוין מיט האַרצקלאַפּעניש שטיל און אומרוהיג געענטפערט פרוי מאַריאַ.

דער גלאָק האָט זיך ווידערהאָלט, דאָס מאָל לאַנג, אומפערשעהמט.

וויקטאָר האָט זיך אַרומגעזעהן איבער'ן צימער און אַ קוק־טוענדיג אויף דער פרוי, האָט ער געזאָגט:

— אויב הונד — זאָלסטו בלייבען רוהיג און גאָרנישט זאָגען. איך וועל מיט זיי רעדען.

— די שעהנע פרוי איז בלאַס געוואָרען, האָט זיך אַ וואַקעל געטון און געבליבען זיצען:

— אַך, זשאַק!*) — האָט זי אויסגעקרעכצט און זיך אַ כאַפּ געטון פאַר'ן האַרץ.

וויקטאָר איז אַרויס אין פאָרצימער עפענען.

ער האָט אַפילו נישט געפרעגט ווער איז דאָרט? אין די פענסטער איז דאָך געווען ליכטיג — האָט מען געמוזט עפענען.

אין דער אָפענער טיר איז ,ווי געוועהנליך אין אַזעלכע פאַלען, אַריין אַ פּראָצעסיע.

דער ערשטער — דער סטרוזש פון הויז, נאָך איהם אַ פּאָליציאַנט, דאַן אַ זשאַנדאַר, דאַן אַן אָפיציר, נאָך זיי אַ געהיים־אַגענט אין ציוויל־אָנגעטון, נאָך אַ זשאַנדאַר, אַ ציווילער מיט אַ פּאַק וויטריכען אין די הענד, ענדליך נאָך אַ פּאָליציאַנט.

— געוועהר איז דאָ? ביטע אָפּגעבען, — האָט בעפוילען דער אָפיציר, רעדענדיג זעהר ריין אויף פּויליש.

— זאָל אונז גאָט היטען*)... — האָט וויקטאָר געענטפערט און איז אַריין אין צימער.

— וויפיל צימער האָט די וואוינונג? — האָט זיך דער אָפיציר געווענדעט צו סטרוזש.

— דריי צימער, אַ פאָרצימער און אַ קוך, — האָט דער סטרוזש געענטפערט.

— און איך זעה בלויז צוויי, נישט דריי.

איינער פון די זשאַנדאַרען האָט שוין נעגעבען דעם אָפיציר אַן'ענטפער, אַוועקרוקענדיג די שאַנק.

— נו, סלעסאַר, ק'ראַבאָטיע*)

דער שלאָסער האָט אין איין רגע אויפגעבראָכען דעם שלאָס און געעפענט די טיר אין דער דרוקעריי אַריין.

„די געסט“ האָבען זיך שוין פערשפּרייט איבער דער וואוינונג. איינער פון די זשאַנדאַרען איז אַריינגעפאַלען אין דער דרוקעריי און איז תיכף צוריקגעקומען.

— ס'איז דאָ אַ דרוקעריי, — האָט ער ראַפּאָרטירט דעם אָפיציר, וועלכער איז אַריבער די שוועל און האָט אַ צופרידענער איבערחזרט:

— נו, ענדליך.

דאַן האָט ער ווידער בעפוילען:

— רעוויזירען די וואוינונג.

אַליין האָט ער זיך געזעצט ביים טיש, אַוועקגעלייגט די מעקע.

— ביטע, זעצט איך, — האָט ער זיך געווענדעט צו וויקטאָר'ן.

— אַ דאַנק, — איך האָב זיך שוין אָנגעזעסען און כ'זעה, איהר ווילט, אַז איך זאָל ווייטער זיצען.

— איהר דרוקט דעם „ראַבאָטניק“?

אַזוי ווי נאָך דער עקספּעריציע פון נומער איז אין דער וואוינונג קיינמאָל נישט געבליבען קיין איין עקזעמפּלאַר פון דער צייטונג, אויך קיין שום דאָקומענט נישט, וואָס זאָל עדות זאָגען, אַז דאָ ווער געדרוקט דער „ראַבאָטניק“, האָט וויקטאָר רוהיג געענטפערט:

— וואָס'ער „ראַבאָטניק“? איך דרוק גאָר נישט. כ'וועל ערשט דרוקען.

— וואָס וועט איהר דרוקען?

— דאָס ווייס איך נאָך נישט. איך לערן זיך דרוק־אַרבייט. כ'האָב טאַקע גאָר־וואָס געקויפט אַ קליין מאַשינדעל, שריפט און כ'איב זיך איין, ווייל כ'וויל זיך ווידמען דער דרוקעריי־אַרבייט, אָבער ס'געהט נישט.

— אייך גלוסט זיך נאָך צו שפּאַסען?

די שעהנע פרוי האָט מיט פער־צווייפלונג געקוקט אויפ'ן מאַן, ווייל זי האָט געוואוסט, אַז וואָס ער זאָל נישט זאָגען, וועט איהם גאָרנישט העלפען.

— הער ריטמייסטער, אויב איהר ווייסט בעסער פאַר מיר, וואָס איך טו, דאַן צו וואָס די פראַגע? אַז מ'וועט נעגען מיר פערפיהרען אַ פּראָצעס פאַר'ן געריכט וועל איך ענטפערען.

— וואָס'ער געריכט! מ'האָט אייך געכאַפּט ביי דער האַנד! אייער דרוקעריי איז אַ געהיימע!

— אויך מיר אַ דרוקעריי!...

— ניין, מיין הער, מיר קענען יעדע אָפענע דרוקעריי, ווייל זי צאָהלט פּאַטענט! און איהר, צאָהלט פּאַטענט?

— אַז כ'וועל פערלעגען אַ דרוקעריי — וועל איך צאָהלען.

דער אָפיציר האָט אויפגעהערט צו רעדען, וואַרטענדיג אויפ'ן אויסגאַנג פון דער רעוויזיע... פרוי מאַריאַ האָט קוים בעהערשט די שרעקליכע געדאַנקען. וויקטאָר, שמייכלענדיג אַלץ, האָט אַ קוק געטון אויף דער פרוי, אָבער אין איין רגע, איז איהם דער שמייכעל פערשוואונדען. איבעריגענס — דער שמייכעל איז געווען בלויז אויף די ליפען, נישט אין די אויגען.

דער אָפיציר האָט מיט אומגעדולד געשאָקעלט

דעם רעכטען פוס, אַ'ש די פּאָלאָגע האָט געציטערט. וויקטאָר האָט אַ קוק געטון אויף זיינע הענד, וואָס זענען געווען שמוציג פון שריפט.

— איהר וועט ערלויבען, הער ריטמייסטער, איך זאָל אָפּוואַשען די הענד...

— ביטע, ביטע, נאָך דער אַרבייט דאַרף מען וואַשען די הענד, — האָט איראָניש געענטפערט דער אָפיציר.

און פּלוצים האָט ער זיך געווענדעט צו פרוי מאַריאַ:

— און איהר האָט געהאָלפען דעם מאַן?

וויקטאָר האָט זיך שנעל אַריינגעמישט, נישט לאָזענדיג די פרוי קומען צום וואָרט:

— אַך, וואָס, הער ריטמייסטער, זי מאַכט מיר יעדען טאָג אַ גהינם צוליב דעם, זי ווערעלט מיך, בייזערט זיך, שלאָגט מיך שיער נישט, ווייל כ'האָב זיך אויסגעקליבען אַזאַ פּראָפעסיע. זי דראָהט מיך מיט אַ גט, אויב כ'וועל ווערען אַ דרוקער. איך פערזיכער אייך, אַז זי האָט דערמיט קיין שום געמיינזאַמעס נישט. אויב איהר וועט מיך אַפילו אַרעסטירען, כאָטש איך ווייס נישט פאַראוויס, בעט איך אייך איהר זאָלט זאָגען מיטלייד מיט דער פרוי וועלכע איז זעהר שוואַך און געזונד און וועלכע איז מיט מיר פערבונדען בלויז אַלס פרוי, אָבער דאָס ציהט דאָך נישט מיט זיך קיין מיטשולדיגקייט ,בפרט אַז קיין שולד איז נישטאָ.

— דאָס וועלען מיר זעהן. אויב די פרוי איז אומשולדיג, וועט איהר גאָרנישט פּאַסירען, דערווייל אָבער האָב איך אַ בעפעהל צו אַרעסטירען, אַלע וואָס כ'וועל דאָ געפינען.

וויקטאָר האָט געענדיגט צו וואַשען די הענד, דער שפּיצעל און די זשאַנדאַרען האָבען געענדיגט די רעוויזיע.

— נו, וואָס? — פרעגט דער אָפיציר.

— אַ חוץ די דרוקעריי איז גאָרנישטאָ, קיין שום צייטונג, קיין שום בריף, בכלל קיין זשום זאַך נישט, וואָס מ'זאָל דאַרפען מיטנעהמען, — האָט געמאָלדען דער זשאַנדאַר.

— דאָס מעבעל האָט מען דורכגעזוכט?

— אַלצדינג.

— נו, — האָט ער געזאָגט, אויפשטעהענדיג פון אָרט, — אַרעסטירען די אָנוועזענדע און אָפּפיהרען אין אויספאָרשונגס־טורמע. די וואוינונג פערחתמ'ענען. מאָרגען וועלען קומען ספּעציאַליסטען, וועלען אונטערזוכען די פּאָלאָגע, די ווענד, עפּעס וועלען מיר געוויזאויר ווערען, און דערווייל — ביטע...

וויקטאָר איז צוגעגאַנגען צו דער פרוי.

— פאַל נישט אַראָפּ ביי זיך.

די פרוי האָט געוויינט.

וויקטאָר האָט איהר דערלאַנגט אַ וואַרעמען מאַנטעל, אַ הוט, האָט זיך אַליין אָנגעטון.

— גאָטאָווא?

וויקטאָר האָט גאָרנישט געענטפערט, ער האָט פערביסען די ציהן, אַרומגענומען די פרוי...

די לעצטע אומאַרעמונג — און די זשאַנדאַרען האָבען זיי אַרומגערינגעלט.

פּלוצלים האָט זיך דער אָפיציר אַ שטעל געגעבען פאַר וויקטאָר'ן,* דאָס פּנים האָט ער אויסגעקרומט אין אַ חוזק־שמייכעל.

— אַ שאָד די דרוקעריי! איהר האָט זיך אָנגעאַרבייט! נאָך אַזאַ דרוקעריי וועט איהר שוין נישט מאַכען! פּראָפּאַל ראַבאָטניק!

— זייט אייך נישט מצער, הער ריטמייסטער... אין אַ חודש אַרום וועט איהר בעקומען אַ פרישען נומער...

——:§:——

*) לויט'ן בוך פון ג. אָלעכאָווסקי וועגען יוזעף פּילסודסקי.

*) וויקטאָר—פּאַרטיי־פּסעווראָנים פון פּילסודסקי'ן.

*) „דרוי“ — פערקירצט פון דרוקעריי.

*) פּאָליציי.

*) זשאַק צונאָמען פון פּילסודסקי'ן.

*) נו, שלאָסער, צו דער אַרבייט.

*) אַ ווערטער־שפּיל: broń—געוועהר און broń Boże

די נאַכט פון 11־טן נאָוועמבער 1918 אין לאָדז

(אַביסעל זכרונות־שטריכען)

עס איז געווען אַ פרעסטעלדיגער נאָוועמבער־אָווענד: אויף די לאָדזער גאַסען האָט נאָך געהערשט די זעלבע בעוועגונג, די זעלבע שטימונג, וואָס אין די פאָריגע טעג.

איז דאָך דאַן געווען די אומבעשטימטע איבערגאַנגס־צייט, זענען דאָך דאַן געווען טעג פון גרויסע איבעראַשענדע ענדערונגען אין די וועלט־געשעהענישען. יעדער מאָמענט האָט דאָך דאַן געבראַכט איבערראַשונגען און פּאַסירונגען, אויף וועלכע מען האָט זיך מיט אַ מאָמענט פריהער נישט געריכט.

אין שטאָדט האָבען נאָך געשוועבט די פיינליכע שאָטענס פון די מאַטערנדע מלחמה־יאָהרען. אין דער לופט האָט זיך נאָך געפיהלט דער ריח פון בלוטיגע שלאַכטען או זאַלעמענס געראַנקען זענען נאָך געווען בעהערשט מיט מלחמה־שטימונג.

אין יענעם טאָג איז אָבער אַריינגעטרעטען אין גאַס אַ דערוואַרטונג פון עפּעס אומבעשטימטעס, פון עפּעס איבערנעווענדעם.

דער דייטשער פּראָנט איז שוין געווען נעבראָכען, דער דייטשער זעלנער איז שוין געגאַנגען אין גאַס נישט מיט זיינע זיכערע, פעסטע טריט, די יבליקען פון דייטשע זעלנער זענען שוין נישט געווען אַזעלכע שטאָלצע און פרייע, נאָר עפּעס טריבע און פערוואָלקענטע.

די דייטשען זענען בעזיגט, דאָס האָט מען שוין אין גאַס געוואוסט, דעריבער האָט מען שוין געקוקט אויף דעם דייטשען זעלנער מיט בערויערען.

אין יענעם אָווענד איז עפּעס געווען מאָדנע שטיל אין די גאַסען. מענשען זענען געווען צוריקגעהאַלטען און האָבען געשוויגען, מען האָט דאַן מעהר געטראַכט וי געדערט ,ביי די פערבייגעהער

אין די גאַסען זענען די אויגען געווען אָפענער, אויסגעשטאַרצטער ווי שטענדיג. די אויערען זענען געווען מעהר אויסגעשפּיצט ,מעהר אָנגעשטרענגטער עפּעס צו הערען, עפּעס אויפצוכאַפּען. מען האָט זיך געריכט אויף עפּעס אַ געשעהעניש ,וואָס זאָל אַריינברענגען קלאָרקייט, בעשטימטקייט אין דער פערנעבעלטער שטימונג, וואָס האָט זיך געהאַט איינגעעסען אין די געמיטער.

דער דייטשער פּראָנט איז געווען געבראָכען, די דייטשען בעזיגט, און אין שטאָדט איז די מאַכט נאָך געלעגען אין די הענד פון ...די דייטשען. דאָס איז געווען אַ מאַכט אַ וואַקלענדיגע, אַ באָרענלאָזע; אַ בלאָז, אַ שטויס און די מאַכט איז איבערגעקעהרט, איבערגעוואָקעלט.

עס איז דאַן געווען אַ שטילער טאָג, נאָר אין דער שטילקייט האָט שוין עפּעס געברויזט, אַ קוים, קוים דערהערבאַרער שטורם, אַ שטורם מיט אַ ביז איצט אומבעקאַנטען קלאַנג.

די איינוואוינער האָבען שטיל געשוויגען, נאָר פאַר אַלעמענס אויגען האָט געשוועבט די פערנעבעלטע אומקלאָרקייט און אין די מחות האָט געקלאַפּט די פראַגע: ווער?...

דער דייטשער פּראָנט איז געבראָכען, דער רוסישער צאַריזם איז צושמעטערט ,ווער־ושע וועט ווערען דער מושל איבער דער שטאָרם?...

דער אָווענד איז צוגעפאַלען.

עס איז געווען אַ פרעסטעלדיגער אָווענד, צוזאַמען מיט די אָווענד־שאָטענס, מיט דער אָווענד־פינסטערניש, וואָס האָט איינגעהילט די שטאָדט איז אין די גאַסען געענדערט געוואָרען די שטימונג. אין דער לופט האָט געשמעקט מיט אַ ניי געשעהעניש מיט עפּעס אַ ווּנס, וואָס האָט געשרעקט און געצויגען, די שטימונג איז געוואָרען געהיימנישפול.

די איינוואוינער האָבען שוין דייטליך דערפיהלט, אַז עס דערנעהנטערט זיך אַ איבערברוך, נאָר פון וואַנען? פון וואו? — ווער ווייסט? ווער קאָן וויסען?

אַ ציטערדיגע ערוואַרטונג האָט אַלעמען אַרומגענומען. אַ פלאַטערדיגע ערוואַרטונג אויף אַ נייע געבוירענס האָט בעהערשט די געמיטער; מען האָט דייטליך דערפיהלט, אַז צוזאַמען מיט'ן טאָג איז עפּעס פערגאַנגען ,אָפּגעשטאָרבען און אויפ'ן ראַנד פון דעם אָפּגעשטאָרבענעם ווערט עפּעס געבוירען, עס ווערט געבוירען אַ ניי־לעבען ,וואָס פלאַטערט שוין איינגעהילט אין די אָווענד־שאָטענס.

די איינוואוינער האָבען געשוויגען, בעהערשט פון דער ערוואַרטונג־שטימונג האָט מען פונדעסטוועגען פערלאָזט די גאַסען ,וואָס ווייטער אין אָווענד אַריין, אַלץ ווייניגער מענשען איז געווען צו זעהען אין די גאַסען.

פּלוצים איז געשעהן!

נישט שפּעט אין אָווענד, ווען די געהער אין די גאַסען האָבען זיך אומגעקוקט, האָט מען געזעהן געהיימנישפולע פיגורען אַ דורכשלייכען ערגיץ אַוועק. ווער זענען זיי? וואוהין צילען זיי?...

בעלד האָבען זיך נאָך אַנדערע פיגורען בעוויזען, פיגורען בעוואָפענטע מיט ביקסען, מאַנכע האָבען געטראָגען די ביקסען אויף די פּלייצעס, מאַנכע אין די הענד. ווער זענען זיי? וואָס ווילען זיי?

ציווילע מלבושים האָבען די פיגורען געטראָגען, ציווילע הלבשה מיט ביקסען אין די הענד... דאָס איז געווען אַ גרויס נייעס. ביז יענעם אָווענד האָט מען געזעהן ביקסען אין די הענד נאָר ביי אַזעלכע, וואָס האָבען געטראָגען מיליטערישע הלבשה.

אין די אָווענד־שאָטענס האָט זיך דערמיט איינגעהילט נאָך אַ גרעסערער סוד נאָך אַ גרעסער געהיימניש ,וואָס האָט נאָך שנעלער געטריבען די שטאָדט־איינוואוינער פון די גאַסען.

די לופט אין שטאָדט איז געוואָרען אַנ'אָנגעשטרענגטע, אַ שפּאַנענדע.

אָט נעהען דאָ און דאָרט דייטשע זעלנער, בעוואָפענטע דייטשע זעלנער ,זיי געהען מיט זייערע געוועהנליכע טריט איבער די טראָטואַרען פון די גאַסען, נאָר אָט שטעלט מען זיי אָפּ, מען נעהמט ביי זיי אָפּ די ביקסען ,מען ענטוואָפענט זיי און מען לאָזט זיי ווייטער געהן, אָהן ביקסען, אָהן געוועהר...

ווער ענטוואָפענט די דייטשע זעלנער? ווער זענען די אין ציוויל־געקליידעטע פיגורען, וועלכע פון איין דייטשען זעלנער צום צווייטען, ענטוואָפענען שפּרייזען איילענדיגע, איבער די גאַסען, שפּרינגען פון איין דייטשען זעלנער צום צווייטען ,ענטוואָפענען און שפּרייזען ווייטער ,ווער זענען זיי?... וואָסערען סוד טראָגען זיי איינגעפּרעסט אין זייערע געמיטער?

די גאַסען־געהער קוקען און שווייגען, עס בליצט פאַר די אויגען אַ טיף געהיימניש, וואָס

הורט- און דעטייל-פערקויף!

די עלטסטע פירמע אין לאדז!

BERNARD DOBRZYŃSKI S-cy

די עלטסטע פירמע אין לאדז!

הורט- און דעטייל-פערקויף!

PIOTRKOWSKA № 10, telefon 18-84

עמפפעהלט: זיידען-וואַרען ווי אויך אויף זיידענע יוביצעס און קאַפאטעס געלעגענהייטליך ביליג
אין אַלע גאַטונגען פלוש, אַטלאַס, וועלוועט א. אז. וו. האנד-געמאַהלטע זיידענע טיכער און שאלען.

ספּעציעלע טריקאטאזשען-אפטיילונג דאַמען-קאסטיומען, פולאווערס, קינדער-קאסטיומלעך, זיידענע וועסטען, רייטהויזן א.ז.וו.

בעמערקונג: פערקויף אויף זעהר גינסטיגע בעדינגונגען!!!

פאר מיטגלידער פון געזעלשאַפטן, וועלכע געפינען זיך מיט אונז אין קאָנטאַקט ספּעציעל-גינסטיגע בעדינגונגען. אינפאָרמאַציעס ערטיילן מיר אליין, אָדער די סעקרעטאַרן פון פעראיינען און געזעלשאַפטן.

BRACIA PROWIZOR, Łódź, Północna 18, Tel. 36-12

לאַגער פון עמאַליר-קוך-געשירן פון אַלע אינלענדישע און אויסלענדישע פאַבריקען.

פאַיאַנס. אויסשליסליכער פערקויף פון דער פאַיאַנס-פאַבריק סטאַניסלאַוו מאנטשאַק, כאָדזשעזש.
אַלומיניום ■ פאָרצעלאַן ■ ווייסע און קאָלירטע קרישטאַלען פון אינלענדישע און אויסלענדישע פאַבריקען.

הורט - פערקויף! הורט - פערקויף!

Przedsiębiorstwo Mozaikowo-Betonowe

M. KEM, ŁÓDŹ

Tramwajowa 3, Magistracka 16, Tel. 62-09

פיהרט אויס פערשידענע טרעפּ-, פאַרעסטען-, מאָזאיק-, פּאַראַפעט-אַרבייטען,
און אַלע אַרבייטען וואָס געהען אריין אין'ם דאזיגען געביט.

BIURO ELEKTROTECHNICZNE

LEON TYLLER

אינסטאַלאַציעס פון קראַפט און ליכט און אַלערליי אַרבייטען,
וואָס געהערען אריין אין געביט פון עלעקטראָטעכניק

טוך- און קאַרט-לאַגער

B. GUTTER

Łódź. Nowomiejska 4, tel. 28-10

front, I piętro.

בעזיצט אַ רייכען אויסוואַהל פון די בעסטע
ביליצער, טאַמאַשאָווער, און זגערזשער סחורות א. א.

הורט און דעטייל. גינסטיגע בעדינגונגען. רעעלע בעהאַנדלונג.

טוך-און קאַרט-לאַגער

REISBAUM i POSNER

Łódź, Piotrkowska 45, tel. 75-05

רייכער אויסוואַהל פון
ביליצער, טאַמאַשאָווער,
זגערזשער א. א. סחורות.
הורט און דעטייל! גינסטיגע בעדינגונגען!

Rok założenia 1885. **Zakłady Włókiennicze** Rok założenia 1885.

ADOLF HORAK

BIURO SPRZEDAŻY: ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA 87.
Tel. 24-90.

FABRYKA: RUDA-PABJANICKA POD ŁODZIĄ.
Tel. 51-73 i 49-47.

Firma Posiada:

przędzalnię
tkalnię
farbarnię
bielnik
wykończalnię

RACHUNKI:

Bank Polski
Bank Zw. Spółek Zarobkowych
Bank Dyskontowy Warszawski Oddział w Łodzi
Bank Przemysłowców Łódzkich
Bank Handlowo-Przemysłowy w Łodzi
Bank Depozytowy w Łodzi.

FABRYKA WYRABIA:

tkaniny bawełniane:

płócienka fartuchowe i koszulowe, pościelowe, inlety, rękawowe i kieszeniowe, w kolorach trwałych gwarantowanych (indanthreny i hydrony).

towary półwełniane:

alpagi fartuchowe
„ podszewkowe
„ ubraniowe

BIURO EKSPEDYCYJNE

„POLTEX"

ŁÓDŹ, Cegielniana № 28
Telef. 38-26 i 64-66

פערטרעטונגען אין אלע גרעסערע שטעדט.
ערלעדיגט רעיעל און פינקטליך אלע ארט
עקספעדיציע=אויפטראגען

טוך און קארט-לאגער

A. Frenkiel

Łódź, Piotrkowska № 54, tel. 35-89.

עמפפעהלט א גרויסען אויסוואהל פון די מאָדערנסטע און בעסטע
הערען= און דאמען=שטאפען.

אויף לאגער שטענדיג: אויף לאגער שטענדיג:
בּיליצער, טאָמאַשאָווער, זגיערזשער סחורות א. אנד.
פאַבּריקס=פרייזען. / רעיעלע בעהאַנדלונג. / הורט און דעטייל.

היטען

פון אַלע גוטע
זענען די בעסטע

אין= און אויסלענדישע צו בעקומען נור בּיי דער פירמע

M. Rapaport, Łódź

9 Piotrkowska 9

בעזיץ אויך אויף לאגער קאראקול= און ספארט=היטלעך. עס ווערען אויך אנגענומען היטען צו פאַסאָנירען
פיהר אויס רעיעל און פינקטליך.

די לאָדזער יודישע קהלה

איהר פערגאַנגענהייט און געגענוואַרט.

אַ פּאָר אַלגעמײנע בעמערקונגען.

דאָס פּראָבלעם פון די יודישע קהלות אין פּוילען איז ווייט פון אַן אידעאַלער לעזונג. פערשידענע גרופּען אין יודענטום לעגען אַריין אין דעם בעגריף פון יודישע קהלות פערשידענע אינהאַלטען סײ פון נאַציאָנאַלען, סײ פון רעליגיעזען כאַראַקטער. אַלע זענען אָבער מסכים, אַז די קאָמפּעטענצען פון די יודישע קהלות זענען צו שמאָל און דעריבער קומט פאָר צוזאַמען מיט דער אויסנוצונג פון די יודישע קהלות אינהאַלטיג, אַן אויסערליכער קאַמף פאַר פערברייטערען די קאָמפּעטענץ פון יודישען קהלות־וועזען אין פּוילען.

פון דער אַנדערער זייט קומען פאָר אין די קהלות אַזעלכע פערביטערטע פּאַרטייאיש־פּרינציפּיעלע קאַמפּען, אַז זיי מוזען בדרך הטבע האַמעווען די טעטיגקייט און ענטוויקלונג פון די יודישע זעלבסטפערוואַלטונגס־אינסטיטוציעס. עס פערשווערט נאָך די לאַגע דער אומשטאַנד, וואָס בײ יודען איז בכלל שווער צו רעדען וועגען אַן איבערווינענדער פּאַרטייאישער מעהרהייט, וועלכע וואָלט געקענט און ראַן, פערשטעהט זיך, גענומען איבערנעהמען די לייטונג פון די קהלות אין איהרע הענד.

צוליב אָט דער סיבה האָבען די יודישע קהלות נישט דעם געהעריגען אָנזעהן בײ די יודישע ברייטע מאַסען, בײ וועלכע עס ווערט פערמער און נישט סימפּאַטיש דער געדאַנק וועגען יודישער זעלבסטפערוואַלטונג, אָדער ווי אַנדערע רופען עס אָן וועגען דער יודישער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע.

בלויז דאָ און דאָרטען טיילען זיך אויס יחידים אָדער גרופּען, וועלכע נעהמען איבער די יודישע קהלות אין זייערע ענערגישע הענד און דערמאָלט קען מען זעהן, וואָס פאַר אַ וויכטיגע ראָל די קהילות וואָלטען געקאָנט שפּילען, טראָץ אַלע שוועריגקייטען, וועלכע זי האָט אויפ׳ן וועג ווי: די שמאָלע קאָמפּעטענץ, קאָנטראָל פון דער מלוכה־מאַכט א. אַ. וו.

אונז אינטערעסירט אין דער איצטיגער אָפּהאַנדלונג דער אונטערשיד פון די יודישע אַזוי גערופענע געמיינדעס בעת דער רוסישער און רייטשער אָקופּאַציע לגבי די איצטיגע קהילות, די ענטשטעהונג און די ענטוויקלונג פון דער יודישער קהילה אין לאָדז נאָך דער תחית המתים פון דעם פּוילישען מלוכה־וועזען.

די קהלות פון פריהער.

אויך בעת דער רוסישער הערשאַפט האָבען בײ אונז עקזיסטירט „באָזשניטשני דאָזאָרען", דעם דאָזיגען „דאָזאָר" האָבען געוועהלט די פּני פון דער שטאָדט, נאָר יחידי סגולה, די וואַהלען זענען כמעט שטענדיג, בעזונדערס בײ אונז אין לאָדז, אויסגעפאַלען אַזוי, אַז מיט דער קהילה האָבען געבאַלעבאַטעוועט אַסימילאַטאָרען, וועלכע זענען געקומען אַ טובה טון דער „טשעמנע מאַסע" און פערזאָרגען זיי מיט אַ קרקע אָדער אין בעסטען פאַל מיט אַ שנאָררישער נדבה אויף פּסח. די דאָזיגע אַסימילאַטאָרען האָבען זיך שטענדיג געחנפט צום פּריץ און נישט געוואָלט אויפרייסען די אויגען מיט עפּיס אַ זעלבסטשטענדיגען שריט פון דער יודישער קהלה, אַזוי איז די בעליבהתישקייט פון דער יודישער קהלה אין לאָדז אַוועק אויף צענדלינגער יאָהרען און די בעפעלקערונג האָט זיך צוגעוואוינט צו קומען אין דער קהלה, נאָר בעת אַ טויט־פאַל אָדער שנאָררעס, וועלכע זענען געקומען נאָך די גראָשענדיגער נדבה.

אָקופּאַציע־צייט.

ביים אויסברוך פון דער מלחמה איז די יודישע קהלה אין לאָדז געבליבען איינגאַנצען אויף הפקר, אין לאָדז איז נישט געווען קיין איינער פון די פערוואַלטונגס־מיטגלידער, אַלע זענען געווען צוואָרפען אין פערשידענע לענדער, ווען נישט דער דער־מאָלדיגער ענערגישער סעקרעטאַר פון דער גמינע דער פערשטאָרבענער איזידאָר שוואַרצמאַן וואָלט אַ חל געוואָרען פון דעם ביסעל ווירטשאַפט, וואָס האָט עקזיסטירט. נאָכדעם ווי די דייטשען האָבען פערנומען די מאַכט אין אונזער שטאָט זענען צונויפגערופען געוואָרען 5 מענשען פון בית־עולם־קאָמיטעט די ה״ה סט. זילבערשטיין, אַדאָלף דאַבראָניצקי, טביה ביאַלער, מ. וואידיסלאַווסקי און אַ. טרונק. די 5 מענשען האָבען דאָס געוועהלט דעם „באָזשניטשני דאָזאָר", וועלכער איז בעשטאַנען פון י. מאַניטץ, לאַנדע, פּריינד, לובינסקי, יאַראָטשינסקי, ניימאַן און שיקער.

און ווידער איז די אַרבייט אַוועק אויפ׳ן אַלטען שטיינער. ס׳איז נישט פערהאַן קיין איין גרעסערער זאַך אויפצוווייזען פון דער טעטיגקייט פון די אַלטע פערוואַלטונגען, אַ חוץ דעם — אַז מ׳וויל זיין אויפריכטיג און אָביעקטיוו, — וואָס די אַלטע קהלה־פערוואַלטונג האָט געמאַכט דעם נייעם פּאַרקאַן אַרום בית־עולם, אָבער דאָס איז געטון געוואָרען דעמאָלט, ווען עס איז שוין געשעהען הימעלשרייענדע פאַקטען, ווען ס׳איז שוין דערגאַנגען צו דער שענדונג פון יודישע קברים און מצבות.

אין אונאָפּהענגיגען פּוילען.

דעם 7. פעברואַר 1919 איז געקומען אַן איבערברוך אין דער געשיכטע פון יודישען קהלה־וועזען אין פּוילען. ס׳איז פערעפענטליכט געוואָרען דער דעקרעט פון מלוכה־שעף וועגען די יודישע קהלות אין געוו. קאָנגרעס־פּוילען, אָבער נישט קוקענדיג אויף דער פערעפענטליכונג פון דאָזיגען רעד־קרעט האָט נאָך דער „מתים־שטיבעל־קאָמיטעט" געבעליבהתעוועט ביז דעם 6. יולי 1924, ווען ס׳זענען פאָרגעקומען די וואַהלען צום קהלה־ראַט אין לאָדז און נאָך ביז׳ן 10. נאָוועמבער, ווען ס׳איז אויסגעוועהלט געוואָרען די לאָדזער קהלה־פערוואַלטונג דורכ׳ן קהלה־ראַט, וועלכער איז געקליבען געוואָרען אויפ׳ן גרונד פון נייעם געזעץ וועגען קהלה־וועזען.

אהן אַ מעהרהייט.

מיט דעם מאָמענט הויבט זיך אָן דאָס נייע בלעטעל אין דער געשיכטע פון דער לאָדזער יודישער קהלה, ווי מיר האָבען שוין פריהער אָנגעוויזען, איז לאָדז אויך געשלאָגען געוואָרען מיט דערזעלבער פּלאָג, וואָס פיל אַנדערע יודישע קהלות אין פּוילען, די וואַהלען האָבען נישט געגעבען קיין אַבסאָלוטע מעהרהייט קיינעם פון די צדדים. עס האָבען זיך אָנגעהויבען אַ סדרה אונטערהאַנדלונגען און קאָמבינאַציעס צו שאַפען אַ מעהרהייט. אַלס ערשטער פּרעזעס פון דער קהלה איז געוועהלט געוואָרען רעפּ. ד״ר ראָזענבלאַט, אין דער פערוואַלטונג איז נישט געווען קיין שלום־בית. 5 ריכטונגען האָבען געצויגען אין 5 פערשידענע זייטען, עס האָבען זיך אָנגעהויבען קאַמפען און רייסענישען און אַנשטאַט אַוועקצולעגען דעם פונדאַמענט פאַר דער ווידעראויפגעלעבטע יודישע קהלה אין לאָדז האָט זיך אָנגעהויבען אַ פאָדערונג פון פערשידענע קאָנסעציעס, כדי זיך צו שאַפען צופעליגע מעהרהייטען בײ דעם אָדער אַנדערען פאַל, ס׳איז דערגאַנגען דערצו, אַז דער נייער יודישער זעלבסטפערוואַלטונגס־אָרגאַן איז אפילו נישט צוגעטרעטען צו שאַפען דעם גרונד פאַר דער קהלה — דעם רעגעלמעסיגען בודזשעט.

אַזאַ לאַגע האָט נישט געקענט לאַנג אָנהאַלטען און מ׳האָט געזוכט נייע קאָמבינאַציעס פאַר אַ מעהרהייט. דאָס וואָרט „מעהרהייט אין דער קהלה־פערוואַלטונג" איז געוואָרען עפּיס אַ אידעאַל, אַ חלום, וועלכער לאָזט זיך נישט פערווירקליכען. אַ חוץ דעם, גלויבען מיר, האָט זיך געהאַנדעלט וועגען געהעריגען מענשען מאַטעריאַל אויף די אַמטען פון פּרעזידיום פון דער קהלה. און ווידער איז געשאַפען געוואָרען, אין גיכט קיין מזל׳דיגער מינוט, די קאָמבינאַציע פון אַ ציוניסטיש־אומפּאַרטייאישער מעהרהייט אין דער קהלה־פערוואַלטונג מיט דעם פאָרשטעהער פון די אומפּאַרטייאישע ה׳ רוס אַלס פּרעזעס, דער תהו ובוהו אין קהלה האָט נישט אויפגעהערט, זעלטען ווען ס׳איז צונויפגעקומען אַ זיצונג פון דער פערוואַלטונג, קיין נייע בודזשעטען זענען נישט אויסגעפערטיגט געוואָרען און די קהלה האָט געאַרבייט אויפ׳ן יסוד פון אַלטע בודזשעטען, ווער שמועסט שוין וועגען קהלה־ראַט איז דאָס געווען אַן אָרט פאַר שטענדיגע קריגערייען און נישט־נוצליכע דיסקוסיעס.

די „אגודה", וועלכע בעזיצט די גרעסטע פראַקציע אין דער קהלה, איז איבערגעגאַנגען צו אַ שאַרפער אָפּאָזיציע און די אַרבייט האָט זיך נישט גערוהרט פון אָרט. די לינקע פראַקציעס ווי „בונד" און „פּועלי ציון" און טיילווייז „התאחדות" האָבען געפיהרט די גאַנצע צייט אַן׳עהרליכע און אויפריכטיגע אָפּאָזיציע און אַרויסגעוויזען אַ ווילען צו דער אַרבייט, נאַטירליך אין אַ גאַנץ אַנדערע ריכטונג ווי דאָס האָט פערשטאַנען די אָרטאָדאָקסישע מעהרהייט פון דער קהלה.

ס׳האָט אַלזאָ אויסגעזעהן, אַז דער איינציגער אויסוועג אַרויסצוקומען פון דער לאַגע, לטובת דער יודישער בעפעלקערונג אין לאָדז און דאָס פונאַנדערלאָזען דעם ראַט און די קהלה־פערוואַלטונג און אַרויספיהרען נייע וואַהלען.

די דערמאָהנטע לינקע ריכטונגען האָבען אין דעם זין אַריינגעגעבען פאָרשלאַגען אין קהלה־ראַט. דאָס האָט נעפערענגט צו ליידענשאַפטליכע דיסקוסיעס און סוף־כל־סוף איז מיט דער הילף פון דער „אגודה"־פראַקציע אַזאַ פאָרשלאַג אָנגענומען געוואָרען דורכ׳ן קהלה־ראַט.

נייע פערוואַלטונג.

פּלוצלונג איז אָבער געקומען אַ משנה־מאָרנע פעראָרדנונג פון לאָדזער רעגירונגס־קאָמיסאַריאַט, אין חודש פעברואַר 1928 האָט דער לאָדזער רעגירונגס־קאָמיסאַר אויפ׳ן גרונד פון זיינע פולמאַכטען בעפוילען פונאַנדערצולאָזען די לאָדזער קהלה־פערוואַלטונג און וועהלען אַ נייע פערוואַלטונג. די דאָזיגע וואַהלען זענען פאָרגעקומען אין מערץ־חודש און האָבען געגעבען, הגם זעהר אַ צווייפעלהאַפטע מעהרהייט דער „אגודה" צוזאַמען מיט דעם פאָרשטעהער פון דער פאָלקס־פאַרטיי, אַלס פּרעזעס איז אויסגעוועהלט געוואָרען ה׳ ל. מינצבערג און אַלס וויצע־פּרעזעס ה׳ בערנער ביידע פון דער „אגודה". דאָס וואָרט מעהרהייט איז געוואָרען אויס חלום, ס׳האָט זיך געשאַפען די לאַגע, אַז ס׳איז געווען ווער ס׳זאָל אַרויספיהרען אַ פאָרשלאַג אָדער פּראָיעקט, וועלכער איז געווען סימפּאַטיש פאַר דער מעהרהייט.

טעטיגקייט.

געבענדיג ווייטער די פערגלייכס־טאַבעלען וועגען דער טעטיגקייט פון דער קהלה אין פערשידענע יאָהרען מוז מען מודה זיין, אַז דאָס איז האָט זיך גערוהרט, די אָפּאָזיציע איז געוואָרען אַ מעהר שעפערישע, די נייע מעהרהייט האָט געמוזט זיך צוהערען צו איהרע פאָדערונגען גלייכצייטיג האָט די מעהרהייט געמוזט טראָגען אויך די אחריות, וועלכע זי האָט אויף זיך גענומען, נישט געזען מעהר קיין מעגליכקייטען אַרויפצוואַרפען די שולד. אויף אַנדערע, און ס׳האָט זיך אָנגעהויבען אַ מעהר— אָדער וועהניגער ציל־בעוואוסטע טעטיגקייט מעג עס זיין געצילט אין אַ געוויסער ריכטונג: צו סאַקציאָני׳ען די קהלה אַלס רעליגיעזע אינסטיטוציע.

דער נייער פּרעזעס האָט מיט אַ שטאַרקער אַמביציע אָנגעהויבען אַ ריהרעווידיגע טעטיגקייט און דאָס איז, פערשטעהט זיך, אַרויסגעקומען לטובה

מיר ווילען אָביעקטיוו אָנווייזען אויף דער טעטיגקייט פון דער קהלה זייט מערץ 1928, כדי צו ווייזען וואָס מ׳קאָן מאַכען, ווען מ׳טרעפט נישט אָן אונערהאַלב דער קהלה אויף שוועריגקייטען פון „מעהרהייטס־כאַראַקטער". קודם־כל איז איינגעפיהרט געוואָרען די עטאַט־קאַרטאטעקע און געהעכערט געוואָרען דער מאַקסימום פון עטאַט ביז 5000 זלאָטים.

די סאָציאַלע הילפס־אַרבייט איז אַריינגענומען געוואָרען אין אָרגאַניזירטע ראַהמען און האָט זיך פערברייטעט, הגם דאָס איז נאָר אַ טראָפּען אין דעם ים פון נויט און עלענד בײ אונז אין שטאָט.

די קהלה האָט סובסידירט דאָס איבערגעהען פון דראָושקאַושעס צום שאָפער־פאַך, הגם ס׳איז אונפערשטענדליך די עקשנות פון דער מעהרהייט ביים פאָרשלאַג צו העלפען יודישע האַנדווערקער איבערצוגעהען צו קראַפט־אַרבייט.

ס׳איז גערופען געוואָרען אין לעבען אַן׳אָהנ־פּראָצענטיגע לייה־קאַסע, וועלכע גיט אַרויס הלואות ביז 300 זלאָטים אָפּצוצאָהלען אין 10 חדשים.

ס׳איז געמאַכט געוואָרען אַ פּרוב צו קומען אין קאָנטאַקט מיט די לאָדזער פילאַנטראָפּישע אינסטיטוציעס, די ערשטע פערבינדונג, הגם נאָך זעהר שוואַכע, איז געמאַכט געוואָרען מיט די היגע יתומים הייזער.

ס׳איז איינגעפיהרט געוואָרען עלעקטרישע בעלייכטונג אויפ׳ן יודישען בית־עולם.

ס׳זענען רעגולירט געוואָרען פערשידענע פערלעגענע היפּאָטעק־אַנגעלעגענהייטען פון פונדאַציעס פאַר דער יודישער קהלה.

ס׳ווערט אויסגעאַרבייט אַ פּראַגמאַטיק פאַר די גמינע־אָנגעשטעלטע.

ס׳קומען פאָר רעגעלמעסיגע זיצונגען פון די פערשידענע קאָמיסיעס.

ס׳איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ בודזשעט, הגם די מיטלען, וואָס די מעהרהייט נעהמט אָן, כדי דעם בודזשעט צו רעאַליזירען זענען נישט אין הסכם מיט׳ן דעמאָקראַטישען פּאַלאַמענטאַריזם.

איינס פון די גרעסטע אויפטוען פון דער איצטיגער קהלה־פערוואַלטונג איז דאָס וואָס זי זאָגט צו ביז דעם 1. יאַנואַר 1929 פערטיג צו מאַכען דעם בודזשעט פאַר׳ן יאָהר 1929, דאָס וועט זיין די ערשטע קהלה אין פּוילען, וועלכע זאָל האָבען פערטיג אַ בודזשעט אויפ׳ן קומענדיגען יאָהר.

איינע פון די גאָר לעצטע אויפטוען פון דער קהלה־פערוואַלטונג איז דער בעשלוס צו בויען אַ היים פאַר מיידלעך, וועלכע זענען שוין צו אַלט פאַר די יתומים־הייזער.

די יודישע קהלה אין לאָדז איז נאָך זעהר ווייט פון צו זיין אַן׳אידעאַל פאַר דער יודישער בעפעלקערונג. ס׳איז נאָך נישט געטון געוואָרען דאָס כאָמע מינימאַלסטע פון די אויפגאַבען פון דער קהלה. ווען מיר וועלען אָבער גלייכשטעלען די טעטיגקייטס־טאַבעלען זייט דעם יאָהר 1914 אין פערשידענע צייטען ביז איצט, וועלען מיר זיך איבערצייגען אין איהר ענטוויקלונג.

זייט׳ן יאָהר 1923 געפינט זיך די קהלה־קאַנצעלאַריע אונטער דער ענערגישער לייטונג פון סעקרעטאַר פּינקוס נאַריעל.

סטאַטיסטיש־בעריכט פון דער קהלה אין יאָהר 1928

אויסגאַבען.

פון 1־טען מערץ ביז דעם 31־טען אָקטאָבער	פון 1־טען יאַנואַר ביז דעם 29־טען פעברואַר	רעכנונג
48.570 —	13.090 —	ראַבינאַט
24.726 87	3.695 18	שוהל
63.566 36	17 439 33	בית־עולם
37.096 31	6.613 13	קאַנצעלאַריע
32.737 72	6.439 76	משוגעים־הויז
28.649 87	5.856 80	קינדער־פערזאָרגונג
355.714 05	26 620 30	סובסידיום און אונטערשטיצונג

פון דער טאַבעלע וואַרפען זיך אין די אויגען די פערגרעסערטע אויסגאַבען אויפ׳ן משוגעים הויז, קינדער־פערזאָרגונג און סאָציאַלע הילף.

ס׳וועט נאָך כדאי זיין צוצוגעבען, אַז ביז מערץ איז איינגעקאַסירט געוואָרען גמינע־עטאַט אויף אַ סומע פון 56.495 זלאָטים, פון מערץ ביז נאָוועמבער — 285.934 זלאָטים.

Istniejące od roku 1916

CENTRALNE

Stow. Właścicieli Nieruchomości

m. Łodzi i Województwa Łódzkiego

ul. Piotrkowska 46, tel. 16-17

broni miejskiej własności nieruchomej i reperezentuje jej interesy wobec ciał ustawodawczych, władz państwowych, cial komunalnych, wszelkich komisyj rządowych i obywatelskich, podatkowych, sanitarnych etc.

Prezes Zarządu: **J. Bednarski.**
Wicę-Prezesi: **Inż. Lubotynowicz** i **M. Szenwic.**
Sekretarze Zarządu: **L. Sandmeer** i **O. Friese.**
Radca Prawny: **adw. Z. Braun.**
Referenci w sprawach Tow. Kredytowego:
Członek honorowy Stowarzyszenia, b. poseł **M. Helman**
Dyrektor Tow. Kredytowego, kandydat nauk ekonomicznych **Wł. Lewicki.**
Referent spraw budowlanych: **Inż. Lubotynowicz.**
Referent spraw podatkowych: b. poseł **O. Friese.**
Sekretarz Biura: **H. Hirszson.**
Sekretarka-referentka: stud. fil. **N. Averbuch.**

Obowiązkiem każdego właściciela nieruchomości jest należnie do tej organizacji.

Zapisy przyjmuje Sekretarjat Stowarzyszenia w godzinach biurowych **od 9—1 i od 3½—6.**

Wkrótce przy Stowarzyszeniu otwarty będzi:

Bank kredytowy
właścicieli nieruchomości

którego statut już został zarejestrowany.

ТОВАРНЫЙ ЗНАК
ЗАЯВЛЕН ОТДЕЛУ ПРОМЫШЛЕННОСТИ
B. Высоцкий

דעם
וועלט-רעקארד
פון קאנסומציע האט געשלאגען די
טעע
פון דער איבעראַל-בעוואוסטער פירמע
ו. וויסאצקי און קאמפ.
פריהער מאסקווע
איצט לאנדאן
וועלכע איז אנערקענט געווארען אלס דער בעסטער אויף דעם מארק.

ספעציעלע ערפאָלגן האָבען די סאָרטען
№ 510 און № 74
ספעציעלע ערפאָלגן האָבען די סאָרטען

צו בעקומען איבעראל. ■ אין אָריגינעלע פערפאַקונג באַנדראָלירט. ■ צו בעקומען איבעראל.

Bank Spółdzielczy Kupców i Przemysłowców
Spółdz. z ogr. odp.
w Łodzi, Piotrkowska 41, tel. 36-46.
Rachunek żyrowy w Banku Polskim. Konto czekowe w P. K. O. 63-880.

די באַנק פיהרט אדורך אלערליי טראַנזאַקציעס פון באַנק-וועזען: דיסקאָנטאָ, אינקאַסאָ פון פערשידענע דאָקומענטען אין אלע ערטער פון לאַנד און אויסלאַנד, גיט גרויס קאָנטאָס אויף אינקאַסאָ, נעהמט אָן וקלאַדען. אינקאַססעס ווערען אויסגעצאָהלט אין טאָג פון זייער איינפליסען.

דאס הויז פון ארבייטער-דירות-קאאפעראטיוו „פאַרויס"
אויף בערעק-יאָסעלעוויטש-גאַס 16 אין רויהען צושטאַנד.

בוי-
אונטערנעהמונג
מ. רייז
זשעלאַנא 63

פיהרט אויס פערשידענע בוי-אַרבייטען
סאָלידע און רעעלע אויספיהרונג.
מיט גאַראַנטיע פאַר ן טערמין

Zjednoczone Zakłady Przemysłowe

K. SCHEIBLERA i L. GROHMANA

Sp. Akc.

w Łodzi

Skrót telegraficzny — Zjednoczone Łódź

Składy Komisowe:

POZNAŃ, ulica Wielka 8-1
LWÓW, ulica Rynek 24
KRAKÓW, ulica Mikołajska 9
BYDGOSZCZ, Stary Rynek 2

Zakłady wyrabiają:

1) przędzę bawełnianą, wątkową i osnowną, nitkowaną, pończoszniczą, farbowaną, gazowaną, merceryzowaną i t.d.
2) tkaniny bawełniane wszelkiego rodzaju w stanie surowym i bielonym, towary farbowane, drukowane, żakardowe i t.d.

אויסשליסליכער פערקויף פון די אויסארבייטונגען
פון דער אקצ. געז. ווידזעווער מאנופאקטור, זשיראַרדאווער פאבריקען, ב. א. גליקסמאן און פ. יאריש
ווי אויך פון פערשידענע אויסלענדישע סחורות

ש. רייכמאן און ש. שפיזהענדלער

לאדז, פיעטריקאווער 18, טעל. 43-48.

נעווסקער נייה-גארן

פון די אויסארבייטונגען

Leningradzkiego Tekstylnego Trustu

(dawnej Newskiej Nicianej Manufaktury)

האבען זיך בעוויזען אין פערקויף.

אויסשליסליכע פערטרעטונג אויף דער פוילישער רעפובליק און פריישטאט דאנציג

Hurtownia Włókiennicza

Bracia Herman i S-ka

Spółka Komandytowa.

צענטראלע:
לאדז, וואולטשאנסקא 23, טעלעפאנען 14-44 16-46, 12 28.
טעלעגראם-אדרעס: „HERBRA" ŁÓDŹ,
צו בעקומען איבעראל!

אפטיילונג:
ווארשא, נאלעווקי 28/30, טעלעפאן 54-09.
טעלעגראם-אדרעס: „HERBRA" WARSZAWA
צו בעקומען איבעראל!

איבערווייזונגס-קאנטא אין דער באנק פאלסקי.

A. I. AKAWIE, ŁÓDŹ

Piotrkowska 56. Telefon 6-65.

ליפערט צו פאַבריקס-פרייזען:

דרוק-פאפיר (דין און לייכט אויף דער וואָג), יאַווא-פאפיר 1-טע סאָרט, אומשלאַג-פאפיר (אין פערשידענע פאַרבען),
טיטען-פאפיר, יאַווא-פאפיר 2-טע סאָרט, שול-העפטען-פאפיר,
פאק-פאפיר, נאטראן-פאפיר, פערשידען אויסשוס-פאפיר.

ŚWIATŁOWSKI, KON i BRENER

פאַבריק: קאראלא 17, טעלעפאן 56-20
פערקויפס-לאַגער: פיעטריקאווער 49, טעלעפאן 12-51
זשירא-קאנטא אין באנק פאלסקי.

אויסארבייטונג און פערקויף פון האלב-וואלענע און וואלענע סחורות

אייגענע רייסעריי, שפינעריי, צווירנעריי און וועבעריי

די פירמע עקזיסטירט זייט'ן יאהר 1918.

Łódzkie Towarzystwo Handlowe

A. WEISBERG i S-KA

Łódź, Konstantynowska 95, Telefony: 57-65 i 37-47

Skrót telegraficzny: „PERAWA-ŁÓDŹ"

לאגערען פון פערשידענע סחורות אין אייגענע לאגערען, וועלכע זענען פערבונדען מיט דער סטאציע לאדז-קאליסקא דורך אן אייגענער באָקשניצע.

פערצאלונג, עקספעדיציע, און אסעקוראציע פון סחורות. — די פירמע נעהמט אן אלע אַרט סחורות אויף קאָמיס.

טוך-לאַגער
S. HERSZKOWICZ, ŁÓDŹ

70 פיעטריקאָווער 70.

עמפפעהלט צום לויפענדען סעזאן א רייכען אויסוואַהל פון די מאדערנסטע

אנצוג- און פאלטען-שטאפען

ווי אויך אויף קאסטיומען און דאמען-פאלטענס.

לעצטע נייהייטען פון ענגלישע וואַרען.

WYTWÓRNIA TOWARÓW WŁÓKIENNICZYCH

GUSTAW PFEIFFER

Łódź, ul. Piotrkowska 48, telefon 53-04.

עמפפעהלט:

וואלענע, האלבוואלענע און בוימוואלענע
קרעם-בלאזען און קליידער-שטאפען
פוטערשטאָפען פון זייד און בוימוואל
זיידענזעפירען ווי אויך פעריקאַן (איז קינדלער)

יתומים=פערזארגונג אין לאדז

אַן׳אינטערעסאַנט קאַפּיטעל פון דער לאָדזער געזעלשאַפטליך פילאַנטראָפּישער טעטיגקייט בילדעט די יתומים־פערזאָרגונג. פאַר׳ן קריג זענען אין לאָדז געווען 3 יתומים־הייזער, פון וועלכע דאָס גרעסטע, דאָס יתומים־הויז א. נ. פון פרוי הירשבערג (פּולנאָצנאַ 38), האָט זיך געפינען אין אַן אייגענע הויז און האָט אויסגעהאַלטען ביז 180—200 קינדער. בעת׳ן קריג איז די עלענד געוואָרען פיל שטאַרקער און בולטער און די פראַגע פון יתומים פערזאָרגונג, ווי איבערהויפּט פון קינדער־הילף, איז געוואָרען, פון אַ פילאַנטראָפּישער אַלץ מעהר אַ געזעלשאַפטליכע. איינע נאָך דער אַנדערער האָבען זיך אָנגעהויבען צו שאַפען נייע אינסטיטוציעס פאַר קינדער־הילף און יתומים־פערזאָרגונג. דאָס איינציגע יתומים־הויז, וואָס די דעמאָלסדיגע יודישע קהלה האָט אויסגעהאַלטען איז ליקווידירט געוואָרען, דערפאַר אָבער זענען ענטשטאַנען אַ רייה נייע.

אין די לאָדזער יודישע אינטערנאַטען געפינען זיך היינט צו־טאָג 520 יתומים אין עלטער פון 2 ביז 15—16 יאָהר.

אין אויפציהען און שוץ קאָנצענטרירען זיך אָבער מעהר, ווי 10 מאָל אזוי פיל. די געזעלשאַפטליכע שוץ פון די מלוכה׳שע און קאָמונאַלע אָרגאַנען אין אונזער שטאָדט האָט נאָך צו ווייניג פערשפּרייט איהר טעטיגקייט, כדי אויף אַ מעהר ווייניג גענוגענדען אופן צו בעפרידיגען די ראָזינע נויטען בלייבט איבער די איינציגע מעגליכקייט צו בעפרידיגען די ראָזינע בעדערפעניסען נאָר אויפ׳ן וועג פון פריוואַטער און פריוואַט־געזעלשאַפטליכער איניציאַטיוו. ביי אונז יודען איז די טעטיגקייט אויפ׳ן געביט פון סאָציאַלער און געזעלשאַפטליכער שוץ אָפט פערבונדען און אויסגעמישט מיט פילאַנטראָפּיע, און ס׳ווערט מאַקע דערביי בריוט אויסגענוצט דאָס יודישע רחמנות־געפיהל, די טרייב־קראַפט פון דער טעטיגקייט. אויך אויפ׳ן געביט פון יתומים־פערזאָרגונג גילט ביי אונז צום בעדויערען — אָדער צום גליק — דער דאָזיגער כלל. די אָפיציעלע געזעלשאַפט מלוכה, מאַגיסטראַט, קהלה, טוט וועהר ווייניג אויף דעם געביט. און אַלץ, וואָס ווערט יאָ געטון ווערט אויסגעפיהרט לויט דער איניציאַטיוו און אַנשטרענגונג פון יחידים און פריוואַטע געזעלשאַפטען.

דאָס יתומים־הויז פון אַלטשטאַט (זגערזשער 40).

געגרינדעט איז די אינסטיטוציע געוואָרען אין יוני 1916 לויט דער איניציאַטיוו פון ה׳ מענדעל רייבענבאַך, אַלס קינדער־היים פאַר 30 קינדער. ס׳איז געווען אַ צייט פון דער גרעסטער נויט, ווען אויף דער יודישער גאַס האָט אונבעגרענעצט געהערשט רחקות. אין 1919 יאָהר איז שוין די קינדער־היים פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ יתומים־הויז פריהער פאַר 35 און שפּעטער אַלץ מעהר און מעהר.

היינט־צו־טאָג האַלט אויס דאָס דאָזיגע יתומים־הויז 72 קינדער, יונגלעך און מיידלעך אין עלטער פון 2 ביז 15 יאָהר. פאַר דער צייט, זייט דאָס יתומים־הויז עקזיסטירט, האָבען איינגע קינדער שוין דערגרייכט דעם גרענעץ־עלטער און האָבען פערלאָזט דעם אינטערנאַט, אַ טייל זענען איינגעאָרדענט געוואָרען אַלס בעלי־מלאכות.

יעדעס יאָהר זומער־צייט, פיהרט די פערוואַלטונג אַרויס אַלע יתומים אויף זומער־וואָהנונג. קראַנקע קינדער ווערען געשיקט אויף ספּעציעלער קוראַציע (ראַבקי, צעכאָטשינעק א. אַנד.)

די קינדער מוזען בעקומען אויך ערציהונג. צווישען די 72 קינדער זענען פאַראַן איבער 40, וואָס זענען שוין זאַין שול־עלטער, מוז מען זיי לערנען. און דאָ הויבט זיך אָן אַ נייע זאָרג: די קינדער זענען פון פערשידענע עלטער, יונגלעך און מיידלעך. פון זיי אַליין בילדען אַ שולע קען מען נישט, קומט אויס די קינדער אָפּצוגעבען אין שולען, אָבער די קינדער, וואָס בעקומען אַ פערשידענע ערציהונג, ברענגען אַריין זאַ כאַאָס אין דעם אופן פון פיהרען דעם אינטערנאַט, און נישט ווילענדיג רוקט זיך אַרויס פאַר דער לייטונג פון׳ם אינטערנאַט די פראַגע וועגען פעראייניהייטליכען דאָס ערציהונגס־סיסטעם אינ׳ם אינטערנאַט.

עס קומט נאָך צו אַ פרישע איינגעאַרטיגע אויפגאַבע: מ׳דאַרף טראַכטען אויך וועגען אַ תכלית פאַר די קינדער, די קינדער וואָס געפינען זיך ביז 15—16 יאָהר אין אינטערנאַט אויף אַלעם גרייטען געהען אַרויס אין לעבען אָהן ערפאַהרונג, אַפילו אָהן אַ פערשטענדניש פאַר די זאָרגען פון אַלטעגליכקייט; ביי זיך אין דער היים ווערט יעדעם קינד נישט ווילענדיג אַריינגעצויגען אין די זאָרגע פון ווירטשאַפט און אַמאָל אַפילו פון פרנסה; אינ׳ם אינטערנאַט זענען זיי פון דעם אַלעם איזאָלירט. דער פילאַנטראָפּישער מאָמענט פון וועלכע דאָס רוב אַזעלכע אינסטיטוציעס האָט זיך נאָך נישט בעפרייט (אין אַנדערע ווערט עס נאָך אַרויסגערוקט אויפ׳ן פאָרדער־גרונד) געהט נישט אַוועק אונבעמערקט פאַר פאַר׳ן אויג פון קינד און ס׳שאַפט ביי אַ טייל פון זיי דעם פאַלשען בעוואוסטזיין — „מיר איז גוט — איך בין אַ יתום“. די פערוואַלטונג פרובט צוצוציהען די קינדער צו ווירטשאַפטליכער מיטאַרבייט, בעטראַכטען זיי עס פאַר אַ צוריקזעצונג, פאַר אַ דערנידערונג, פיהלען זיך בע׳עולה׳ט...

פאַר די פיהרער פון יתומים־הויז ענטשטעהט אַ נייע פאַר זיי פראָבלעם: ווי אַזוי ערציהט מען דאָס קינד, נישט בעלאַסטענדיג איהם מיט זאָרגען, אָבער עס זאָל דערביי נישט בלייבען רויה און אָפּגעריסען פון לעבען. אַל קפראַגען, וואָס דאַרפען געפינען אַ לעזונג און וועלען זיכער ערלעדיגט ווערען אָבער דער וועג צו ערלעדיגען זיי איז נישט קיין קורצער.

א קאַפּיטעל פון לאָדזער פילאַנטראָפּיש=געזעלשאַפטליכען לעבען

דאָס אַרויסשיקען די יתומי מיידעס יאָהר אויף זומער־וואָהנונג, די נויטווענדיגקייט צו האָבען אַן׳איינפלוס אויף דער גאַנצער ערציהונג פון׳ם קינד, צוצוקלייבען ביסלעכווייז קינדער פון מעהר ווייניגער איין און דער זעלבער עלטער, האָט דער־פיהרט די לייטונג פון אינטערנאַט צו אַ נעראַנק אַרויסצופיהרען דעם אינטערנאַט אין אַ דאָרף הינטער׳ן שטאָדט. האָט מען זיך אָנגעשטרענגט און געקויפט 3 פלעצער און דער נייער גאָרטען־שטאָדט ביי טושין און מ׳פּלאַנט דאָרט צו בויען אַן׳אייגען הויז מיט אַלע נויטיגע געהילפס־איינריכטונגען, אויסגערעכענט אויף 140—150 קינדער. קיין מיטלען זענען נאָך דערויף נישטאָ. אָבער „לא אלמן ישראל“.

דער ביודזשעט דערגרייכט איצט ביז 70.000 זל. אַ יאָהר. פון דעם בעקומט מען 4,000 זל. פון מאַגיסטראַט און אַ סובסידיע פון דער קהלה. דאָס יודישע לאָדז רופט זיך אָפּ שווערליך, אָבער זי רופט זיך אָפּ, מ׳דאַרף נאָר קומען צו איהר און וועקען.

די גאַנצע צייט שטעהט בראש פון דער אינסטיטוציע אַלס פרעזעס ה׳ רייבענבאַך. צו דער איצטיגער פערוואַלטונג געהערען: יאַקיר נאָטהעלף, האַשפּינאַל, ש. פּיימאַן, דור פּוטערהענדלער, נ. גאָלדהאַר, ש. סאַלאָמאָנאָוויטש, ש. ווינער, פר. ראש און י. רייכמאַן.

אין צוזאַמענהאַנג מיט די נייע פּלענער ווע־גען פערגרעסערען דאָס יתומים־הויז און אַרויספיהרען איהם אין דער נייער גאָרטען־שטאָדט, נעמט פאַר די איצטיגע פערוואַלטונג אַ גרויסע זאַמלונג־אַקציע, געשטיצט אויף „ציגעלאַך“. און די אַקציע וועט איהר געלונגען, אַ סימן — די ביז־איצטיגע טעטיגקייט.

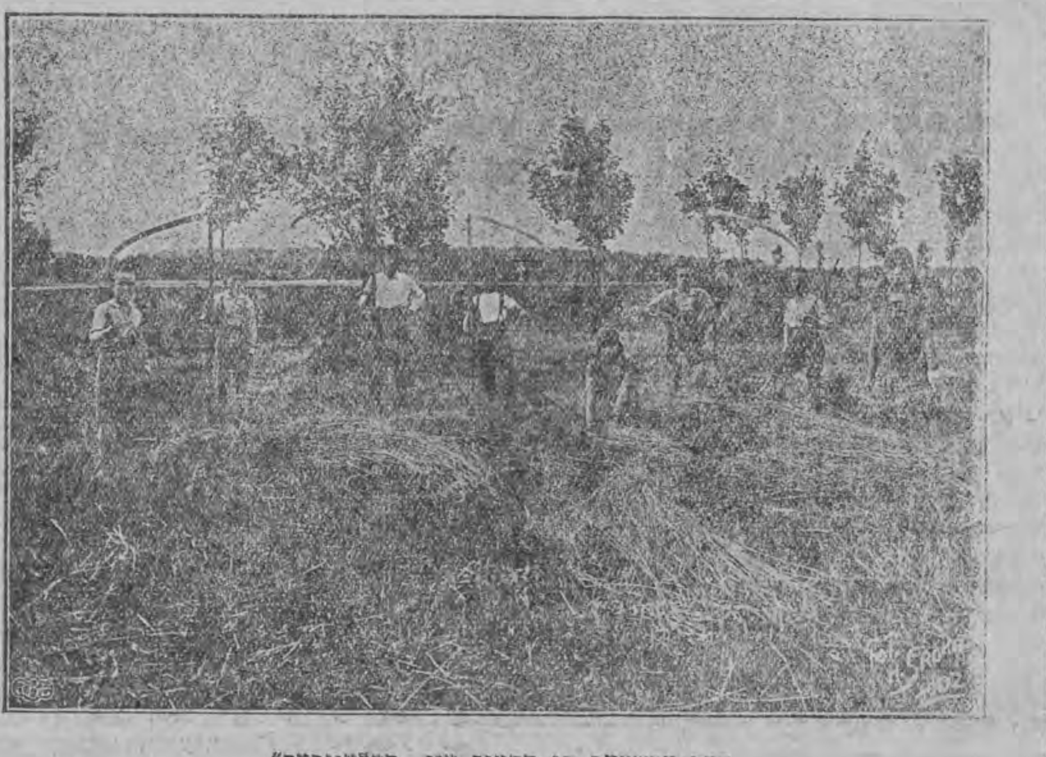

דער ערשטער חג הקציר אין „העלענובעק“.

אינטערנאַט און פערמע „העלענובעק“.

געגרינדעט איז געוואָרען די אינסטיטוציע בעת׳ן קריג אַלס יתומים־הויז פאַר עטליכע און צוואַנציג קינדער אַלס אַ אַ אינסטיטוציע מיט ריין פילאַנטראָפּישע אויפגאַבען האָט זי עקזיסטירט ביז 1920 י. ווען בראש פון דער אינסטיטוציע האָט זיך געשטעלט דער פּאָפּולערער „אב יתומים“ ה׳ מ. ח. רומקאָווסקי, פון דאַן אָן הויבט אָן די אַנשטאַלט זיך פערוואַנדלען אין אַ גרויסער אינסטיטוציע מיט אַ געזעלשאַפטליכען פערנעהם.

די אַלגעמיינע זאָרג וועגען אַ „תכלית“, וואָס מוז סוף כל סוף קומען ביי אַ. ע וואָס פערנעהמען זיך מיט קינדער־ערציהונג האָט אויך נישט אָפּגעלאָזט די לייטונג פון דער אינסטיטוציע און ס׳זענען ענטשטאַנען פלענער צו איינאָרדנען קורסען פאַר מלאכה, צו אויסלערנען די קינדער ערד־אַרבייט, מאַכען פון זיי מאָרערנע חלוצים. מיט די דאָזיגע פלענער האָט זיך די פערוואַלטונג אַרומגעטראָגען ביז ס׳איז איהר געלונגען אין 1923 יאָהר צו בעקומען אַלס מתנה פון ה׳ גאָמאָלינסקי 3 פלעצער לאַנד אין אַ דאָרף ביי העלענובעק הינטער לאָדז. באַלד נאָכדעם איז געקומען אַ צווייטע מתנה פון ה׳ גראָסליט 7 מאָרגנעם לאַנד.

צו יענער צייט איז געשטאָרבען דער פאָרזיצער פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע ר׳ יוסף אוריסאָן ז״ל.

די פערוואַלטונג פון יתומים־הויז האָט געלאָזט אַ לאָזונג צו זאַמלען אַ פאָנד אויסצובויען אַ הויז אויפ׳ן נאָמען פון י. אוריסאָן — „בית יוסף“. די אַקציע איז געלונגען און אין אַ יאָהר אַרום איז שוין געווען אויסגעבויעט אַ נייע הויז „בית יוסף“ און דער אינטערנאַט איז פון לאָדז אַריבערגעטראָגען געוואָרען אויפ׳ן דאָרף. אָבער די אַקציע צו פער־ברייטערען די אינסטיטוציע האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט.

צוגלייך מיט די אַלגעמיינע לימודים פאַר די קינדער, וועלכע זיי האָבען געלערנט אין דער שולע ביים אינטערנאַט האָבען די קינדער געלערנט אויך ערד־אַרבייט און אין צווייטען יאָהר האָט שוין דער אינטערנאַט געהאַט אויף אַ 4—5 הרשים ברויט, גרינס און קאַרטאָפעל פאַר זיך און פאַר דער שוועסטער־אינסטיטוציע „פּאָמאָץ“ אין לאָדז. ביסלעכווייז זענען געשאַפען געוואָרען אַלע נויטיגע הילפס־מכשירים און לעבעדיגער אינווענטאַר און ס׳איז איינגעאָרדענט געוואָרען דער „אינטערנאַט און פערמע אין העלענובעק“.

אָבער — מיט דער אַרבייט איז געוואַקסען דער פערנעהם: און ביי דער פערוואַלטונג האָבען אָנגעהויבען ענטשטעהען נייע פּערספּעקטיווען. אין 1924 י. איז בעשלאָסען געוואָרען אָנצונעהמען אינ׳ם אינטערנאַט נישט נאָר יתומים, נאָר קינדער וואָס האָבען נישט קיין פערזאָרגער.

די פערוואַלטונג האָט זיך אַרומגעטראָגען מיט אַ רייה פּלענער אמה גראַנדיעזע, מ׳דאַרף פערמאָגען דעם טעמפּעראַמענט פון דעם „אב היתומים“ מ. ח. רומקאָווסקי כדי נישט אָפּגעקיהלט ווערען אין די טרוימען, און סוף כל סוף זיי צו פערווירקליכען אין וואַרמע מעשים. רומקאָווסקי מיט זיין אונערמידליכקייט האָט פעראינטערעסירט אַ מענשען, וואָס איז ביז דאַן געשטאַנען ווייט פון געזעלשאַפטליכער אַרבייט און אַ ברייטען פערנעהם.

מיר מיינען דעם ה׳ פּ׳ גערשאָווסקי וועלכער איז אַזוי אַריינגעצויגען געוואָרען אין דעם קרייז פון דער טעטיגקייט און זיך מיט דער טעטיגקייט אַזוי איבערגענומען אַז ער איז געוואָרען די נשמה פון אַלע ווייטערדיגע אונטערנעהמונגען פון „העלענובעק“. זיין קאַסע איז געוואָרען אָפען צו דער דיספּאָזיציע פון „העלענובעק“, און זיינע ברייטע נדבות פאַר דער אינסטיטוציע דערמאָנען ממש אָן די פערצייטיגע פילאַנטראָפּען, אָדער די אַמעריקאַנער מאַגנאַטען.

האָבענדיג אַזאַ פונדאַטאָר איז שוין דער פערוואַלטונג מעגליך געוואָרען צו רעאַליזירען איהרע פּלענער, וועלכע שטעלען אַוועק דעם אינטערנאַט „העלענובעק“ אין דער רייה פון די שענסטע און גרעסטע אינסטיטוציעס פון דעם אַרט אין גאַנץ פּוילען. אין פערלויף פון די לעצטע 2 יאָהר האָט „העלענובעק“ זיך פונאַנדערגעבויט און היינט

פּנחס גערשאָווסקי

דער מעצענאַט פון „העלענובעק“.

טאָג פערמאָגט דער אינטערנאַט און פערמע „העלענובעק“.

12 און אַ האַלבע מאָרגעס לאַנד, וואָס ווערען בעאַרבייט דורך די שילער גופא און די זריעה אין גרינס געניגענדען פאַר די קינדער פון אינטערנאַט אויף מעהר ווי אַ האַלב יאָהר אויסצוקומען;

אַ פרוכט־גאָרטען מיט 300 בוימער; אַ גאַנצע אָראַנזשעריע; לעבעדיגער אינווענטאַר (בהמות, פערד, ציגען, הינער, גענז, קאַטשקעס א. אַז. וו.).

4 בנינים פון וועלכע 3 זענען נעמליך וואָהנונגען און 1 אַ הילצערנע אין וועלכען ס׳געפינט זיך די שולע; אַן׳איינגעאָרדענטע שלאָסעריי, שפּייכלער פאַר תבואה.

די אַלע בנינים און דאָס גאַנצע טעריטאָריע ווערען בעלויכטען דורך אַן׳אייגענעם דינאַמאָ מאַשין די מאָטאָרען האָבען געניג קראַפט, אַז אין פאַל פון אַ טרוקעניש זאָל מען קענען קינסטליך בעוואַסערען די פערזייטע פעלדער. אין די בנינים איז איינגעפיהרט צענטראַל בעהייצונג.

היי יאָהר ווערט פערענדיגט דאָס הויז, וואָס ווערט געבויעט אויף די פאָנדען, וועלכע זענען דערצו געגעבען געוואָרען דורך ה׳ פּיניע און חנה גערשאָווסקי. דער בנין וועט אָפּקאָסטען 250 טויזענט זל. 75,000 האָט מען בעקומען אַלס הלואה אין „באַנק גאָספּאָדאַרסטוואָ קראַיאָוועגאָ“ און די רעשט האָט געדעקט ה׳ גערשאָווסקי. אַלס אָנערקענונג פאַר די דאָזיגע לייסטונגען האָט די פערוואַלטונג בעשלאָסען דאָס הויז אָנצורופען אויפ׳ן נאָמען פון די פונדאַטאָרען פּיניע און חנה גערשאָווסקי.

דאָס דריטע הויז וועט טראָגען דעם נאָמען פון אַן׳אַנדער פערוואַלטונגס־מיטגליד, וועלכער האָט אַ הויך זיין טעטיגע מיטאַרבייט אַריינגעלעגט פיל מזומן כדי צו פערענדיגען דאָס הויז — ה׳ פּיטעל און לאה לאַנדאַ.

בכלל האָט זיך עס אין „העלענובעק“ אזוי מזלדיג צואַמענגעלעגט, אַז די פערוואַלטונג רעכנט מעהר ווי אַ העלפט פון׳ם יעהרליכען ביודזשעט, וואָס בעטרעפט 120—130 טויזענט זל. אַ יאָהר. דער אינגסטע נאָט ווערט איצט פערברייטערט און נאָכדעם ווי די נייע בנינים וועלען אויסגעפערטיגט ווערען וועלען צו די איצטיגע 180 קינדער אַריינגענומען ווערען נאָך 100, די קינדער זענען דאָ אין עלטער פון 1 מיט אַ האַלב ביז 16 יאָהר. אויסער פעלד־אַרבייטען און מלאכה בעקומען די קינדער אויך אַלגעמיינע ערציהונג לויט׳ן פּראָגראַם פון די תרבות־שולען.

די עלטערע, מיידלעך, מעהר פעהיגע ווערן אַריבערגעשיקט אין „פּאָמאָץ“, וועלכע וואָס האַלט אויס 25 מיידלעך, וועלכע בעקומען בילדונג אין די הויכע מיטעל־שולען. 2 פון זיי האָבען שוין געענדיגט אין אינא שטודירען פאַרמאַצי, די אַנדערע בעזוכט דעם הויכען לעהרער סעמינאַר, אַלע מיידלעך פון „פּאָמאָץ“ זענען די בעסטע שילער

(ווייטער זעה 20־טע זייט)

די קינדער פון העלענובעק נעמען אַראָפּ קאַרטאָפעל פון די פעלדער. אויפ׳ן פאָדער פּלאַן — דאָס „בית יוסף“.

לאָדזשער רעטונגס-קאָמיטעט

די הילפס-אינסטיטוציע, פון וועלכער אַנדערע שטעט האָבען גענומען אַ מוסטער.

דער לאָדזשער רעטונגס-קאָמיטעט איז געגרינ-דעט געוואָרען דעם 20. מערץ 1926. דער „דזשאָינט" וועלכער האָט גענומען אַ גרויסען אַנטייל אין דער גרינדונג פון רעטונגס-קאָמיטעט, האָט דעמאָלט אַפילו נישט געחלומט, אַז זיין געלד, וואָס ער גיט פאַר לאָדז, וועט פערוואַנדעלט ווערען אויף אַ פּראָ-דוקטיווען אופן דורך אָהן-פּראָצענטיגע גמילת-חסדים און נישט אויף פילאַנטראָפּיע.

דער דירעקטאָר פון „דזשאָינט" אויף פוילען האָט זיך נישט איינמאָל אויסגעדריקט, אַז דער „דזשאָינט" האָט נישט גערעכענט, אַז די סומע, וואָס ער האָט געגעבען דעם רעטונגס-קאָמיטעט, זאָלען ווען עס איז צוריקגעצאָהלט ווערען, דאָס געלד איז אויסדריקליך געגעבען געוואָרען בתכלית שטיצע און נישט אַלס הלואה.

לאָדז איז געווען די ערשטע שטאָט, און דאָס האָט ה' גוטערמאַן בעשטעטיגט, וועלכע האָט גע-געבען דעם לעזונג און דעם „דזשאָינט" בעוואויגען אין דער נאַכבער פּראָווינץ צו גרינדען אַזעלכע קאַסעס, ווי לאָדז האָט דאָס געטון.

וואַרשאַ — די הויפּט-שטאָט האָט ערשט מיט אַ לאַנגער צייט שפּעטער זיך גענומען אַלס מוסטער דעם לאָדזער רעטונגס-קאָמיטעט און איינגעאָרדענט

פון סענ. ש. בודזינער

דעם וואַרשאַוער רעטונגס-קאָמיטעט אויף די זעלבע יסודות.

ס'וואָלט געווען כדאי, אַז די גרויסע מאַסע פון דער יודישער בעפעלקערונג זאָל זיך בעקענען מיט דער טעטיגקייט פון לאָדזער רעטונגס-קאָמיטעט און זיך איבערציינען אין דער גרויסער אָפּגעטוענער אַרבייט. געוויס העלפען שטענדיג זיין טענות און פּרעטענזיעס צום קאָמיטעט, ווייל די צאָהל פון דער יודישער בעפעלקערונג, וועלכע נויטיגט זיך אין שטיצע און הלואות, איז לפי ערך גרעסער, ווי די צאָהל, וועלכע דער רעטונגס-קאָמיטעט קען מיט זיינע מיטלען בעפרידיגען.

עס איז ווירקליך צו בעדויערן, וואָס דער „דזשאָינט" האָט אויפגעהערט אויף וועלכען אופן ס'זאָל נישט זיין צו שטיצען דעם רעטונגס-קאָמי-טעט, אויף דעם האָבען זיך טיילווייז בערקוקט די לאָדזער גבירים און געבען אויך נישט, אָבער נאָך טרויעריגער איז דאָס, וואָס ס'פעהלען מענשען צו

דער אַרבייט לטובת דעם רעטונגס-קאָמיטעט.

לאָדז און די לאָדזער האָבען אין זיך אַ בעזונדערע איינגעשאַפט. ווען מ'קומט נאָך געלד גיט מען, ווייל מ'גיט נישט אויס'ן גופא צדקה, נאָר דער פערזאָן פון זאַמלער, און אַזעלכע זאַמלער פעהלען מאַקע.

פון 20-טען מערץ 1926 ביז היינט, ווייזט דער לאָדזער רעטונגס-קאָמיטעט אַרויס פאָלגענ-דע רוהמפולע טעטיגקייט.

עס האָבען גענאָסען פון רעטונגס-קאָמיטעט 11275 פאַמיליעס אויף אַ סומע פון 2.223.711.50 זלאָטים.

פון דעם הענדלער	6732	פערזאָן אויף	1.345.026	זל.
אינדוסטריע	811	" "	193.130	"
האַנדווערקער	3399	" "	610 965	"
פרייע פּראָפעסיעס	333	" "	74.590	"

דער ווייטערדיגער גורל פון לאָדזער רעטונגס-קאָמיטעט, ער זאָל קענען פיהרען זיין טעטיגקייט אין אַ נישט פערקלענערטען מאַסשטאַב, איז אָפּ-הענגיג פון דער לאָדזער יודישער בעפעלקערונג און אויך פון דער ווייטערדיגער מיטהילף פון „דזשאָינט".

יתומים פערזאָרגונג אין לאָדז.

(ענדע פון 19-טע זייט)

רינס אין זייערע שולען. די אינסטיטוציע איז זעהר פּאָפּולער און ס'ווענדען זיך צו איהר אויך פון אַנדערע שטעט, אָבער זעלטען ווען ס'גליקט אַ אַריינצו-בעקומען זיך, ווייל די צאָהל אָרטיגע קאַנדידאַטען איז גענוג גרויס. פונדעסטוועגען ערציהען זיך אין „פּאָמאָץ" עטליכע מעדלעך פון לאָוויטש, קוטנאָ, קאַליש.

ביידע אינסטיטוציעס ווערען אָנגעפיהרט פון איין פערוואַלטונג אין וועלכער די הויפּטטוער זענען מ. ה. רומקאָווסקי ל. אוריסאָן, פ. גירשאָווסקי, מ. סאַפיר, פ. לאַנדאָ, רייכמאַן, איזראָעליט א. אַנד.

דאָס פערמעגען פון די אינטערנאַטען בעטרעפט היינט איבער אַ האַלבען מיליאָן זל. און דאָס איז איז געשאַפען געוואָרען אין משך פון אַ 5 יאָהר, אַ דאַנק איניציאַטיוו און אָנגעשטרענגטער אַרבייט.

דאָס יתומים הויז א. נ. פון פרוי הירשבערג (פאָלנאַצנאַ 38).

דאָס עלטסטע יתומים-הויז אין לאָדז טראָגט דעם נאָמען פון דער גרינדערין פרוי הירשבערג, וועלכע האָט אַזעקגעשענקט דאָס 3 שטאָקיג הויז וואו דאָס יתומים-הויז געפינט זיך.

אינ'ם יתומים-הויז צוזאַמען מיט זיין טאָכטער אינסטיטוציע סאַנאַטאָריום „ראָזאַליאַ" ווערען ער-צויגען ביז 200 קינדער, יונגלעך און מיידלעך. דאָס יתומים-הויז איז פּרעכטיג איינגעאָרדענט מיט אַלע בעקוועמליכקייטען לויט'ן מוסטער פון די שענס-טע אייראָפּעאישע אַנשטאַלטען. ערשט די טעג האָט די פערוואַלטונג מיט'ן אונערמידליכען ב. ליטווין בראש אַדורכגעפיהרט אַ גרינדליכען רעמאָנט, וואָס האָט אָפּגעקאָסט ביז 70 טויזענד זלאָטעס.

דער פּרעכטיגער בנין פון יתומים-הויז פאָל-נאָצנאַ 38 איז אַן אמת'ע וואַרימע היים פאַר די יתומים-קינדער סיי דורך זייער פערפלעגונג, סיי דורך זייער בילדונג און סיי דורך דער בעציהונג פון דער פערוואַלטונג און פּערסאָנאַל. די ענערגישע פערוואַלטונג פון דער דאָזיגער אינסטיטוציע האָט זיך נישט בעגנוגנט מיט דעם יתומים-הויז און געזוכט מיטלען ווי אַזוי צו דערציהען די קינדער, נאָר אויך ווי אַזוי זיי פיזיש צו דערהאַלטען און אויפ-האַלטען זייער געזונט.

און אַזאַ אינסטיטוציע איז געשאַפען געוואָרען — דאָס איז די

סאַנאַטאָריע פאַר יתומים-קינדער „ראָזאַלינאַ".

דעם פּלאַן אויפצובויען די דאָזיגע אינסטיטוציע האָט געשענקט ה' ליטווין און די סאַנאַטאָריע אַליין האָט אויפגעבויט ה' גאַרא אַלס מאָנומענט לכבוד דעם אָנדענק פון זיין יונג-פערשטאָרבענער פרוי ראָזאַליאַ.

אין דער דאָזיגער פּרעכטיג-איינגעאָרדנעטער סאַנאַטאָריע ווערען אַ גאַנץ יאָהר געשיקט שוואַכע און קראַנקע קינדער, וועלכע ווערען זאָרגפעלטיג געפלעגט און אָפּגעהיטען.

די פערוואַלטונג פון יתומים-הויז איז אָבער נישט געווען אַזוי ענגהערציג, אַז זי זאָל אין דער סאַנאַטאָריע אָנעהמען קינדער נאָר פון יתומים-הויז פּאָלנאַצנאַ 38, נאָר דאָרט ווערען אָנגענומען קראַנקע און שוואַכע קינדער פון אַלע היגע יתומים-הייזער און אינטערנאַטען.

יתומים-הויז פּאָלנאַצנאַ 38 און „ראָזאַלינאַ" זענען פון די שענסטע געזעלשאַפטליך-פילאַנטראָפּי-שע אינסטיטוציעס ביי אונז אין שטאָט.

און די אינסטיטוציע האָט אויך אַ לאַנגע צייט געאַרבייט דער פערשטאָרבענער כלל-טוער אליעזר מאַנאַזאַניק, וועלכער האָט זיך פערנומען מיט דער יודיש-נאַציאָנאַלער ערציהונג פון די קינדער-יתומים.

דער לאָדזער יודישער האַנדווערקער

און זיין אָרגאַניזאַציע.

די אָרגאַניזאַציע פון די לאָדזער יודישע האַנד-ווערקער דאַטירט זיך שוין פון גאַנץ לאַנג. נאָך מיט 25 יאָהר צוריק זענען שוין געווען פערשידענע האַנדווערקער-פעראיינען, וועלכע האָבען אָבער נאָך נישט געהאַט קיין פּרינציפּיעלע פערלאַנגען אָדער פאָדערונגען, דאָס איז געווען אַ פעראייניגונג לשם פעראייניגונג, מחמת ברידערליכקייט און פריינד-שאַפט צווישען די מיטגלידער פון איין און דעמזעל-בען פאַך.

די ערשטע מאָדערנע אָרגאַניזאַציע פון די לאָדזער יודישע האַנדווערקער מיט פעסטגעשטעלטע צילען און פּערספּעקטיווען איז ענטשטאַנען דורך דער איניציאַטיוו פון פערשטאָרבענעם אינוש. יאַן קירשראָט. דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציע איז אָבער נישט בעשערט געווען איהר גלענצענדע פרידליכע ענטוויקלונג, ווייל צוערשט דער פריהצייטיגער טויט פון יאַן קירשראָט און דערנאָך דער אויסברוך פון קריג האָבען צושטערט דעם אויפגעבויטען בנין.

אָבער אין די האַנדווערקער-רייהען איז שוין געווען איינגעבאַקען דער געדאַנק וועגען פעראייניגונג און זעלבסט-הילף. און ווירקליך האָבען די האַנדווער-קער אין מלחמה-צייט געהאַט איינגעאָרדענט אַ מוסטערהאַפטען לעבענסמיטעל-קאָאָפּעראַטיוו, טיי-האַלע, מעדיצינישע הילף א. אַז. וו.

נאָך דער מלחמה, נאָך דער בעפרייאונג פון פוילען האָבען זיך פאַר די האַנדווערקער געשטעלט נייע אויפגאַבען און צילען. עס זענען געקומען נייע פאָדערונגען און נייע וועהטאָגען, און צום לייב פון די יודישע האַנדווערקער אין לאָדז מוז מען זאָגען, אַז זיי האָבען זיך שנעל אָריענטירט אין דער נייער געשאַפענער לאַגע. דער ווירטשאַפטליכער קריזיס האָט דאָס ערשטע געטראָפען דעם שוואַך-סיטוי-ירטען יודישען האַנדווערקער, דער יודישער האַנד-ווערקער איז אַרויסגעשטויסען געוואָרען פון געוויסע פּראָדוקציע צווייגען.

אין יעדער אָנפיהרענדער מלוכהשער אינסטאַנץ האָט מען בעטראַכט פראַגען וואָס האָבען בלויז אינטע-רעסירט די יודישע האַנדווערקער, און דער לאָדזער האַנדווערקער האָט גענומען זיין גורל אין דער אייגע-נער האַנד און געשטעלט אַ ווידערשטאַנד.

קודם-כל האָט דער יודישער האַנדווערקער קלוב ווידער אויסגעבויט זיין עקאָנאָמישע זעלבסט-הילפס-אינסטיטוציע — די האַנדווערקער-באַנק. מיט אַנ'עקשנותדיגער פערביסענקייט האָט דיר. אַררי' נאַגס דערפיהרט די באַנק צו דער מדרגה, אַז זי ווערט גערעכענט צווישען די בעסטע יודישע קאָאָ-פּעראַטיווע בענק אין פוילען.

ווייטער איז ענטשטאַנען די פראַגע וועגען פער-טרעטען די יודישע האַנדווערקער אין די געזעצגע-בעריגע און זעלבסטפערוואַלטונגס-אינסטיטוציעס. ווען מיר נעהמען אין בעטראַכט די יודישע האַנד-ווערקער אין לאָדז זעהען מיר, אַז זיי זענען פערטרע-טען אין לאָדזער מאַגיסטראַט, שטאָטראַט, קהלה-פערוואַלטונג, קהלה-ראַט, קראַנקען-קאַסע ראַט אַזוו'.

אין מאַגיסטראַט פערט ע ז די יודישע האַנד-ווערקער זייט 10 יאָהר דער אָנגעזעהענער לאַוניק יאָעל, די פאָפּולאַריטעט פון לאַוניק יאָעל אין שטאָט איז געוואַלדיג און ער איז געווען דער אמת'ער פער-טרעטער פון די יודיש-בירגערליכע קרייזען אין לאָדז.

אין קהלה-פערוואַלטונג איז דער פערטרעטער פון די יודישע האַנדווערקער פּרנס ראובן האַפּמאַן. דער יודישער האַנדווערקער האָט אין ה' האַפּמאַן געפינען דעם אמת לאַנג-דערקענדען מענשען און אונערמידליכער אַרבייט.

נישט ווייניגער אַרבייטען אויך לטובת די האַנד-ווערקער דער ראַטמאַן פון שטאָט-ראַט ה' מאַרעק פיין, פון קהלה-ראַט א. יאָעל און ח. קאַמינסקי און קראַנקען-קאַסע-ראַט ה' מ. הערשקאָוויטש.

ביי די איצטיגע וואַהלען צום ראַט פון דער קראַנקען-קאַסע טרעטען אַרויס די האַנדווערקער מיט אַנ'איינענער ליסטע, אַלס ערשטע קאַנדידאַטען פיגורירען די ה"ה לאַוניק יאָעל, מ. הערשקאָוויטש, ש. שוואַרצבערג, פּוטערמאַן.

ווירטשאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס

פון די יודען אין לאָדז.

די סטאַביליזירונג פון דער יונגער פּוילישער רעפּובליק אַלס זעלבסטשטענדיגען ווירטשאַפטליכען אָרגאַניזם האָט אַרויסגערוקט פאַר די ווירטשאַפט-ליכע גרופּירונגען די אויפגאַבע זיך צו אָרגאַניזירען. אַמשטאַרקסטען האָט זיך די אויפגאַבע געלאָזט פיהלען ביי די יודישע סוחרים און יודישע האַנד-ווערקער, פאַר זיי איז עס געוואָרען אַ פראַגע פון „זיין אָדער נישט זיין" און ממש אינסטינקטיוו הויבט זיך אָן די אָרגאַניזאַציע פון די דאָזיגע שיכטען, וועלכע בילדען דעם רוב מנין און רוב בנין פון דער יודישער בעפעלקערונג.

ס'האָבען זיך אָנגעהויבען אָרגאַניזירען בעז-זונדער איינצעלנע גרופּען און מיט דער צייט איז אויסגעוואַקסען דער צענטראַלער סוחרים-פעראיין פון דער לאָדזער וואָיעוואָדזטווע (פּעטריקאָווער 10) אַ מאַסען-אָרגאַניזאַציע, וועלכע האָט אָבער נישט געקענט מיט אַמאָל לעזען אַלע פראַגען פונ'ם סוחרטום בפרט דערפאַר, וואָס זיי זענען געוואָרען פערשירען אויפגעפאַסט דורך די פערשידענע גרו-פּען, וועלכע זענען דאָרט געווען קאָנצענטרירט.

די שטייערען האָבען געפּרעסט דעם יודישען סוחר און ס'האָט אויסגעזעהען ווי אַלץ האַלט ביים אונטערגעהען.

דער יחיד, דער איינצעלנער סוחר איז נישט געווען בכוח און נישט מסוגל אַליין צו רעאַגירען, פּראָטעסטירען געגען די עולות, וואָס זענען איהם געמאַכט געוואָרען, ווער שמועסט-זשע וועגען פער-בעסערען זיין לאַגע, ס'האָט געמוזט קומען די דיס-ציפּלינירטע מאַסען-אָרגאַניזאַציע פון יודישען סוחר, וועלכער זאָל קענען אויסדרוקען זיין ווילען און פאַ-דערונגען און אינטערווענירען בעת צרה.

אַזאַ מאַסען-אָרגאַניזאַציע, איז טאַקע דורך עטליכע ענערגישע כלל-טוער מיט דעם פערשטאָר-בענעם סאַלאָ פרעהליך, געשאַפען געוואָרען

דער סוחרים-פעראיין פּעטריקאָווער 10

דער דאָזיגער פעראיין איז געווען די איינציגע רעפּ-רע ענטאַנץ פון דעם יודישען מיטעלען און קליינעם סוחר, אַלע ליידען פונ'ם יודישען סוחר האָבען זיך אָפּגעשפּיגעלט אין פעראיין און האָבען דאָרט בע-קומען אַ גרעסערע אָדער קלענערע לינדערונג.

טויזענטער אינטערווענצען, הונדערטער טעמאָר יאַלען, פּראָטעסט-מיטינגען, דעלעגאַציעס א. אַז. וו. זענען אַדורכגעפיהרט געוואָרען דורכ'ן סוחרים-פעראיין מיט פערשידענעם ערפאָלג. דעם סוחרים-פעראיין, פּעטריקאָווער 10 האָט זיך אויך איינגעגע-בען צו פעראייניגען מיט זיך דעם סוחרים-פעראיין וואָס האָט זיך געפונען אויף פּאָלודניאָוואַ 15. די אָרגאַניזאַציע איז אַזוי אַרום געשטאַרקט געוואָרען און געקענט אָנפיהרען אַ מעהר ערפאָלגרייכע טע-טיגקייט.

דער פעראיין האָט אויך געטראַכט וועגען עקאָ-נאָמישער זעלבסט-הילף פאַר די יודישע קלענערע סוחרים און צו דעם צוועק איז געגרינדעט געוואָרען

די סוחרים באַנק אויף פּיעטריקאָווער 41

וועלכע ענטוויקעלט זיך זעהר גוט און איז אַ פער-לייכטערונג פאַר די יודישע סוחרים, וועלכע געפינען בע'עולהט אין די רעגירונגס-קרעדיטען.

פון דער טעטיגקייט אין פעראיין צייכענען זיך אויס דאָס מוסטערהאַפטע יורידישע ביוראָ און דאָס שירים-געריכט, וועלכעס ענטשיידעט אין קאָנפליק-טען צווישען די יודישע סוחרים.

דאָס פּרעזידיום פון פעראיין בילדען: רעדאַק-טאָר האַמבורסקי, יעקב אייזען, י. רעגענשטיין, ראַט-מאַן ביאַלער. בעת די לעצטע וואַהלען צו דער האַנדעלס-קאַמער האָט דער פעראיין, וועלכער האָט זיך בעטייליגט אינ'ם איינהייטליכען בלאָק בעקומען 2 ערטער.

מיט דער צייט האָבען זיך פונ'ם פעראיין אָנ-געהויבען אַרויסטיילען גרופּען פון קליינהענדלער, גרויס-הענדלער (הורטאָווניקעס) א. אַנד. און זיי האָבען געבילדעט בעזונדערע אָרגאַניזאַציעס.

די בעדייטענסטע פון זיי איז געווען דער

לאָדזער סוחרים-פעראיין (פּעטריקאָווער 73).

אין מאַי 1924 האָט זיך אַ גרופּע פון סוחרים בעסער סיטואירטע און געזעלשאַפטליך-אַקטיווע אויס-געטיילט און געבילדעט אַ נייע סוחרישע אָרגאַניזאַציע.

די אָרגאַניזאַציע האָט באַלד ריכטיג אויפגע-פאַסט איהר אויפגאַבע און אָנגעהויבען געגען דעם טראָפּ נישט אויף אינטערווענצען פאַר יחידים אויף אויסצופּועלען הנחות פאַר פּערזאָנען נאָר אויף גרויסע אויפקלערונגס-אַקציעס אין די „שפּיצען". ס'איז זעהר כאַראַקטעריסטיש, וואָס ווייט דער ענט-שטעהונג פונ'ם זעלבסטשטענדיגען פּוילען זענען די סוחרים בעטראַכט געוואָרען אַלס אַ נישט נויטיגער עלעמענט, וואָס בעשווערט דאָס ווירטשאַפטליכע לעבען פון לאַנד.

איינע פון די אויפגאַבען, וואָס דער נייער פעראיין האָט זיך געשטעלט איז געווען אָרגאַני-זירען דאָס סוחרטום, אַז עס זאָל אין מלוכה-לעבען פערנעהמען דאָס אָרט, וואָס עס פערדינט לויט זיין ווירטשאַפטליכען ווערט, און אויפקלערען די מאַסגעבענדע אין די מאַכטהאָבענדע פאַקטאָרען וועגען דער ווירקליכער זייט פונ'ם סוחרטום אין דער איצטיגער מלוכה ווירטשאַפט.

די דאָזיגע ביידע אויפגאַבען זענען דעם פעראיין אין אַ גרויסער מאָס געלונגען. דער פעראיין איז אויסגעוואַקסען אין אַ וויכטיגע פּראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציע, וועלכע האָט אויפגעקלערט פון איין זייט זיינע מיטגלידער וועגען זייער ראָל און בעדייטונג, זוי צוזאַמענגענומען אין אַ וויכטיגען געזעלשאַפטליכען און ווירטשאַפטליכען פאַקטאָר, פון דער צווייטער זייט איז געלונגען דורכצוברעכען די „אָפיציעלע" וואַנט:

צום ערשטען מאָל אין דער געשיכטע פון פּוילען האָט דער איצטיגער האַנדעלס-מיניסטער קוויאַטקאָווסקי ערקלערט, אַז ער בעטראַכט דאָס סוחרטום פאַר אַנ'אונענטבעהרליכען טייל פון דער ווירטשאַפט, וועלכע האָט אויסצופיהרען זיין ראָל. ס'איז געלונגען אויסצווירקען, אַז דער אומזאַק-שטייער, וואָס דריקט אַזוי שטאַרק דאָס סוחרטום זאָל פערקלענערט ווערען פאַר איניגע קאַטעגאָריעס פון מסחר; דורך מעמאָריאַלען און מיניסטעריאַלע קאָנפערענצען האָט דער פעראיין פיל מיטגעווירקט אין דער פראַגע וועגען איינפיהרען די האַנדעלס-קאַמערען אין קאָנגרעס-פּוילען, וועגען רעגולירען דעם קרעדיט-וועזען און קרעדיט-שוץ א. אַנד. לעצ-טענס בעשעפטיגט זיך דער פעראיין מיט דער פראַגע פון נאָרמירען די קרעדיט-טערמינען און אַקטיוויזירען דעם פּוילישען האַנדעלס-בילאַנץ.

ביים פעראיין עקזיסטירען אַ רייהע הילפס-אינסטיטוציעס פאַר קרעדיט-שוץ, אַ קלוב פאַר מיטגלידער, וואו ס'קומט אָפט פאַר פאָרלעזונגען און דיסקוסיע-אָווענטען אויף פערשידענע אַקטועלע טעמען און וואו ס'זענען אַרויסגעטראָטען מיט רע-פעראַטען אָנגעזעהענסטע אויטאָריטעטען פון דער ווירטשאַפטס-וועלט; אַ פערזיכערונגס-קאַסע אויפ'ן פאַל פון טויט א. אַנד. דער פעראיין גיט אַרויס אַ צוויי-וואָכענשריפט אויף פויליש, אין וועלכער ס'ווער-נען געווען געדרוקט אַרטיקלען פון די גרעסטע אוי-טאָריטעטען מיט'ן מיניסטער קוויאַטקאָווסקי בתוכם.

בעת די ערשטע פאַרגעקומענע וואַהלען צו דער לאָדזער האַנדעלס-קאַמער איז לויט דער איניצ-יאַטיווע פונ'ם פעראיין געשאַפען געוואָרען אַנ'אַל-געמיין יודיש-פּוילישער בלאָק און דער פעראיין האָט בעקומען 2 ערטער.

פאָרזיצער פון פעראיין איז ה' נ. עטינגאָן, וויצע פאָרזיצערס ד"ר זאַקס און ה' לעווענשטיין די דירעקטאָר — מ. היימאַן. פאָרזיצער פון קרעדיט-שוץ אָפּטיילונג ביים פעראיין — ל. מאַקסקי.

אויך די

הויז בעזיצער

וועלכע בילדען אַ בעזונדערען עקאָנאָמישען שיכט מיט איינענאַרטיגע אינטערעסען האָבען זיך אָרגאַ-ניזירט און מיט דער צייט דערפיהרט זייער אָרגאַ-ניזאַציע צו אַ פאָלקסמאַכט. דער צענטראַלער הויז-בעזיצער פעראיין אויף דער לאָדזער וואָיעוואָדזטווע (פּעטריקאָווער 46) האָט אויף זיין טעטיגקייט אַרומ-גענומען אַלע געביטען פונ'ם הויז-בעזיצער שטאַנד און איז געוואָרען זייער פערטרעטער אין די פערשי-דענע אינסטיטוציעס קאָמונאַלע, פאַר שטייער-ענינים קרעדיט, געזעצגעבונג א. אַז. וו.

בראש פונ'ם פעראיין שטעהען די ה"ה משה העלמאַן, ד"ר לעוויצקי, רעד. פּריז, ה' בערנאַרסקי, אינוש. ליובאָטינאָוויטש, זאַנדמער א. אַנד.

FABRYKA WŁÓKIENNICZA
JULJAN WOLF, ŁÓDŹ
FABRYKA: Gdańska 101, tel. 26-47 SKŁAD: Piotrkowska 44, tel. 62-97
וואלענע, האלבוואלענע און שטרייכגארן-אויסארבייטונגען.
די פירמע עקזיסטירט זייט דאס יאהר 1904

פאבריק פון באד-און בוימוואל-אויסארבייטונגען
„FROTTE"
wł. T. ROZENBLATT
ŁÓDŹ,
פאבריק
פאלנא גאס № 5 טעל. 71-14
לאגער
צעגעלניאנא 51 טעל 63-81
פערטרעטונגען:
ווארשא
ארטור פונט, נאוואליפקי 45
לעמבערג
לודוויג פאוסט, פלאץ האליצקי 14
פאזען
ז. מ. אנדערסאן גר. גארבארי 20
דאנציג
מ. צעדערבוים, גרויסע גערבער-גאס 11/12

יודישע פאלקס-באנק
(פריהער לייה און שפארקאסע פאר דער ארבייטענדער אינטעליגענץ)
לאדז, גלובנא 41, טעל. 26-78
די באנק ערלעדיגט אלע באנקאווע אפעראציעס,
ווי: דיסקאנטא, הלוואות, אינקאסעס, פרעמירטע אפשפא-
רונגען פון די קלענסטע סומען, וזקלאדעז, פראכטען א. ז. וו.
די אינקאסעס ווערען אינדעם זעלבען טאג פון איינפליסען דאס געלד אויסגעצאהלט.

KASA KUPIECKO-KREDYTOWA
Spółdz. z odp. ogr.
w Łodzi, Zawadzka 11, Tel. 74-45
ערלעדיגט שנעל און פינקטליך אלערליי באנק-אפעראציעס
נעהמט אן אינקאסעס אויף אלע ערטער אין פוילען.
פיהרט לויפענדע רעכנונגען, נעהמט אן וזקלאדען אויף די
גינסטיגסטע בעדינגונגען, ערטיילט דיסקאנטא, נימט אוואנסען
אויף אינקאסעס א. א. וו.

געשעהט? פינקלען פרעגענדע בליקען, נאר די אוועגר־שאטענס דערצעהלען גאר נישט, ווייסט מען נאך גאר נישט.

זיצען דייטשע זעלנער אין קאפעען, זיצען זיך רוהיג, טרינקען און איבערבייסען, ס'געוועהר שטעהט זיי ביי דער זייט, פאלען אומבעקאנטע ציווילע אריין אין די קאפעען, שפרייזען צו צו די דייטשע בעוואפענטע זעלנער, נעהמען ביי זיי צו דאס געוועהר, לאזען זיי זיצען און שפרייזען איילענדיג ארויס פון די קאפעען.

די דייטשע זעלנער בלייבען זיצען פערשעמטע, און זייערע בליקען שפיגעלט זיך מידקייט און פערבענקטקייט, מיד פון לאנגען קריג און פערבענקט נאך זייערע היימען, בלייבען זיי זיצען אפהענדיג און דערשלאגען, פערגעדינגען נישט דאס טרינקען און פערלאזען באלד ווי אפגעשמיסענע, די קאפעען, אהן געוועהר.

די ציווילע געסט אין די קאפעען ווארפען זיך דורך מיט פרעגענדע בליקען: וואס געשעהט? ווער ענטוואפענט? איינער פרעגט ביים צווייטען, נאר קיינער ווייסט נישט אויפצוקלערען. קומט ווער פון גאס אריין אין קאפע, בעפאלט מען איהם פון אלע זייטען ער זאל זאגען וואס עס געשעהט. ווייס יענער נישט פון וואס צו זאגען. דאס איינציגע, וואס מען קריגט פון יענעם ארויס איז — אז מען ענטוואפענט די דייטשען אין גאס.

ווער ענטוואפענט? דאס ווייסט יענער נישט צו זאגען. — — —

דער זייגער שטעהט נישט, די צייט רוקט זיך, אין די קאפעען ווערט שוין לעבעדיגער דער שמועס. מען שמועסט שוין וועגען נאר עפעס נייעס. אט ביז ערשט האט דער שמועס זיך געדרייט ארום מלחמה, דייטש, פראנצויז און ענגלענדער, גערערט וועגען שלום, נאר פלוצים האט עמיץ פון גאס אריינגעבראכט א ווארט, א ניי־ווארט, וואס האט בליץ־שנעל פערכאפט די געמיטער, פערכאפט דעם שמועס.

דאס ווארט איז געווען: פוילען!

עס האט זיך עפעס פון ערגיץ אפגעריסען א הייסער שטראהל וואס האט א בריה געטון, אין די געפיהלען, די געמיטער זענען ווארימער געווארען...

פוילען! פוילען!

עס איז פון ערגעץ א דערוואכונג געקומען, געוועקט און גערופען...

אויף פעטריקאווער גאס האט זיך דערהערט א שיסעריי. פון אלע זייטען לויפט מען, טיר און טויער ווערען פערמאכט, פערקלאפט און פערריגעלט.

אויף פעטריקאווער גאס איז א שיסעריי.

פאר'ן גראנד־האטעל האבען דייטשען אויסגעשטעלט זייער פאזיציע מאשין־געוועהר איז אין דער ארבייט, זיי שיסען אין דער גאס אריין, אין דער ריכטונג צו פשעיאזד.

די גאס ווערט אפגעשטארבען, די שיסעריי פערשטארקט זיך.

צו וועמען שיסען די דייטשען?!

אויף פשעיאזד שטעהט פוילען, דאס ערוואכענדע פוילען, פוילענס זיהן האבען זיך געשטעלט מיט געוועהר אין די הענד, פוילענס ווידערגעבורט גע־שעהט איצט.

רויערט אבער נישט לאנג, די דייטשען האבען דערפיהלט זייער שוואכקייט, זייער אומעכטיגקייט, הערט די שיסעריי אויף, שטעהען שוין פאליאקען מיט דייטשען צוזאמען, רעדען, אונטערהאנדלען און די דייטשען טרעטען אפ. מאכען פריי דעם וועג פאר פוילענס טריט.

אויף פעטריקאווער גאס שיסט מען נישט מעהר.

אין שטאט ווייסט מען שוין: פוילען נעמט איבער די מאכט!

די שטימונג ווערט קלארער און פרייער.

צושפרייטען זיך פאליאקען איבער דער שטאט, אט שטעהט מען פאר'ן מאגיסטראט. אהן וואקלעניש און אהן שרעק לויפט מען אריין אין דער מאגי־סטראט־געביידע אויפ'ן נייעם מארק. נישטא דארט קיין ווירערשטאנד.

פאליאקען בעזעצען דעם מאגיסטראט.

עס פלאמט די בעגייסטערונג, נאר מען האלט זיך שטרענג ערנסט, עס איז א גרויסער ערנסטער מאמענט, מען גיט זיך אפ א גרויסען חשבון, ארבייט מען מיט ישוב־הדעת; שטיל, מיט א פלאטערענדען היילינגען ציטער אין אלע אברים בעזעצט מען דעם מאגיסטראט.

פוילענס פוס איז אריינגעטרעטען אין מאגי־סטראט, ארויסגעטריבען פון דארט דעם פרעמדען און די שטאט ליגט שוין אין פוילענס הענד.

אויפ'ן נייעם מארק פערזאמלען זיך קופקעלעך נייגיריגע מענשען רעדען שטיל צווישען זיך, הערען אויס די נייעס: פוילען בעפרייט זיך! געהט מען אויך שטיל פונאנדער, מיטראגענדיג א שטילע פרייד, יעדער אין זיין היים אריין. מען וויל נישט שטערען דעם בעפרייאונגס־אקט, רוימט מען אפ די גאסען.

אין דער שטילקייט ווערט דאס נייע לעבען געבוירען! אין דער שטילקייט האבען זיך געהערט די טריט פון פוילענס ווידערגעבורט.

פאר'ן פאליציי־פרעזידיום, אויף פראמענאדע, הערט מען ווידער א שיסעריי, פאליאקען ווילען פערנעהמען די געביידע און דייטשע זעלנער שטעלען א ווידערשטאנד. א שיסעריי־אויסטויש אויף געצעהלטע מינוטען און שוין זענען פאליאקען אין אלע ווינקעלעך אין דער געביידע פון דייטשען פא־ליציי־פרעזידיום.

צו וואס די שיסעריי? צו וואס בלוט־פערגיסען? פוילענס גורל איז היינט געשמידט געווארען, פוי־לענס זעלבסטשטענדיגקייט איז היינט געבוירען, ווער קאן דאס איצטער שטערען? ווער קאן איצט בוי־טען דעם נייעם געבורט?

א קורצער שמועס צווישען די אנפיהרער פון ביידע צדדים און די אנפיהרער פון די דייטשע זעלנער בויגען די קעפ, ציהען זיך צוריק, זיי דער־הערען וועגען וואס עס געהט, ווערען זיי פערשטייפט, צוזאמלט און מארשירט אפ. מיט זייער אפמארש איז אויך דער נאמען: קייזערליך, דייטשער פאליציי־פרעזידיום, מיט מארשירט און פאר'ן איינגאנג אין דער געביידע שטעהט שוין די ערשטע פוילישע בער־וואגענטע וואך אין ציוויל־קליידער.

איגוועניג, אין דער געביידע, ווערט פיבער־האפט געארבייט, מען נישטערט אין אלע ווינקעלעך, פוילענס דענט האבען אנגעהויבען די ארבייט פון זעלבסטשטענדיגקייט, די געביידע פון געוועזענעם דייטשען פאליציי־פרעזידיום ליגט אין פוילישע הענד, די שטאט ווערט שוין בעהערשט פון פאליאקען.

אויפ'ן וואך איז טויט־שטיל. קיין דייטשען זעלנער זעהט מען נישט מעהר, גלאט אזוי גאסען־געהער זעהט מען אויך נישט, ס'איז שוין שפעט אין אוונט, עס טרעטע אריין א קאלטע, פרעסטעל־דיגע, אבער דאך הייסע און פיבערגדע נאכט...

אויף קאנסטאנטינער גאס קומען אן א גרופע דייטשע זעלנער בעוואפענט ווי געוועהנליך, זיי אהנען פון קיין זאך נישט. זיי ווייסען נאר פון דעם, וואס קומט פאר אין שטאט, ווערט דאך אלץ אזוי שנעל, צהער גשמאכט, ווייסען נאך די דאזיגע גרופע דייטשע זעלנער פון גאר נישט.

אייניגע בעוואפענטע פאליאקען גהען רוהיג צו צו די דייטשע זעלנער און פערלאנגען פון זיי ס'געוועהר. די דייטשע שטעלען אויס פערגלאצטע אויגען און ענטפערען מיט א שיסעריי, עס העלפט זיי אבער גאר נישט, זיי ווערען ענטוואפענט און באלד ווערט אויף קאנסטאנטינער גאס צוריק שטיל.

נאך 12 א זייגער ביינאכט ווייסט מען שוין אז די שטאט ליגט אין פוילישע הענד, פוילען נעמט וועבען איהר אייגען לעבען, וועבען זעלבסטשטענדיג, אויף אייגענע כחות, אויף אייגענע ארבייט, אויף אייגענעם שווייס.

אין יענע נאכט האבען שוין די איינוואוינער פון שטאט נישט מעהר געחלומט פון א פריי און זעלבסטשטענדיג פוילען.

אוים חלום! עס האט זיך אנגעהויבען שפינען, וועבען די ווירקליכקייט, דער חלום האט זיך אויס־געזונגען אין דער שטילקייט פון דער נאכט און פוילענס זעלבסטשטענדיגקייט האט זיך אויסגע־שפרייט אין לעבען.

ב. ח.

Do gotowania na gazie:

Kuchnie domowe i restauracyjne;
Kotły do płynów i jarzyn;
Kotły podwójne do gotowania mleka;
Piece kąpielowe;
Grzejniki;
Piece ogrzewalne;

poleca **Sklep Gazowni Miejskiej w Łodzi**
ul. Piotrkowska № 40, tel. 21-08.

טוך און קאַרט-לאַגער

O. MILGROM

Łódź, Cegielniana 43, tel. 13-68.

בעזיצט א רייכען אויס-וואהל פון די בעסטע בּיליצער, טאמאַשאוער און זגערזשער סחורות א. א.
הורט און דעטייל! — גינסטיגע בעדינגונגען. — רעעלע בעהאַנדלונג.

Herman L. Grünspan

Łódź, Pomorska 18, tel. 31-18

אימפּאָרט עקספּאָרט

הורט-לאַגער: פון עמאליר-געשיר, אַלומיניום-געשיר, בלעך-געשיר, גלאז, קרישטאַל
און אַלע אַרטיקלען פאַר הויזליכען-געברויך, פון אינלענדישער און אויסלענדישער אויסאַרבייטונג

אויסשליסליכער פערקויף אויף פון דער סובאדניאָווער גוס פאַבריק און „לודוויק-הוטע" אין קעלץ; פוילישע גלאַז-היטען אין קראָסנאָ;
דער לאָדזער וואָיעוואָדזטווע: וויזשימאַטשקעס „ASTON" פון דער פאַבריק Loveli Mtg. Co Erie Pa w U. S. A.

Tow. Akc. Wyrobów Tkackich

Hirszberg i Birnbaum

w ŁODZI

עקזיסטירט פון יאהר 1888.

פאַבריק: וואדנע 23, טעלעפאָן 906.

ביורא און פערקויפס ארט: פּיעטריקאָווער 96, טעל. 05-19, 05-62.

פערטרעטונגען:

לעמבערג, וואַרשא, קראקא, פּויזען און דאַנציג

אַרבייט אויך סחורות:

וואלענע, האַלב-וואלענע, זיידענע און בוימוואלענע

פון בעסטער קוואליטעט.

אייגענע צווירנעריי און פאַרבעריי.

„פּזשענדזאַ"

קאָאָפּעראַטיוו מיט בעשר. האַפטונג
לאָדז, פּאַלודניאָוואַ 4

פּערקויף
פון וואָל און בוימוואָל פאַר שטריקער.